

Ministerstwo Gospodarki

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ W POLSCE

Warszawa, lipiec 2009

Opracowanie:

Ministerstwo Gospodarki
Departament Analiz i Prognoz

przy współudziale departamentów:

Rozwoju Gospodarki, Instrumentów Wsparcia, Regulacji Gospodarczych

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
Synteza	6
Rekomendacje	9
1. Makroekonomiczna sytuacja Polski w 2008 roku	19
1.1 Wzrost gospodarczy i jego czynniki	20
1.2 Inwestycje	21
1.3 Handel zagraniczny i kurs walutowy	23
1.4 Rynek pracy	27
1.5 Koszty pracy	29
1.6 Finanse publiczne i polityka fiskalna	31
1.7 Inflacja i polityka pieniężna	33
2. Charakterystyka polskich przedsiębiorstw	36
2.1 Liczba i struktura polskich przedsiębiorstw	36
2.2 Sytuacja ekonomiczno-finansowa przedsiębiorstw	38
2.3 Analiza sektora mikroprzedsiębiorstw w 2007 r. – na tle pozostałych grup firm .	44
2.4 Warunki działalności nowo powstałych firm	45
2.5 Innowacyjność polskich przedsiębiorstw	46
2.6 Zarządzanie jakością	52
2.7 Społeczna odpowiedzialność biznesu	53
3. Otoczenie instytucjonalne przedsiębiorstw	61
3.1 Otoczenie regulacyjne	61
3.2 Funkcjonowanie sądownictwa	84
3.3 Finansowanie działalności gospodarczej	89
3.4 Instytucje wspierające MSP	107
3.5 Infrastrukturalne uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości	110
3.6 Specjalne strefy ekonomiczne	119
3.7 Bariery prowadzenia działalności gospodarczej w oczach przedsiębiorców	121
4. Międzynarodowe rankingi konkurencyjności – pozycja Polski	124
Aneks	129

WSTĘP

Przedsiębiorczość jest pojęciem kluczowym dla opisu polskiej rzeczywistości gospodarczej, charakteryzującej się 99,8-proc. udziałem małych i średnich przedsiębiorstw. Zdecydowaną ich większość stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Są one przykładem podejścia opartego na gotowości do podejmowania ryzyka, samorealizacji, kreatywności, elastyczności a nierzadko innowacyjności, a więc cech w pełni opisujących postawę przedsiębiorczą. Przedsiębiorczość to jednak pojęcie szersze, w zamyśle autorów obejmujące cały sektor polskich przedsiębiorstw i uwarunkowania jego rozwoju.

Tegoroczny raport *Przedsiębiorczość w Polsce* jest VII edycją opracowania stanowiącego wszechstronną analizę polskich przedsiębiorstw i ich otoczenia. Opracowany w Ministerstwie Gospodarki dokument ma charakter informacyjny. Ukazano w nim, na tle warunków makroekonomicznych w kraju, sytuację ekonomiczno – finansową polskich przedsiębiorstw, warunki instytucjonalne ich funkcjonowania oraz wskazano obszary newralgiczne, które wymagają usprawnienia. Zaprezentowane informacje dotyczą przede wszystkim 2008 r. oraz zmian, jakie miały miejsce w środowisku przedsiębiorców od prezentacji poprzedniego raportu. Podobnie jak w poprzednich latach raport zawiera rekomendacje działań sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości. Po raz pierwszy w raporcie podjęto za to zagadnienie społecznej odpowiedzialności biznesu.

Wpływ ogólnoswiatowego kryzysu finansowego na polską gospodarkę zaważył na całościowej ocenie warunków makroekonomicznych w 2008 r. Był on szczególnie wyraźny w IV kwartale, o czym świadczył m.in. wyraźny spadek produkcji przemysłowej. Niemniej jednak osiągnięty w skali całego roku wzrost gospodarczy (4,9%) był jednym z najlepszych wyników w krajach Unii Europejskiej. Niekorzystne uwarunkowania makroekonomiczne w drugiej połowie roku skutkowały jednak wyraźnym pogorszeniem wyników finansowych przedsiębiorstw.

Ubiegły rok w gospodarce był nie tylko zdominowany przez negatywne zjawiska związane z kryzysem finansowym. Był on również okresem, w którym dokonano szeregu korzystnych zmian w otoczeniu instytucjonalnym przedsiębiorstw. Przykładem pozytywnej zmiany w podejściu do przedsiębiorczości było m.in. złagodzenie kontroli w firmach, wprowadzenie tzw. „jednego okienka”, uproszczenie przepisów w zakresie podatku od towarów i usług, czy korzystne dla przedsiębiorców zmiany w Ordynacji podatkowej. Jednocześnie podejmowane są działania nakierowane na walkę z bezpośrednimi przejawami i skutkami kryzysu. Przy czym działaniom doraźnym musi towarzyszyć budowa coraz to lepszych ram regulacyjnych dla rozwoju przedsiębiorczości oraz zachowanie synergii z długookresowymi reformami strukturalnymi.

Raport *Przedsiębiorczość w Polsce*, jako dokument rządowy, został w dniu 23 lipca 2009 r. przedstawiony członkom Rady Ministrów do wiadomości, po uprzednim uzyskaniu rekomendacji Komitetu Rady Ministrów (16.07).

SYNTEZA

W drugim półroczu 2008 r. ogólnoświatowy kryzys gospodarczy zaczął wywierać negatywny wpływ na sferę realną polskiej gospodarki. Wzrost PKB w całym roku wyniósł 4,9% i był niższy od wyników z poprzednich dwóch lat. Jednocześnie był to jeden z najlepszych wyników w krajach UE. Podstawowym czynnikiem wzrostu był popyt krajowy.

Nakłady brutto na środki trwałe wzrosły w 2008 roku o 8,2%. W pierwszej połowie roku tempo wzrostu nakładów wyniosło 15,0% i było zbliżone do średniej z lat 2006–2007. W drugim półroczu gospodarka odnotowała gwałtowne spowolnienie procesów inwestycyjnych do 4,2%, wynikające z zaostrzenia warunków przyznawania kredytów oraz pogarszających się perspektyw na rynkach zewnętrznych. Relacja nakładów brutto na środki trwałe do PKB wyniosła 22,0%, czyli nieznacznie więcej niż w 2007 r. Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski wyniósł według wstępnych szacunków 11 mld EUR.

Ogólnoświatowy kryzys finansowy i związany z nim spadek popytu zewnętrznego wpłynął na wyraźne spowolnienie tempa wzrostu obrotów towarowych. Według danych wstępnych GUS wartość eksportu wzrosła o 12,5% (wobec 15,8% w 2007 r.), przy czym w IV kwartale miał miejsce 5-proc. spadek. Przy wzroście importu o 15,7%, nierównowaga zewnętrzna utrzymała się na umiarkowanym poziomie ok. 6,8% PKB.

W ubiegłym roku kontynuowane były pozytywne tendencje na rynku pracy. Wzrost liczby pracujących o ponad pół miliona osób skutkował wzrostem wskaźnika zatrudnienia o 1,9 pkt. proc. w porównaniu do 2007 r. Tym samym, po raz pierwszy od 1999 r., przekroczył on 50%. Jednocześnie po spadkach w latach 2006–2007, wzrósł współczynnik aktywności zawodowej. Stopa bezrobocia rejestrowanego między grudniem 2007 a grudniem 2008 zmniejszyła się z 11,4 do 9,5%. Konsekwencją ogólnoświatowego kryzysu finansowego było zahamowanie, w ostatnich miesiącach roku, pozytywnych zmian na rynku pracy.

Pogorszenie sytuacji gospodarczej kraju w drugim półroczu 2008 r. nie pozostało bez wpływu na stan finansów publicznych. Mniejsze wpływy budżetowe, szczególnie z podatków pośrednich, skutkowały wzrostem deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych z 1,9% do 3,9% PKB. Wzrósł również wyraźnie dług publiczny. Zdecydowanie dominującą część budżetu stanowiły, podobnie jak w poprzednich latach, wydatki prawnie zdeteminowane, co poważnie ogranicza swobodę kształtowania polityki fiskalnej.

Średnioroczna inflacja na poziomie 4,2% była wyższa od oczekiwań i od poziomu założonego w ustawie budżetowej. W kierunku wzrostu oddziaływały wyższe ceny surowców energetycznych i żywności na rynkach światowych, a także zwiększenie popytu krajowego oraz presja płacowa. Na koniec roku główne stopy procentowe NBP, po serii 4 podwyżek i 2 obniżek, ukształtowały się na poziomie z końca grudnia 2007 r.

Przychody przedsiębiorstw z całokształtu działalności w 2008 r. wzrosły o 11% i wyniosły 2,3 biliona zł. Dynamika przychodów w ujęciu nominalnym była więc niewiele niższa niż rok wcześniej. Wzrost kosztów z całokształtu działalności gospodarczej przewyższał dynamikę przychodów, co skutkowało wyraźnym pogorszeniem wyników finansowych. W grupie przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 9 pracujących wynik finansowy netto zmniejszył się z 106 do 79 mld, a więc o ponad 25%. W efekcie szybkiego wzrostu zobowiązań, pogorszeniu uległa większość wskaźników charakteryzujących zadłużenie przedsiębiorstw.

Nakłady inwestycyjne sektora przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 9 osób wyniosły 133 mld zł, a więc wzrosły znacznie mniej niż w 2007 r. (5% vs 27%). W przeliczeniu na 1 przedsiębiorstwo i 1 podmiot dynamika nakładów inwestycyjnych okazała się nieznacznie ujemna.

Przedsiębiorstwa w Polsce przeznaczają coraz więcej nakładów na innowacje. W 2007 r. nakłady na działalność innowacyjną przedsiębiorstw przemysłowych wyniosły 20,2 mld zł, co oznaczało wzrost, w ujęciu nominalnym, o 21,7% r/r. Jednak udział przedsiębiorstw, które poniosły nakłady na tę działalność wyniósł 31,8% i obniżył się w porównaniu do 2006 r. o 5,5 pkt. proc. Maleje również udział sektora przedsiębiorstw w nakładach na B+R (BERD).

Mimo wielu korzystnych zmian, które zostały zrealizowane w ciągu ostatniego roku, otoczenie instytucjonalne nie w pełni sprzyja rozwojowi przedsiębiorstw. Jedną z głównych barier działalności jest wciąż zbyt rozbudowane prawo i częste zmiany w przepisach. Obowiązujące regulacje gospodarcze generują liczne obciążenia administracyjne, związane m.in. z obowiązkami informacyjnymi. Przedsiębiorcy w dalszym ciągu zwracają uwagę na takie problemy, jak skomplikowane przepisy podatkowe, długotrwałość postępowań sądowych w sprawach gospodarczych czy sztywne prawo pracy.

REKOMENDACJE

Polityka wspierania przedsiębiorczości była w ubiegłym roku nastawiona na konkretne działania w sferze legislacyjnej, przede wszystkim w ramach *Pakietu na rzecz przedsiębiorczości*. Celem było stworzenie zdecydowanie bardziej przyjaznego dla przedsiębiorstw otoczenia prawnego-instytucjonalnego działalności, przy jednoczesnej realizacji zasady *'Przed wszystkim MSP'*. Praktyczną odpowiedzią na postulaty zgłaszane od lat przez środowiska przedsiębiorców były liczne, korzystne dla przedsiębiorców zmiany, m.in. :

- wprowadzenie możliwości zawieszenia działalności gospodarczej,
- ułatwienie zakładania działalności gospodarczej poprzez wprowadzenie tzw. *'jednego okienka'*,
- uproszczenie i ograniczenie kontroli w firmach,
- obniżenie poziomu obowiązkowego kapitału zakładowego w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością oraz w spółce akcyjnej,
- uproszczenie formuły partnerstwa publiczno-prywatnego,
- uproszczenie przepisów w zakresie podatku od towarów i usług,
- zwiększenie uprawnień przedsiębiorców wobec administracji publicznej poprzez nakaz przyjmowania przez urzędników niekompletnych wniosków oraz zakaz żądania dokumentów nie przewidzianych prawem,
- wprowadzenie domniemania uczciwości podatnika,
- rozszerzenie przepisów dotyczących wiążącej interpretacji prawa.

Przeprowadzone reformy w większości przypadków weszły w życie na przełomie 2008/2009 r., stąd jest jeszcze za wcześnie na ocenę ich efektów z punktu widzenia polskiego przedsiębiorcy. Zmiany legislacyjne pozostały również częściowo w cieniu ogólnoswiatowego kryzysu finansowego.

W II półroczu 2008 r. pojawiły się już wyraźne symptomy spowolnienia gospodarczego w Polsce. Jedną z jego widocznych oznak było zdecydowane ograniczenie wymiany handlowej, zwłaszcza eksportu. Nastąpiło również gwałtowne spowolnienie procesów inwestycyjnych, co było pierwszym symptomem dostosowania się gospodarki do nowych uwarunkowań na rynku kredytowym oraz pogarszających się perspektyw na rynkach zewnętrznych. Towarzyszył temu spadek napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

Skumulowanie kryzysu finansowego z wynikającym z przebiegu cyklu koniunkturalnego spowolnieniem przyniosło wzrost PKB w całym 2008 r. o 4,9%, a więc niższy od zanotowanego w latach 2006–2007. Był to jeden z najlepszych wyników w krajach UE. Uwzględniając wstępne szacunki wzrostu PKB za I kwartał 2009 r., wyniki polskiej gospodarki świadczą o relatywnie największej, spośród krajów UE, odporności na kryzys. Nie oddala to jednak widma znacznego spowolnienia gospodarczego w bieżącym roku.

Odpowiedzią rządu na pojawienie się zjawisk kryzysowych w gospodarce był *Pakiet Stabilności i Rozwoju – wzmocnienie gospodarki Polski wobec światowego kryzysu finansowego*, przyjęty przez Radę Ministrów 30 listopada 2008 r. Zasadniczą częścią dokumentu jest plan antykryzysowy, przewidujący m.in.:

- większą dostępność kredytów dla przedsiębiorstw - wzrost limitu poręczeń i gwarancji,
- wsparcie dla instytucji rynku finansowego,
- wzmocnienie systemu gwarancji i poręczeń dla MŚP,
- przyspieszenie inwestycji współfinansowanych ze środków UE,

- wprowadzenie wyższej ulgi inwestycyjnej dla nowo zakładanych firm i małych podatników,
- znoszenie barier dla inwestycji w infrastrukturę teleinformatyczną,
- wspieranie inwestycji w odnawialne źródła energii,
- wzmocnienie pozycji odbiorców energii, wzmocnienie konkurencji w celu ochrony gospodarki i gospodarstw domowych przed niekontrolowanym wzrostem cen energii,
- utworzenie Rezerwy Solidarności Społecznej,
- umożliwienie zaliczania do kosztów podatkowych wydatków na prace badawcze,
- zwiększenie bezpieczeństwa prowadzenia działalności gospodarczej.

Uszczegółowieniem Pakietu są działania poszczególnych resortów, ujęte zazwyczaj w postaci formalnych dokumentów, np. *Działania Ministerstwa Gospodarki na rzecz stabilności i rozwoju*¹. Dokument MG zakłada m.in. zwiększanie popytu konsumpcyjnego i inwestycyjnego, wzmocnienie systemu finansowania MSP, przyspieszenie inwestycji ze środków UE, rozwój innowacyjności oraz uelastycznienie rynku pracy. Ponadto kluczowe instrumenty antykryzysowe – związane z zatrudnieniem i rynkiem pracy – przed uruchomieniem sejmowej ścieżki legislacyjnej są rozpatrywane na forum Trójstronnej Komisji ds. Społeczno-Gospodarczych.

Do chwili obecnej, w ramach inicjowanych przez rząd oraz partnerów społecznych działań antykryzysowych, przyjęto między innymi następujące rozwiązania ukierunkowane na wzmocnienie polskich przedsiębiorstw w czasie kryzysu:

1. Przyjęcie rozwiązań służących elastycznemu organizowaniu czasu pracy, dostosowanemu do bieżącej sytuacji przedsiębiorcy oraz sprzyjających godzeniu obowiązków zawodowych z życiem rodzinnym pracownika.

W wyniku dialogu autonomicznego prowadzonego w ramach Trójstronnej Komisji do Spraw Społeczno-Gospodarczych strona społeczna zaproponowała pakiet trzynastu propozycji, których celem miało być zniwelowanie skutków kryzysu. W odpowiedzi na propozycje działań w obszarze rynku pracy i stosunków pracy, Rada Ministrów przyjęła projekt ustawy *o łagodzeniu skutków kryzysu ekonomicznego dla pracowników i przedsiębiorców*, który został uchwalony przez Sejm RP w dniu 1 lipca 2009 r.

Dla wszystkich przedsiębiorców ustawa przewiduje :

- możliwość wydłużenia okresu rozliczeniowego czasu pracy, maksymalnie do 12 miesięcy,
- możliwość ustalania indywidualnego rozkładu czasu pracy,
- stosowanie ograniczenia stosowania umów na czas określony przy zatrudnianiu tego samego pracownika.

Dla grupy przedsiębiorców znajdujących się w przejściowych trudnościach finansowych ustawa przewiduje następujące rozwiązania:

- okresowe obniżenie pracownikom wymiaru czasu pracy z proporcjonalnym obniżeniem wynagrodzenia za pracę,
- możliwość uzyskania dopłat do pensji pracowników objętych przestojem ekonomicznym lub obniżonym wymiarem czasu pracy,
- możliwość uzyskania dofinansowania do kosztów szkoleń i studiów podyplomowych dla pracowników w okresie przestoju ekonomicznego lub obniżonego wymiaru czasu pracy.

¹ Dokument został umieszczony na stronie MG (www.mg.gov.pl) 23.01.2009 r., a jego zaktualizowana wersja w dniu 13.03.2009 r. Dokument ma charakter otwarty.

2. Przyspieszenie inwestycji współfinansowanych ze środków UE – zaliczki dla przedsiębiorców

Weszła w życie nowelizacja rozporządzenia ministra rozwoju regionalnego w sprawie zaliczek, które mają ułatwić inwestorom realizację projektów, m.in. zwiększając ich wiarygodność kredytową wobec banków².

3. Zwiększenie dostępności kredytów dla przedsiębiorstw – wzrost limitu poręczeń i gwarancji

Dokonano podwyższenia określonego w Ustawie budżetowej na 2009 r. limitu gwarancji i poręczeń Skarbu Państwa do 40 mld złotych. Podwyższenie limitu umożliwi udzielanie częściowych gwarancji na portfelowe lub indywidualne pożyczki banków komercyjnych.

4. Wzmocnienie systemu gwarancji i poręczeń dla MŚP

Rozwiązania wprowadzone ustawą z dnia 2 kwietnia 2009 r. *o zmianie ustawy o poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa oraz niektóre osoby prawne, ustawy o Banku Gospodarstwa Krajowego oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. Nr 65, poz. 545) umożliwiają zwiększenie dostępu mikroprzedsiębiorców oraz małych i średnich przedsiębiorstw do finansowania zewnętrznego poprzez wzmocnienie systemu gwarancji i poręczeń oraz wykreowanie dodatkowej, bezpiecznej akcji kredytowej.

5. Zwiększenie kapitału pożyczkowego dla małych i średnich firm

3 lutego 2009 r. Rada Ministrów przyjęła program pn. *Kierunki rozwoju funduszy pożyczkowych i poręczeniowych dla małych i średnich przedsiębiorstw w latach 2009–2013*. W programie przewidziano realizację szeregu działań organizacyjnych, ekonomicznych oraz zmian legislacyjnych służących rozwojowi funduszy pożyczkowych i poręczeniowych, w szczególności w zakresie poprawy dostępu do nich dla mikro i małych przedsiębiorstw.

6. Wprowadzenie wyższej ulgi inwestycyjnej dla małych podatników oraz nowo zakładanych firm

Ustawą z dnia 5 marca 2009 r. *o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych* wprowadzono rozwiązania zwiększające możliwość zaliczania do kosztów podatkowych wydatków na inwestycje w postaci jednorazowych odpisów amortyzacyjnych (np. zakup maszyn i urządzeń, wyposażenia itd.) z 50 do 100 tysięcy euro dla małych podatników oraz firm rozpoczynających działalność w latach 2008–2010.

7. Umożliwienie zaliczania do kosztów podatkowych wydatków na prace badawcze

Ustawą z dnia 5 marca 2009 r. *o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych* wprowadzono rozwiązania umożliwiające rozliczanie kosztów prac badawczo-rozwojowych w chwili ich poniesienia lub poprzez odpisy amortyzacyjne w trakcie trwania inwestycji, a nie jak dotychczas – wyłącznie po zakończeniu prac badawczo-rozwojowych.

Ponadto, w ramach realizacji Planu Stabilności i Rozwoju, 26 maja br. Rada Ministrów przyjęła przygotowany w Ministerstwie Gospodarki dokument ramowy pn. „Wspieranie przez Agencję Rozwoju Przemysłu S.A. inicjatyw pobudzających polską gospodarkę”. Dokument zakłada wsparcie średnich i dużych przedsiębiorców poprzez zwiększenie możliwości wykorzystywania takich form finansowania działalności, jak: pożyczki, zakup obligacji,

² Wobec znacznie mniejszego niż się spodziewano zainteresowania przedsiębiorców zaliczkami, przygotowywana jest kolejna nowelizacja rozporządzenia, wprowadzająca ułatwienia w korzystaniu z zaliczek (m.in. zwiększenie progu, przy którym jako zabezpieczenie zaliczki wystarczy weksel in blanco).

poręczenia i gwarancje oraz dokapitalizowanie, co powinno przyczynić się do dalszego wzrostu konkurencyjności polskiej gospodarki oraz do obniżenia kosztów społecznych w czasie spowolnienia gospodarczego. W pierwszym etapie pomoc będzie kierowana do firm z sektora bezpieczeństwa i obronności państwa.

Działania objęte dokumentem mają charakter czasowy, tj. ARP S.A. pozyska środki finansowe i przeznaczy je na realizację zadań do końca 2010 r.

Abstrahując od ogólnoświatowego kryzysu gospodarczego i jego wpływu na polską gospodarkę, przy formułowaniu działań koniecznych dla rozwoju przedsiębiorczości, należy brać pod uwagę kontekst polityki gospodarczej UE wobec przedsiębiorczości. Praktycznym wyrazem takiej polityki, w perspektywie średniookresowej, są Krajowe Programy Reform (KPR), przedstawiające sposób realizacji odnowionej Strategii Lizbońskiej (SL) w poszczególnych państwach członkowskich. Silnie akcentowane w odnowionej SL uwolnienie potencjału gospodarczego przedsiębiorstw znalazło swoje odzwierciedlenie w *Krajowym Programie Reform na rzecz realizacji Strategii Lizbońskiej na lata 2005–2008* i nadal pozostaje kluczowym obszarem reform, w którym Rząd RP podejmuje działania w oparciu o przyjęty 18 listopada 2008 r. *Krajowy Program Reform na rzecz realizacji Strategii Lizbońskiej na lata 2008–2011*.

KPR 2008–2011 za kluczowe przyjął usprawnienie i zapewnienie przyjaznego otoczenia instytucjonalnego i legislacyjnego dla przedsiębiorczości, a w szczególności MSP, co przyczyni się m.in. do zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej kraju. W tym celu w ramach priorytetu Innowacyjna Gospodarka KPR zaplanowano m.in. realizację następujących zadań: *Stosowanie zasady Think Small First w procesie tworzenia polityk wobec przedsiębiorczości; Identyfikacja, pomiar i redukcja obciążeń administracyjnych nakładanych przez prawo na przedsiębiorców; Promowanie społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR); Dalsza poprawa dostępu przedsiębiorców do zewnętrznych źródeł finansowania za pośrednictwem systemu funduszy pożyczkowych i poręczeńiowych*. Kryzys gospodarczy, z jakim obecnie mamy do czynienia, może stanowić dodatkowy impuls dla reform strukturalnych zawartych w KPR. Ich realizacja umożliwiłaby w pełni wykorzystać szanse przyszłego rozwoju gospodarczego, a zarazem pozwoliłaby złagodzić skutki kryzysu w krótkim okresie.

Ramy pożądanej polityki rozwoju przedsiębiorczości są więc określone, z jednej strony, przez aktualne zjawiska kryzysowe w gospodarce, z drugiej strony, przez średnio- i długookresowe wyzwania stojące przed polskimi przedsiębiorstwami. Przy czym należy zauważyć, iż w ostatnim czasie zrealizowano wiele działań, korzystnych dla rozwoju przedsiębiorczości i przeciwdziałających negatywnym skutkom kryzysu. Jednocześnie polityka wobec przedsiębiorstw jest dość silnie osadzona w kontekście strategii gospodarczej Unii Europejskiej. Uwzględniając tak zarysowane ramy, jak również bazując na wynikach niniejszego raportu, wskazujących na wciąż istniejące bariery, które hamują wykorzystanie potencjału polskich przedsiębiorców, postuluje się następujące działania:

I. Działania horyzontalne na rzecz zapewnienia przyjaznego otoczenia prawnego i instytucjonalnego dla przedsiębiorczości, ze szczególnym uwzględnieniem zasady ‘think small first’:

- 1) Dalsze **ograniczanie barier administracyjnych** w prowadzeniu działalności, m.in. w oparciu o wyniki identyfikacji oraz rezultaty realizowanego pomiaru obciążeń administracyjnych,
- 2) **Uproszczenie i likwidacja niektórych procedur reglamentacyjnych** w zakresie podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej (zezwozenia, pozwolenia, licencje, itp.),

- 3) Wdrożenie, w drodze ustawy horyzontalnej, **dyrektywy o usługach na rynku wewnętrznym**,
- 4) Wprowadzenie ułatwień w zakresie **dostępu sektora MSP do rynku zamówień publicznych**,
- 5) Dalsze **uproszczenia systemu podatkowego**, m.in. poprzez rozszerzenie możliwości dokonywania płatności podatkowych on-line,
- 6) Kontynuacja działań na rzecz **przyspieszenia postępowań sądowych w sprawach gospodarczych** poprzez m.in. stworzenie warunków dla szerszego wykorzystania nowoczesnych rozwiązań technologicznych w postępowaniu przed sądami, zapewnienie dostępu on-line do ksiąg wieczystych, wzmocnienie kompetencji sędziów orzekających w sprawach gospodarczych (zwłaszcza w sprawach upadłościowych), czy dalsze upowszechnianie alternatywnych form rozwiązywania sporów.
- 7) **Przeciwdziałanie upadłości przedsiębiorstw oraz prowadzenie polityki „drugiej szansy”** poprzez m.in.:
 - wprowadzenie **Instrumentu Szybkiego Reagowania (ISR)** kierowanego do przedsiębiorców, którzy mogą się znaleźć w trudnej sytuacji ekonomicznej,
 - opracowanie koncepcji instrumentu wsparcia (np. finansowego, gwarancyjnego) udzielanego przedsiębiorcy, **mającemu problemy z utrzymaniem płynności finansowej** spowodowane opóźnieniami w płatnościach ze strony jego kontrahentów,
 - stworzenie, w oparciu o istniejące organizacje otoczenia przedsiębiorstw, mechanizmu **wsparcia doradczego** dla przedsiębiorców znajdujących się w trudnościach,
 - działania na rzecz stworzenia **przyjaznego przedsiębiorcy prawa upadłościowego**, które zapewniłoby rozróżnienie na upadłość, która jest wynikiem nieuczciwych działań oraz upadłość, która nie wynika z przyczyn niezgodnych z prawem oraz przyspieszyło okres potrzebny do przeprowadzenia upadłego przedsiębiorcy przez postępowanie upadłościowe,
 - budowę przyjaznego klimatu dla **ponownego podejmowania działalności gospodarczej** (odbiór opinii publicznej, edukacja i media).
- 8) Wprowadzenie **rozwiązań systemowych**, ze szczególnym uwzględnieniem wsparcia finansowego, **na rzecz rozwoju podmiotów ekonomii społecznej**

II. Działania eliminujące bariery inwestycyjne i stymulujące wzrost inwestycji przedsiębiorstw:

- 1) Dalsze uproszczenia **procedur pozyskiwania środków z funduszy europejskich**,
- 2) Dalsza poprawa dostępu przedsiębiorców do zewnętrznych źródeł finansowania za pośrednictwem **systemu funduszy pożyczkowych i poręczeniowych**,
- 3) Promocja **partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP)**,
- 4) Zwiększenie atrakcyjności **instrumentu specjalnych stref ekonomicznych (SSE)**
- 5) Zwiększenie dostępności wsparcia oferowanego w ramach **Systemu wspierania inwestycji o istotnym znaczeniu dla gospodarki polskiej** poprzez rozszerzenie katalogu sektorowego wspieranych projektów, złagodzenie kryteriów wejściowych oraz skrócenia całej procedury,
- 6) Ułatwianie przedsiębiorcom **dostępu do Jednolitego Rynku Europejskiego i rynków zagranicznych** poprzez m.in.: ułatwienia w realizacji branżowych projektów

promocyjnych w zakresie eksportu lub sprzedaży na JRE, czy ułatwienia w uzyskaniu certyfikatu wyrobu wymaganego na rynkach zagranicznych,

- 7) Doskonalenie **instrumentów wsparcia finansowego dla eksporterów** poprzez m.in. zaktywizowanie działalności Korporacji Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych,
- 8) Stworzenie kompleksowego **systemu promocji polskiej gospodarki**, wykorzystującego w optymalny sposób dostępne zasoby ludzkie i finansowe na rzecz wspierania działań polskich przedsiębiorców za granicą i ściągania inwestycji zagranicznych do Polski,
- 9) Stworzenie warunków dla zwiększenia dostępu przedsiębiorców do finansowania działalności ze źródeł funduszy **venture capital**,
- 10) Działania na rzecz **wzrostu wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych**, które mogą dać impuls do rozwoju MSP, a także tworzenia nowych miejsc pracy oraz rozwoju nowych gałęzi przemysłu, które stymulowałyby gospodarkę,
- 11) **Rozwój energetyki jądrowej**, który ze względu na skalę i wielkość inwestycji, stanowić powinien impuls do rozwoju przedsiębiorstw, w tym także nowych gałęzi przemysłu, wspomagać tworzenie nowych miejsc pracy i wprowadzanie nowoczesnych technologii oraz sprzyjać możliwości zaspokojenia zapotrzebowania na energię po racjonalnych kosztach i z uwzględnieniem wymagań związanych z zaostrzającymi się standardami ochrony środowiska,
- 12) Stworzenie ram prawno-organizacyjnych dla działań **na rzecz wzrostu efektywności energetycznej** gospodarki, obejmujących mechanizm wsparcia i prowadzących do uzyskania wymiernych oszczędności energii,

III. Wzmocnienie postaw innowacyjnych wśród przedsiębiorców:

- 1) **Wzmocnienie bazy technologicznej oraz naukowej**, poprzez restrukturyzację jednostek badawczo-rozwojowych oraz skoncentrowanie finansowania publicznego na instytutach i organizacjach o największym potencjale przeprowadzania prac badawczych zakończonych sukcesem,
- 2) Rozwój systemu zachęt dla wdrażania przez przedsiębiorców **prac badawczo-rozwojowych**,
- 3) Wspieranie ochrony praw **własności przemysłowej**,
- 4) Wprowadzenie instrumentów wspierających **rozwój kadr i potencjału dydaktycznego uczelni** oraz stymulujących **współpracę sektora nauki i gospodarki**,
- 5) Rozwój sieci instytucji świadczących **usługi proinnowacyjne** (zwłaszcza Krajowej Sieci Innowacji),
- 6) Wspieranie rozwoju i upowszechnienie idei tworzenia **klastrów, platform technologicznych oraz innych powiązań kooperacyjnych** pomiędzy przedsiębiorcami oraz pomiędzy przedsiębiorstwami i jednostkami naukowymi, ukierunkowanych na realizację przedsięwzięć innowacyjnych,
- 7) Pobudzanie innowacji poprzez upowszechnienie stosowania **technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT)** oraz inwestycji w te technologie.

IV. Pozostałe działania sprzyjające rozwojowi przedsiębiorczości:

- 1) Rozwijanie systemu **instytucji otoczenia biznesu** mającego na celu zapewnienie wysokiej jakości usług dla biznesu (np. podnoszenie kwalifikacji kadr, wzmocnienie współpracy pomiędzy ośrodkami zrzeszonymi w sieciach instytucji otoczenia biznesu),

- 2) Wzmocnienie **procesu konsultacji** projektów aktów prawnych ze środowiskiem przedsiębiorców,
- 3) Kontynuacja działań na rzecz **usprawnienia funkcjonowania polskiej administracji** poprzez wdrażanie systemów zapewniających właściwą jakość świadczonych usług,
- 4) Kontynuowanie działań w celu **ograniczenia zjawiska korupcji** w gospodarce, m.in. poprzez działania na rzecz ograniczenia uznaniowości w wydawania rozstrzygnięć administracyjnych,
- 5) Promowanie **społecznej odpowiedzialności biznesu**, zwłaszcza w sektorze MSP,
- 6) Wzmocnienie **postaw proekologicznych** poprzez promocję systemów zarządzania środowiskowego ISO 14001 oraz EMAS, a także certyfikowanych eko-znaków.

Część powyższych rekomendacji pokrywa się z postulatami przedstawionymi w ubiegłorocznej edycji raportu *Przedsiębiorczość w Polsce*³. Wynika to głównie z kompleksowego, długofalowego charakteru działań na rzecz rozwoju przedsiębiorczości. Zdecydowana większość działań jest jednak realizowana, a najważniejsze postulaty z zeszłego roku zostały w dużej części urzeczywistnione (np. ograniczenie kontroli, możliwość zawieszenia działalności gospodarczej, zmiana ustawy o VAT). Na kolejnych stronach przedstawiono w ujęciu tabelarycznym ogólny stan realizacji rekomendacji z 2008 r.

³ Przedstawiony do wiadomości członkom Rady Ministrów w dniu 1 sierpnia 2008 r.

Tabela 1 Ogólny stan realizacji rekomendacji z ubiegłorocznej edycji raportu

REKOMENDACJE Z 2008 R.					STAN REALIZACJI NA DZIEŃ 1.06.2009				
					Zrealizowane	W trakcie realizacji	Brak postępu w realizacji	Planowane nowe działania/instrumenty	Praca ciągła/charakter długofalowy
I. Poprawa otoczenia instytucjonalno-prawnego przedsiębiorstw									
1. Działania o charakterze horyzontalnym, na rzecz poprawy jakości i stanowienia prawa (reforma regulacji)									
Zwiększanie wykorzystania zmodyfikowanej oceny skutków regulacji						x			x
Usprawnienie procesu zasięgania opinii w trakcie tworzenia prawa i przygotowywania innych interwencji publicznych						x		x	
Wprowadzenie rozwiązań pozwalających na weryfikację jakości przedstawianych pod obrady Rady Ministrów aktów prawnych i ocen skutków regulacji						x			
Redukcja obciążeń administracyjnych dla przedsiębiorców na podstawie przeprowadzonych dotychczas pomiarów sektorowych					x	x		x	x
Przeprowadzenie pomiaru i rozpoczęcie redukcji obciążeń administracyjnych w całym obszarze prawa gospodarczego,						x		x	x
Udoskonalenie systemu wdrażania dyrektyw wspólnotowych, w celu ograniczenia tworzenia nadmiernych obciążeń dla przedsiębiorców przez przepisy krajowe transponujące legislację wspólnotową						x			x
Wdrożenie, przewidzianej w Programie Reformy Regulacji, zasady <i>Przedsiębiorstwo MSP</i>						x		x	x
2. Wprowadzenie ułatwień w podejmowaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej									
Dalsze ograniczenie i różnicowanie czasu trwania kontroli					x				
Ograniczenie liczby instytucji kontrolujących i skonsolidowanie ich działań						x		x	x
Ograniczenie reglamentacji działalności gospodarczej						x			
Wprowadzenie możliwości zawieszenia działalności gospodarczej					x				
Zmiana ustawy o podatku od towarów i usług w kierunku ograniczenia istniejących obecnie niejasności interpretacyjnych oraz niekorzystnych dla przedsiębiorców rozwiązań w zakresie uzyskiwania zwrotu podatku					x				
Rozważenie możliwości wprowadzenia obligatoryjnego zawieszenia wykonania decyzji podatkowej do chwili rozpatrzenia sprawy przez sąd lub inne rozwiązanie, które nie powodowałoby zakłócenia płynności finansowej firmy					x				

Przegląd aktów prawnych konstytuujących parafatkatowe daniny publicznoprawne w kierunku możliwie pełnego ujednolicenia sposobu ich naliczania, terminów wpłat i kont, na które należy te daniny wpłacać		X			X
Nowelizacja ustaw: o Krajowym Rejestrze Sądowym, zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, prawie naprawczym oraz Kodeksu postępowania cywilnego	X	X			
Kontynuacja działań organizacyjnych na rzecz usprawnienia pracy sądów gospodarczych	X	X			X
Upowszechnienie alternatywnych form rozwiązywania sporów, takich jak mediacja i sądownictwo polubowne		X			X
Uproszczenie budowlanego procesu inwestycyjnego		X			X
Udoskonalenie i upowszechnienie zasad Partnerstwa Publiczno-Prywatnego (PPP) w procesie inwestycyjnym	X				
Wsparcie działań na rzecz zwiększenia roli obligacji korporacyjnych w finansowaniu działalności inwestycyjnej sektora MSP		X			X
Dalsze obniżanie pozapłacowych kosztów pracy w celu zwiększenia poziomu zatrudnienia			X		X
Kontynuacja działań na rzecz promowania aktywnych postaw przedsiębiorczych oraz kształtowania przedsiębiorczego społeczeństwa		X		X	X
Upowszechnianie i propagowanie elastycznych form zatrudnienia pozwalających na lepsze godzenie obowiązków zawodowych z życiem rodzinnym		X		X	X
3. Wzmocnienie przyjaznego przedsiębiorcom systemu otoczenia przedsiębiorstw					
Rozwijanie systemu instytucji otoczenia biznesu mającego na celu zapewnienie wysokiej jakości usług dla biznesu		X			X
Wzmocnienie współpracy pomiędzy ośrodkami Krajowego Systemu Usług na rzecz przedsiębiorczości a przedstawicielami władz lokalnych i regionalnych i stowarzyszeń gospodarczych		X			X
Wspieranie rozwoju systemu instytucji finansowych wspomagających przedsiębiorstwa, poprzez aktywną politykę wzmacniania niekomercyjnych, pozabankowych instytucji finansowych dostarczających kapitału mikro, małym i średnim przedsiębiorcom	X	X			X
Stworzenie sprawnego i optymalnego systemu promocji polskiej gospodarki		X		X	X
Wspieranie przedsiębiorstw, zwłaszcza z sektora MSP, na rynku międzynarodowym		X		X	X
Wspieranie funkcjonowania polskich przedsiębiorstw, zwłaszcza z sektora MSP, na rynku wewnętrznym		X			X
Rozbudowa systemu instrumentów wsparcia bezpośredniego dla przedsiębiorców w zakresie eksportu oraz udoskonalenie instrumentów finansowych wsparcia eksportu		X		X	X
Poprawa nadzoru merytorycznego Rządu nad funkcjonującą od lat instytucjonalną infrastrukturą wspierania eksportu (m.in. KUKE, BGK, PAIILZ)		X			X
Wzmocnienie procesu konsultacji projektów aktów prawnych ze środowiskiem przedsiębiorców		X			X
Rozwijanie dobrej współpracy z organizacjami reprezentującymi przedsiębiorców i pracodawców		X			X
Kontynuacja działań na rzecz usprawnienia funkcjonowania polskiej administracji poprzez wdrażanie systemów zapewniających właściwą jakość świadczonych usług		X			X
Kontynuowanie działań w celu ograniczenia zjawiska korupcji w gospodarce		X			X

II. Wzmocnienie postaw innowacyjnych wśród przedsiębiorców							
Poprawa systemu zarządzania innowacjami na szczeblu krajowym, poprzez budowę systemu długookresowego planowania w zakresie innowacyjności oraz ulepszenie koordynacji instytucjonalnej w zakresie tworzenia i wdrażania polityki innowacyjnej							
Wzmocnienie bazy technologicznej oraz naukowej, poprzez skoncentrowanie finansowania publicznego na instytucjach i organizacjach o największym potencjale przeprowadzania prac badawczych zakończonych sukcesem							X
Rozwój systemu zachęt dla wdrażania przez przedsiębiorców prac badawczo-rozwojowych			X			X	X
Wspieranie ochrony praw własności przemysłowej						X	X
Stworzenie zachęt dla naukowców do doskonalenia zawodowego oraz podejmowania współpracy z biznesem						X	X
Rozwój sieci instytucji świadczących usługi proinnowacyjne (zwłaszcza Krajowej Sieci Innowacji)						X	X
Wspieranie rozwoju i upowszechnienie idei tworzenia klastrów, platform technologicznych oraz innych powiązań kooperacyjnych pomiędzy przedsiębiorcami oraz pomiędzy przedsiębiorstwami i jednostkami naukowymi, ukierunkowanych na realizację przedsięwzięć innowacyjnych						X	X
Pobudzanie innowacji poprzez upowszechnienie stosowania technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT) oraz inwestycji w te technologie						X	X

1. MAKROEKONOMICZNA SYTUACJA POLSKI W 2008 ROKU

Trudna sytuacja sektora finansowego zatoczyła szerokie kręgi począwszy od Stanów Zjednoczonych po większość krajów Unii Europejskiej. **W 2008 roku kryzys występujący na globalnym rynku finansowym stopniowo zaczął uwidaczniać się w wynikach realnej gospodarki światowej.**

W II półroczu 2008 roku globalny kryzys finansowy zaczął oddziaływać negatywnie na gospodarkę naszego kraju. Pomimo że gospodarka polska wydaje się być częściowo odporna na negatywne oddziaływanie światowego kryzysu, to istnieją obszary, w których sytuacja uległa znacznemu pogorszeniu. Potwierdzają to wyniki ostatniego kwartału 2008 r. oraz pierwsze miesiące 2009 r., kiedy to nastąpił wyraźny spadek produkcji przemysłowej.

Czynnikami korzystnie wpływającymi na wzrost gospodarczy w 2008 r. były konsumpcja oraz inwestycje. Pozytywny wpływ na popyt konsumpcyjny sektora gospodarstw domowych wywierały przede wszystkim wzrost zatrudnienia i wynagrodzeń, przekładając się na znaczną poprawę sytuacji dochodowej gospodarstw. Na wzrost inwestycji wpłynął przede wszystkim wysoki stopień wykorzystania mocy produkcyjnych i funduszy unijnych oraz korzystna sytuacja przedsiębiorstw w ostatnich latach. Na ograniczenie tempa wzrostu inwestycji wpłynęło głównie zaostrzenie warunków przyznawania kredytów. Z drugiej strony, większy popyt wewnętrzny pogłębił deficyt handlowy, będący efektem spadku popytu zewnętrznego, również w wyniku pogorszenia koniunktury globalnej.

Polska poprzez rosnące inwestycje zagraniczne oraz wymianę handlową włączana jest coraz bardziej w zachodzące na świecie **procesy globalizacyjne**. Dzieje się tak głównie dzięki postępowi technologicznemu, który ułatwia komunikację oraz powoduje obniżkę kosztów z tym związanych, co w efekcie prowadzi do wzrostu międzynarodowego handlu oraz inwestycji zagranicznych.

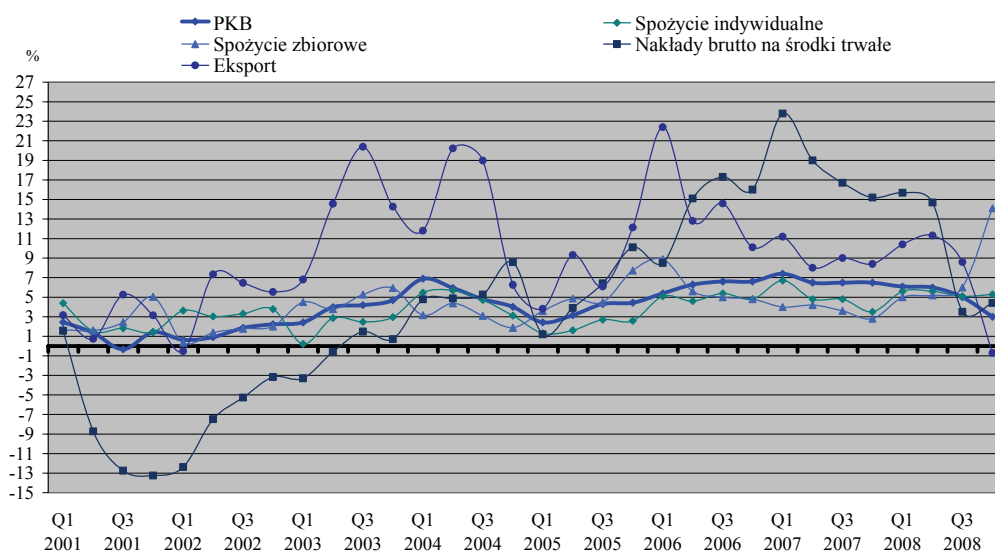
Polska należy do krajów, które w dużej mierze wykorzystują atrakcyjność swojej gospodarki. Fakt, iż należymy do nielicznych krajów o ograniczonym wpływie kryzysu sprawia, że napływ BIZ jest nadal znaczący. W latach 2004–2008, skierowane do Polski bezpośrednie inwestycje zagraniczne wyniosły prawie 62 mld EUR. Niestety nie bez echa pozostaje sytuacja na rynku światowym. Wielkość napływu **bezpośrednich inwestycji zagranicznych** w 2008 r. wyniosła niespełna 11,0 mld EUR. W rezultacie, w 2008 r. skumulowana wartość BIZ spadła w porównaniu z najwyższym poziomem, odnotowanym w 2007 r., o ok. 5 mld EUR, przy czym skumulowana kwota kapitałów własnych i reinwestowanych zysków obniżyła się o 7,2 mld EUR.

Uwarunkowania zewnętrzne polskiego **handlu zagranicznego** w 2008 r. uległy poważnemu pogorszeniu, zwłaszcza w ostatnim kwartale. Spadki w obrotach w ostatnich trzech miesiącach zaważyły na wynikach całego roku. Wartość eksportu w 2008 roku liczonego według cen bieżących wyniosła 114,6 mld EUR (wzrost o 12,5% wobec 15,8% w 2007 r. i 18,9% po trzech kwartałach 2008 r.), a wartość importu wyniosła 139,3 mld EUR (wzrost o 15,7%). Jednocześnie warto podkreślić, że ostatnie lata przyniosły pozytywne zmiany w zakresie struktury towarowej w handlu zagranicznym. Obecnie zdecydowaną większość stanowią relatywnie najwyżej przetworzone wyroby elektromaszynowe. W 2008 r. znaczącą rolę w kształtowaniu handlu zagranicznego odegrały uwarunkowania kursowe. Obserwowana aprecjacja złotego względem dolara i euro, zwłaszcza w I półroczu, wpłynęła negatywnie na konkurencyjność cenową polskich towarów na rynkach zagranicznych.

1.1 Wzrost gospodarczy i jego czynniki

Utrzymująca się w poprzednich latach tendencja wzrostowa, w roku 2008 nieco spowolniła. Wzrost PKB w całym roku wyniósł 4,9% i był niższy od wyników z poprzednich dwóch lat. Jednak biorąc pod uwagę niekorzystne warunki ekonomiczne, jakie panowały na świecie (kryzys finansowy zapoczątkowany w połowie 2007 r. w USA), osiągnięty wynik należy oceniać pozytywnie. Nie można pominąć faktu, że był to jeden z najlepszych wyników w krajach UE. Należy mieć jednak na uwadze, że Polska mimo wszystko doświadczyła spowolnienia gospodarczego, a może nawet umiarkowanej recesji⁴. Może o tym świadczyć spowalniające tempo wzrostu w kolejnych kwartałach 2008 r. (od 6,1% w I kwartale do 2,9% w IV kwartale).

Wykres 1 Wzrost gospodarczy, konsumpcja i nakłady brutto na środki trwałe (zmiana % w relacji do analogicznego okresu roku poprzedniego)

Źródło: Opracowanie DAP MG⁵ na podstawie danych GUS.

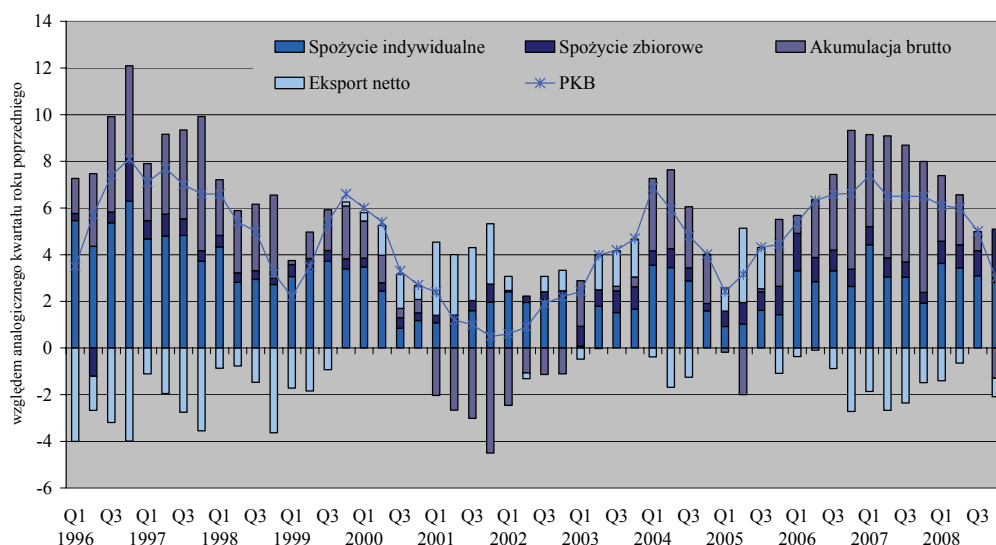
W 2008 r. podstawowym czynnikiem wzrostu był popyt krajowy. W całym roku obserwowano wysoką dynamikę spożycia indywidualnego, co wynikało przede wszystkim z korzystnych zmian na rynku pracy. Wzrost zatrudnienia i wynagrodzeń w efekcie spowodował przyspieszenie dynamiki realnych dochodów do dyspozycji. Ponadto można było zaobserwować znaczny wzrost na rynku kredytów konsumpcyjnych, przy jednoczesnym wysokim przyroście depozytów gospodarstw domowych. Z drugiej natomiast strony na popyt konsumpcyjny oddziaływała rosnąca inflacja.

Z punktu widzenia procesów gospodarczych interesującą kategorią pozostają inwestycje. Do utrzymania w I połowie roku wysokiej dynamiki nakładów inwestycyjnych przyczyniła się wciąż dobra, choć pogarszająca się, sytuacja finansowa przedsiębiorstw, perspektywy wykorzystania środków unijnych, a także wciąż wysoki stopień wykorzystania mocy produkcyjnych. Za pogorszenie stopnia realizacji przedsięwzięć inwestycyjnych w II połowie roku odpowiadało zaostrzenie udzielania kredytów, a także wzrost niepewności i pogorszenie koniunktury u głównych partnerów handlowych Polski.

⁴ Zgodnie z dokumentem Komisji Europejskiej, *Economic Forecast, Spring 2009*, w 2009 r. PKB ma obniżyć się o 1,4%.

⁵ Departament Analiz i Prognoz Ministerstwa Gospodarki.

Wykres 2 Dekompozycja popytowa wzrostu PKB

Źródło: Opracowanie DAP MG na podstawie danych GUS.

Zmiany w strukturze popytu krajowego i zagranicznego pozostają w ścisłym związku z rolą, jaką we wzroście na przestrzeni kolejnych lat odegrały poszczególne sektory gospodarki. W 2008 roku sektor usługowy, od kilku lat dynamicznie rozwijający się, utrzymał na wysokim poziomie swój dodatni wkład w tworzenie wartości dodanej. Na uwagę zasługuje również to, że sektor ten, jako jedyny nawet w okresie stagnacji gospodarczej, miał dodatni wpływ na PKB. Wkład przemysłu w kształtowanie PKB pozostawał dodatni, choć jego znaczenie się zmniejszyło. Z kolei zastój inwestycji w okresie stagnacji gospodarczej, będący główną przyczyną ujemnego wkładu budownictwa we wzrost PKB w latach 2001–2002, został zahamowany i w latach 2003–2008 zanotowano dodatni wkład tego sektora we wzrost PKB.

Analizując powyższe należy jednak zauważyć, że mimo istniejącego zagrożenia spowolnieniem gospodarczym, liczba nowo powstałych firm (zwłaszcza przedsiębiorstw osób fizycznych) w ostatnim roku wzrosła. Znaczny wzrost nastąpił w zakresie przedsiębiorstw usługowych, a także w sektorze budowlanym, jako efekt ożywienia na rynku nieruchomości. Należy jednak podkreślić, że przedsiębiorstwa w II połowie roku borykały się ze spadkiem obrotów, co wiąże się również ze wzmożoną konkurencyjnością.

1.2 Inwestycje

Nakłady brutto na środki trwałe wzrosły w 2008 roku o 8,2%. W pierwszej połowie roku tempo wzrostu nakładów wyniosło 15,0% i było zbliżone do średniej z lat 2006–2007. W drugiej połowie roku gospodarka odnotowała gwałtowne spowolnienie procesów inwestycyjnych do 4,2%, co było pierwszym symptomem dostosowania się gospodarki do uwarunkowań na rynku kredytowym oraz pogarszających się perspektyw na rynkach zewnętrznych.

Dynamika nakładów inwestycyjnych jest ściśle związana z tempem wzrostu gospodarczego. Rosnące w latach 2006–2007 nakłady inwestycyjne absorbowały pracę powodując silny wzrost zatrudnienia. Rosnący w wyniku inwestycji potencjał gospodarki wraz z obniżeniem kosztów pracy powoduje, iż gospodarstwa domowe w mniejszym stopniu odczuwają skutki zewnętrznych zaburzeń, takich jak wzrost cen ropy, czy też kryzys finansowy. Podtrzymanie korzystnych trendów inwestycji pozostaje zatem głównym zadaniem polityki gospodarczej.

Kryzys na rynkach finansowych może jednak spowodować trudności w finansowaniu rozbudowy potencjału wytwórczego gospodarki, zaś spadek wymiany handlowej w wyniku recesji u głównych partnerów Polski dodatkowo ograniczać możliwość zbytu towarów.

Tabela 2 Nakłady inwestycyjne brutto sektora prywatnego jako procent PKB

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Polska	20,9	21,4	17,3	15,3	14,9	14,6	14,6	15,8	17,6
EU-15	17,9	18,2	17,7	17,2	17,0	17,2	17,7	18,2	18,6

Źródło: EUROSTAT, STRIND.

Wskaźnik nakładów inwestycyjnych brutto przedsiębiorstw sektora prywatnego, obrazujący strukturalne uwarunkowania gospodarki, powraca do poziomu zbliżonego do notowanych w rozwiniętych krajach Unii Europejskiej. Faza ożywienia w polskiej gospodarce spowodowała, że wskaźnik ten znacząco wzrósł i zbliżył się do notowanego w całej UE. W roku 2008 w Polsce nastąpił, w zbliżonej jak w całej UE skali, spadek wykorzystania mocy produkcyjnych w przemyśle.

Tabela 3 Stopień wykorzystania możliwości produkcyjnych w przemyśle (w ostatnim kwartale roku)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Polska	70,6	65,0	71,5	74,9	77,2	77,0	79,1	81,0	78,9
EU-15	83,8	80,3	80,5	80,3	81,7	80,7	83,4	83,7	81,0

Źródło: EUROSTAT.

Relacja nakładów brutto na środki trwałe do PKB wyniosła 22,0%, czyli nieznacznie więcej niż w 2007 r. (21,6%). Pomimo tego luka pomiędzy krajowymi oszczędnościami i inwestycjami nadal rozwierała się. Wśród zewnętrznych źródeł kapitału główną rolę odgrywały bezpośrednie inwestycje zagraniczne, a także transfery UE.

Wg wstępnych szacunków NBP, w 2008 r. napływ BIZ do Polski wyniósł 11 mld EUR. A zatem był niższy od wyniku uzyskanego w 2007 r. Odnotowano zarówno spadek napływu kapitału związanego z nabyciem udziałów, szczególnie widoczny w ostatnim kwartale ubiegłego roku, jak również znaczący spadek reinwestowanych zysków. Było to po części wynikiem gorszych niż przed rokiem wyników finansowych przedsiębiorstw, ale przede wszystkim odbiciem ograniczenia akcji inwestycyjnej głównych inwestorów w skali świata.

Tabela 4 Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce (roczne napływy i ich udział w PKB)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*
BIZ									
w mld EUR	10 334	6 372	4 371	4 067	10 237	8 330	15 741	16 674	10 970
w % PKB	5,6	3,0	2,1	2,1	5,0	3,4	5,8	5,4	3,0

Źródło: Obliczenia DAP MG na podstawie danych NBP i Eurostat.

* dane wstępne.

Po okresie wysokiego napływu kapitału na rynki krajów wschodzących (lata 2006–2007) oczekuje się osłabienia powyższej tendencji. Niższy będzie napływ kapitału z tytułu kredytów otrzymanych od inwestorów bezpośrednich, w szczególności w sektorze bankowym. Podtrzymaniu korzystnych tendencji napływu kapitału w postaci BIZ, powinna służyć wiarygodna strategia przyjęcia wspólnej waluty.

Tabela 5 Średni napływ i odpływ inwestycji zagranicznych (jako procent PKB w Polsce i UE-15)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Polska	2,7	1,5	1,1	1,2	2,7	2,3	4,2	3,2
EU 15	3,6	2,6	1,4	1,4	1,1	2,0	2,5	3,7

Źródło: EUROSTAT, STRIND.

Napływ kapitału zagranicznego poprzez wzrost nakładów inwestycyjnych, przyczynia się do zwiększenia potencjału polskiej gospodarki. Jest jednocześnie jednym z głównych kanałów napływu nowych technologii. Transfer technologii do Polski, która nie znajduje się na tzw. granicy technologicznej, jest jednym z głównych czynników stymulującym konwergencję. Wśród pozostałych czynników należy wyróżnić wydatki na badania i rozwój.

Wraz ze wzrostem poziomu rozwoju gospodarczego, w procesie inwestycyjnym rośnie rola kapitału wysokiego ryzyka. Finansowanie przedsięwzięć o wysokiej potencjalnej wartości dodanej, głównie w sektorach nowych technologii, wiąże się z wysokim ryzykiem. Dlatego też ważny jest rozwój tego elementu rynku finansowego. Porównanie sytuacji Polski oraz rozwiniętych krajów UE wskazuje, iż w naszym kraju sytuacja firm w późniejszych fazach rozwoju wygląda relatywnie lepiej. Finansowanie firm we wstępnej fazie rozwoju jest znacznie niższe, w stosunku do wielkości PKB, niż w krajach rozwiniętych.

Tabela 6 Inwestycje kapitału wysokiego ryzyka na różnych etapach rozwoju przedsiębiorstwa (jako procent PKB w Polsce i UE-15)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
we wstępnej fazie rozwoju przedsiębiorstwa								
Polska	0,022	0,012	0,005	0,001	0	0	0,001	0,001
UE 15	0,073	0,044	0,028	0,021	0,023	0,022	0,053	0,02
w fazie ekspansji								
Polska	0,086	0,057	0,042	0,043	0,047	0,042	0,008	0,024
UE 15	0,151	0,096	0,079	0,086	0,084	0,114	0,131	0,105

Źródło: EUROSTAT, STRIND.

1.3 Handel zagraniczny i kurs walutowy

Uwarunkowania zewnętrzne polskiego handlu zagranicznego w 2008 r., na skutek ogólnoświatowego kryzysu finansowego, uległy poważnemu pogorszeniu. Tempo wzrostu popytu krajowego w UE-27 spowolniło z 3,6% do ok. 1,1%. W Niemczech, które są naszym najważniejszym rynkiem eksportowym, odnotowano tempo jego wzrostu w 2008 r. (1,1%) na podobnym poziomie jak w 2007 r. (1%). Należy jednak zaznaczyć, że wzrost ten był dwukrotnie niższy niż w 2006 r.

Jednym z uwarunkowań wewnętrznych polskiego handlu jest popyt krajowy, którego wzrost w 2008 r. wyniósł 5,4%, czyli o 3,3 pkt. proc. mniej niż w roku 2007. Należy również wskazać na kontynuację tendencji aprecjacyjnej w stosunku do dwóch podstawowych walut. W 2008 r. średnioroczny kurs EUR wobec złotego osłabił się o 7%, a USD o 12,9%.

Powyższe uwarunkowania przełożyły się na istotne spowolnienie tempa wzrostu obrotów towarowych. Według danych wstępnych GUS wartość eksportu wyrażona w EUR w 2008 r. wzrosła o 12,5%, czyli o 3,3 pkt. proc. wolniej niż rok wcześniej. Należy zaznaczyć, że po trzech kwartałach 2008 r. tempo wzrostu eksportu wyniosło 18,9%, natomiast w ostatnim kwartale odnotowano jego spadek o 5%. Tempo wzrostu importu w 2008 r. obniżyło się o 3,8 pkt. proc. do 15,7%, przy czym po trzech kwartałach ub.r. import wzrósł o 22%, zaś

w czwartym kwartale zmalał o 0,8%. W 2008 r. nastąpiło **pogłębienie się deficytu obrotów towarowych** (o ponad 6,2 mld EUR, wobec 5,8 mld EUR w roku poprzednim). Wzrost deficytu obrotów towarowych przełożył się na pogłębienie deficytu na rachunku obrotów bieżących o ponad 5 mld EUR w stosunku do 2007 r., do poziomu 19,6 mld EUR, co stanowiło ponad 5,4% PKB.

Choć tempo wzrostu obrotów utrzymało się już piąty rok z rzędu na poziomie dwucyfrowym, to jednak w 2008 r. zaobserwowano jego spowolnienie. Relacja obrotów towarowych i usługowych (według danych NBP) do PKB wzrosła w latach 2000–2007 o 23,9 pkt. proc., do 84,4%. W ub. r. udział ten nieznacznie się obniżył, do 83,1%. Stopień otwartości gospodarki polskiej mierzony relacją eksportu do PKB w latach 2000–2008 został przedstawiony w poniższej tabeli.

Tabela 7 Relacja eksportu do PKB w latach 2000–2008 (towary i usługi)

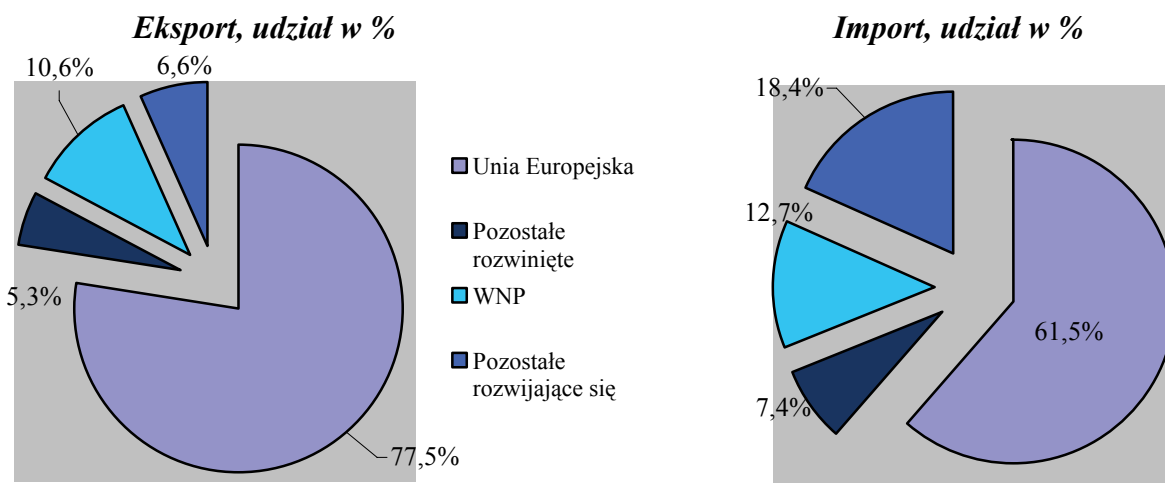
Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Dynamika PKB w %	4,3	1,2	1,4	3,9	5,3	3,6	6,2	6,8	4,9
PKB w mld zł	744,4	779,6	808,6	843,1	924,5	983,3	1 060,0	1 176,7	1 271,7
Eksport w mld zł	201,6	210,6	231,4	280,7	346,4	364,7	427,5	479,2	505,6
Eksport /PKB w %	27,1	27,0	28,6	33,3	37,5	37,1	40,3	40,8	39,8

Źródło: DAP MG na podstawie danych NBP.

Dominującym obszarem w polskim eksporcie są rynki krajów rozwiniętych gospodarczo, których udział w polskim eksporcie ogółem wyniósł w ubiegłym roku 82,7%. Największy udział w polskim eksporcie wśród tej grupy państw ma Unia Europejska. Tym niemniej udział jej zmniejszył się – w 2008 roku wyniósł 77,5%, a więc mniej niż w 2003 r. (81,8%). Ujemne saldo w obrotach handlowych z państwami rozwiniętymi zmniejszyło się między rokiem 2004 i 2008 o ponad 1,7 mld EUR, do ok. 1,2 mld EUR. Największy na to wpływ miała poprawa salda wymiany towarowej z UE. O ile w latach 2000-2004 Polska notowała z rynkiem unijnym deficyt, to od 2005 r. wykazywała nadwyżkę, sięgającą ponad 3 mld EUR w 2008 r.

O skali ogólnego deficytu w polskim handlu tradycyjnie decyduje głęboko ujemny bilans wymiany z krajami rozwijającymi się gospodarczo (w 2008 r. – 23,5 mld EUR), a zwłaszcza z Chinami i Rosją (łącznie – 18,2 mld EUR, czyli 73,5% ogólnego deficytu w 2008 r.).

Wykres 3 Struktura geograficzna polskiego eksportu i importu w 2008 r.

Źródło: DAP MG na podstawie danych GUS.

W minionych 5 latach zaszły istotne zmiany jakościowe w strukturze towarowej polskiego eksportu, polegające na wzroście udziału relatywnie wysoko przetworzonych produktów przemysłu elektromaszynowego (o 3,7 pkt. proc. do 43%) i chemicznego (o 1,5 pkt. proc. do 12%), przy jednoczesnym spadku udziału wyrobów przemysłu lekkiego (o 3,2 pkt. proc. do 3,6%). W imporcie największą zmianą po akcesji Polski do UE był wzrost udziału wyrobów metalurgicznych o 1,7 pkt. proc. do 11,3%. W ostatnich kilku latach Polska stała się znaczącym eksporterem pojazdów samochodowych, części i akcesoriów samochodowych i silników samochodowych. W ub.r. towary te stanowiły ponad 10,7% polskiego eksportu.

Już drugi rok z rzędu kurs złotego do dwóch podstawowych walut – euro i dolara – nie sprzyjał eksportowi. Średni nominalny kurs euro w stosunku do złotego w 2007 r. osłabił się o 2,9%, a w 2008 r. o kolejne 7% i wyniósł 3,5166 zł. Osłabienie kursu dolara było jeszcze większe – w 2007 r. o 10,8%, a w 2008 r. o 12,9%, do poziomu 2,4092 zł. Biorąc pod uwagę strukturę walutową polskich obrotów handlowych, gdzie około 64% obrotów rozliczanych jest w euro, a około 24% w USD, szacuje się, że **w 2008 r. średnioważone nominalne umocnienie złotego w stosunku do dwóch podstawowych walut wyniosło ok. 8,2%.**

Generalna tendencja aprecjacyjna złotego wobec dwóch podstawowych walut utrzymywała się od II kwartału 2004 r. do lipca 2008 r., zaś od sierpnia ub.r. odnotowuje się pewne umacnianie zarówno euro, jak i dolara wobec złotego. W lutym 2009 r. średnioważony kurs EUR i USD ukształtował się na poziomie odpowiednio: 4,6442 PLN i 3,6314 PLN i w porównaniu z lipcem ub.r., kiedy to nasza waluta była rekordowo silna, był mocniejszy wobec złotego o 42,5% (w przypadku EUR) i blisko 76% (w przypadku USD). Tak silna – do lipca ub.r. – aprecjacja złotówki miała istotny wpływ na działalność eksportową, szczególnie małych i średnich podmiotów funkcjonujących na bazie kapitału krajowego. Ocenia się, że na takie oddziaływanie kursowe najbardziej wrażliwi byli ci eksporterzy, którzy realizowali eksport towarów o niewielkim zaangażowaniu komponentów z importu, a jednocześnie mogący łatwo przekierować swoją sprzedaż na rynek krajowy lub wręcz zmienić orientację eksportową na importową.

Wymiana handlowa Polski z zagranicą po 4 miesiącach 2009 r.

Załamanie wymiany z zagranicą notowane od października 2008 r., uległo pogłębieniu po 4 miesiącach 2009 r. Zgodnie z prognozą obrotów towarowych na rok 2009 przygotowaną przez DAP MG na początku roku, spadek obrotów po stronie importu okazał się głębszy w kolejnych miesiącach br. niż eksportu. W tym okresie eksport zmniejszył się o 22,7%, import zaś o 29,4%. Deficyt w handlu zagranicznym po 4 miesiącach 2009 r. (wg danych GUS) wyniósł niespełna 2,4 mld EUR i był blisko 3-krotnie niższy niż w analogicznym okresie roku ubiegłego. Warto odnotować, że spadki obrotów po 4 miesiącach 2009 r. w ujęciu złotowym są niższe niż wyrażone w euro i wynoszą odpowiednio: po stronie eksportu 5%, a importu 13,5%. Powyższe dysproporcje tempa spadków obrotów towarowych wyrażonych w euro i złotówkach wynikają ze znacznego osłabienia złotówki wobec euro w tym okresie.

Tabela 8 Wymiana handlowa Polski z zagranicą w okresie I–IV 2009 w porównaniu z analogicznym okresem 2008 roku

	4 miesiące 2009			4 miesiące 2008			Dynamika		Udział w	
	Eksport	Import	Saldo	Eksport	Import	Saldo	eksportu	importu	eksportcie	importcie
	w mln EUR			w mln EUR			w %		w %	
Polska ogółem	30 173	32 547	-2 374	39 017	46 117	-7 100	77,3	70,6	100	100
UE, w tym:	24 170	19 585	4 585	30 874	29 162	1 712	78,3	67,2	80,1	60,2
Niemcy	8 046	7 169	877	9 838	10 873	-1 035	81,8	65,9	26,7	22
Włochy	2 147	2 115	32	2 502	3 102	-600	85,8	68,2	7,1	6,5
Francja	2 132	1 483	649	2 551	2 378	173	83,6	62,3	7,1	4,6
Wlk. Bryt.	1 872	937	935	2 278	1 300	978	82,2	72,1	6,2	2,9
Pozostałe kraje rozwinięte	1 704	2 533	-829	1 944	3 243	-1 299	87,7	78,1	5,7	7,8
WNP, w tym:	2 278	3 426	-1 148	3 754	5 647	-1 894	60,7	60,7	7,6	10,5
Rosja	1 118	2 992	-1 874	1 890	4 386	-2 496	59,1	68,2	3,7	9,2
Ukraina	733	195	538	1 374	466	908	53,3	41,8	2,4	0,6
Białoruś	270	144	126	306	322	-16	88,2	44,8	0,9	0,4
Pozostałe kraje rozwijające się	2 021	7 003	-4 982	2 446	8 065	-5 619	82,6	86,8	6,7	21,5

Źródło: DAP MG na podstawie danych GUS

Obniżenie obrotów wystąpiło generalnie ze wszystkimi ważniejszymi rynkami. Po 4 miesiącach 2009 r. eksport na rynki unijne zmniejszył się o 21,7%, czyli o ponad 11 pkt. proc. wolniej niż import z UE. Eksport do Niemiec będących najważniejszym polskim rynkiem eksportowym zmalał o 18,2%, natomiast spadek importu z tego rynku był zdecydowanie głębszy i wyniósł 34,1%. W odniesieniu do rynków WNP załamanie zarówno po stronie eksportu, jak i importu po 4 miesiącach br. wyniosło 39,3% i okazało się o 16,6 pkt. proc. głębsze niż spadek eksportu Polski ogółem oraz o 9,9 pkt. proc. Głębsze niż spadek importu Polski ogółem. Na dwóch największych polskich rynkach eksportowych w tej grupie państw – Rosji i Ukrainie – odnotowano jeszcze większe spadki eksportu.

W największej pod względem udziału w obrotach handlowych Polski grupie towarowej – wyrobów elektromaszynowych – spadek eksportu po 4 miesiącach br. sięgnął 20,1%, importu zaś był o 10 pkt. proc. głębszy. Większy spadek po stronie importu w tej grupie spowodowało przekształcenie występującego tu wcześniej deficytu w nadwyżkę wynoszącą po 4 miesiącach br. blisko 1,3 mld EUR (wobec deficytu 850 mln EUR w analogicznym okresie roku poprzedniego). Największy spadek obrotów po 4 miesiącach br. Odnotowano w sekcji produktów mineralnych. Z kolei grupą towarową, w której w tym czasie odnotowano najmniejsze spadki obrotów były artykuły rolno-spożywcze – eksport zmniejszył się o 0,6%, a import o 5,9%.

1.4 Rynek pracy

Utrzymujący się przez większą część roku 2008 dynamiczny wzrost gospodarczy pozytywnie wpływał na rynek pracy. O systematycznej poprawie w tym segmencie gospodarki świadczyło zwiększenie się liczby pracujących o 559 tys. osób, co stanowiło wzrost o 3,7% w stosunku do roku 2007⁶. Znalazło to również swoje odzwierciedlenie we wzroście wskaźnika zatrudnienia, który w 2008 roku ukształtował się na poziomie 50,4% i był o 1,8 pkt. proc. wyższy od wartości notowanej w roku poprzednim. Ponadto po raz pierwszy od roku 1999 wskaźnik zatrudnienia przekroczył wartość 50%.

Tabela 9 Sytuacja na rynku pracy w latach 1995-2008 (średniorocznie)⁷

Wyszczególnienie ⁸	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
współczynnik aktywności zawodowej	58,8	58,2	57,7	57,3	56,7	56,6	56,3	55,4	54,7	54,7	54,9	54,0	53,7	54,2
wskaźnik zatrudnienia	50,9	51,0	51,2	51,3	48,8	47,5	46,1	44,4	44,0	44,3	45,2	46,5	48,5	50,4
stopa bezrobocia BAEL	13,3	12,3	11,2	10,6	13,9	16,1	18,2	19,9	19,6	19,0	17,7	13,8	9,6	7,1
stopa bezrobocia rejestrowanego na koniec roku	14,9	13,2	10,3	10,4	13,1	15,1	17,5	18,0 20,0	20,0	19,0	17,6	14,9	11,4	9,5

W 2002 r. nastąpiła korekta stopy bezrobocia rejestrowanego w oparciu o dane na temat populacji, ludności rolniczej i aktywności uzyskane z Narodowego Spisu Powszechnego. W tabeli dla 2002 r. podano wartość przed (18,0%) i po korekcie (20,0%).

Źródło: Obliczenia DAP MG na podstawie danych BAEL, GUS.

Jednocześnie po spadkach w latach 2006-2007, wzrost zanotował współczynnik aktywności zawodowej. Notowana od początku lat 90. tendencja zmniejszania się współczynnika, w roku 2008 po raz drugi została przełamana (pierwszy raz miało to miejsce w 2005 roku). Wskaźnik osiągnął poziom 54,2%, co było wynikiem o 0,5 pkt. proc. wyższym niż w roku poprzednim. Wiązało się to ze spadkiem liczby osób biernych zawodowo (w 2008 roku zmniejszyła się ona o 171 tys.) oraz wzrostem o 152 tys. liczby osób aktywnych zawodowo.

Kolejnym, pozytywnym symptomem zmian dokonujących się na polskim rynku pracy w 2008 roku była utrzymująca się tendencja do skracania się średniego czasu pozostawiania osobą bezrobotną. W porównaniu z rokiem 2007 było to o ponad 5,3 miesiąca mniej. W ujęciu bezwzględny pozostaje on jednak dość długi i wynosi średnio nieco ponad rok.

Rok 2008 był kolejnym, w którym odnotowano bardzo wysoki wzrost przeciętnego zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw. Był on większy o 0,1 pkt. proc. niż w roku poprzednim i wyniósł 4,8%. Obserwowana od 2005 r. poprawa na rynku pracy była wynikiem przede wszystkim dobrej koniunktury gospodarczej. Swoją znaczną wkład miała także poprawiająca się jakość kapitału ludzkiego oraz rosnąca produktywność.

⁶ Przytoczone w tej części raportu dane dotyczące rynku pracy pochodzą z badania BAEL i odnoszą się do ludności w wieku 15 lat i więcej.

⁷ Z uwagi na zmianę sposobu przeprowadzania badania BAEL w 1999 r., porównywalność danych sprzed 1999 r. z danymi z 1999 r. jest ograniczona. Ponadto ze względu na nieprzeprowadzenie badania w II i III kw. 1999 r., dane dotyczące tego roku są danymi wyliczonymi z dwóch kwartałów.

⁸ Współczynnik aktywności zawodowej to procentowy udział aktywnych zawodowo (osób pracujących oraz bezrobotnych) w ogólnej liczbie ludności danej kategorii (15 lat i więcej), wskaźnik zatrudnienia jest to procentowy udział pracujących w ogólnej liczbie ludności danej kategorii, natomiast stopa bezrobocia jest to procentowy udział bezrobotnych w liczbie aktywnych zawodowo. Bezrobocie rejestrowane obejmuje osoby, które zgodnie z ustawą o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu określane są jako bezrobotne i zarejestrowane w odpowiednim powiatowym urzędzie pracy.

Kontynuacja pozytywnych zmian na rynku pracy w 2008 roku, pozwoliła także zmniejszyć dystans do innych krajów UE pod względem wszystkich podstawowych charakterystyk tego segmentu gospodarki. Wskaźnik zatrudnienia (wg metodologii Eurostat) nie był już najniższy w Europie, jak miało to miejsce w ostatnich latach, a jego wzrost w 2008 roku należał do najwyższych w UE i wyniósł 2,2 pkt. proc. (wyższy wzrost zanotowała tylko Bułgaria – 2,3 pkt. proc.) i ukształtował się na poziomie 59,2%⁹. Również wskaźnik bezrobocia przestał być jednym z najwyższych w krajach UE i po spadku z 9,6% do 7,1% był zbliżony do średniej dla całej Unii Europejskiej.

Pozytywne zmiany zaobserwowane w pierwszych trzech kwartałach 2008 roku zostały zahamowane w ostatnich miesiącach roku, w związku z ogólnoswiatowym kryzysem finansowym. Pierwszym widocznym rezultatem było zwiększenie się liczby bezrobotnych w IV kwartale (po raz pierwszy od 2002 roku) o 22 tys. oraz wzrost stopy bezrobocia rejestrowanego w ostatnich miesiącach roku 2008. Pogarszająca się sytuacja makroekonomiczna spowodowała, że straciły na aktualności niektóre z problemów polskiego rynku pracy. W świetle badań ankietowych wśród pracodawców, coraz mniejsza ich liczba zgłasza problemy z pozyskaniem pracowników¹⁰. W listopadzie 2008 r. taki problem zgłaszało przeszło 42% pracodawców, podczas gdy rok wcześniej było to 54%. Mniej pracowników decydowało się także na porzucenie pracy w związku z wyjazdami zarobkowymi za granicę.

Z drugiej strony, pracodawcy nadal wskazują, że największą trudnością przy zatrudnianiu nowych pracowników jest brak kandydatów z właściwymi kwalifikacjami. W ciągu ostatnich 18 miesięcy problem ten był sygnalizowany niezmiennie przez ponad 40% pracodawców. Sytuacja ta może się okazać groźna, szczególnie w kontekście przewidywanego spowolnienia gospodarczego.

Inne ważne zjawisko, charakterystyczne dla polskiego rynku pracy w ostatnich latach – migracje polskich pracowników – jest trudne do oszacowania¹¹. Według ostatnich danych opublikowanych przez GUS, liczba Polaków pozostających za granicą stale wzrasta od czasu integracji z Unią Europejską. Na koniec 2007 roku liczba Polaków pozostających poza granicami kraju szacowana jest na ok. 2,3 mln osób¹². Blisko 90% z nich przebywało w krajach Unii Europejskiej. Emigranci to w większości ludzie młodzi, w wieku 20–29 lat¹³. Co piąty Polak przebywający za granicą ma wykształcenie wyższe, co w porównaniu do 14,3-proc. populacji ludności Polski z wykształceniem wyższym (2004 r.) z jednej strony łagodzi nierównowagę na rynku pracy, jednak z drugiej – zwłaszcza przy utrwaleniu tej sytuacji – może prowadzić do zmniejszenia zasobów kapitału ludzkiego i „drenażu mózgów”.

⁹ Różnice w wartości wskaźnika zatrudnienia wg BAEL i wg Eurostatu wynikają z różnic metodologicznych. Badanie BAEL obejmuje osoby w wieku 15 lata i więcej, wg Eurostatu osoby w wieku 15–64 lata.

¹⁰ Wiesław Gumuła, *Rynek pracy w Polsce. Wynagrodzenia, produktywność pracy i migracje w świetle badań ankietowych w listopadzie 2008 r.*, NBP, Warszawa 2009.

¹¹ Pojęcie to nie w pełni oddaje istotę zjawiska. Pojęcie „emigracji” powinno być odnoszone jedynie do wyjeżdżających, których pobyt zagranicą wynosi ponad 1 rok. W Raporcie dotyczy ono wszystkich wyjeżdżających w celach zarobkowych.

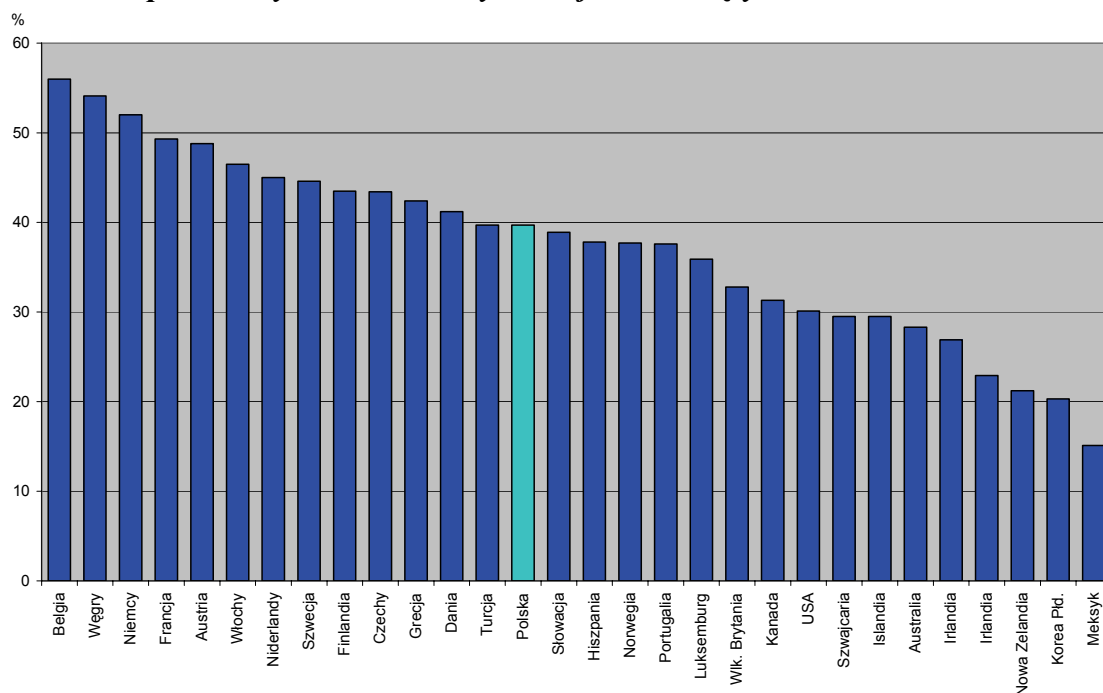
¹² *Informacja o rozmiarach i kierunkach emigracji z Polski w latach 2004–2007*, GUS, Warszawa 2008.

¹³ Fihel A., Kaczmarczyk P., Mackiewicz-Lyziak J., Okólski M. Country report: Poland w: *European Integration Consortium Labour mobility within EU in the context of enlargement and the functioning of the transitional arrangements*, Nuremberg 2009.

1.5 Koszty pracy

Koszty pracy w Polsce, w ujęciu wartościowym, kształtują się na niskim poziomie w relacji do innych krajów UE¹⁴. Z drugiej jednak strony obciążenia podatkowe i parafiskalne w stosunku do całości kosztów pracy pozostają relatywnie wysokie, co stanowi barierę ograniczającą wzrost zatrudnienia w Polsce. Rosnąca dynamika wynagrodzeń powoduje zwiększenie różnicy pomiędzy wzrostem płac a wzrostem wydajności pracy. W 2008 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce narodowej wzrosło w stosunku do roku 2007 o 10,2% (w sektorze przedsiębiorstw o 10,1%). Warto równocześnie podkreślić, że przyspieszenie tempa wzrostu wynagrodzeń ponad dynamikę wydajności pracy powoduje zmniejszenie dochodów przedsiębiorstw. W konsekwencji obniża się ich konkurencyjność.

Wykres 4 Klin podatkowy w Polsce i innych krajach należących do OECD w 2008 roku¹⁵

Źródło: *Taxing Wages 2007/2008: 2008 Edition, OECD, 2009.*

W 2008 r. zaszły dość istotne zmiany w finansowaniu systemu zabezpieczenia społecznego. Zmniejszeniu uległo obciążenie wynagrodzeń składką z tytułu ubezpieczenia rentowego i dokonało się ono po stronie składek opłacanych przez pracownika, jak i pracodawcę. W obu przypadkach składka ta zmniejszyła się o 2 pkt. proc., do 4,5% po stronie pracodawcy i do 1,5% po stronie pracownika. Obniżka składki miała z drugiej strony wpływ na wysokość składki na ubezpieczenie zdrowotne oraz zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych. Wzrosły one w stosunku do roku 2007, ponieważ zwiększyła się podstawa ich naliczania.

Po stronie systemu podatkowego w 2008 roku zmiany były niewielkie. Wzrosła kwota wolna od podatku oraz wysokość pierwszego progu podatkowego (o 1.085 zł). W efekcie

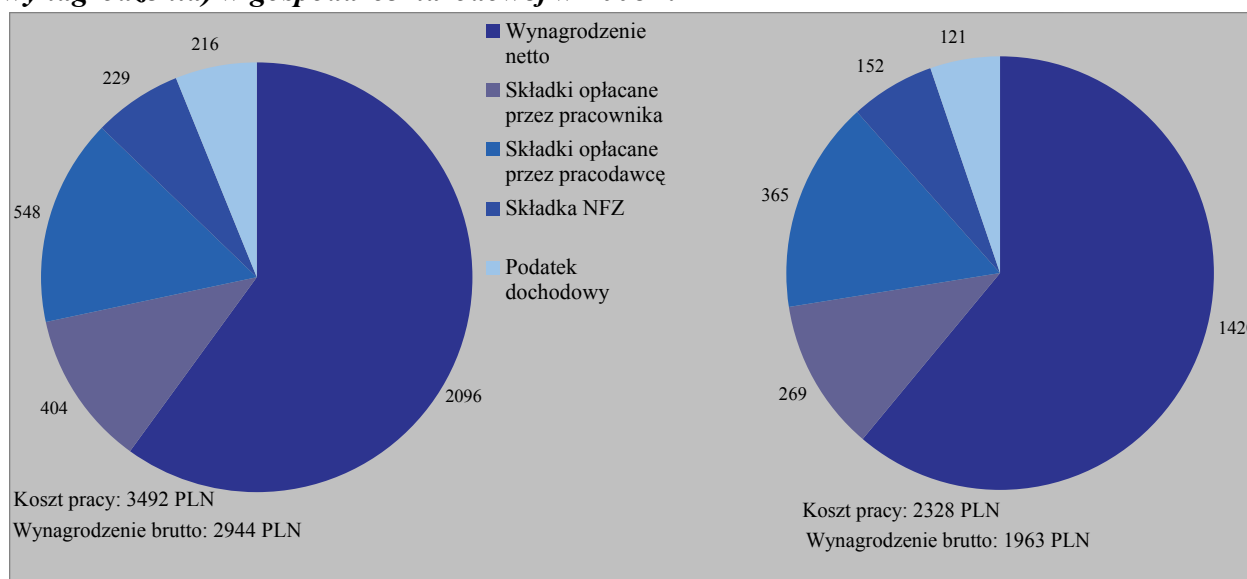
¹⁴ Zagadnienie to powinno być jednak rozpatrywane w kontekście równie niskiego poziomu produktywności. Pomimo stopniowej poprawy relacji przeciętnej produktywności do kosztów pracy, która wynika z szybszego w ostatnich latach wzrostu produktywności pracy od realnego wzrostu wynagrodzeń, to jest ona gorsza od przeciętnej w UE. Może to świadczyć o niższej konkurencyjności polskiej gospodarki.

¹⁵ Dla osoby samotnej otrzymującej przeciętne wynagrodzenie.

przeprowadzonych zmian odnotowano nieznaczny wzrost płac netto (o 2,4% w przypadku średniej krajowej)¹⁶.

Wprowadzane zmiany spowodowały, iż udział obciążeń podatkowych i paropodatkowych w kosztach pracy (tzw. klin podatkowy) uległ znacznej redukcji. W Polsce klin podatkowy dla przeciętnego wynagrodzenia wyniósł w 2008 roku 39,7% i zanotował najwyższy spadek w stosunku do roku poprzedniego spośród wszystkich krajów OECD. Klin podatkowy obniżył się o 3,2 pkt. proc.¹⁷ W zestawieniu z państwami naszego regionu był on niższy niż na Węgrzech i w Czechach, lecz wyższy niż na Słowacji. Warto również zauważyć, że jego specyfika (mniej niż proporcjonalny wzrost wraz ze wzrostem uposażeń¹⁸) wskazuje na znaczną skalę opodatkowania również osób o najniższych wynagrodzeniach.

Wykres 5 Struktura kosztów pracy dla przeciętnego wynagrodzenia oraz 2/3 (przeciętnego wynagrodzenia) w gospodarce narodowej w 2008 r.

Źródło: Opracowanie DAP MG.

Z początkiem 2008 roku zmieniły się także zasady waloryzacji rent i emerytur. Nie będą one jak dotychczas podwyższane, gdy skumulowana inflacja od ostatniej podwyżki przekroczy 5%, ale waloryzacja będzie miała miejsce co rok. Dodatkowo wskaźnik waloryzacji będzie uwzględniał nie tylko wzrost cen, ale również co najmniej 20% realnego wzrostu płac w gospodarce narodowej. Ponadto ewentualne zwiększenie ponad 20% wzrostu płac, będzie przedmiotem negocjacji w Komisji Trójstronnej, po ogłoszeniu przez GUS danych koniecznych do wyliczenia wskaźnika waloryzacji¹⁹.

Zwiększenie presji na płace (i koszty pracy) stwarza problemy na rynku pracy przede wszystkim dla grup o niskiej produktywności i o niskim potencjale jej wzrostu. Dotyczy to osób niewykwalifikowanych, części osób starszych, a w pewnym stopniu także osób

¹⁶ W stosunku do płacy netto w pierwszym półroczu 2007 (przed pierwszą obniżką składki rentowej od 1 lipca 2007) wzrost był wyższy i wyniósł 5,9%.

¹⁷ W związku z wprowadzoną od 2008 roku ulgą podatkową przysługującą osobom wychowującym dzieci, klin podatkowy dla małżeństwa z dwójką dzieci, osiągającego dochody na poziomie średniej krajowej, był jeszcze niższy i wyniósł 33,7% (spadek o 3,7 pkt. proc. w stosunku do roku 2007).

¹⁸ Zasadniczą część kosztów pracy – obok samego wynagrodzenia netto – stanowią składki na ubezpieczenie społeczne płacone przez pracodawcę i pracownika. Rola podatku dochodowego jest w niższych przedziałach dochodowych nieznaczna.

¹⁹ Od 2009 r. negocjacje przeprowadza się w czerwcu.

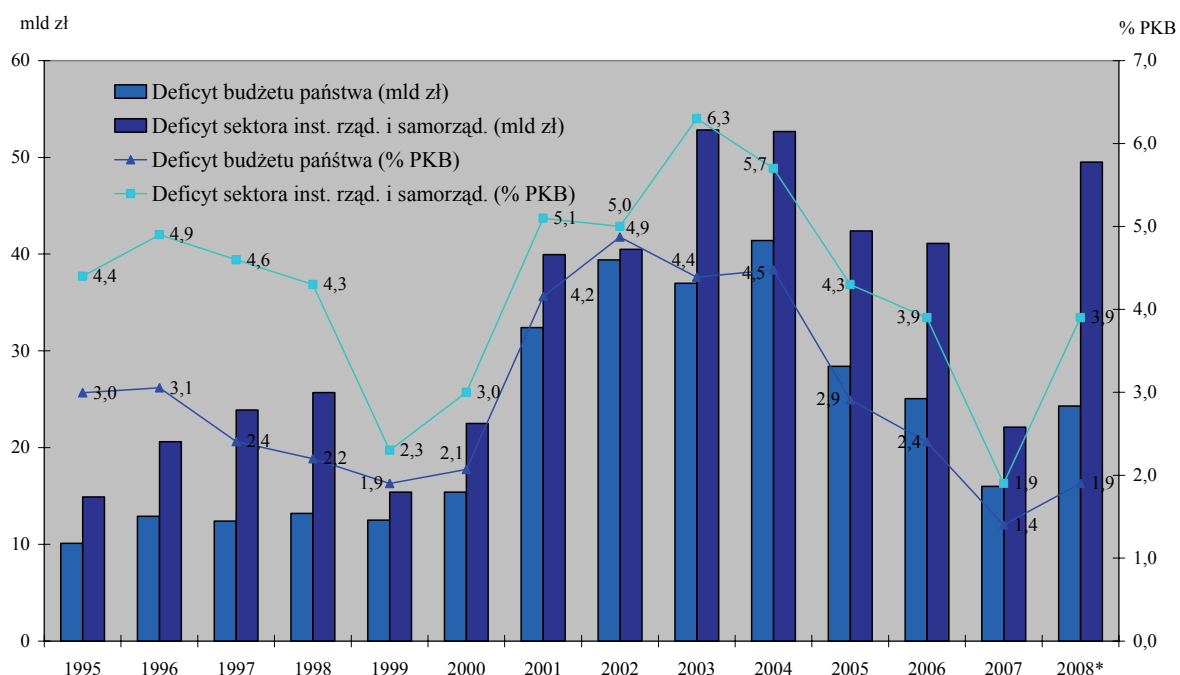
młodych, wchodzących na rynek pracy bez doświadczenia zawodowego. Dla tych grup wysokie koszty pracy, wynikające przede wszystkim z obecnej konstrukcji systemu ubezpieczeń społecznych, stwarzają istotną barierę utrudniającą wzrost zatrudnienia. Sytuacja ta może ulec jeszcze zaostrzeniu w związku ze spowolnieniem gospodarczym, z jakim aktualnie zmagają się polska gospodarka. Innym efektem może być wzrost zainteresowania świadczeniami socjalnymi w miejsce poszukiwania pracy. Świadczenia te stanowią bowiem szczególnie atrakcyjne źródło dochodu dla osób znajdujących w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy. Stopa zastąpienia obliczona jako stosunek potencjalnie osiągalnego dochodu ze świadczeń a płacą netto jest dla tych osób na tyle wysoka, że może stanowić istotny bodziec dla ich dezaktywizacji.

1.6 Finanse publiczne i polityka fiskalna

Gwarancja możliwości elastycznego kształtowania wydatków, wzrostu udziału wydatków o charakterze prorozwojowym, przy zapewnieniu stabilnych dochodów budżetowych jest jednym z kluczowych wyzwań polityki fiskalnej. Sytuacja w tym zakresie jest ważna dla sektora przedsiębiorstw nie tylko z punktu widzenia tworzenia stabilnego i trwałego otoczenia makroekonomicznego, ale również rosnących potrzeb pożyczkowych państwa. Konieczność finansowania zadłużenia publicznego wiąże się z pozyskiwaniem przez państwo środków z sektora finansowego poprzez zwiększenie sprzedaży papierów skarbowych. To zatem ogranicza możliwość skorzystania z tych środków przez podmioty gospodarcze. Ponadto oczekiwane przez przedsiębiorstwa wprowadzenie udogodnień podatkowych, które ograniczają wpływy do budżetu, są trudne do zrealizowania szczególnie w przypadku zwiększonych potrzeb wydatkowania zasobów finansowych budżetu państwa.

Rok 2007 r. to wyraźna poprawa w zakresie charakterystyk finansów publicznych, wynikająca jednak w głównej mierze z czynników koniunkturalnych. W latach 2001–2005 **deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych** był bardzo wysoki. Od 2003 r., kiedy to osiągnął maksimum na przestrzeni ostatnich 13 lat, do 2007 r. nastąpiła jego redukcja o 4,4 pkt proc., jednak w roku 2008 ponownie zwiększył się do 3,9% PKB. Na pogorszenie wyniku wpłynęła nieco gorsza sytuacja gospodarcza kraju, będącego w obliczu zbliżającego się kryzysu, co skutkowało mniejszymi wpływami, szczególnie z podatków pośrednich. Dodatkowo na przejściowy wzrost relacji deficytu do PKB wpłynęły wysokie koszty redukcji klina podatkowego.

Wykres 6 Deficyt budżetu państwa²⁰ i deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych (mld zł i % PKB)

* szacunki GUS

Źródło: GUS

Tabela 10 Dług publiczny (mld zł i % PKB)

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*
Dług publiczny	mld zł	280,3	302,1	352,4	408,3	431,4	466,6	506,3	527,4	597,8
	% PKB	37,7	38,8	43,6	48,4	46,7	47,5	47,8	44,8	47,0
Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych	% PKB	36,8	37,6	42,2	47,1	45,7	47,1	47,7	44,8	47,1

* szacunki MF.

Dane w pełni porównywalne począwszy od 2001 r.

Źródło: Ministerstwo Finansów.

Tabela 11 Struktura wydatków budżetu państwa (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Wydatki zdeterminowane	61,1	66,8	73,5	74,9	71,3	72,5	74,3	73,1	72,7
Wydatki elastyczne	38,9	33,2	26,5	25,1	28,7	27,5	25,7	26,9	27,3

Źródło: Ministerstwo Finansów.

Obecna struktura wydatków budżetowych implikuje ograniczoną swobodę rządu w kształtowaniu wielkości deficytu budżetu państwa. Zdecydowaną i ponownie wzrastającą większość wydatków stanowią wydatki zdeterminowane, związane z obsługą długu

²⁰ W 2004 r. zmianie uległ sposób klasyfikowania w budżecie państwa transferów rekompensujących ubytek składki w FUS. Do 2003 r. transfer z budżetu państwa rekompensujący FUS ubytek składki z tytułu przekazania części składek osób objętych reformą emerytalną do OFE, finansowany był w formie dotacji z budżetu państwa. Przepisy ustawowe pozwalają na finansowanie kosztów reformy emerytalnej wpływami z prywatyzacji, tj. „spod kreski”. W związku z powyższym od 2004 r. kwota rekompensująca ubytek księgowana jest po stronie rozchodów budżetu państwa, natomiast w FUS pojawiła się nowa pozycja przychodów „refundacja z tytułu przekazania składek do OFE”. Powyższa zmiana wpłynęła bezpośrednio na poziom wydatków budżetu państwa, a tym samym na jego wynik. W związku z tym dane z 2004 r. nie są w pełni porównywalne z latami poprzednimi.

publicznego, subwencjami dla jednostek samorządu terytorialnego czy wspieraniem funduszy celowych oraz ich dysponentów, szczególnie ZUS i KRUS. Transfery społeczne, określone ramami prawnymi, wymagają zaangażowania dominującej części wydatków w polskim systemie finansów publicznych. W związku z tym, jedynie ograniczoną ich część rząd może przeznaczyć na inwestycje infrastrukturalne, badania i rozwój, aktywne polityki rynku pracy oraz poprawę jakości służb publicznych.

Ramka 1 Program konwergencji – Aktualizacja 2008

30 grudnia 2008 roku Rada Ministrów zaakceptowała Program Konwergencji – Aktualizacja 2008. Priorytetem polityki gospodarczej rządu jest stworzenie warunków do szybkiego wzrostu gospodarczego, przy ograniczeniu wpływu na gospodarkę negatywnych skutków kryzysu. Działania Rządu skierowane będą na obniżanie obciążeń fiskalnych, a także zmianę struktury wydatków i wzrost efektywności wydatkowania środków. Ponadto realizowane będą działania zmierzające do przyspieszenia prywatyzacji i liberalizacji gospodarki oraz wzrostu aktywizacji zawodowej. Priorytetem średniookresowej strategii rządu jest spełnienie warunków niezbędnych do przyjęcia euro.

Polska przedstawiła Komisji Europejskiej Program Konwergencji – Aktualizacja 2008, prezentujący trzyletnią perspektywę rozwoju gospodarczego kraju. Zgodnie z najnowszymi prognozami, utrzymanie spadkowej tendencji relacji deficytu do PKB umożliwi osiągnięcie po 2011 r. średniookresowego celu budżetowego (MTO, -1%PKB).

Celem strategii zarządzania długiem w latach 2009–2011 będzie minimalizacja kosztów obsługi długu w długim horyzoncie czasu przy przyjętych ograniczeniach co do poziomu: ryzyka refinansowania, ryzyka kursowego, ryzyka stopy procentowej, ryzyka płynności budżetu państwa, pozostałych rodzajów ryzyka (w szczególności kredytowego i operacyjnego) oraz rozkładu kosztów obsługi długu w czasie.

Szacowany wynik sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB w latach 2009–2011, wynosi odpowiednio: -2,5%PKB; -2,3%PKB; -1,9%PKB. Oszacowany wg tej samej metodologii dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w latach 2009–2011 kształtować się będzie odpowiednio na poziomie: 45,8%PKB; 45,5%PKB; 44,8%PKB.

Zgodnie z notyfikacją fiskalną kwiecień 2009 deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych w 2008 r. wyniósł 3,9% PKB, natomiast dług ukształtował się na poziomie 47,1% PKB.

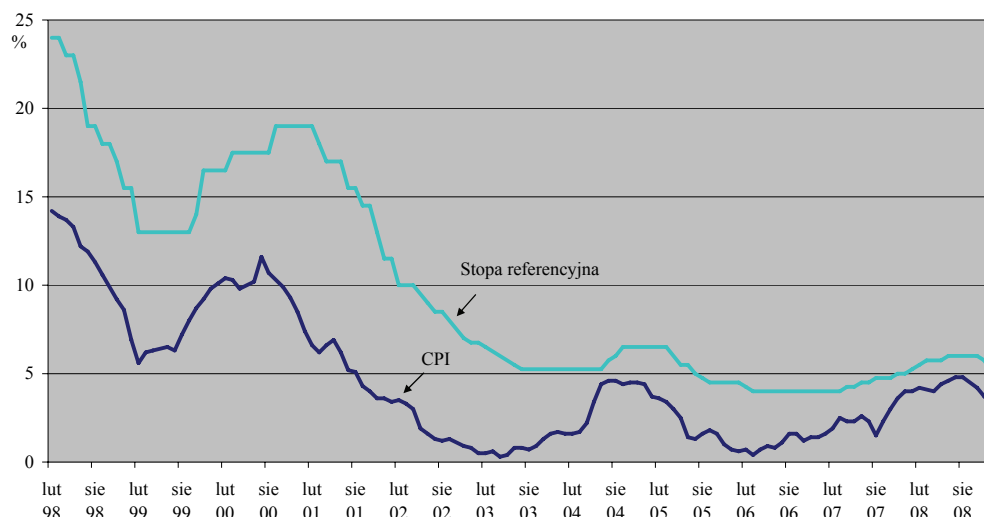
1.7 Inflacja i polityka pieniężna

Wśród czynników charakteryzujących otoczenie przedsiębiorstw jednym z ważniejszych pozostaje stabilność cen. Wpływa ona bowiem na decyzje przedsiębiorców dotyczące wielkości produkcji, a co za tym idzie także zatrudnienia i nakładów inwestycyjnych. Na przebieg procesów inflacyjnych wpływają jednak różne czynniki wewnętrzne i zewnętrzne. Podczas, gdy pierwsze znajdują się pod wpływem władz monetarnych, to oddziaływanie na przebieg drugich jest bardzo ograniczone. Problemem pozostaje także rozpoznanie ich charakteru. **W 2008 roku na przebieg procesów inflacyjnych wpływały w przeważającej mierze czynniki zewnętrzne związane z globalizacją.**

W roku 2008 inflacja nie stwarzała zagrożenia dla prowadzenia działalności gospodarczej. Utrzymywała się jednak na wysokim poziomie, a do jej spowolnienia doszło dopiero w ostatnim kwartale roku. W efekcie średnioroczna inflacja na poziomie 4,2% była wyższa od oczekiwań i od poziomu założonego w ustawie budżetowej. W kierunku wzrostu oddziaływały wyższe ceny surowców energetycznych i żywności na rynkach światowych, a także zwiększenie popytu krajowego oraz presja płacowa. Wymusza to dostosowania ze strony polskiej gospodarki, a więc także przedsiębiorstw. Do ograniczenia inflacji przyczynił się spadek cen towarów importowanych, a także silny złoty w pierwszej połowie roku.

Towary te podlegają w największym stopniu naciskowi presji globalizacyjnej, głównie poprzez konkurencję ze strony producentów w krajach o niskich kosztach wytwarzania. Proces ten oddziałuje już w dłuższym okresie.

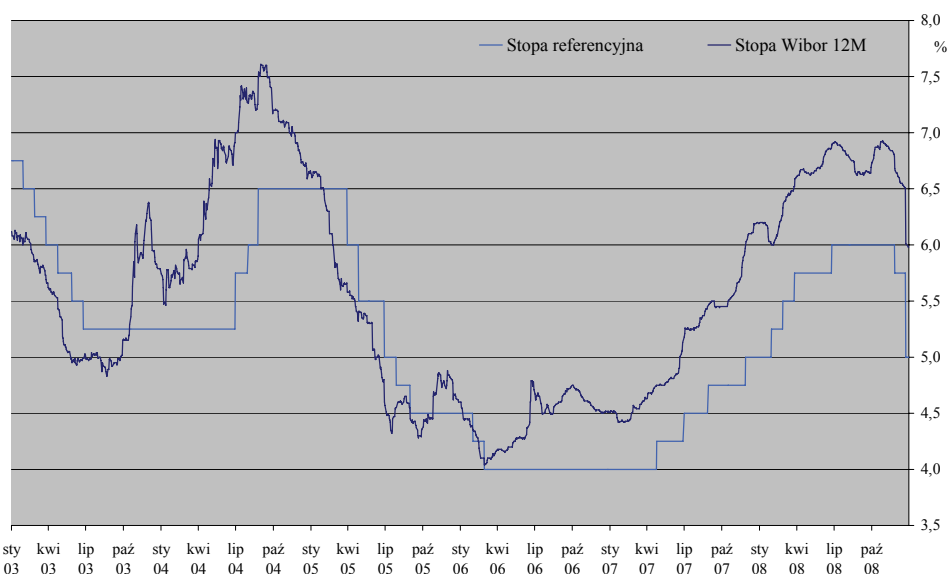
Wykres 7 Stopa referencyjna NBP a inflacja

Źródło: NBP.

W ostatnim kwartale 2008 r. informacje napływające z rynku pracy, wskazujące na spadek zatrudnienia i zwiększenie bezrobocia, a także obniżenie dynamiki wynagrodzeń w sektorze przedsiębiorstw spowodowały, że Rada Polityki Pieniężnej postanowiła rozluźnić restrykcyjną politykę. W 2008 r. czterokrotną podwyżkę stóp procentowych (razem o 100 punktów bazowych), zniwelowano następnie poprzez dwukrotną ich redukcję. W wyniku tego główne stopy procentowe NBP ukształtowały się na poziomie z końca 2007 r.: referencyjna 5,00%, lombardowa 6,50% depozytowa 3,50%, a redyskontowa weksli 5,25%.

Wykres 8 Kształtowanie się indeksu WIBOR 12 M i stopy referencyjnej

Źródło: NBP.

Poprzez kształtowanie stopy procentowej bank centralny pośrednio oddziałuje na wysokość oprocentowania kredytów i depozytów w bankach komercyjnych. Na koniec 2008 roku średnie oprocentowanie złotych kredytów dla przedsiębiorstw wzrosło z 6,5% na koniec 2007 r. do 7,7%, zgodnie z nową metodyką według standardów ECB. We wszystkich segmentach rynku kredytowego doszło do silnego ograniczenia podaży kredytu. Banki silnie zaostrzyły kryteria udzielania wszystkich rodzajów kredytu oraz podniosły marże kredytowe. W przypadku kredytów dla przedsiębiorstw banki wymagały wyższego poziomu zabezpieczenia kredytu. Takie zmiany w polityce kredytowej wynikały z bardzo wysokiej niepewności co do przyszłego stanu koniunktury, utrudniającej poprawną wycenę ryzyka kredytowego. Dodatkowo wiele banków musiało ograniczyć tempo wzrostu akcji kredytowej ze względu na nasilające się ograniczenia kapitałowe.

2. CHARAKTERYSTYKA POLSKICH PRZEDSIĘBIORSTW²¹

2.1 Liczba i struktura polskich przedsiębiorstw

Na koniec 2008 roku w systemie REGON zarejestrowanych było 3.757,1 tys. podmiotów gospodarki narodowej (bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa w rolnictwie), było to o 71 tys. więcej niż na koniec roku 2007²². Spośród zarejestrowanych podmiotów 124,5 tys. należało do sektora publicznego (było to o aż o 10,7% mniej niż w roku 2007), zaś 3.632,6 tys. do sektora prywatnego (wzrost o 2,4%). Liczba przedsiębiorstw państwowych zmniejszyła się z 572 do 363. Z kolei liczba podmiotów zarejestrowanych jako osoby fizyczne wyniosła 2.845 tys. (wzrost w stosunku do ubiegłego roku o 2,1%).

W strukturze funkcjonujących w Polsce **przedsiębiorstw aktywnych**, a więc faktycznie prowadzących działalność, dominują mikroprzedsiębiorstwa, czyli firmy zatrudniające od 0 do 9 pracowników. W 2007 roku stanowiły one 96% aktywnych przedsiębiorstw. Firmy małe (od 10 do 49 pracowników) to 2,5% firm, zaś niecały procent stanowią firmy średnie (od 50 do 249 pracowników). Znikomą część ogółu liczby firm (0,2%) stanowią przedsiębiorstwa duże (zatrudniające co najmniej 250 pracowników).

Blisko połowa aktywnych w 2007 roku przedsiębiorstw miała siedzibę w czterech największych województwach: mazowieckim, śląskim, wielkopolskim oraz małopolskim. Z kolei cztery najmniejsze województwa (lubuskie, opolskie, świętokrzyskie oraz podlaskie) grupowały zaledwie 10% firm. Przedsiębiorstwa duże koncentrowały się w dwóch województwach: mazowieckim oraz śląskim – w tym pierwszym siedzibę miało 23% firm, w drugim 13%.

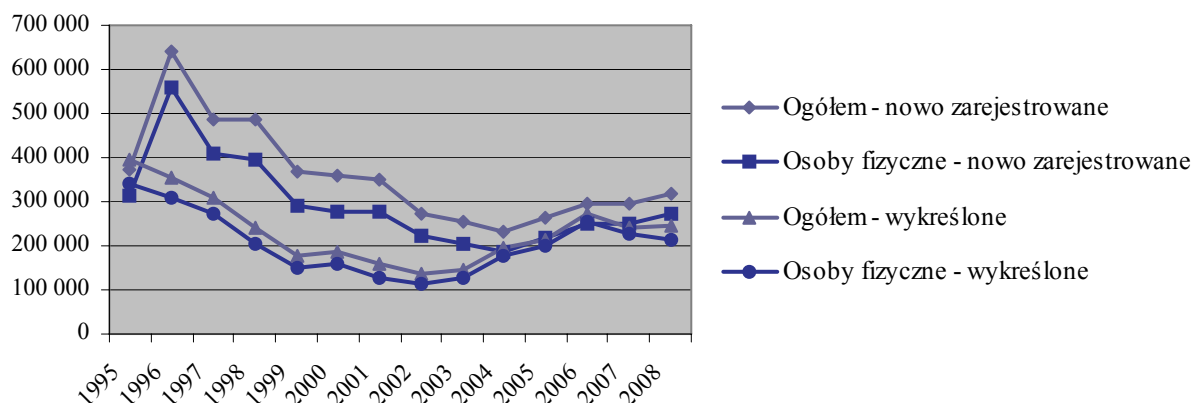
W porównaniu z rokiem 2006 liczba aktywnych przedsiębiorstw wzrosła o 3,5%, w tym najbardziej w województwach: kujawsko-pomorskim, dolnośląskim, mazowieckim oraz podlaskim. Spadek liczby firm miał miejsce w województwie śląskim, warmińsko-mazurskim oraz zachodniopomorskim.

2.1.1. Podmioty nowo zarejestrowane

W 2008 roku w systemie REGON zostało zarejestrowanych ponad 317 tysięcy podmiotów gospodarki narodowej, o blisko 8% więcej niż roku 2007. Liczba nowo powstałych spółek była niższa niż w roku 2007, wyraźnie wzrosła natomiast liczba nowo rejestrowanych osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Liczba wyrejestrowanych podmiotów w roku 2008 wyniosła prawie 245 tys. i była o 0,9% wyższa niż w roku 2007. Należy zwrócić uwagę na bardzo wysoki, bo blisko dwukrotny, wzrost liczby wyrejestrowanych spółek, przy spadku liczby wyrejestrowanych osób fizycznych.

²¹ Dane szczegółowe (tablice) do tego rozdziału (w zakresie podrozdziałów 2.1–2.4) zawarto w **Aneksie**.

²² Należy mieć na uwadze, że stan rejestru REGON nie w pełni oddaje skalę przedsiębiorczości w Polsce – tylko około 50% podmiotów zarejestrowanych w systemie rzeczywiście prowadzi działalność gospodarczą. Dane dot. przedsiębiorstw „aktywnych” prezentowane przez GUS pojawiają się z opóźnieniem (1 rok).

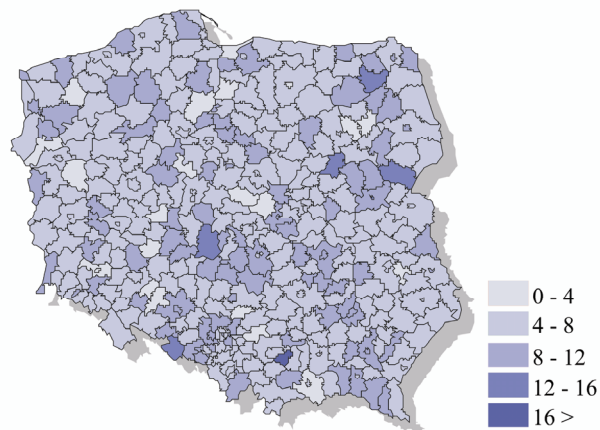
Wykres 9 Podmioty nowo zarejestrowane i wykreślone z rejestru REGON

Źródło: GUS: Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w 2008 roku.

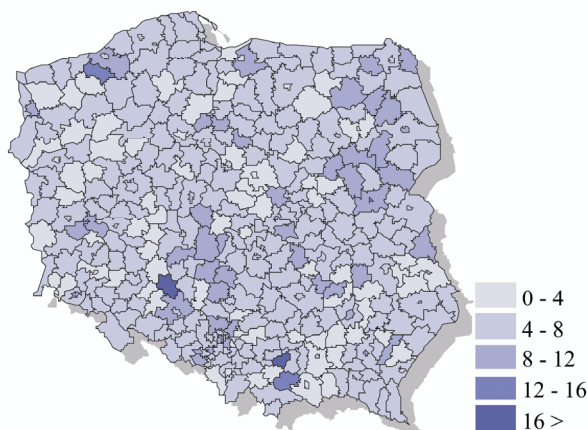
W 2008 roku liczba nowo zarejestrowanych podmiotów w sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną była o 75,1% wyższa niż w roku 2007. Wysoką dynamikę w liczbie rejestrowanych podmiotów zanotowano również w ochronie zdrowia, górnictwie oraz rybactwie. Natomiast w przetwórstwie przemysłowym oraz w administracji publicznej liczba nowych podmiotów w porównaniu z rokiem ubiegłym spadła.

Wykres 10 Liczba nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej w powiatach w 2007 roku w przeliczeniu na tysiąc mieszkańców

Liczba nowozarejestrowanych podmiotów
na tysiąc mieszkańców

Liczba wyrejestrowanych podmiotów
na tysiąc mieszkańców

Źródło: Opracowanie DAP MG na podstawie GUS: Bank Danych Regionalnych,
http://www.stat.gov.pl/bdr_n/app/strona.indeks

Największe wzrosty w liczbie nowo rejestrowanych podmiotów w 2008 roku (o ponad 10%) zaobserwowano w województwach opolskim, podlaskim, małopolskim i świętokrzyskim, najniższe zaś w lubuskim i mazowieckim.

2.2 Sytuacja ekonomiczno-finansowa przedsiębiorstw²³

Sytuacja w polskich przedsiębiorstwach w 2008 roku była pod wieloma względami inna niż w latach poprzednich. Z jednej strony, wciąż utrzymywała się wysoka dynamika przychodów w przedsiębiorstwach (w ujęciu nominalnym), jednocześnie jednak na wyniku finansowym zaważyła wyższa niż zazwyczaj dynamika kosztów.

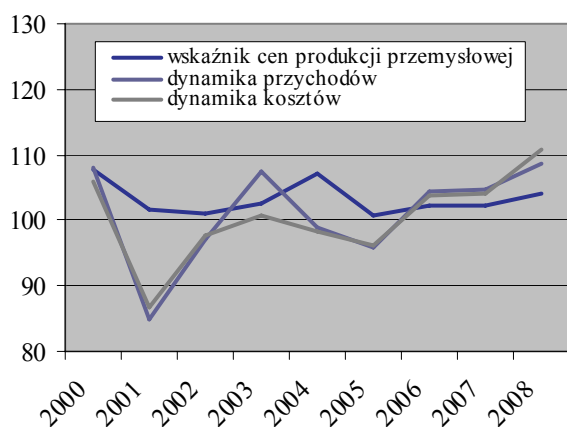
2.2.1. Sytuacja finansowa podmiotów gospodarczych wg sektora własnościowego

Przychody i koszty

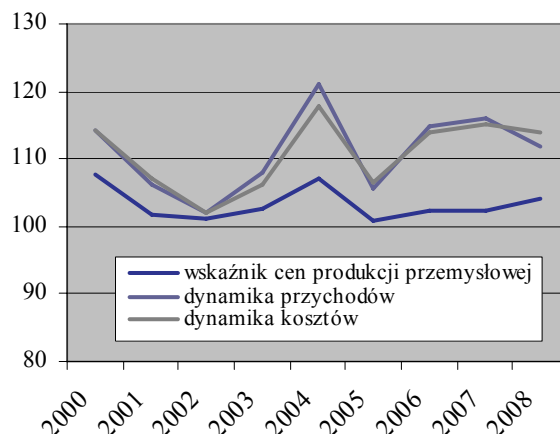
Przychody przedsiębiorstw z całokształtu działalności w 2008 roku wzrosły o 11% i wyniosły 2,3 biliona zł. Dynamika przychodów w ujęciu nominalnym była więc tylko nieco niższa niż w roku 2007, biorąc jednak pod uwagę średnioroczny wskaźnik cen produkcji sprzedanej przemysłu (PPI), który w 2008 roku wyniósł 2,2% i był wyższy niż w roku 2007, oznacza to znaczne obniżenie tempa wzrostu realnych przychodów w przedsiębiorstwach. W 2008 roku w sektorze publicznym dynamika przychodów była wyższa niż w 2007 roku (co wynika z faktu, że w sekcjach górnictwo oraz wytwarzanie energii elektrycznej, w których ceny wzrosły najbardziej, wciąż większość firm stanowią podmioty należące do sektora publicznego). W sektorze prywatnym natomiast przychody rosły wolniej niż w roku 2007. W porównaniu z rokiem poprzednim zanotowano dużo większe zróżnicowanie w dynamice przychodów pomiędzy różnymi sektorami gospodarki. Wpłynęło na to znacznie większe zróżnicowanie w zmianach cen pomiędzy różnymi towarami (co wynikało ze wzrostu cen surowców naturalnych).

Koszty z całokształtu działalności w 2008 roku wzrosły w przedsiębiorstwach o 13,5%, a więc bardziej niż przychody – z poziomu 1,9 do 2,2 biliona zł.

Wykres 11 Dynamika przychodów i kosztów przedsiębiorstw sektora publicznego

Wykres 12 Dynamika przychodów i kosztów przedsiębiorstw sektora prywatnego

Źródło: Obliczenia DAP MG na podstawie danych PONTINFO na bazie F-02 (1999–2002) oraz CISG na bazie GUS F-01 (2003–2008).

²³ W grupie przedsiębiorstw prowadzących księgi rachunkowe (z wyłączeniem banków, spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych, instytucji ubezpieczeniowych, biur i domów maklerskich, towarzystw i funduszy inwestycyjnych oraz towarzystw funduszy emerytalnych), w których liczba pracujących wynosi powyżej 9 pracowników.

Wyniki finansowe

Wynik finansowy w 2008 roku w ujęciu nominalnym wyniósł 99 mld zł i był niższy niż w roku poprzednim. Sytuacja taka wystąpiła po raz pierwszy od 2002 roku. Spadek wyniku odnotowały przedsiębiorstwa w niemalże wszystkich sekcjach (za wyjątkiem górnictwa, budownictwa, ochrony zdrowia oraz pozostałej działalności usługowej komunalnej).

Przedsiębiorstwa należące do sektora publicznego odnotowały spadek wyniku finansowego aż o blisko jedną trzecią – z poziomu 15,6 do niecałych 11 mld zł. W grupie firm sektora prywatnego spadek nie był tak silny, choć i tak wynik finansowy brutto tylko nieznacznie przekraczał poziom z roku 2006.

Po raz pierwszy od 2001 roku w grupie badanych przedsiębiorstw spadł udział firm rentownych – w sektorze prywatnym było to 78% firm (o 4% mniej niż w 2007 roku), zaś w sektorze publicznym 70% (mniej o 3%).

Zobowiązania i płynność finansowa

W sektorze prywatnym wielkość zobowiązań wzrosła o blisko 20%, natomiast w sektorze publicznym o niecałe 10%. O ile w sektorze prywatnym na wzrost zobowiązań w przeważającej mierze wpłynął wzrost długu długoterminowego, to w sektorze publicznym był to wzrost zobowiązań krótkoterminowych.

W 2008 roku nastąpiło pogorszenie płynności finansowej w przedsiębiorstwach. W sektorze publicznym wszystkie wskaźniki płynności były niższe niż w roku 2007, w sektorze prywatnym sytuacja była podobna (za wyjątkiem podwyższonego wskaźnika płynności, którego wysokość nie uległa zmianie).

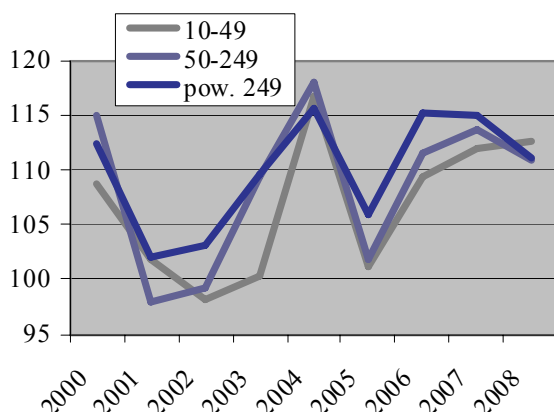
2.2.2. Analiza sytuacji finansowej w przedsiębiorstwach wg liczby pracujących

Przychody, koszty i rentowność

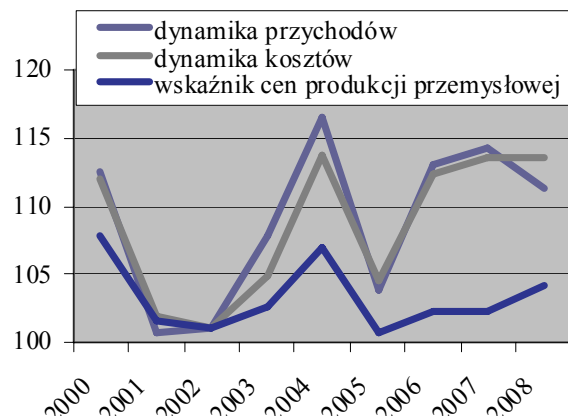
Na fakt, iż dynamika kosztów z całokształtu działalności gospodarczej była w 2008 roku wyższa niż dynamika przychodów, znaczący wpływ miał wzrost kosztów finansowych (w których zawierają się m.in. koszty wynikające z zawieranych przez przedsiębiorstwa opcji walutowych, a także zmian kursowych). W konsekwencji wynik finansowy w przedsiębiorstwach był niższy niż w 2007 roku (spadek wystąpił we wszystkich grupach przedsiębiorstw – najwyższy był wśród firm dużych, najmniejszy zaś w firmach małych).

Firmy z sekcji: przetwórstwo przemysłowe, hotele i restauracje, transport oraz pośrednictwo finansowe odnotowały największe spadki wyniku finansowego netto, sięgające blisko 50%. Jedynie w górnictwie, budownictwie, ochronie zdrowia oraz działalności usługowej komunalnej wynik finansowy w 2008 roku uległ zwiększeniu w stosunku do roku 2007.

Wykres 13 Porównanie dynamiki przychodów przedsiębiorstw według liczby pracowników pow. 9 osób

Wykres 14 Dynamika przychodów i kosztów na liczbę pracujących pow. 9 osób

Źródło: Obliczenia DAP MG na podstawie danych PONTINFO na bazie F-02 (2000–2002) oraz CISG na bazie GUS F-01 (2003–2008).

W 2008 roku w porównaniu z rokiem poprzednim nie zaobserwowano znaczących różnic w dynamice przychodów pomiędzy firmami różnej wielkości, podobnie było w przypadku kosztów (choć, jak napisano wcześniej, wystąpiły różnice w dynamikach przychodów i kosztów pomiędzy sektorami gospodarki).

W samym 2008 roku sytuacja różniła się nieco pomiędzy pierwszą, a drugą połową. O ile w poprzednich latach większą część przychodów firmy realizowały w drugiej połowie roku, to w roku ubiegłym udziały te kształtowały się mniej więcej po równo, co świadczy o wyhamowywaniu dynamiki przychodów w drugiej połowie roku. W pierwszej połowie 2008 roku firmy wypracowały wynik finansowy na poziomie nie odbiegającym zbytnio od tego z pierwszej połowy roku 2007, natomiast druga połowa roku była już znacznie gorsza – wynik finansowy był o ok. 50% niższy niż w tym samym okresie roku poprzedniego. W grupie firm małych wynik finansowy spadł o jedną czwartą, średnich o blisko połowę, zaś w dużych aż o dwie trzecie.

Koszty finansowe

Ta część pozycji w rachunku zysków i strat zasługuje na szczególną uwagę ze względu na fakt, iż w drugiej połowie 2008 r. nastąpił jej gwałtowny wzrost w przedsiębiorstwach. W ubiegłym roku koszty finansowe najsilniej wrosły w firmach małych (124%) i dużych (123%), natomiast w średnich przedsiębiorstwach przyrosły one o 75%. Analizując tą sytuację, warto zwrócić uwagę na decyzje podjęte przez przedsiębiorstwa w 2007 roku, w którym to przedsiębiorstwa odnotowały rekordowy poziom wyniku finansowego.

Firmy małe wykazały się w 2007 roku najwyższym wzrostem wyniku finansowego. Ich zobowiązania również rosły szybciej niż firm średnich i dużych. Wydawać by się mogło, że powinno to znaleźć przełożenie na wyższą niż w innych grupach firm dynamikę inwestycji. Tak się jednak nie stało – w grupie firm małych w 2007 roku była ona niższa niż w pozostałych grupach. Wypracowane środki firmy małe w relatywnie większym stopniu niż większe przedsiębiorstwa przeznaczały na inwestycje krótkoterminowe (w pierwszym półroczu 2008 roku firmy małe odnotowały największą dynamikę w zakresie inwestycji krótkoterminowych). Ubiegłoroczny wzrost kosztów finansowych w tej grupie firm może więc wynikać właśnie z decyzji podjętych w 2007 r.

Firmy średnie oraz duże w większym stopniu niż małe przedsiębiorstwa przeznaczyły wypracowaną w 2007 r. nadwyżkę finansową na inwestycje. Pomimo tego, ubiegłoroczna dynamika kosztów finansowych w firmach średnich była znacznie niższa niż w dużych, choć obiektywnie rzecz biorąc – również była bardzo wysoka.

Zobowiązania i płynność finansowa

W 2008 r. wzrosło tempo, w jakim przedsiębiorstwa zadłużały się. Wartość zobowiązań długoterminowych wzrosła o 27% i, w odróżnieniu do roku poprzedniego, bardziej niż zobowiązań krótkoterminowych (wzrost o 15%). W firmach małych oraz dużych wartość zobowiązań długoterminowych wzrosła o jedną trzecią, zaś w firmach średnich o 12%. W efekcie szybkiego wzrostu zobowiązań, pogorszeniu uległa większość wskaźników charakteryzujących zadłużenie przedsiębiorstw. W grupie firm małych poziom zobowiązań przekroczył nawet wartość kapitału własnego.

Trudno jednoznacznie oceniać czy obserwowany w ubiegłym roku znaczący wzrost zadłużenia był korzystny. Z jednej strony firmy tylko dzięki temu były w stanie finansować inwestycje (gdyż nadwyżka finansowa uległa obniżeniu), z drugiej jednak strony konieczność spłat zaciągniętych zobowiązań zapewne przełoży się w przyszłości na niższe wyniki finansowe, w poszczególnych przypadkach może też zachwiać stabilnością finansową firm.

Wskaźniki płynności w przedsiębiorstwach w 2008 roku uległy obniżeniu w stosunku do roku poprzedniego. Sytuacja taka miała miejsce po raz pierwszy od 2001 roku. Wyjątkiem na tle innych przedsiębiorstw były firmy średnie, w których to wskaźniki płynności wzrosły (dzięki niskiemu wzrostowi zobowiązań krótkoterminowych).

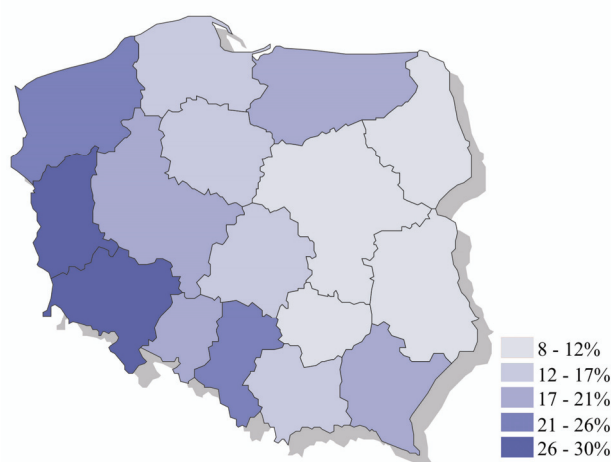
Działalność eksportowa

Przychody przedsiębiorstw ze sprzedaży na eksport wzrosły w ubiegłym roku w ujęciu nominalnym o niecałe 2%. Pozytywnie wyróżniły się tutaj firmy małe, w których to przychody z tego tytułu wzrosły o 8% (dla porównania w grupie firm dużych zwiększyły się one zaledwie o 1%).

W porównaniu ze znacznym osłabieniem dynamiki eksportu, wartość zakupionych przez przedsiębiorstwa towarów za granicą wciąż była wysoka i wzrosła o blisko 15%. Podobnie jak w przypadku eksportu, największy wzrost importu odnotowano w grupie firm małych (wzrost o 40%), a następnie dużych (o 13%). Wydatki firm średnich na zakupy importowe były wyższe o 7% r/r.

Udział przychodów ze sprzedaży na eksport w przychodach ze sprzedaży ogółem wyniósł 17% i był nieco niższy niż rok wcześniej. Zgodnie z przewidywaniami, przedsiębiorstwa działające w województwach zachodnich są dużo bardziej zaangażowane w wymianę handlową niż te z Polski wschodniej.

Wykres 15 *Udział przychodów ze sprzedaży na eksport w przychodach ze sprzedaży ogółem w 2008 roku.*

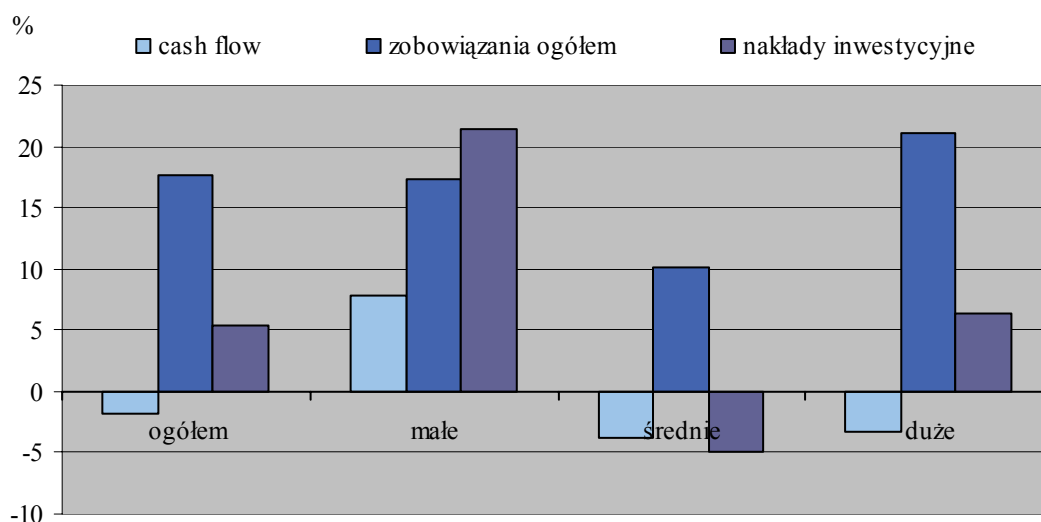
Źródło: Opracowanie DAP MG na podstawie CISG na bazie GUS F-01 2008.

Aktywność inwestycyjna

O wielkości nakładów inwestycyjnych ponoszonych przez przedsiębiorstwa w dużej mierze decydują środki własne, wielkość których określa wypracowana w danym roku nadwyżka finansowa²⁴. Jeśli własne zasoby finansowe są niewystarczające, przedsiębiorstwa muszą szukać środków na inwestycje zaciągając zobowiązania.

Analizując dynamiki powyższych zmiennych w 2008 roku, można zauważyć, że wśród ogółu przedsiębiorstw spadek nadwyżki finansowej przełożył się na wzrost zobowiązań. W różnych grupach firm sytuacja wyglądała jednak nieco odmiennie. W przypadku firm małych, czyli jedynej grupie firm, w której w ujęciu nominalnym nadwyżka finansowa uległa zwiększeniu w porównaniu z rokiem poprzednim, zarówno dynamika wzrostu zobowiązań, jak i dynamika inwestycji były wysokie. Świadczy to o tym, że firmy te postrzegały swoją kondycję jako relatywnie dobrą (pomimo znacznego wzrostu kosztów finansowych), co przełożyło się na skłonność do inwestowania. Jednocześnie wzrost (choć niewielki) nadwyżki finansowej sprawiał, że firmom tym łatwiej było starać się o kredyt.

Wykres 16 Zmiany procentowe wybranych charakterystyk finansowych przedsiębiorstw w 2008 roku

Źródło: Obliczenia DAP MG na podstawie CISG na bazie GUS F-01 (2007–2008).

Ogólnie rzecz biorąc firmy średnie mają łatwiejszy dostęp do kredytów niż firmy małe. Jednak spadek nadwyżki finansowej w 2008 roku (o blisko 4%) mógł spowodować, że banki mniej chętnie udzielały firmom średnim kredytów. Zobowiązania wzrosły wprawdzie o 10%, było to jednak znacznie mniej niż w pozostałych grupach firm. W efekcie nakłady inwestycyjne były niższe o 5% r/r.

Firmy duże również odnotowały spadek nadwyżki finansowej (o 3%). Pomimo tego udało im się zwiększyć nakłady inwestycyjne. Stało się tak dzięki znacznemu wzrostowi wielkości zobowiązań.

²⁴ Jako nadwyżkę finansową (cash flow) określa się sumę zysku finansowego oraz amortyzacji.

Zatrudnienie i wynagrodzenia

Liczba pracujących w przedsiębiorstwach zatrudniających powyżej 9 pracowników wyniosła pod koniec 2008 roku blisko 5 mln i była wyższa o 2,6% r/r. Pomimo tego, że w firmach średnich przychody rosły wolniej niż w pozostałych grupach firm, to jednak właśnie w tej grupie firm zatrudnienie wzrosło najbardziej (o 4%).

Spadek liczby pracujących miał miejsce w rolnictwie, rybactwie (w tych sekcjach spadek zatrudnienia jest wieloletnią tendencją), a także w przetwórstwie przemysłowym oraz wytwarzaniu energii elektrycznej. W pierwszej połowie 2008 roku zatrudnienie w przetwórstwie przemysłowym jeszcze rosło (na koniec czerwca 2008 r. liczba pracujących przekroczyła nawet 2 mln osób), spadek zaś miał miejsce dopiero w drugim półroczu. W pozostałych sektorach liczba pracujących wzrosła – najsilniej, bo aż o 42%, w pośrednictwie finansowym.

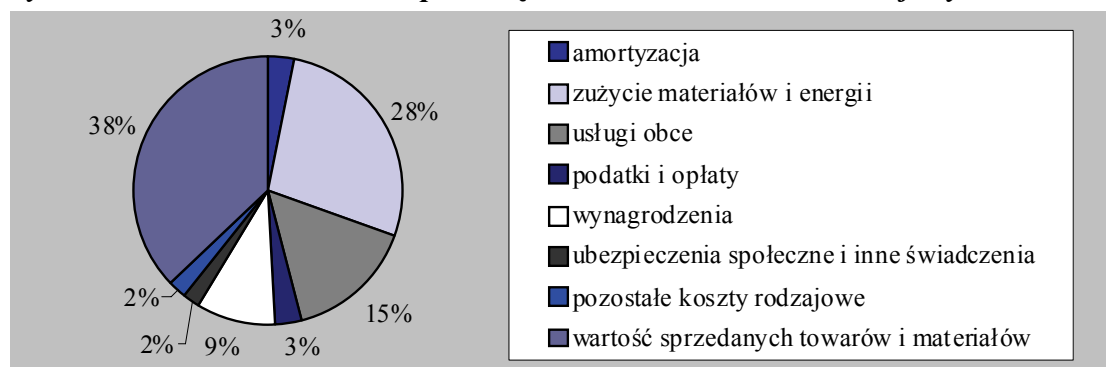
Województwami, w których liczba pracujących wzrosła najbardziej, były: mazowieckie (o blisko 5%), a także śląskie i opolskie. W podlaskim, warmińsko-mazurskim oraz zachodniopomorskim zatrudnienie nieznacznie spadło. W trzech największych województwach: mazowieckim, śląskim oraz wielkopolskim, w których zamieszkiwała jedna trzecia ludności Polski, pracowała aż połowa spośród wszystkich zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto²⁵ wzrosło w ujęciu nominalnym o 15%, do poziomu 3.356 zł. Tam, gdzie wynagrodzenia są najwyższe – czyli w górnictwie i wytwarzaniu energii elektrycznej ubiegłoroczna dynamika wzrostu płac była nieco niższa niż w całym sektorze przedsiębiorstw. Najwolniej wynagrodzenia rosły w sekcji pośrednictwo finansowe (o 6%).

Koszty w układzie rodzajowym

Struktura kosztów działalności operacyjnej w 2008 roku była w firmach identyczna jak w roku poprzednim. Wzrost cen energii (ceny produkcji sprzedanej w sekcji górnictwo wzrosły o 10%, zaś w wytwarzaniu energii elektrycznej o 8%) nie przełożył się więc w widoczny sposób na wzrost kosztów zużycia energii w przedsiębiorstwach. Podobnie jak rok wcześniej udział ten w całości kosztów z działalności operacyjnej wyniósł 1,7%.

Wykres 17 Struktura kosztów w przedsiębiorstwach w układzie rodzajowym

Źródło: Opracowanie DAP MG na podstawie CISG na bazie F-01(2008).

²⁵ Ujęcie nominalne. Obliczenia w oparciu o dane F-01: koszty przedsiębiorstw na wynagrodzenia. Policzone jako iloraz sumy wynagrodzeń oraz przeciętnego zatrudnienia.

2.3 Analiza sektora mikroprzedsiębiorstw w 2007 r. – na tle pozostałych grup firm²⁶

Choć pod względem liczebności mikroprzedsiębiorstwa stanowią zdecydowanie największą grupę wszystkich przedsiębiorstw, ich udział w przychodach przedsiębiorstw ogółem, wielkości nakładów inwestycyjnych czy zatrudnieniu jest niewspółmiernie niski.

2.3.1. Zatrudnienie i wynagrodzenia

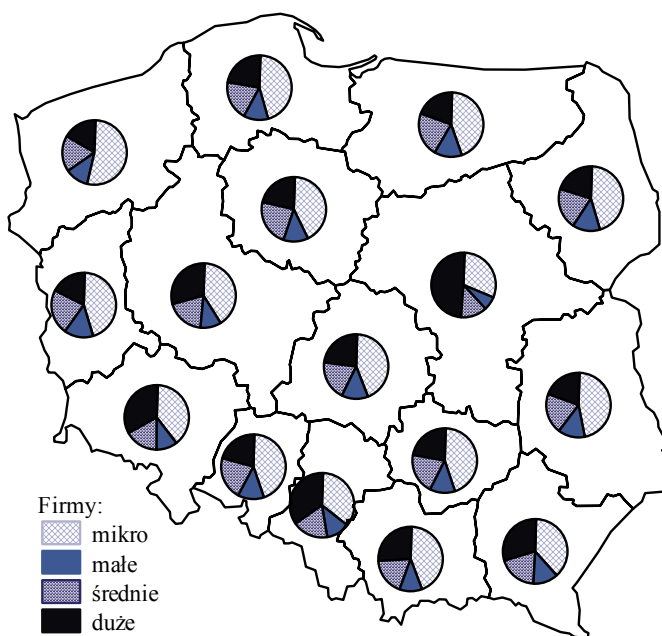
Liczba pracujących w całym sektorze przedsiębiorstw wyniosła w 2007 r. blisko 9 mln osób. W mikroprzedsiębiorstwach pracowało 40% spośród tej liczby, w firmach małych 11%, średnich 18%, zaś 31% w firmach dużych.

W województwie zachodniopomorskim ponad 50% osób pracowało w mikroprzedsiębiorstwach, wysoki odsetek pracujących w najmniejszych firmach notuje się również w lubuskim, pomorskim, lubelskim i podlaskim. Odminną sytuację zaobserwowano w województwie mazowieckim, gdzie prawie połowa pracujących była zatrudniona w firmach dużych. W województwie śląskim i dolnośląskim był to co trzeci pracujący.

Przeciętna liczba zatrudnionych wyniosła blisko 6,4 mln osób. Co piąty zatrudniony pracował w mikroprzedsiębiorstwach, 14% w firmach małych, zaś co czwarty w średnich. Największa część spośród zatrudnionych (ponad 40%) pracowała w firmach dużych.

W 2007 roku liczba pracujących w mikroprzedsiębiorstwach (i małych firmach) wzrosła o 3%, w przedsiębiorstwach dużych o 7%, natomiast w średnich o 5%.

Wykres 18 *Struktura pracujących w przedsiębiorstwach w 2007 roku.*

Źródło: Opracowanie DAP MG na podstawie „Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2007 roku.” GUS

Tym, co wyraźnie odróżnia firmy różnej wielkości, jest poziom przeciętnego wynagrodzenia. W firmach dużych płace są ponad dwukrotnie wyższe niż w mikroprzedsiębiorstwach, ponadto dysproporcje te pogłębiają się. Wyraźne różnice w płacach występują również pomiędzy województwami. W województwie mazowieckim przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w 2007 r. wyniosło 3.545 zł i było o ponad 70% wyższe niż w warmińsko-mazurskim.

²⁶ W oparciu o dane z publikacji *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2007 r.*, GUS, Warszawa, grudzień 2008 r.

2.3.2. Przychody, koszty i nakłady inwestycyjne

W 2007 r. przychody ogółem w całym sektorze przedsiębiorstw wyniosły w 2 887 mld zł, z czego na firmy duże przypadło 41% tej kwoty. Mikroprzedsiębiorstwa wypracowały 23% przychodów, podobną część firmy średnie, zaś małe przedsiębiorstwa 13%. Wynik finansowy wyniósł 253 mld zł i w porównaniu z rokiem 2006 wzrósł aż o 26% (we wszystkich grupach firm mniej więcej równomiernie). Jego struktura była zupełnie inna niż w przypadku przychodów, bowiem na mikroprzedsiębiorstwa przypadło blisko 40% wartości wyniku finansowego, na małe i średnie firmy niecałe 30%, zaś jedną trzecią zysku wypracowały firmy duże. Podstawowym czynnikiem wpływającym na różnice jest sposób prowadzonej ewidencji rachunkowej, a co za tym idzie możliwość kwalifikowania niektórych wydatków jako kosztów prowadzonej działalności w przypadku pełnej rachunkowości i jej braku w przypadku ewidencji uproszczonej, np. ryczału. Różnica wynika również z faktu, iż na wynik finansowy mikroprzedsiębiorstw składa się wynagrodzenie za pracę właściciela firmy.

Choć w skali całej gospodarki przedsiębiorstwa duże wypracowały największą część przychodów, w niektórych sekcjach dominowały mikroprzedsiębiorstwa. Sytuacja taka miała miejsce w pośrednictwie finansowym, gdzie najmniejsze firmy uzyskały 68% przychodów. Również w obsłudze nieruchomości, hotelarstwie, a także w budownictwie i w handlu ich przychody były wyższe niż pozostałych grup firm. Duże firmy natomiast wyraźnie dominowały w przemyśle, uzyskując w tej sekcji dwie trzecie swoich przychodów ogółem.

Przedsiębiorstwa zainwestowały w 2007 roku ponad 144 mld zł i w ujęciu nominalnym była to kwota o 26% wyższa niż rok wcześniej. Udział firm mikro w nakładach inwestycyjnych ogółem sektora przedsiębiorstw wyniósł 12,7%, przy 29-proc. wzroście r/r. Był to najwyższy wzrost spośród wszystkich grup przedsiębiorstw. Firmy duże były w tym czasie odpowiedzialne za 52% poniesionych nakładów, firmy średnie za 24%, a małe przedsiębiorstwa za 11%.

W przeliczeniu na 1 podmiot nakłady inwestycyjne mikroprzedsiębiorstw w 2007 r. wyniosły 5,1 tys. zł, podczas gdy w dużych firmach – 27,4 tys. zł, średnich – 21,5 tys. zł, a małych – 15,7 tys. zł.

2.4 Warunki działalności nowo powstałych firm²⁷

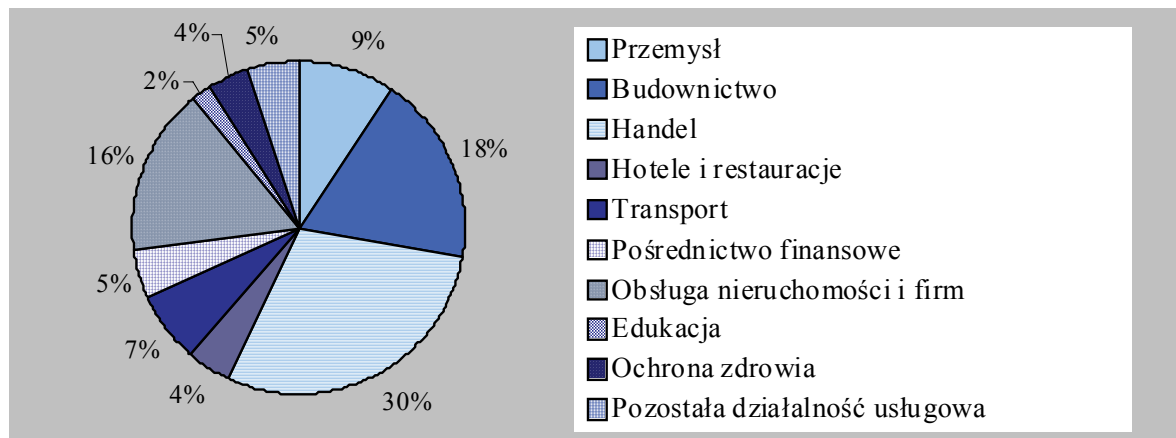
W 2006 roku powstało 241,4 tys. przedsiębiorstw o liczbie zatrudnionych nie większej niż 49 osób i w porównaniu z rokiem 2006 liczba ta była większa o 13,3%. Większość nowych podmiotów (ponad 90%) stanowiły przedsiębiorstwa osób fizycznych, a zaledwie co piąta firma zatrudniała pracowników najemnych.

W porównaniu z poprzednimi latami, w roku 2007 znacząco, bo dwukrotnie zwiększył się odsetek przedsiębiorców, którzy do sfinansowania rozpoczęcia działalności skorzystali z zewnętrznych źródeł finansowania (m.in. kredyt bankowy, pożyczka od rodziny lub znajomych). Wciąż jednak dwie trzecie przedsiębiorców finansowało założenie przedsiębiorstwa ze środków własnych. Blisko co trzecia firma założona została przez osoby młode – w wieku poniżej 30 lat, natomiast 35% przedsiębiorstw przez osoby w wieku 30–39 lat.

²⁷ Na podstawie badania GUS *Warunki powstania i działania oraz perspektywy rozwojowe polskich przedsiębiorstw powstałych w latach 2003–2007*. Badanie obejmuje tylko przedsiębiorstwa zatrudniające w momencie powstania do 49 pracowników oraz wybrane sekcje gospodarki.

Wskaźnik przeżywalności przedsiębiorstw²⁸ w 2008 roku, po raz pierwszy w prowadzonym badaniu przekroczył 70%, co może świadczyć o poprawiających się warunkach prowadzenia działalności. Istnieją jednakże znaczne różnice pomiędzy sektorami – w pośrednictwie finansowym rok po rozpoczęciu działalności aktywnych było zaledwie nieco ponad 50% firm, najłatwiej z kolei było prowadzić działalność gospodarczą podmiotom działającym w ochronie zdrowia oraz obsłudze nieruchomości (wskaźniki przeżywalności wyniosły odpowiednio 81,8% oraz 78,5%).

Wykres 19 Struktura nowo powstałych przedsiębiorstw w 2007 roku

Źródło: Warunki powstania i działania oraz perspektywy rozwojowe polskich przedsiębiorstw powstałych w latach 2003–2007, GUS, Warszawa, 2009 r.

Pierwszy rok działalności zyskiem zakończyło ponad 80% firm (było to nieznacznie mniej niż rok wcześniej). Wydatki na inwestycje poniosła co trzecia firma i, podobnie jak w przypadku finansowania założenia firmy, dominującym źródłem finansowania nakładów inwestycyjnych były środki własne (71% wskazań). Co piąta inwestująca firma korzystała z kredytu bankowego, 7% korzystało z innych źródeł.

W ostatnich latach obserwowano duże wzrosty w liczbie osób, które znajdowały pracę w nowopowstałych przedsiębiorstwach. W 2008 roku w przedsiębiorstwach utworzonych rok wcześniej pracowało 474 tys. osób, dla porównania w 2006 roku w podmiotach powstałych rok wcześniej pracowało 362 tys. osób. Najwięcej osób znalazło zatrudnienie w firmach handlowych – 117 tys. osób oraz budowlanych – 95 tys.

2.5 Innowacyjność polskich przedsiębiorstw

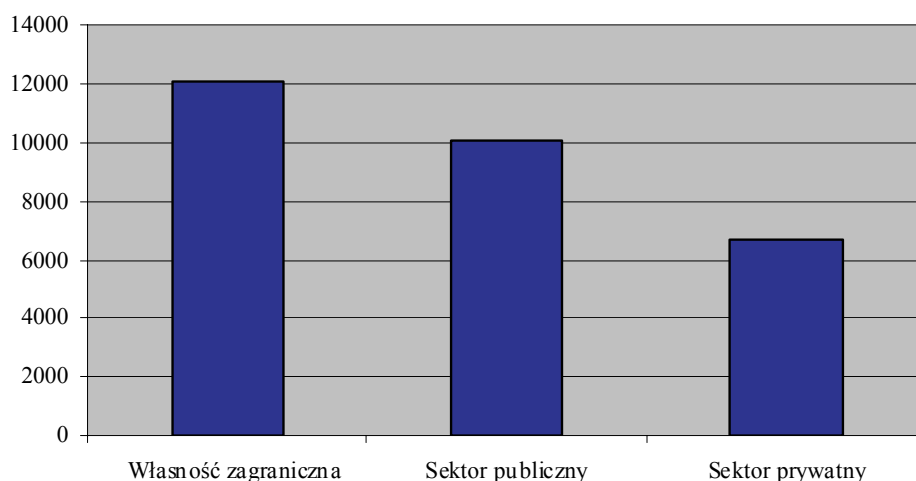
Zdolność gospodarki do tworzenia i adaptacji innowacji jest jednym z głównych czynników wpływających na jej konkurencyjność, zwłaszcza w długim okresie. Innowacje wywierają wielopłaszczyznowy wpływ na funkcjonowanie przedsiębiorstw – od przychodów ze sprzedaży i udziału w rynku, po mniej mierzalne, wydajność i efektywność. Podejmowana przez przedsiębiorców, z różnych przyczyn, działalność innowacyjna, jest uzależniona od zasobów wiedzy danego podmiotu, wykorzystywanej technologii, stylu zarządzania, zasobów ludzkich i finansowych.

²⁸ Udział firm aktywnych w danym roku i zarejestrowanych rok wcześniej.

Przedsiębiorstwa w Polsce przeznaczają coraz więcej nakładów na innowacje. W 2007 r. nakłady na działalność innowacyjną przedsiębiorstw przemysłowych wyniosły 20,2 mld zł²⁹, co oznaczało wzrost, w ujęciu nominalnym, o 21,7% r/r.

Wzrost nakładów ogółem na działalność innowacyjną odbywa się przy zmniejszeniu udziału podmiotów angażujących się w tę działalność. Udział przedsiębiorstw, które prowadziły działalność innowacyjną (tzn. poniosły nakłady na tę działalność) wyniósł 31,8% i obniżył się w porównaniu do 2006 r. o 5,5 pkt. proc. Udział przedsiębiorstw innowacyjnych w przemyśle, tzn. tych, które wprowadziły nowe lub istotnie ulepszone produkty i/lub procesy w latach 2005–2007, wyniósł 36,7% ogółu przedsiębiorstw³⁰, a więc był o 5,8 pkt. proc. niższy niż w latach 2004–2006. Jednocześnie w 2007 roku obserwowano znaczny wzrost nakładów przypadających na 1 przedsiębiorstwo.

Wykres 20 Nakłady na działalność innowacyjną w przeliczeniu na 1 przedsiębiorstwo wg sektorów własności w 2007 roku (tys. zł) – ceny bieżące

Źródło: Opracowanie DAP MG na podst. danych GUS.

Za niepokojące, w świetle postulatów zacieśniania współpracy między sektorem nauki a przedsiębiorstwami, należy uznać zmniejszenie się odsetka przedsiębiorstw, które współpracowały z innymi przedsiębiorstwami lub instytucjami w zakresie działalności innowacyjnej. W latach 2005–2007 wyniósł on 21,0%, a więc w porównaniu z latami 2004–2006 spadł o 2,9 pkt. proc.

W 2007 r. nie nastąpiły istotniejsze zmiany w strukturze produkcji sprzedanej przedsiębiorstw według poziomów techniki. Odnotować jednak należy postępujący wzrost łącznego udziału wyrobów wysokiej i średnio-wysokiej techniki z 28,5% w roku 2003 do 31,5% w 2007 r., przy jednoczesnym odpowiednim spadku udziału wyrobów średnio-niskiej i niskiej techniki.

W Polsce udział środków budżetowych w nakładach ogółem przeznaczonych na działalność B+R wyniósł w 2007 roku 58,5% (w 2006 r. 57,5%, w 2005 r. 57,7%, w 2004 r. 61,7%, w 2003 r. 62,7%, w 2002 r. 61,9%³¹). Był on zdecydowanie wyższy niż przeciętnie w krajach OECD, gdzie udział tych środków wyniósł w 2004 r. 29,5% a w krajach UE-25

²⁹ W przemyśle (sekcje C, D i E według PKD 2004), podmioty o liczbie pracujących pow. 49.

³⁰ Główny Urząd Statystyczny, *Nauka i Technika w 2007 r.*, Warszawa 2009, tabl. 2.2.

³¹ Ibid., Wykres 1.4; Główny Urząd Statystyczny, *Nauka i Technika w 2005 r.*, Warszawa 2006, wykres 1.2.

35,3%³². Potwierdza to, że wysoki udział środków budżetowych w finansowaniu działalności B+R jest cechą krajów słabiej rozwiniętych.

Z odwrotną tendencją mamy do czynienia w przypadku udziału środków podmiotów gospodarczych w nakładach ogółem przeznaczonych na działalność B+R. W Polsce w 2007 r. udział tych środków w nakładach ogółem wyniósł 24,5% i był on niższy od analogicznego wskaźnika dla 2006 r. (25,1%) oraz 2005 r. (26,0%). Według najbardziej aktualnych dostępnych danych, w 2005 r. udział środków podmiotów gospodarczych wynosił przeciętnie w krajach OECD 62,7%, a w krajach UE – 54,1%. Odwrotnie niż w przypadku środków budżetowych, niski udział środków podmiotów gospodarczych w nakładach ogółem przeznaczonych na działalność B+R jest cechą krajów słabiej rozwiniętych.

Ważnymi miarami procesów innowacyjnych są wskaźniki dotyczące ochrony własności przemysłowej. Liczba wynalazków zgłaszanych do ochrony patentowej w Urzędzie Patentowym RP przez tzw. rezydentów wyniosła w 2007 roku 2.392 wynalazków i wzrosła w stosunku do 2006 r., kiedy zgłoszono do ochrony w UP RP 2.157 wynalazków (dla porównania w 2005 r. wynalazków 2028 w 2004 r. 2.381, w 2003 – 2.268, w 2002 – 2.313, w 1995 – 2.595 a w 1990 – 4.105)³³.

European Innovation Scoreboard jest corocznym zestawieniem podstawowych wskaźników innowacyjnych poszczególnych krajów członkowskich. Na tej podstawie dokonywane są analizy poziomu innowacyjności poszczególnych krajów, skuteczności prowadzonej polityki innowacyjnej oraz analizy ich silnych i słabych stron. EIS stanowi syntetyczny instrument oceny skuteczności realizacji polityk innowacyjnych i monitoringu zmian wskaźników innowacyjności w poszczególnych krajach członkowskich oraz Unii Europejskiej jako całości.

W najnowszym zestawieniu – EIS 2008 – Polska została zaliczona, podobnie jak w poprzednim roku, do grupy krajów doganiających (*catching up countries*), charakteryzujących się niższym niż przeciętna dla wszystkich państw Unii Europejskiej poziomem Sumarycznego Wskaźnika Innowacyjności (*Summary Innovation Index – SII*), ale wyższym niż średnia dla UE tempem wzrostu tego wskaźnika. W grupie krajów doganiających, Polska zajęła pozycję za Malta, Węgrami i Słowacją, a przed Litwą, Rumunią, Łotwą i Bułgarią. Pomimo niskiego poziomu Sumarycznego Wskaźnika Innowacyjności (SII) w Polsce, tempo wzrostu tego wskaźnika jest wyższe niż średnia dla Unii Europejskiej.

W porównaniu z poprzednim raportem EIS 2007, należy podkreślić poprawę następujących wskaźników dla Polski:

- wzrost wskaźnika „Udział uczącej się ludności w kształceniu ustawicznym na 100 mieszkańców (w % ludności w wieku 25–64 lat) (*participation in life-long learning per 100 population aged 25–64*) z 4,7 do 5,1,
- wzrost wskaźnika „Kapitał ryzyka jako % PKB” (*Venture capital as % of GDP*) z 0,001 do 0,017,
- wzrost wskaźnika „Innowacje wprowadzone w małych i średnich przedsiębiorstwach (MSP)” (*SMEs innovating in-house*) z 13,8 do 17,2,
- wzrost wskaźnika „Liczba nowych wspólnotowych znaków towarowych na milion mieszkańców” (*Community trademarks per milion population*) z 24,7 do 33,2.

³² Główny Urząd Statystyczny, *Nauka i Technika w 2007 r.*, Warszawa 2009, tabl. Wykres 1.5.

³³ Ibid., Wykres 3.1.

Instrumenty wspierania innowacyjności w 2008 r.

W 2008 r. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) kontynuowała realizację programu pilotażowego finansowanego z budżetu państwa dotyczącego wsparcia dla **technostarterów**.

Realizowany był II etap tego programu dotyczący bezpośredniego wsparcia dla technostartera na rozpoczęcie działalności innowacyjnej. Maksymalna kwota wsparcia dla technostartera wynosiła 180 tys. zł (do 90% kosztów kwalifikowanych). Dotacje były także udzielane ośrodkom KSU na świadczenie bezpłatnych usług doradczych związanych z bieżącym zarządzaniem przedsiębiorstwem oraz informacyjnych w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej dla technostartera, który uzyskał wsparcie z tego programu. W ramach II etapu programu złożono 29 wniosków na kwotę ok. 4,8 mln zł. Do wsparcia zostało rekomendowanych 16 wniosków na łączną kwotę ok. 2,7 mln zł. Ponadto w 2008 r. zostały uruchomione przez PARP dwa nowe programy pilotażowe finansowane z budżetu państwa: program „Bon na innowacje” oraz „Innovation Express”.

Celem programu pilotażowego **Bon na innowacje**, ogłoszonego we wrześniu 2008 r. jest zainicjowanie kontaktów przedsiębiorców ze sferą naukową. Mogą z niego skorzystać mikro i mali przedsiębiorcy, którzy w roku złożenia wniosku oraz w ciągu 3 lat kalendarzowych poprzedzających rok złożenia wniosku o udzielenie wsparcia w ramach programu Bon na innowacje, nie korzystali z usług żadnej jednostki naukowej w zakresie prac badawczo-rozwojowych. Przedsiębiorca może uzyskać wsparcie w maksymalnej wysokości 15.000 zł. W 2008 r. w terminie naboru zostały złożone 193 wnioski o udzielenie wsparcia na łączną kwotę wsparcia ok. 2,9 mln zł. Umowy zostały podpisane z 94 beneficjentami. Do płatności zostały rekomendowane 82 wnioski o płatność, a suma dokonanych płatności wyniosła ponad 1,2 mln zł. Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom potencjalnych beneficjentów, od 2009 r. wsparciem w ramach bonu na innowacje będą mogły być objęte nie tylko usługi badawczo-rozwojowe (tak jak to było w 2008 r.), ale generalnie usługi w zakresie innowacji – dotyczące wdrożenia lub rozwoju produktu lub technologii. Na realizację programu w 2009 r. zaplanowano środki w wysokości 7,65 mln zł.

Program pilotażowy pod nazwą **Innovation Express** zapewnia wsparcie dla międzynarodowej współpracy klastrów z partnerem zagranicznym w zakresie badań, rozwoju technologicznego lub innowacji. Program jest realizowany wraz z partnerami zagranicznymi w ramach projektu INNET finansowanego z 6. Programu Ramowego UE, przy czym każdy z partnerów finansuje klastry w swoim kraju/regionie. W ramach konkursu prowadzony jest przez PARP nabór ciągły wniosków o udzielenie wsparcia do wyczerpania środków przeznaczonych na ten cel. Ocena i wybór wniosków kwalifikujących się do uzyskania wsparcia odbywa się w dwóch etapach:

- etap I – ocena na poziomie europejskim – dokonywana przez partnerów konsorcjum INNET drogą elektroniczną,
- etap II – ocena na poziomie krajowym – dokonywana przez komisję oceniającą powołaną przez Prezesa PARP.

W 2008 r. w pierwszym etapie składania wniosków na stronie Pro Inno Europe złożono 9 wniosków, z czego 5 złożono także w II etapie do PARP. Ze względów proceduralnych w 2008 r. nie podpisano żadnej umowy o udzielenie wsparcia. W 2009 r. na realizację programu zaplanowano środki w wysokości 3,15 mln zł. Do końca czerwca 2009 r. podpisano już 5 umów na kwotę 2,16 mln zł, a wypłacono w formie zaliczek prawie 900 tys. zł.

W 2008 r. swoją działalność kontynuował **Fundusz Kredytu Technologicznego** powołany ustawą z dnia 29 lipca 2005 roku o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej (Dz. U. nr 179, poz. 1484, z późn. zm.). Działalność Funduszu ma zachęcać przedsiębiorców

do realizacji innowacyjnych przedsięwzięć oraz zwiększać transfer nowych technologii z ośrodków naukowo-badawczych do przedsiębiorstw. Do 2008 r. ze środków Funduszu udzielane były kredyty technologiczne. W 2008 r. w ramach działalności FKT podpisano 17 umów kredytowych o łącznej wartości ok. 48,2 mln zł. Ogółem w okresie funkcjonowania FKT były zawarte 72 umowy kredytu technologicznego na łączną kwotę ok. 195,7 mln zł.

W dniu 30 maja 2008 r. Sejm uchwalił ustawę *o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej* regulującą nowe zasady udzielania kredytu technologicznego i wypłaty premii technologicznej (Dz. U. Nr 116, poz. 730). Instrument będzie wdrażany w ramach działania 4.3 Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka (PO IG), dla którego funkcję Instytucji Wdrażającej pełni Bank Gospodarstwa Krajowego. BGK będzie udzielał małym i średnim przedsiębiorcom premii technologicznej na spłatę części kapitału kredytu technologicznego udzielanego przez współpracujące banki komercyjne na realizację inwestycji technologicznej. Wysokość premii technologicznej nie będzie mogła przekroczyć 4 mln zł. Na realizację działania 4.3 PO IG zaplanowano środki w wysokości ponad 409 mln EUR. Z dniem 1 stycznia 2009 r. Fundusz Kredytu Technologicznego stał się państwowym funduszem celowym, którego dysponentem jest minister właściwy ds. gospodarki.

Ponadto ww. ustawa wprowadziła zmiany do instrumentu *‘nadawanie przedsiębiorcom statusu Centrum Badawczo-Rozwojowego’*, który jest ukierunkowany na rozwój prywatnego sektora badawczo-rozwojowego oraz wzrost popytu na usługi B+R przez powiązanie statusu Centrum z zachętami podatkowymi. Status CBR jest nadawany przedsiębiorcy osiągnącemu co najmniej 1.200.000 euro ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych za rok obrotowy poprzedzający rok złożenia wniosku. Podstawowym kryterium nadawania statusu Centrum jest osiąganie przez przedsiębiorcę co najmniej 20% przychodów ze sprzedaży wytworzonych przez siebie usług badawczo-rozwojowych lub praw własności przemysłowej. Przedsiębiorca, który uzyskał status centrum badawczo-rozwojowego jest zwolniony z podatków w zakresie prowadzonych badań i prac rozwojowych (z podatku od nieruchomości, rolnego, leśnego). Jednocześnie Centrum badawczo-rozwojowe tworzy fundusz innowacyjności z comiesięcznego odpisu wynoszącego nie więcej niż 20% przychodu uzyskanego przez centrum badawczo-rozwojowe w danym miesiącu. Środki odpisane na fundusz innowacyjności stanowią koszt uzyskania przychodu dla CBR, pod warunkiem że środki funduszu innowacyjności zostaną przeznaczone na pokrywanie kosztów prowadzenia badań i prac rozwojowych. Dodatkową zachętą dla przedsiębiorców posiadających status Centrum badawczo-rozwojowego są korzyści wynikające z możliwości dofinansowania prac badawczo-rozwojowych ze środków finansowych na naukę w ramach instrumentów przewidzianych ustawą z dnia 8 października 2004 r. o zasadach finansowania nauki (Centrum badawczo-rozwojowe jest jednostką naukową na podstawie art. 2 pkt 9 lit. g ww. ustawy). Ze względu na konieczność spełniania konkretnych wymogów związanych z wielkością przychodów i ich strukturą należy uznać, że status CBR stanowi propozycję m.in. dla: zagranicznych inwestorów chcących zlokalizować swoje centra badawczo-rozwojowe w Polsce, krajowych przedsiębiorstw o charakterze prywatnych instytucji badawczych oraz dla przekształconych i skomercjalizowanych jednostek badawczo-rozwojowych. Dotychczas powstało 10 centrów badawczo-rozwojowych.

Kolejnym narzędziem wspierającym prowadzenie działalności badawczo-rozwojowej jest wprowadzenie odpowiednich *zmian do przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych (PIT) i od osób prawnych (CIT)*³⁴. Zmiany te mają na celu zmniejszenie

³⁴ Zmiany w ustawie zostały uchwalone 5 marca 2009 r. (Dz.U. Nr 69, poz. 587). Bliższe informacje na temat tej nowelizacji zawarto w podrozdziale 3.1.6 System podatkowy.

istniejących barier i stworzenie zachęty podatkowej dla inwestycji polegającej na zakupie nowej technologii. Oznacza to, że prace B+R, również te niezakończone sukcesem, mogą zostać zaliczone w koszty. Skrócono również okres amortyzacji zakończonych prac rozwojowych z 36 do 12 miesięcy. Wprowadzono możliwość odliczania od podstawy opodatkowania wydatków na zakup nowej technologii w wysokości 50%³⁵. Z ulgi podatkowej na nowe technologie w 2007 roku skorzystało 117 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, w łącznej kwocie 66 tys. zł (przeciętna kwota odliczenia 564 zł) oraz 19 firm na łączną kwotę 4.426.000 zł (przeciętna kwota odliczenia 233.000 zł).

Największy katalog instrumentów wsparcia na działalność innowacyjną przewidziany został w **Programie Operacyjnym Innowacyjna Gospodarka, 2007–2013** (PO IG), którego główny cel to *rozwój polskiej gospodarki w oparciu o innowacyjne przedsiębiorstwa*. Powyższy cel realizowany jest poprzez cele szczegółowe dotyczące: zwiększenia innowacyjności przedsiębiorstw, wzrostu konkurencyjności polskiej nauki, zwiększenia roli nauki w rozwoju gospodarczym, zwiększenia udziału innowacyjnych produktów polskiej gospodarki w rynku międzynarodowym oraz tworzenia trwałych i lepszych miejsc pracy. Osiągnięcie ww. celów wymaga podjęcia szeregu działań prowadzących do zwiększenia innowacyjności gospodarki. Obejmują one w szczególności:

- inwestycje w sferę B+R w zakresie prowadzenia prac badawczo-rozwojowych na najwyższym poziomie, których wyniki będą przydatne gospodarczo;
- wsparcie tworzenia nowych innowacyjnych przedsiębiorstw;
- zwiększenie dostępu do kapitału dla MSP, w szczególności na początkowych etapach wzrostu;
- inwestycje w innowacje technologiczne i organizacyjne;
- wzmocnienie współpracy pomiędzy przedsiębiorcami oraz przedsiębiorcami i instytucjami otoczenia biznesu, w tym jednostkami naukowymi,
- wzrost wykorzystania technologii informacyjnych i komunikacyjnych w gospodarce

Alokacja finansowa PO IG wynosi 9,7 mld EUR, w tym 8,2 mld EUR z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Minister Gospodarki, jako Instytucja Pośrednicząca, odpowiada za następujące osie priorytetowe PO IG:

- Oś priorytetowa 3.Kapitał dla innowacji
- Oś priorytetowa 4.Inwestycje w innowacyjne przedsięwzięcia
- Oś priorytetowa 5.Dyfuzja innowacji
- Oś priorytetowa 6.Polska gospodarka na rynku międzynarodowym

Działania podejmowane w ramach powyższych osi priorytetowych są nakierowane bezpośrednio na stymulowanie innowacyjności oraz działalności badawczo-rozwojowej przedsiębiorstw. W ramach PO IG wspierane są działania z zakresu innowacyjności produktowej, procesowej, marketingowej i organizacyjnej, które w sposób bezpośredni lub pośredni przyczyniają się do powstawania i rozwoju innowacyjnych przedsiębiorstw. Wspierana i promowana jest innowacyjność na poziomie co najmniej krajowym i/lub

³⁵ Ustawa z dnia 12 maja 2006 r. o zmianie ustawy o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 107, poz. 723) wprowadziła zmiany do ulg podatkowych z tytułu zakupu nowej technologii przez przedsiębiorcę. Przed nowelizacją przedsiębiorca mógł odliczać od podstawy opodatkowania połowę ceny zakupu nowej technologii zakupionej od jednostki naukowej. Po nowelizacji odliczeniu podlegała połowa ceny nowej technologii zakupionej od jakiegokolwiek podmiotu. Ponadto nowelizacja doprecyzowała definicję nowej technologii w taki sposób, aby odliczeniu od podstawy opodatkowania podlegała zarówno cena technologii zakupionej na własność, jak i w formie licencji. Nowelizacja weszła w życie z datą wsteczną od 1.01.2006.

międzynarodowym. Działania innowacyjne o takim charakterze i zasięgu generują najwyższą wartość dodaną dla gospodarki i przedsiębiorstw, a co za tym idzie w największym stopniu przyczyniają się do umacniania zdolności konkurencyjnej polskiej gospodarki w wymiarze międzynarodowym. W ramach PO IG nie będzie wspierana innowacyjność na poziomie lokalnym lub regionalnym. Działania o zasięgu lokalnym i regionalnym uzyskują wsparcie w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych oraz Programie Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej.

2.6 Zarządzanie jakością

Dzisiejsze czasy wymagają od zarządzających szerszego spojrzenia na zasoby przedsiębiorstwa. Nowoczesne przedsiębiorstwo nie tylko korzysta z innowacyjnych systemów wspierających prowadzenie działalności wszystkich jego działów, ale również gwarantuje odbiorcom wysoką jakość świadczonych usług czy produkowanych wyrobów, co jest potwierdzane m.in. poprzez pomyślne wdrożenia systemów zarządzania jakością. Informują one z jednej strony o wysokim poziomie jakości, z drugiej natomiast, z uwagi na wymagane zaangażowanie pracowników we wdrażanie systemu, przyczyniają się do budowania filaru kultury organizacji opartej na zarządzaniu przez jakość.

Geneza powstania systemów zarządzania jakością wiąże się m.in. z dynamicznym rozwojem przemysłu militarnego w połowie ubiegłego wieku. Na jego potrzeby przystąpiono do prac mających na celu eliminację pojawiających się błędów. Efektem tych prac było pojawienie się systemów zarządzania jakością oraz wielu koncepcji zarządzania jakością, które okazały się rewolucyjne, w szczególności dla przedsiębiorstw przemysłowych, jak np. Kaizen, cykl Deminga czy Total Quality Management (TQM), a także inne techniki wspomagające, tj. Kanban, 5S, czy też Just In Time (JIT).

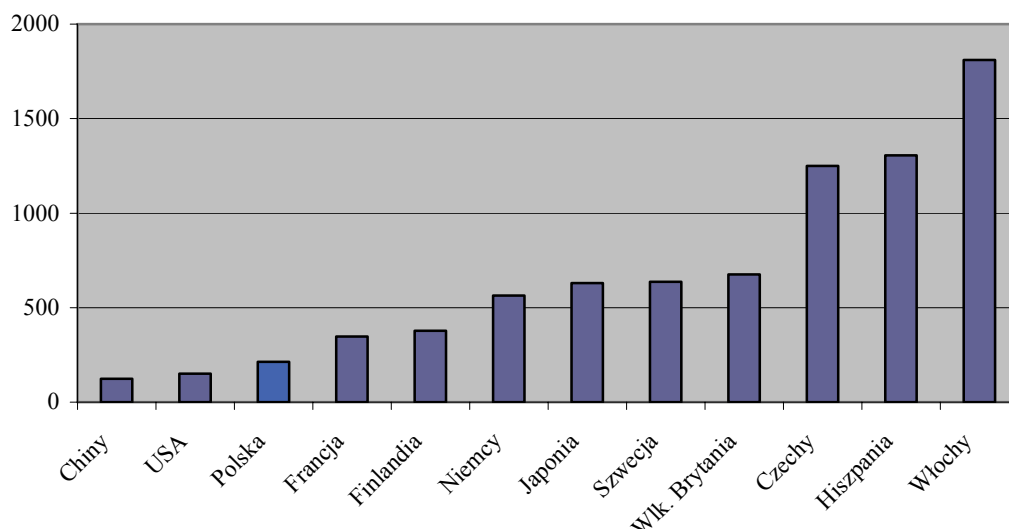
Zarządzanie jakością wspierane jest przez systemy prezentujące zestaw norm jakościowych, a wdrażane na podstawie indywidualnych rozwiązań opracowywanych dla danej organizacji, procesu produkcyjnego bądź usługi. Najbardziej popularna jest norma ISO 9001:2000. Stale również wzrasta zainteresowanie normą ISO 14001, związanej z ochroną środowiska (*vide* podrozdział 2.7 Społeczna odpowiedzialność biznesu).

System zarządzania jakością na bazie normy ISO 9001:2000 charakteryzuje się koncentracją na potrzebach klienta, odpowiedzialnością kierownictwa, wysokim zaangażowaniem pracowników, podejściem procesowym w organizacji i systemowym w zarządzaniu, ciągłym doskonaleniu i pozytywnymi relacjami z dostawcami.

Wg raportu The ISO Survey 2007³⁶ do końca 2007 roku wydano na świecie ponad 950 tys. certyfikatów, poświadczających wdrożenie systemu zarządzania jakością zgodnego z normą ISO 9001:2000, podczas gdy na koniec 2002 roku liczba wydanych certyfikatów była kilkukrotnie mniejsza (ok. 123 tys.). Najwięcej certyfikatów wydano w Chinach (ok. 210 tys.), we Włoszech (ok. 115 tys.) oraz Japonii (ok. 73 tys.).

³⁶ www.iso.org

Wykres 21 Liczba certyfikatów ISO 9001:2000 w przeliczeniu na milion mieszkańców w wybranych krajach na koniec 2007 roku

Źródło: Opracowanie DAP MG na podst. *The ISO Survey 2007*.

2.7 Społeczna odpowiedzialność biznesu

Mimo, iż społeczna odpowiedzialność biznesu (CSR) jest w Polsce stosunkowo nową koncepcją, obserwuje się wzrost zainteresowania kadry menedżerskiej, instytucji otoczenia biznesu, związków zawodowych, organizacji pozarządowych oraz administracji państwowej podejmowaniem wysiłków w tym zakresie.

Stosowanie narzędzi i systemów zarządzania CSR deklaruje 20% przebadanych przedsiębiorstw³⁷ działających w Polsce, jednak obszar ten w dalszym ciągu nie jest zarządzany w sposób całościowy³⁸. W większości badanych organizacji, kompetencje osoby zajmującej się CSR są ulokowane w dziale PR³⁹. Najwięcej działań w zakresie CSR jest realizowanych przez korporacje międzynarodowe, zwykle wpisując się w strategię globalne koncernów⁴⁰, przy czym dotyczą one przede wszystkim działań prospołecznych, o charakterze filantropijnym⁴¹.

Wśród głównych barier związanych z realizacją działań w obszarze CSR, ankietowani wskazali brak inicjatywy i wsparcia zarządu oraz niewystarczającą wiedzę w tym obszarze. Tylko 5% ankietowanych wskazało wśród ww. barier na brak odpowiednich uregulowań prawnych.

³⁷ UNDP (2007) Społeczna odpowiedzialność biznesu w Polsce. Wstępna analiza, s. 11.

³⁸ Ibid., s. 47.

³⁹ Ibid., s. 53.

⁴⁰ Ibid., s. 44.

⁴¹ Ibid., s. 45.

Tabela 12 Bariery prowadzenia działań CSR: (badani mogli wybrać maks. 2 odpowiedzi)

Lp.	Odpowiedź	(%)
1	Brak inicjatywy lub wsparcia zarządu	60
2	Brak wiedzy na temat CSR	50
3	Złe dotychczasowe praktyki firmy	17
4	Brak zainteresowania/oczekiwań ze strony społeczeństwa	14
5	Brak zaangażowania ze strony pracowników	14
6	Nie ma żadnych barier	5
7	Brak odpowiednich uregulowań prawnych	5
8	Trudno powiedzieć	2
9	Inna (proszę wpisać jaka)	7

Źródło: Forum Odpowiedzialnego Biznesu i Polskie Stowarzyszenie Public Relations (2006) *Co PRowcy (Public Relations) myślą o CSR?*, s.4, raport dostępny na: www.proto.pl/PR/Pdf/PR-CSR_raport.pdf

Potencjał CSR został dostrzeżony przez Komisję Europejską w Komunikacie dotyczącym sprawozdania na temat europejskiej konkurencyjności⁴², opublikowanym w grudniu 2008 r. W tym dokumencie, oprócz kwestii CSR, Komisja podkreśla znaczenie zrównoważonej produkcji i konsumpcji oraz zrównoważonej polityki przemysłowej, wskazując na potrzebę przechodzenia do gospodarki niskoemisyjnej i efektywnie wykorzystującej zasoby środowiska.

Zagadnienia z obszaru CSR są włączane do analiz wzrostu konkurencyjności poszczególnych gospodarek i ich usytuowania pod tym względem na tle innych krajów. W międzynarodowym rankingu tzw. odpowiedzialnej konkurencyjności (Responsible Competitiveness Index)⁴³ Polska w 2007 r. zajęła 54 miejsce wśród 108 sklasyfikowanych krajów, dostarczających 96% światowego PKB. Na czele tego rankingu znalazły się kraje skandynawskie, co nie jest wynikiem zaskakującym w świetle innych, podobnych rankingów. Spośród krajów UE tylko Rumunia i Bułgaria znalazły się poniżej Polski, aczkolwiek niezbyt daleko (miejsca 58 i 59). Natomiast z pozostałych krajów UE najniżej, ale wyraźnie lepiej niż Polska, uplasowały się Słowacja i Węgry (miejsca 43 i 44).

Przy konstruowaniu zagregowanego wskaźnika odpowiedzialnej konkurencyjności wzięto pod uwagę 21, pochodzących z różnych źródeł i o różnym charakterze (twarde dane statystyczne, wyniki badań ankietowych, oceny ekspertów), wskaźników cząstkowych, pogrupowanych w trzech obszarach: otoczenie polityczne, działania biznesu, otoczenie społeczne (w każdym obszarze 7 wskaźników).

Do wskaźników charakteryzujących otoczenie polityczne należą: podpisanie i ratyfikacja czterech traktatów środowiskowych ONZ, ratyfikacja podstawowych konwencji prawa pracy, elastyczność rynku pracy, zakres ochrony środowiska, relacja emisji CO₂ do PKB, udział kobiet w zatrudnieniu w sektorze prywatnym, uciążliwość systemu podatkowego.

Działania biznesu charakteryzują wskaźniki oceniające efektywność zarządów korporacji, zachowania etyczne firm, równość płacy za tę samą pracę, siłę standardów audytu i rachunkowości, zakres szkoleń personelu, relację liczby certyfikatów ISO 14001 do liczby certyfikatów ISO 9001, liczbę śmiertelnych wypadków przy pracy.

⁴² COM(2008)774 z 8 grudnia 2008 r.

⁴³ The State of Responsible Competitiveness 07. Making sustainable development count in global market. <http://www.accountability21.net/uploadedFiles/publications/The%20State%20of%20Responsible%20Competitiveness.pdf>

Otoczenie społeczne jest charakteryzowane przez następujące wskaźniki: postrzegany wskaźnik korupcji, stopień orientacji klienta, wolność prasy, przejrzystość transakcji, członkostwo w NGO, wolności obywatelskie, wpływ ochrony wód i powietrza na operacje biznesowe.

O pozycji Polski w tym rankingu zdecydowała przede wszystkim słaba ocena obszaru działań biznesu (dopiero 71 miejsce w rankingu cząstkowym), któremu przy obliczaniu wskaźnika zagregowanego, na podstawie analiz ekonometrycznych, przypisano najwyższą wagę – 0,46, przy wagach 0,16 dla otoczenia politycznego i 0,23 dla otoczenia społecznego.

Przedstawione w poniższej tabeli zestawienie wyników ekonomicznych polskich przedsiębiorstw stosujących zasady CSR zdają się potwierdzać, iż może to przekładać się na wymierne zyski biznesowe, w szczególności poprzez bardziej efektywne wykorzystanie zasobów.

Tabela 13 Zestawienie podstawowych charakterystyk ekonomicznych grupy stosującej CSR i grupy kontrolnej GUS

RODZAJ ANALIZOWANEJ ZMIENNEJ	GRUPA KONTROLNA (GUS)	GRUPA CSR
Przychody ze sprzedaży na 1 pracownika – wynik średni w tysiącach złotych	443,7	368,5
Zysk brutto na 1 pracownika – wynik średni w tysiącach złotych	24	29,3
Zysk na jednostkę przychodów ze sprzedaży – wynik średni w procentach	6,0	6,8
Zysk na jednostkę majątku trwałego – wynik średni w procentach	24,3	92,4
Nakłady inwestycyjne na 1 pracownika – średnio w tysiącach złotych na 1 pracownika	21,5	22,1
Majątek trwały na 1 pracownika – w tysiącach złotych na 1 pracownika	156,5	138,9
Aktywa na 1 pracownika – w tysiącach złotych na 1 pracownika	284,0	225,1
Wskaźnik płynności bieżącej – wynik średni w procentach	1,16	2,13
Składki na ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia – wynik średni w złotych miesięcznie	518	623
Wynagrodzenia brutto na 1 pracownika – wynik średni w złotych miesięcznie	2276	2834
Podatek VAT na 1 pracownika – wynik średni w tysiącach złotych	14,4	16,5
Podatek dochodowy na 1 pracownika – wynik średni w tysiącach złotych	3,7	4,4

Źródło: Bąk i inni, *Analiza korzyści ekonomicznych ze stosowania zasad społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR) w polskich przedsiębiorstwach. Streszczenie i wnioski*, dostępne na: http://www.iped.pl/publikacje/Analiza_korzysci_ekonomicznych_csr.doc.

Ważne jest, by założenia CSR były zintegrowane ze wszystkimi funkcjami biznesu, tj. wbudowane w poszczególne procesy, np. jako kryteria stosowane przy wyborze podwykonawców w łańcuchu dostaw, podstawa strategii marketingowej, czy założenia polityki w zakresie badań i rozwoju. W szczególności pomocne może być rozszerzenie procesów zarządzania ryzykiem oraz kontroli wewnętrznej o aspekty CSR, w celu zapewnienia wysokiej wiarygodności działań podejmowanych w tym obszarze. Kluczowe znaczenie odgrywa także wiarygodne i rzetelne komunikowanie efektów podejmowanych działań. Najbardziej znanym standardem w zakresie raportowania są międzynarodowe wytyczne skierowane do poszczególnych sektorów (Global Reporting Initiative). W 2009 r. zostało opublikowanych w Polsce 15 raportów CSR (dla porównania w Niemczech 462, we Francji i Szwecji odpowiednio 198 i 135)⁴⁴.

⁴⁴ Źródło: <http://www.corporateregister.com/>; stan na 27 kwietnia 2009 r.

Wśród najważniejszych zagadnień w obszarze CSR wyróżnić można ochronę środowiska oraz aspekty społeczne.

Ochrona środowiska

Do najbardziej popularnych narzędzi odnoszących się do poszczególnych obszarów priorytetowych zrównoważonego biznesu należą systemy zarządzania środowiskowego (SZŚ), zarówno sformalizowane (np. zgodne z wymaganiami normy ISO 14001 lub zarejestrowane we wspólnotowym systemie ekozarządzania i audytu – EMAS) jak również nieformalnych, np. w ramach programu czystszej produkcji. Prawidłowo zaprojektowane i skutecznie wdrożone SZŚ mogą przyczyniać się do zmniejszenia kosztów wytwarzania, poprzez m.in. obniżenie zużycia energii, materiałów, odpadów, uwzględnianie zagadnień środowiskowych już na etapie projektowania produktów, a także budowanie korzystnego wizerunku organizacji oraz poprawy relacji z otoczeniem.

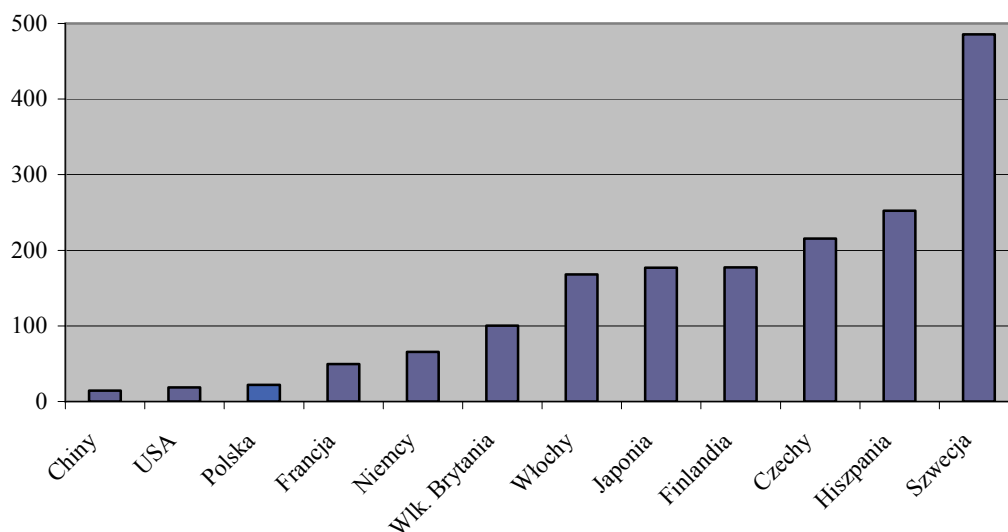
W Polsce stosunkowo niewiele przedsiębiorstw wdraża SZŚ. W roku 2007 liczba wydanych w Polsce certyfikatów ISO 14001 wynosiła 1.089, podczas gdy w tym samym czasie liczba przyznanych certyfikatów w Czechach wynosiła ponad 2,7 tys., a w Chinach ponad 30 tys.

Tabela 14 Liczba wydanych certyfikatów ISO 14001

Kraj	2005	2006	2007
Polska	948	837	1089
Niemcy	4440	5415	4877
Czechy	2122	2211	2731
Francja	3289	3047	3476
Szwecja	3682	3759	3800
Indie	1698	2016	2640
Chiny	12683	18842	30489

Źródło: <http://www.iso.org/iso/survey2007.pdf>

Wykres 22 Liczba certyfikatów ISO 14001:2004 w przeliczeniu na milion mieszkańców w wybranych krajach na koniec 2007 roku

Źródło: Opracowanie DAP MG na podst. The ISO Survey 2007.

Wciąż relatywnie niewielkim zainteresowaniem wśród polskich organizacji cieszy się wspólnotowy system eko-zarządzania i audytu EMAS. Według stanu na koniec czerwca

2009 r. zarejestrowanych jest 18 polskich organizacji (dla porównania w Niemczech – 1.410, w Szwecji – 75, we Francji – 15)⁴⁵.

W celu popularyzacji i promocji systemu EMAS, Ministerstwo Środowiska w listopadzie 2008 roku zorganizowało konferencję pt. „System ek zarządzania i audytu EMAS – stan obecny, perspektywy rozwoju”. Konferencja przeznaczona była zarówno dla przedstawicieli organizacji posiadających system zarządzania środowiskowego, jak i organizacji zainteresowanych rejestracją w EMAS. Kolejna, organizowana wraz z Generalną Dyrekcją Ochrony Środowiska oraz Stowarzyszeniem Polskie Forum ISO 14000 pt. „Zarządzanie Środowiskowe, działania administracji rządowej i Stowarzyszenia Polskiego Forum ISO 14 000 – INEM Polska” odbyła się w czerwcu 2009 roku.

Celem promocji systemu EMAS, Ministerstwo Środowiska nawiązało współpracę z wydawnictwem ‘Polish Market’⁴⁶. Ponadto, w Magazynie Przedsiębiorcy ‘Eurofirma’ (kwiecień br.) ukazał się obszerny materiał dotyczący systemu ek zarządzania i audytu. Celem publikacji było przybliżenie przedsiębiorcom informacji o systemie EMAS (droga do rejestracji i korzyści z wdrażania SZŚ).

Strona internetowa www.emas.mos.gov.pl, aktualizowana na bieżąco, zawiera informacje o systemie EMAS i zarejestrowanych organizacjach.

Wsparcie projektów polegających na wdrażaniu systemów zarządzania środowiskowego przewidziano w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (działanie 4.1) oraz w niektórych województwach w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych.

Rozpowszechnianie systemów zarządzania środowiskowego oraz wdrażania eko-znaków w przedsiębiorstwach na poziomie krajowym i regionalnym gwarantować będzie dostosowanie się przedsiębiorstw do norm ochrony środowiska oraz minimalizowanie negatywnego oddziaływania na środowisko przy racjonalnym wykorzystaniu zasobów.

Ocenie nowoczesnych systemów zarządzania przedsiębiorstwem mogą służyć koncepcje oparte na rachunku efektywnościowym. Dotyczy to również SZŚ, w którym analizie mogą być poddawane wyniki ekonomiczne oraz stopień realizacji osiąganych przez system celów. Sprawozdawczość finansowa, uregulowana ustawą o rachunkowości nie ma dotąd bezpośredniego zastosowania w monitorowaniu procesów ochrony środowiska w przedsiębiorstwach. W 2006 r. na zlecenie Ministerstwa Gospodarki opracowane zostały wytyczne dotyczące zielonej rachunkowości skierowane do MSP. W opracowaniu podjęto próbę identyfikacji problemów ochrony środowiska w obowiązujących trzech sprawozdaniach: bilansie, rachunku zysków i strat oraz rachunku przepływów pieniężnych.

Prócz standardów zarządzania środowiskowego seria norm ISO 14000 proponuje szereg standardów pomocniczych (nie podlegających certyfikacji). Jednocześnie należy podkreślić potrzebę powiązania polityk w zakresie CSR z podejściem produktowym. Szczególne znaczenie odgrywa zwiększanie transparentności procesu produkcji w łańcuchu dostaw, a także informowanie konsumentów o środowiskowych i społecznych oddziaływaniach produktu w całym cyklu życia (LCA). W Polsce 13 produktów uzyskało certyfikat

⁴⁵ http://ec.europa.eu/environment/emas/about/participate/sites_en.htm, na dzień 23/06/2009 r.

⁴⁶ Artykuły dotyczące systemu EMAS ukazały się w trzech wydaniach magazynu. Pierwszy w publikacji przeznaczonej na Światową Wystawę EXPO 2008 (Saragossa). Kolejny, w wydaniu specjalnym przygotowanym na 14 Konferencję Narodów Zjednoczonych w sprawie Zmian Klimatu (COP 14), grudzień 2008 r. Trzeci w wydaniu ze stycznia.

wspólnotowego oznakowania ekologicznego Eco-label⁴⁷, ustanowionego w 1992 r.⁴⁸ jako dobrowolny mechanizm.

W kontekście wyzwań globalnych, związanych z ochroną klimatu, szczególnego znaczenia nabierają także działania w zakresie określania tzw. śladu węglowego (ang. *carbon footprint*) oraz udziału w dobrowolnych inicjatywach międzynarodowych, takich jak UN Caring for Climate⁴⁹ czy Carbon Disclosure Project⁵⁰. Istotne znaczenie odgrywają także systemy zarządzania energią. Aktualnie trwają prace nad przygotowaniem międzynarodowego standardu ISO 50001 pomagającego przedsiębiorstwom zwiększać efektywność energetyczną realizowanych procesów oraz ograniczać emisję gazów cieplarnianych.

Wśród przyczyn niepodjęcia działań na rzecz ochrony środowiska przez polskie MSP, przedsiębiorstwa wymieniają niezrozumiałość przepisów (33%), obniżenie opłacalności działalności (19%), brak odpowiednio wykwalifikowanych pracowników (13%), a także niechęć do zmian (9%)⁵¹. Wydatki inwestycyjne ponoszone na wdrażanie eko-innowacji są proporcjonalne do wielkości przedsiębiorstwa (75% przebadanych MSP, które wdrożyły innowacje proekologiczne, wydało na ten cel mniej niż 100 tys. zł, natomiast 12% firm zainwestowało kwotę do 1 mln zł.)⁵² Dodatkowo 2/3 firm⁵³ nie posiada wiedzy na temat możliwości uzyskania dofinansowania działań proekologicznych ze środków pochodzących z funduszy UE. W zakresie wdrażania nowych uregulowań prawnych dotyczących ochrony środowiska, ankietowani przede wszystkim obawiają się wzrostu obciążeń finansowych, zagrażających ich dalszemu funkcjonowaniu. Jednocześnie ponad połowa badanych MSP wskazała⁵⁴, że problemy z dostosowaniem się do wymagań przepisów ochrony środowiska wynikają przede wszystkim z braku środków finansowych.

Jednocześnie przedsiębiorcy coraz częściej dostrzegają, że wprowadzenie innowacji prośrodowiskowych może w sposób pozytywny wpływać na budowanie wizerunku, stanowiąc o przewadze na rynku. Ponad połowa badanych przedsiębiorstw⁵⁵ akcentuje w swojej strategii marketingowej środowiskowe cechy wyrobu lub usługi. Z prowadzonych badań⁵⁶ wynika także, że przedsiębiorcy, którzy dostosowali się do nowych wymagań prawnych i pozostali na rynku, funkcjonują w sposób bardziej efektywny i są bardziej konkurencyjni.

Coraz większy wpływ na podejmowanie działań proekologicznych w MSP wywierają partnerzy handlowi, wymagający potwierdzenia, iż działalność firm jest zgodna z obowiązującym prawem ochrony środowiska. Realizacja działań o charakterze proekologicznym, nie tylko wymaga zastosowania nowych technologii, ale również wprowadzania w przedsiębiorstwie

⁴⁷ <http://pcbc.gov.pl/ecolabel>

⁴⁸ Na mocy rozporządzenia Rady nr 880/92/EWG z dnia 23 marca 1992 r. w sprawie programu przyznawania wspólnotowego oznakowania ekologicznego, Dz.U. UE L. 99 z 11.4.1992 r., str 1.

⁴⁹ http://www.unglobalcompact.org/Issues/Environment/Climate_Change/index.html

⁵⁰ <http://www.cdproject.net/>

⁵¹ Opracowanie: „Potencjał małych i średnich przedsiębiorstw w kreowaniu nowych produktów innowacyjnych – rozwiązania proekologiczne”, GfK, PSDB, 2008 r.

⁵² Opracowanie na potrzeby ekspertyzy „Potencjał małych i średnich przedsiębiorstw w kreowaniu nowych produktów innowacyjnych – rozwiązania proekologiczne” próba badawcza 376 przedsiębiorstw (pytania skierowane tylko do przedsiębiorstw, które wdrożyły innowacje proekologiczne w ciągu ostatnich 3 lat).

⁵³ Opracowanie na potrzeby ekspertyzy „Potencjał małych i średnich przedsiębiorstw w kreowaniu nowych produktów innowacyjnych – rozwiązania proekologiczne” próba badawcza 1005 MSP.

⁵⁴ Opracowanie na potrzeby ekspertyzy „Potencjał małych i średnich przedsiębiorstw w kreowaniu nowych produktów innowacyjnych – rozwiązania proekologiczne” próba badawcza 631 firm (pytania skierowane tylko do przedsiębiorstw mających problemy wynikające z wymagań prawnych).

⁵⁵ badanie w formule CATI na próbie 1.005 MSP.

⁵⁶ Ibid.

innowacyjnych rozwiązań organizacyjnych oraz zbudowania strategii, która umożliwi realizację wymogów ochrony środowiska oraz powiązanie zagadnień środowiskowych z głównymi celami przedsiębiorstwa.

W chwili obecnej Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości analizuje potrzeby podejmowania systemowej interwencji publicznej w obszarze informowania przedsiębiorców w zakresie działań i polityk na rzecz ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju. W przypadku jej zidentyfikowania, zostaną zaprojektowane oraz wdrożone odpowiednie usługi w ramach Krajowego Systemu Usług (KSU).

Aspekty społeczne

Obok SZŚ, coraz częściej obserwuje się wdrażanie zintegrowanych systemów zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy (ang. *Environmental, Health and Safety Management System – EHS*). System zarządzania EHS rozszerza obowiązki przedsiębiorcy, umożliwiając zarządzanie procesem planowania strategicznego, łącząc kwestie ochrony środowiska oraz bezpieczeństwa i higieny pracy z planami biznesowymi przedsiębiorstw. Kwestiom bezpieczeństwa i higieny pracy dedykowane są odrębne standardy, takie jak OHSAS 18001 czy PN-N-18000. Istotne pozostaje także promowanie wiarygodnych i efektywnych rozwiązań, takich jak SA 8000 oraz międzynarodowych porozumień (np. Global Compact, czy Fair Trade)⁵⁷. Standard S.A. 8000 wdrożyło w Polsce 6 organizacji (największe zainteresowanie standardem obserwuje się w krajach rozwijających się).

Działania rządu w zakresie promocji CSR

8 maja 2009 r. Prezes Rady Ministrów podpisał Zarządzenie w sprawie powołania Zespołu do spraw Społecznej Odpowiedzialności Przedsiębiorstw. Pracom Zespołu przewodniczyć będzie przedstawiciel ministra właściwego do spraw gospodarki.

Do zadań Zespołu należeć będzie m.in.:

- proponowanie rozwiązań dotyczących koordynacji działań poszczególnych organów administracji publicznej w zakresie promocji i wprowadzania zasad Społecznej Odpowiedzialności Przedsiębiorstw,
- analiza i wykorzystywanie doświadczeń oraz upowszechnianie dobrych praktyk w obszarze Społecznej Odpowiedzialności Przedsiębiorstw z innych państw, w szczególności narzędzi wypracowanych w ramach Europejskiego Sojuszu na rzecz budowania i wdrażania polityki Społecznej Odpowiedzialności Przedsiębiorstw,
- tworzenie warunków lepszej komunikacji oraz dialogu pomiędzy administracją, biznesem, partnerami społecznymi oraz organizacjami pozarządowymi w sprawach dotyczących Społecznej Odpowiedzialności Przedsiębiorstw.

Ponadto, w maju 2009 r. Ministerstwo Gospodarki podpisało porozumienie o współpracy z Forum Odpowiedzialnego Biznesu w ramach World Business Council for Sustainable Development (WBCSD), tj. stowarzyszenia powołanego na początku lat 90-tych i skupiającego ok. 200 członków z 35 krajów, reprezentujących 20 sektorów przemysłu. Minister Gospodarki przewodniczy także kapitule Polskiego Rejestru Czystszej Produkcji i Odpowiedzialnej Przedsiębiorczości, prowadzonego przez Polski Ruch Czystszej Produkcji. Rejestr jest wykazem przedsiębiorców wyróżniających się w swojej działalności działaniami w zakresie ograniczenia materiału-, wodo- i energochłonności. Przedsiębiorstwa wchodzące w skład rejestru są także zobowiązane do podpisania wspomnianych wyżej zasad Global Compact.

⁵⁷ <http://www.unglobalcompact.org/>

Ministerstwo Środowiska podejmuje liczne działania promujące zaangażowanie przedsiębiorców w ochronę środowiska i edukację ekologiczną. Należy do nich Konkurs Ministra Środowiska „Lider Polskiej Ekologii”, którego celem jest upowszechnianie pozytywnych wzorców i metod osiągania sukcesów gospodarczych dzięki działaniom na rzecz ochrony środowiska. Za ważne należy uznać promowanie dobrych praktyk i wzorcowych rozwiązań przyjaznych środowisku, dlatego Ministerstwo Środowiska przeprowadza kampanię „Na ratunek środowisku – kierunek edukacja”, skierowaną do przedsiębiorców i urzędów administracji publicznej, które realizują wewnętrzne akcje ekologiczne, angażując w nie swoich pracowników. Ponadto Ministerstwo Środowiska angażuje przedstawicieli biznesu do udziału w realizowanych projektach oraz wspiera merytorycznie i obejmuje patronatem honorowym przedsięwzięcia realizowane przez przedsiębiorców.

W ramach obszaru *Rozwój sektora prywatnego i promocja eksportu MŚP* Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy (SPPW), strony szwajcarska i polska (Ministerstwo Rozwoju Regionalnego i Ministerstwo Gospodarki) podjęły inicjatywę wdrożenia projektów z zakresu budowy potencjału sieci regionalnych Centrów Obsługi Inwestorów i Eksporterów (COIE) oraz zwiększenia konkurencyjności regionów poprzez społeczną odpowiedzialność biznesu (CSR). W ramach ww. działań planuje się m.in. realizację szkoleń i warsztatów dla personelu COIE, regionalnych decydentów i MŚP w dziedzinie CSR, pilotażowe projekty dla małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP), w tym wsparcie finansowe usług doradczych i prace pomocowe we wdrażaniu rozwiązań CSR-owych oraz upowszechnienie dobrych praktyk i działania komunikacyjne w tym zakresie.

Rozwój CSR nie dotyczy wyłącznie firm dużych. Coraz częściej obserwuje się, że MSP odgrywają istotną rolę w rozwoju lokalnych społeczności, nie do końca uświadamiając sobie i wykorzystując potencjał CSR. Ministerstwo Gospodarki, odpowiadając na potrzeby MSP, zleciło przygotowanie Podręcznika dotyczącego zrównoważonego biznesu, którego celem jest dostarczenie wiedzy na temat dostępnych narzędzi i praktyk w obszarze CSR, które mogą być zastosowane w polskich realiach biznesowych, oraz podkreślenie szans związanych ze zrównoważonym rozwojem poprzez wskazanie obszarów, w których możliwe jest osiągnięcie przewagi konkurencyjnej.

3. OTOCZENIE INSTYTUCJONALNE PRZEDSIĘBIORSTW

3.1 Otoczenie regulacyjne

3.1.1 Program „Lepsze prawo”

Celem programu „Lepsze prawo” jest stworzenie stabilnych podstaw trwałego rozwoju społeczno – gospodarczego, poprzez reformę zarządzania legislacyjnego oraz osiągnięcie zadowolenia ze strony przedsiębiorców i obywateli ze sprawnie działającego państwa i prawa. Powyższe cele zostaną osiągnięte z jednej strony przez uproszczenie obowiązującej regulacji, z drugiej zaś przez zapewnienie wyższej jakości tworzonego prawa. Metodami realizacji postulatów programu są: zmiana systemu stanowienia prawa (w tym usprawnienie systemu oceny skutków regulacji), redukcja obciążeń administracyjnych oraz uproszczenie prawa.

Program „Lepsze prawo”, przewidujący reformę regulacji gospodarczej, został rozłożony na trzy etapy. W 2008 r. zostały przeprowadzane inicjatywy legislacyjne mające poprawić otoczenie regulacyjne. Składową pierwszego etapu były działania mające na celu identyfikację i pomiar obciążeń administracyjnych oraz usprawnienie systemu oceny skutków regulacji (szkolenia w zakresie sporządzania OSR). Dokonano również wzmocnienia mechanizmu konsultacji przez stworzenie wytycznych do konsultacji.

Drugi okres zmian będzie dotyczył kontynuacji zmiany systemu stanowienia prawa. W tym zakresie przewidziano m.in.:

- ujednolicenie obowiązków związanych z przygotowaniem projektu ustawy, bez względu na podmiot posiadający inicjatywę legislacyjną,
- usprawnienie planowania procesu legislacyjnego,
- zmianę przepisów dotyczących procesu legislacyjnego w ramach działania Sejmu i Senatu (m.in. zmiany zasad składania projektów ustaw i poprawek do projektów),
- zapewnienie realizacji obowiązku dokonywania przed przygotowaniem założeń projektów ustaw znowelizowanej oceny skutków regulacji, w tym również dokonywania wyceny kosztów wprowadzania obowiązków administracyjnych dla adresatów prawa.

Równolegle będą realizowane programy edukacyjne i promocyjne polegające na edukacji społecznej i promocji zasad pozytywnego działania, np. poprzez:

- promocję przedsięwzięć realizowanych w formie partnerstwa publiczno-prywatnego, w tym demonopolizacji administracji publicznej,
- promocję i wsparcie dla sądów polubownych i arbitrażu,
- promocję norm etycznych i moralnych w prowadzeniu biznesu.

Działania tego etapu obejmą również odejście od rozszerzania systemu nakazów, zakazów i kar na rzecz dialogu społecznego i konsultacji oraz realizacji projektów edukacyjnych dotyczących podnoszenia świadomości społecznej, np. w zakresie praw obywatelskich, praw przedsiębiorców i praw konsumenckich.

3.1.2 Obciążenia administracyjne

Plan redukcji obciążeń administracyjnych realizowany jest zgodnie z założeniami Ministerstwa Gospodarki. Do 2008 r. przeprowadzone zostały pomiary obciążeń administracyjnych w siedmiu priorytetowych obszarach prawnych, w których rząd zobowiązał się zredukować obciążenia administracyjne o 25%. Wyznaczenie celu redukcji było odpowiedzią na podjęte w czwartym kwartale 2007 r. zobowiązania przyjęte na szczycie

Rady Europejskiej. Obszary, o których mowa to: środowisko, planowanie i zagospodarowanie przestrzenne, zabezpieczenie społeczne, prawo pracy, usługi turystyczne, prawo probiercze i prawo działalności gospodarczej. W ramach tego badania zidentyfikowano ponad 700 obowiązków informacyjnych w 50 ustawach. Dotyczy to m.in. wypełniania kwestionariuszy, składania wniosków o uznanie zdolności do prowadzenia danej działalności, wywiązywania się z obowiązków sprawozdawczych, wykonywania rejestracji pomiarów, ubiegania się o zezwolenie, sporządzania okresowych raportów, udziału w przeprowadzonych kontrolach.

Rząd, widząc w redukcji obciążeń administracyjnych szanse na odblokowanie potencjału polskich przedsiębiorców, określił termin osiągnięcia celu redukcji w wysokości 25% na koniec 2010 r. Należy podkreślić, że tak wyznaczony program redukcji wyprzedza inicjatywę UE, według której redukcja w prawie europejskim powinna zostać osiągnięta do końca 2012 r. Kluczowe obszary, w których dokonano już identyfikacji i pomiaru nie są jedynymi przedstawiającymi potencjał redukcyjny. Z tego powodu w 2008 r. przeprowadzono badania mające na celu określenie przestrzeni prawnej, w ramach której zostanie przeprowadzona redukcja. Badania dotyczyły regulacji (z wyłączeniem 7 priorytetowych obszarów, w których dokonano już pomiaru) wpływających na funkcjonowanie gospodarki. Po przeanalizowaniu 492 aktów prawa powszechnie obowiązującego (ustawy, rozporządzenia, dyrektywy) zidentyfikowano blisko 6.000 obowiązków informacyjnych (identyfikacja na dzień 2 stycznia 2009 r.).

Proces badania przestrzeni prawnej był niezbędny dla dokonania pomiaru bazowego, a więc pomiaru kosztów administracyjnych dla zidentyfikowanych obowiązków informacyjnych. W 2008 r. w Ministerstwie Gospodarki poczyniono pierwsze kroki do dokonania pomiaru bazowego. Zostanie on zrealizowany do końca 2009 r. według metody kosztu standardowego, polegającego na zbadaniu czterech czynników (na ich podstawie oblicza się całkowity koszt obowiązków informacyjnych w skali gospodarki), którymi są: czas wykonania obowiązków przez przeciętnego przedsiębiorcę, koszt pracowników zatrudnionych do wykonania obowiązku, liczbę pracowników zobowiązanych do wykonania obowiązku, częstotliwość wykonywania obowiązków informacyjnych w roku. Pomiar bazowy umożliwi określenie rzeczywistych możliwości redukcyjnych oraz opracowanie planów redukcji w ujęciu zarówno globalnym, jak i sektorowym.

3.1.3 Ocena skutków regulacji (OSR)

Jednym z kluczowych aspektów poprawy otoczenia regulacyjnego jest stosowanie oceny skutków regulacji (OSR, ang. Regulatory Impact Assessment). Do końca 2007 r. wśród urzędników administracji centralnej przeprowadzono szkolenia poświęcone stosowaniu narzędzia oceny skutków regulacji. Szkolenia objęły 600 wyselekcjonowanych pracowników administracji, zaangażowanych w proces legislacyjny w zakresie sporządzania OSR oraz pracowników departamentów analitycznych, którzy wspierają merytorycznie opracowywanie pogłębionych analiz kosztów i korzyści proponowanych przepisów. Dostrzegając potrzebę dalszego podnoszenia kwalifikacji urzędników w zakresie OSR, w 2008 r. zaplanowano drugi etap szkoleń, który obejmie ponad 3.000 osób zaangażowanych w proces tworzenia prawa na szczeblu centralnym. Szkolenia przeprowadzone zostaną w latach 2009–2011. Pozwolą one uczestnikom uzyskać teoretyczną wiedzę, zweryfikowaną przez ćwiczenia wykorzystujące studia przypadku.

Ministerstwo Gospodarki dostrzega konieczność silniejszego akcentowania tej części oceny skutków regulacji, która dotyczy wpływu regulacji na sektor MSP. Dotychczasowa praktyka wskazywała, że wpływ na sektor przedsiębiorstw (zwłaszcza MSP), jest przez resorty

określany bardzo pobieżnie. Z tego względu w 2008 r. rozpoczęto prace nad wzmocnieniem tego elementu oceny projektowanych aktów prawnych. Wzorem innych państw UE i OECD ustalono, że wzmocnienie takie powinno nastąpić przez utworzenie w ramach agencji rządowej specjalnej komórki, która zajmowała by się ocenami wpływu na sektor MSP, dokonywaniem okresowych podsumowań i ewaluacji istniejących rozwiązań oraz wsparciem analitycznym w trakcie opracowywania rozwiązań legislacyjnych (tzw. 'help desk'). W 2008 r. rozpoczęto projekt pilotażowy takiej zmiany systemowej wspólnie z Polska Agencją Rozwoju Przedsiębiorczości. Według założeń Ministerstwa Gospodarki utworzenie struktur i rozpoczęcie działalności nastąpi pod koniec 2009 r.

W ramach usprawnienia systemu OSR istotnym osiągnięciem jest doprecyzowanie obowiązujących zasad konsultowania działań administracji (w tym przygotowywania aktów prawnych) z partnerami społecznymi. Wytyczne do konsultacji zawarto w podręczniku – *'Podręcznik do przeprowadzania konsultacji na różnych etapach rozwiązywania problemu'*. Wprowadza on jasne reguły zasięgania opinii partnerów społecznych oraz porządkuje stan prawny w tym zakresie. Podręcznik stanowiący istotne wzmocnienie mechanizmu konsultacji powinien przyczynić się do poprawy jakości tworzenia prawa w Polsce.

3.1.4 Uproszczenie prawa

Ministerstwo Gospodarki dostrzega problem dużej skali reglamentacji oraz nadmiernych obciążeń regulacyjnych, niewspółmierny do potrzeb wynikających z bezpieczeństwa konsumenta, obrotu gospodarczego, bezpieczeństwa państwa i innych uwarunkowań społeczno-gospodarczych. Analizy przeprowadzone w Ministerstwie Gospodarki potwierdziły, że pole do redukcji reglamentacji jest bardzo duże. W związku z tym podjęto działania, które w głównej mierze mają uprościć prawo. Realizacja powyższych celów prowadzona jest w ramach tzw. *'Pakietu na rzecz przedsiębiorczości'*. Głównym celem pakietu zawierającego ponad 20 nowelizacji ustaw jest ułatwienie podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej (nowelizacje ustaw dotyczą przede wszystkim szeroko pojętego prawa gospodarczego oraz podatkowego). Tworząc nowe rozwiązania legislacyjne, Ministerstwo Gospodarki ma na uwadze konieczność kształtowania przyjaznego dla MSP otoczenia regulacyjnego (stosowanie zasady Przede wszystkim MSP – *'think small first'*). Działania uproszczeniowe w stosunku do MSP obejmują takie obszary jak: dostęp do kapitału, komercjalizacja technologii, prowadzenie działalności badawczo-rozwojowej oraz tworzenie firm technologicznych. W obecnym stadium realizacji założeń *Pakietu*, w życie weszły następujące ustawy:

1) I etap nowelizacji ustawy o swobodzie działalności gospodarczej (SDG)

Wprowadza ona pięć grup rozwiązań prawnych, w tym dwa kluczowe instrumenty:

- możliwość zawieszenia działalności gospodarczej na okres od miesiąca do 2 lat;
- rozszerzenie przepisów dot. wiążącej interpretacji prawa.

Nie mniej ważnym instrumentem jest zwiększenie uprawnień przedsiębiorców wobec administracji publicznej, np. poprzez nakaz przyjmowania przez urzędników niekompletnych wniosków oraz zakaz żądania dokumentów nie przewidzianych prawem. Nowelizacja ustawy obniżyła ponadto opłatę za wydanie interpretacji z zakresu prawa podatkowego z 75 zł do 40 zł.

2) II etap nowelizacji ustawy SDG

W pierwszym, przejściowym etapie wprowadzono tzw. „jedno okienko”, w którym można dokonać wszelkich formalności związanych z rozpoczęciem działalności gospodarczej. Przedsiębiorca rozpoczynający działalność wypełnia obecnie jeden wniosek zamiast

dotychczasowych czterech. W tym celu odwiedza tylko jeden urząd bądź przesyła wypełniony wniosek drogą elektroniczną lub pocztą. Ponadto założenie firmy, jak również dokonanie zmiany w ewidencji już istniejącej firmy, jest bezpłatne. W celu ułatwienia przedsiębiorcom wypełnienia wniosku, Ministerstwo Gospodarki uruchomiło specjalną stronę internetową⁵⁸. Umieszczono na niej m.in. wzór wniosku o wpis do ewidencji działalności gospodarczej, poradnik dla gmin oraz instrukcję dla wnioskodawców.

Rozporządzenie wprowadzające „jedno okienko” określa obok tradycyjnego formularza również elektroniczny wzór wniosku o wpis do ewidencji. Będzie on dostępny w specjalnej, ogólnodostępnej bazie – Centralnym Repozytorium Wzorów Pism w Formie Dokumentów Elektronicznych. Rozwiązaniem docelowym będzie tzw. „zero okienka”, a więc pełna obsługa obywateli drogą elektroniczną, bez konieczności odwiedzania urzędów. W tym celu stworzona zostanie platforma informatyczna pod nazwą Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej.

Ponadto uproszczono i ograniczono kontrole w firmach. W tym celu znowelizowano jednocześnie kilkadziesiąt ustaw szczegółowych. Nie mniej ważnym instrumentem jest zwiększenie uprawnień przedsiębiorców wobec administracji publicznej, np. poprzez nakaz przyjmowania przez urzędników niekompletnych wniosków oraz zakaz żądania dokumentów nie przewidzianych prawem.

- 3) *Ustawa o zmianie ustawy o rachunkowości* – ułatwia małym i średnim przedsiębiorcom rozliczenia z fiskusem. Podniosła próg przychodów dla obowiązku prowadzenia pełnej księgowości w małej firmie z 800 tys. EUR do 1,2 mln EUR.
- 4) *Ustawa o zmianie ustawy o Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości* – poszerzyła zakres działań PARP w obszarze wdrażania funduszy unijnych. Agencji powierzone zostały nowe zadania dotyczące: działalności innowacyjnej, wspierania rozwoju potencjału adaptacyjnego przedsiębiorców, badania roli mikro, małych i średnich firm oraz analizy barier rozwoju przedsiębiorczości.
- 5) *Ustawa o zmianie ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych* – wzmacnia działania na rzecz wzrostu inwestycji. Ustawa podwyższyła dotychczasowy limit obszarów stref do 20 tys. ha. Zgodnie z nią podmiotem opiniującym wniosek o utworzenie strefy jest zarząd województwa, a nie jak do tej pory wojewoda. Ustawa uściśliła także kryteria włączania do specjalnych stref ekonomicznych gruntów prywatnych, określiła również warunki zezwolenia na działalność w strefie.
- 6) *Ustawa o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej* – ma na celu stymulację wzrostu innowacyjności polskich przedsiębiorstw. Ustawa zwiększa możliwości wsparcia przedsięwzięć innowacyjnych środkami prywatnymi. Na przykład kredyt technologiczny udzielany może być firmom przez banki komercyjne, a w jego częściowej spłacie, w postaci premii technologicznej, udział może mieć Bank Gospodarstwa Krajowego.
- 7) *Ustawa o zmianie ustawy Ordynacja podatkowa* – wprowadziła domniemanie uczciwości podatnika. Dzięki nowym przepisom, obywatel nie ponosi negatywnych konsekwencji podejrzeń o naruszenie prawa, dopóki nie zapadnie ostateczna decyzja albo prawomocne orzeczenie sądu. Podatnik nie jest więc zobowiązany np. do zapłaty podatku, jeśli decyzja urzędu o jego egzekucji nie jest ostateczna.

⁵⁸ <http://www.mg.gov.pl/Przedsiębiorcy/Jedno+okienko.htm>. W razie pytań i wątpliwości można również skontaktować się z MG wysyłając e-mail na adres: jedno-okienko@mg.gov.pl.

- 8) Ustawa o zmianie ustawy o izbach gospodarczych – zwiększa swobodę samoorganizowania się przedsiębiorców w izbach gospodarczych. Ponadto umożliwia oddziałom izb lepsze prowadzenie działalności statutowej także poprzez stworzenie możliwości uzyskiwania osobowości prawnej przez jednostki terenowe izb.
- 9) Ustawa o zmianie ustawy Prawo dewizowe i Kodeks cywilny – wychodzi naprzeciw oczekiwaniom przedsiębiorców w związku z występującymi w ostatnim okresie wahaniami kursu polskiej złotówki wobec walut obcych. Zniosła zasadę walutowości w Polsce. Wprowadziła możliwość rozliczania się przedsiębiorców w walutach wymienialnych, innych niż polski złoty, bez obowiązku uzyskania zezwolenia prezesa NBP. Ułatwia to rozliczenia, bez konieczności biurokratycznego i kosztownego przeliczania obcych walut na złotego, przyczynia się także do zmniejszenia ryzyka kursowego.
- 10) Ustawa o zmianie ustawy Kodeks spółek handlowych – wyeliminowała nakaz przekształcania spółki cywilnej w spółkę prawa handlowego wbrew woli wspólników oraz obniżyła poziom obowiązkowego kapitału zakładowego w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością z 50.000 zł do 5.000 zł i w spółce akcyjnej z 500.000 zł do 100.000zł.
- 11) Ustawa o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego – wzmocniła prawo do obrony przez wprowadzenie wyraźnego obowiązku poinformowania zatrzymanego o prawie do skorzystania z pomocy adwokata. Wyeliminowano także możliwość przeciągania tymczasowego aresztowania na długie miesiące, a niekiedy lata.
- 12) Ustawa o zmianie ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze (upadłość konsumencka) – wprowadziła możliwość upadłości osoby fizycznej nie będącej przedsiębiorcą. Jest szansą dla dłużników, którzy bez swojej winy stali się niewypłacalni. Beneficjentami nowych rozwiązań są również przedsiębiorcy – wierzyciele niewypłacalnych dłużników.
- 13) Nowa ustawa o partnerstwie publiczno-prywatnym (PPP) – wyeliminowała zbędne obciążenia administracyjne oraz zlikwidowała nadmierne ograniczenia, co do przedmiotu i treści samej umowy. Proponowane rozwiązania nie nakładają obowiązku sporządzania analiz, pozostawiając taką decyzję samym zainteresowanym⁵⁹.

Od początku 2008 r. trwają prace nad kluczowymi z punktu widzenia upraszczania praw ustawami tj. ustawą deregulacyjną oraz ustawą derogacyjną. Założeniem pierwszej z nich jest usunięcie z polskiego systemu prawa wszelkich zbędnych reglamentacji dotyczących prowadzenia działalności gospodarczej (zezwoleń, pozwoleń, licencji, itp.). Ustawa derogacyjna z kolei ma na celu usunięcie z systemu prawa barier zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej innych niż reglamentacja działalności gospodarczej. Celem jest zwiększenie wolności gospodarczej i uproszczenie prawa. Wejście w życie powyższych ustaw planowane jest na 2009 r.

⁵⁹ Nowa ustawa weszła w życie 27 lutego 2008 r. Z powodu skomplikowanych przepisów (m.in. obowiązku przygotowania kosztownych analiz), dotychczasowa ustawa o PPP nie była w praktyce stosowana. Przedsięwzięcia typu PPP podejmowane były jedynie na gruncie ogólnych przepisów prawa cywilnego.

3.1.5 Obowiązki sprawozdawcze przedsiębiorców

Obok licznych przepisów dotyczących prowadzenia działalności gospodarczej przedsiębiorcy zobowiązani są do respektowania obowiązków wynikających z ustawy o statystyce publicznej (Dz. U. z 1995 r. Nr 88, poz. 439 z późn. zm.), zgodnie z którą podmioty gospodarki narodowej są obowiązane do nieodpłatnego przekazywania informacji i danych statystycznych dotyczących prowadzonej działalności i jej wyników w ściśle określonych formach i terminach⁶⁰.

W 2008 roku obowiązki sprawozdawcze przedsiębiorców określał *Program badań statystycznych statystyki publicznej wprowadzony rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 9 października 2007 r. w sprawie programu badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2008* (Dz. U. z 2007 r. Nr 210, poz. 1521 z późn. zm.) i zawierał łącznie 226 tematów badawczych (w roku 2007 było to 218 tematów, w 2006 r. – 211, w 2005 r. – 210). Zakres badań wzbogacony został kilkoma istotnymi tematami, m.in. dotyczącymi: działalności podmiotów posiadających udziały w podmiotach z siedzibą za granicą, rachunków ekonomicznych rolnictwa, aktywów i zobowiązań funduszy inwestycyjnych, cen producentów usług.

W rezultacie w roku 2008 przedsiębiorcy realizowali swe obowiązki informacyjne w oparciu o ponad 400 wzorów formularzy sprawozdawczych, kwestionariuszy i ankiet statystycznych⁶¹. Program badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2008 jak i rozporządzenie w sprawie określenia wzorów formularzy były nowelizowane czterokrotnie, odpowiednio rozporządzeniami Rady Ministrów oraz rozporządzeniami Prezesa Rady Ministrów.

W porównaniu do roku poprzedniego, ze względu na zbliżony zakres badań i danych (część badań została ograniczona), liczba obowiązków informacyjnych nie wzrosła znacząco, pomimo wprowadzenia nowych badań. Ponadto w celu podniesienia jakości danych wynikowych, zmniejszenia obciążeń przedsiębiorców oraz obniżenia kosztów prowadzonych badań coraz istotniejszą sprawą staje się wykorzystywanie danych ze źródeł administracyjnych, zwłaszcza w przygotowywanych spisach powszechnych.

W roku 2008 kontynuowano w Głównym Urzędzie Statystycznym wdrażanie Portalu Sprawozdawczego, stanowiącego dla sprawozdawców zintegrowane środowisko obsługi sprawozdawczości statystycznej drogą on-line. Ma miejsce stopniowa redukcja formularzy papierowych wysyłanych do przedsiębiorców, a od stycznia 2009 r. dane statystyczne przekazywane są do GUS głównie drogą elektroniczną⁶². Z myślą o podmiotach, które nie

⁶⁰ Są one szczegółowo określone w programie badań statystycznych statystyki publicznej, ustalonym corocznie rozporządzeniem Rady Ministrów oraz w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów w sprawie określenia wzorów formularzy sprawozdawczych, objaśnień co do sposobu ich wypełniania oraz wzorów kwestionariuszy i ankiet statystycznych stosowanych w badaniach ustalonych w programie badań.

⁶¹ Ustalone rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 17 stycznia 2008 r. w sprawie określenia wzorów formularzy sprawozdawczych, objaśnień co do sposobu ich wypełniania oraz wzorów kwestionariuszy i ankiet statystycznych stosowanych w badaniach statystycznych, ustalonych w programie badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2008 (Dz. U. Nr 36, poz. 202 z późn. zm.).

⁶² Zgodnie z programem badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2009 (załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 listopada 2008 r. w sprawie programu badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2009 (Dz. U. z 2008 r. Nr 221, poz. 1436) podmioty gospodarki narodowej, dla których w Programie został określony obowiązek sprawozdawczy, powinny przekazywać dane w formie elektronicznej na Portal Sprawozdawczy GUS. W Portalu są udostępnione aplikacje, umożliwiające wypełnienie formularza on-line. Natomiast na stronie internetowej GUS www.stat.gov.pl w zakładce Formularze znajdują się aplikacje

posiadają własnego komputera, bądź nie mają dostępu do Internetu, w niektórych urzędach statystycznych zostały stworzone i udostępnione specjalne stanowiska.

Ponadto w roku 2008 przedsiębiorcy byli zobowiązani do wywiązania się z dodatkowego, chociaż jednorazowego obowiązku, wynikającego z wejścia w życie nowej Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007), wprowadzonej rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (Dz. U. Nr 251, poz. 1885 z późn. zm.). Konieczność zmian klasyfikacji wynikała m.in. z potrzeby zwiększenia harmonizacji klasyfikacji na poziomie międzynarodowym umożliwiającej szerszą wymianę informacji, a także z zachodzących zmian ekonomicznych i gospodarczych, a w szczególności rozwoju nowych technologii i rodzajów działalności.

W związku z powyższym od października 2008 r. urzędy statystyczne prowadzą akcję przeklasyfikowania działalności podmiotów wpisanych do krajowego rejestru urzędowego podmiotów gospodarki narodowej REGON według PKD 2007. W tym celu do podmiotów wysłane są ankiety aktualizacyjne, które to podmioty zobowiązane są wypełnić.⁶³

3.1.6 System podatkowy

Zasadnicze zmiany mające na celu usprawnienie systemu podatkowego, w tym redukcję zbędnych obciążeń administracyjnych przedsiębiorców z zakresu podatków, które zostały zrealizowane w 2008 r. i na początku 2009 r., wprowadzono następującymi przepisami prawnymi:

- Ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. *o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. Nr 209, poz. 1316)
- Ustawa z dnia 5 marca 2009 r. *o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych* (Dz. U. Nr 69, poz. 587)
- Ustawa z dnia 16 listopada 2006 r. *o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw* (Dz. U. Nr 217, poz. 1588)
- Ustawa z dnia 7 listopada 2008 r. *o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług* (Dz. U. Nr 209, poz. 1320)
- Ustawa z dnia 7 listopada 2008 r. *o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. Nr 209, poz. 1318),
- Ustawa z dnia 10 lipca 2008r. *o zmianie ustawy o swobodzie działalności gospodarczej oraz o zmianie niektórych innych ustaw* (Dz. U. Nr 141, poz. 888)
- Ustawa z dnia 19 grudnia 2008 r. *o zmianie ustawy o swobodzie działalności gospodarczej oraz o zmianie niektórych innych ustaw* nowelizująca m.in. ustawę z dnia 13 października 1995 r. *o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników i płatników* (Dz. U. z 2004 r. Nr 269, poz. 2681 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 5 marca 2009 r. *o zmianie ustawy - Ordynacja podatkowa oraz ustawy o opłacie skarbowej* (Dz. U. Nr 57, poz. 466)

formularzy off-line. Umożliwiają one po pobraniu aplikacji na stację roboczą respondenta wypełnienie formularza bez konieczności bezpośredniego połączenia z Internetem.

⁶³ Zgodnie z § 14 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 lipca 1999 r. w sprawie sposobu i metodologii prowadzenia i aktualizacji rejestru podmiotów gospodarki narodowej, w tym wzorów wniosków, ankiet i zaświadczeń, oraz szczegółowych warunków i trybu współdziałania służb statystyki publicznej z innymi organami prowadzącymi urzędowe rejestry i systemy informacyjne administracji publicznej (Dz. U. Nr 69, poz. 763, z późn. zm.) oraz w związku z § 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności.

- Ustawa z dnia 9 września 2000 r. *o podatku od czynności cywilnoprawnych* (Dz. U. z 2007 r. Nr 68, poz. 450 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 16 listopada 2006 r. *o opłacie skarbowej* (Dz. U. Nr 225, poz. 1635 z późn. zm.)
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 sierpnia 2008 r. w *sprawie warunków udzielania zwolnień od podatku od nieruchomości oraz podatku od środków transportowych, stanowiących regionalną pomoc inwestycyjną* (Dz. U. Nr 146, poz. 927)
- Ustawa z dnia 6 grudnia 2008 r. *o podatku akcyzowym* (Dz. U. z 2009 r. Nr 3, poz. 11)

Podatki dochodowe

Ustawą z dnia 6 listopada 2008 r. *o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. Nr 209, poz. 1316) dokonano korzystnych zmian dla osób prowadzących działalność gospodarczą. W ramach zmian w przychodach i kosztach uzyskania przychodów:

- wyodrębniono w przychodach i w kosztach z działalności gospodarczej kwoty związane z pożyczkami (kredytami) waloryzowanymi kursem waluty obcej. Dodatnia różnica pomiędzy otrzymaną a zwracaną kwotą pożyczki (kredytu) stanowić będzie dla pożyczkobiorcy (kredytobiorcy) koszt podatkowy, a dla pożyczkodawcy (kredytodawcy) przychód, natomiast ujemna różnica takich kwot oznaczać będzie, że pożyczkobiorca (kredytobiorca) uzyskał przychód podatkowy, a pożyczkodawca (kredytodawca) koszt podatkowy. Pożyczki (kredyty) waloryzowane kursem waluty obcej powodują analogiczne skutki podatkowe po stronie przychodów, jakie powstają z tytułu różnic kursowych w przypadku pożyczek (kredytów) walutowych,
- włączono do kosztów podatkowych poniesione koszty zaniechanych inwestycji, które będą potrącane w dacie zbycia inwestycji lub ich likwidacji,
- uregulowano kwestię ujawnienia wartości niematerialnych i prawnych dla celów amortyzacji - na zasadach analogicznych do ujawnienia środków trwałych podlegających amortyzacji. Ujawnienie wartości niematerialnych i prawnych będzie miało taki skutek, że odpisy amortyzacyjne od tych ujawnionych wartości będą mogły być dokonywane od daty ich ujawnienia, a nie wstecz od daty ich nabycia,
- zmniejszono wysokość tzw. odsetek amortyzacyjnych, ustalając je na poziomie stawki odsetek za zwłokę od zaległości podatkowych. Odsetki amortyzacyjne uiszczane są w przypadku zaliczenia przez podatnika wydatku na nabycie składnika majątkowego o wartości powyżej 3.500 zł bezpośrednio do kosztów podatkowych z uwagi na zakładany okres ich wykorzystywania równy lub krótszy niż 1 rok, gdy faktyczny okres używania takiego składnika jest dłuższy niż rok. Podatnicy obowiązani są wówczas, w pierwszym miesiącu następującym po miesiącu, w którym ten rok upłynął wpłacić, w terminie do 20 dnia tego miesiąca, do urzędu skarbowego kwotę odsetek naliczonych od dnia zaliczenia do kosztów uzyskania przychodów wydatków na nabycie lub wytworzenie we własnym zakresie składników majątku do dnia, w którym okres ich używania przekroczył rok, i naliczoną kwotę odsetek wykazać w zeznaniu
- włączono do kosztów podatkowych koszty wytworzenia lub cenę nabycia produktów spożywczych przekazanych na rzecz organizacji pożytku publicznego z przeznaczeniem wyłącznie na cele działalności charytatywnej prowadzonej przez te organizacje,
- zmieniono zasady rozliczania kosztów m.in. wynagrodzeń pracowników, składek na ubezpieczenia społeczne, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych – z metody kasowej na metodę memoriałową⁶⁴.

⁶⁴ W poprzednim stanie prawnym koszty wynagrodzeń i składek na ubezpieczenia społeczne podlegały podatkowej kwalifikacji w oparciu o zasadę kasową – wydatki te były kosztem podatkowym w dacie ich wypłaty (postawienia do dyspozycji) lub opłacenia. Ustawa przewiduje, że omawiana grupa kosztów

Ponadto, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom przedsiębiorców, ustawa eliminuje z systemu podatkowego rozwiązanie na mocy którego podatnicy, którzy przekroczyli limit przychodów w wysokości 150.000 EUR uprawniający do opodatkowania w formie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych, tracą prawo do opodatkowania w tej formie w trakcie roku podatkowego. Prawo to utracą dopiero od następnego roku podatkowego.

W ramach nowelizacji ustawy dokonano również korzystnych zmian w zaliczkach na podatek dochodowy, jednak będą one miały zastosowanie do dochodów osiągniętych od 1 stycznia 2010 r.

Ustawą z dnia 5 marca 2009 r. ***o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych*** (Dz. U. Nr 69, poz. 587), realizującą *Plan stabilności i rozwoju*, wprowadzono instrumenty mające na celu zwiększenie skłonności firm do inwestowania, w szczególności dla firm małych oraz rozpoczynających działalność:

- Zmieniono definicję małego podatnika, zwiększając limit przychodów warunkujących taki status z 800.000 do 1.200.000 EUR co poszerzy krąg tych podmiotów. Oznaczać to będzie, że większa grupa podatników będzie mogła skorzystać z jednorazowej amortyzacji i kwartalnego wpłacania zaliczek na podatek dochodowy.
- Na lata 2009–2010 ulegnie podwyższeniu limit kwoty jednorazowej amortyzacji do 100.000 EUR. Aktualnie limit ten wynosi 50.000 EUR w roku podatkowym. Z prawa do jednorazowej amortyzacji korzystają mali podatnicy oraz podatnicy rozpoczynający prowadzenie działalności. Ci ostatni, jeśli rozpoczną prowadzenie działalności w 2008 lub 2009 r., będą mogli skorzystać z tego prawa także w drugim roku prowadzenia tej działalności.
- Umożliwiono podatnikom dokonywanie wyboru sposobu zaliczenia kosztów prac rozwojowych do kosztów podatkowych. Podatnicy będą mogli zaliczyć koszty z tego tytułu do kosztów podatkowych w miesiącu, w którym zostały poniesione albo począwszy od tego miesiąca w równych częściach w okresie nie dłuższym niż 12 miesięcy, albo jednorazowo w roku podatkowym po ich zakończeniu, albo poprzez odpisy amortyzacyjne od wartości niematerialnej i prawnej, jeżeli podejmą decyzję o ich amortyzacji.

Ponadto Ustawa z dnia 16 listopada 2006 r. ***o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw*** (Dz. U. Nr 217, poz. 1588), od 1 stycznia 2009 r. zmieniła elementy mające wpływ na obliczanie podatku dochodowego od osób fizycznych według zasad ogólnych, przede wszystkim wprowadziła dwie stawki podatkowe – 18% i 32%.

Podatek od towarów i usług

W dniu 7 listopada 2008 r. uchwalona została ustawa ***o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług*** (Dz. U. Nr 209, poz. 1320). Podstawowym założeniem tej nowelizacji było uproszczenie przepisów w zakresie podatku od towarów i usług, doprecyzowanie brzmienia określonych regulacji prawnych oraz zniesienie lub zmniejszenie barier i ograniczeń formalnoprawnych wynikających z dotychczas istniejących uregulowań.

podlegać będzie zaliczeniu do kosztów podatkowych na zasadzie memoriałowej. W celu wyeliminowania ewentualnych zagrożeń ze strony nieuczciwych pracodawców zastosowanie tej zasady zostało ograniczone do sytuacji, gdy wynagrodzenie zostanie wypłacone (postawione do dyspozycji) w terminie wynikającym z przepisów prawa pracy bądź z umowy łączącej strony. Analogiczna reguła dotyczyć ma składek na ubezpieczenia społeczne. Terminowa wypłata wynagrodzenia/opłacenie składki jest więc warunkiem skorzystania z memoriałowego rozliczenia tych wydatków. W razie jego niedotrzymania wymienione wydatki zostaną rozliczone na dotychczasowych zasadach, a więc dopiero po ich wypłaceniu/opłaceniu.

Regulacje prawne wynikające z tej ustawy weszły w życie w podstawowej części od 1 grudnia 2008 r. oraz w pozostałym zakresie od 1 stycznia 2009 r.

Do najważniejszych zmian wprowadzonych ww. ustawą, które mają wpływ na prowadzenie działalności gospodarczej i rozwój przedsiębiorczości, należy zaliczyć:

- skrócenie terminu zwrotu podatku VAT ze 180 do 60 dni,
- zwiększenie limitu sprzedaży dla utrzymania statusu małego podatnika z 800.000 EUR do 1.200.000 EUR,
- wprowadzenie możliwości rozliczania się kwartalnego w miejsce rozliczenia miesięcznego dla wszystkich podatników,
- wprowadzenie instytucji magazynów konsygnacyjnych, która ułatwi dokonywanie przemieszczeń towarów przez podatnika podatku od wartości dodanej oraz przez podatnika VAT do innego państwa UE,
- wprowadzenie rozwiązań w zakresie możliwości rozliczania podatku VAT z tytułu importu towarów w deklaracji podatkowej,
- zlikwidowanie tzw. kaucji gwarancyjnej,
- zlikwidowanie 30% sankcji VAT,
- wydłużenie terminu na dokonanie odliczenia podatku naliczonego wynikającego z otrzymanych faktur lub dokumentów celnych z dwóch do trzech okresów rozliczeniowych,
- skrócenie terminu powrotu do zwolnienia podmiotowego w VAT, w przypadku jego wcześniejszej utraty, do 1 roku (dotychczas okres ten wynosił 3 lata),
- umożliwienie podatnikowi otrzymania zwrotu kwoty podatku naliczonego w sytuacji, gdy w danym okresie nie wykonał on czynności opodatkowanych,
- możliwość zwrotu różnicy podatku w przypadku rozwiązania spółki osobowej,
- zlikwidowanie przepisu uniemożliwiającego dokonanie obniżenia podatku należnego o podatek naliczony w sytuacji, gdy nabyte towary lub usługi nie stanowią kosztu uzyskania przychodów w rozumieniu przepisów o podatkach dochodowych,
- zliberalizowanie przepisów dotyczących tzw. złych długów w odniesieniu do możliwości dokonania przez podatnika korekty podatku należnego z tytułu dostawy towarów lub świadczenia usług na zasadach określonych w ustawie w sytuacji nie otrzymania od kontrahenta należności w ciągu 180 dni.

Istotne znaczenie dla uproszczenia zasad rozliczania podatku oraz zniesienia ograniczeń formalnoprawnych ma również zmiana przepisów o podatku od towarów i usług dokonana ustawą z dnia 10 lipca 2008r. *o zmianie ustawy o swobodzie działalności gospodarczej oraz o zmianie niektórych innych ustaw* (Dz. U. Nr 141, poz. 888). W art. 10 ww. ustawy wprowadzono zmiany w art. 99 ustawy o podatku od towarów i usług w zakresie zasad dokonywania rozliczeń w przypadku zawieszenia wykonywania działalności gospodarczej przez podmioty gospodarcze. Wprowadzone rozwiązania polegają na tym, że w przypadku zawieszenia wykonywanej działalności gospodarczej na podstawie przepisów o swobodzie działalności gospodarczej podatnicy nie mają, co do zasady, obowiązku składania deklaracji za okresy rozliczeniowe, których to zawieszenie dotyczy, z wyjątkiem sytuacji określonych w art. 99 ust. 7b ustawy o podatku od towarów i usług.

Podatki lokalne

Na skutek zmian w ustawie z dnia 9 września 2000 r. *o podatku od czynności cywilnoprawnych* (Dz. U. z 2007 r. Nr 68, poz. 450 z późn. zm.), z dniem 1 stycznia 2009 r. weszły w życie korzystne regulacje dla spółek kapitałowych, w szczególności w zakresie wyłączenia z opodatkowania podatkiem od czynności cywilnoprawnych niektórych działań restrukturyzacyjnych, zmniejszając koszty tych działań po stronie przedsiębiorców.

Stworzono warunki sprzyjające przenoszeniu aktywów i pasywów w spółkach kapitałowych, w tym w ramach czynności łączenia, podziału i przekształcania spółek oraz tzw. „wymiany udziałów”, a także przenoszeniu na terytorium RP z państw członkowskich rzeczywistego ośrodka zarządzania spółek kapitałowych lub ich statutowej siedziby.

Przyjęte rozwiązania, zgodne z prawem unijnym, służą wspieraniu swobodnego przepływu kapitału w ramach wspólnego rynku, uwzględniając zasadę jednokrotnego opodatkowania kapitału w spółkach. Przewiduje się, że zmiany mogą stymulować powstawanie nowych spółek oraz poprawę ich kondycji przez podejmowanie czynności restrukturyzacyjnych.

Zmiana w Ustawie z dnia 16 listopada 2006 r. *o opłacie skarbowej* (Dz. U. Nr 225, poz. 1635 z późn. zm.) wprowadziła, od 8 kwietnia 2009 r., zwolnienie z opłaty skarbowej pełnomocnictw do podpisywania deklaracji składanych za pomocą środków elektronicznych. Zmiana służy upowszechnieniu możliwości składania deklaracji w formie elektronicznej oraz likwidacji barier w kontaktach przedsiębiorców z organami podatkowymi.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 sierpnia 2008 r. *w sprawie warunków udzielania zwolnień od podatku od nieruchomości oraz podatku od środków transportowych, stanowiących regionalną pomoc inwestycyjną* (Dz. U. Nr 146, poz. 927) stanowi tzw. program ogólnokrajowy określający ramowe warunki udzielania regionalnej pomocy inwestycyjnej w formie zwolnienia od podatku od nieruchomości oraz zwolnienia od podatku od środków transportowych, zgodnie z przepisami rozporządzenia Komisji (WE) nr 1628/2006 z dnia 24 października 2006 r. w sprawie stosowania art. 87 i 88 Traktatu w odniesieniu do regionalnej pomocy inwestycyjnej. Pomoc udzielana zgodnie z rozporządzeniem nie wymaga notyfikacji KE, co wpływa na zmniejszenie barier formalno-biurokratycznych w udzieleniu pomocy publicznej przez gminy. Rozszerzenie zakresu regulacji w stosunku do poprzednio obowiązującego rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 lipca 2007 r. w sprawie udzielania przez gminy zwolnień od podatku od nieruchomości, stanowiących regionalną pomoc inwestycyjną (Dz. U. Nr 138, poz. 969) o podatek od środków transportowych, może pośrednio przyczynić się do wzrostu liczby gmin zainteresowanych wykorzystaniem zwolnień podatkowych w polityce pobudzenia przedsiębiorczości. Można szacować, że rozporządzenie przyczyni się do wzrostu wielkości udzielonej pomocy i uproszczenia reguł jej udzielania.

Podatek akcyzowy

W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 6 grudnia 2008 r. *o podatku akcyzowym* (Dz. U. z 2009 r. Nr 3, poz. 11) wprowadzono następujące zmiany mogące pozytywnie wpłynąć na warunki prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce:

- uregulowano rzeczywiste stawki akcyzowe w ustawie i zrezygnowano z dotychczasowego systemu polegającego na unormowaniu w ustawie tzw. maksymalnych stawek akcyzy, obniżanych następnie w rozporządzeniu wykonawczym przez Ministra Finansów,
- wprowadzono obniżoną stawkę akcyzy na biokomponenty, zgodnie z wcześniejszą zmianą zawartą w ustawie z dnia 11 maja 2007 r. *o zmianie ustawy o podatku akcyzowym oraz o zmianie niektórych innych ustaw*, a także zerową stawkę akcyzy na biogaz, biowodór i wodór, jednakże stosowanie tych stawek jest uzależnione od ogłoszenia pozytywnej decyzji Komisji Europejskiej o zgodności jej wprowadzenia ze wspólnym rynkiem,
- wprowadzono zerową stawkę akcyzy na wyroby energetyczne, przeznaczone do celów innych niż napędowe i opałowe, co spowoduje polepszenie sytuacji wielu podmiotów szeroko pojętej branży chemicznej,
- zrezygnowano z opodatkowania akcyzą tzw. wyrobów akcyzowych niezharmonizowanych, z wyłączeniem samochodów osobowych,

- zrezygnowano ze stosowania podwójnej klasyfikacji wyrobów akcyzowych do kodów CN i PKWiU, na rzecz stosowania tylko klasyfikacji według kodów CN,
- umieszczono w ustawie obligatoryjne zwolnienia od akcyzy wynikające z przepisów wspólnotowych oraz uregulowano jednolite procedury dla zastosowania większości zwolnień od akcyzy, określono zakres tych zwolnień oraz podstawowe warunki ich stosowania, co ma w zasadniczy sposób zwiększyć pewność prawną podmiotów prowadzących działalność w zakresie wyrobów akcyzowych zwolnionych od akcyzy ze względu na ich przeznaczenie,
- rozstrzygnięto kwestię podatnika w przypadku wyprowadzenia ze składu podatkowego poza procedurą zawieszenia poboru akcyzy wyrobów akcyzowych nie będących własnością podmiotu prowadzącego skład podatkowy oraz wprowadzono „zezwolenia wyprowadzenia”, co może przyczynić się do rozwoju usługowych (magazynowych) składów podatkowych, co jest pożądane z gospodarczego punktu widzenia,
- określono sytuacje, w których będzie uchylony obowiązek produkowania wyrobów akcyzowych w składzie podatkowym; dotyczy to m.in. małych winiarni, które produkują wino z winogron pochodzących w własnych upraw, co przyczyni się do ich rozwoju,
- wprowadzono zmiany w zakresie uproszczenia sposobu ustalania wysokości zabezpieczenia generalnego i ryczałtowego, a zwłaszcza stworzono możliwości stosowania niższego poziomu zabezpieczenia ryczałtowego w przypadkach, w których jego niewspółmiernie wysoka kwota w stosunku do rentowności niektórych rodzajów działalności gospodarczej obniża ich konkurencyjność.

Zwiększenie, dzięki szeregowi przepisów ww. ustawy, stabilności warunków prowadzenia działalności, umożliwi podmiotom gospodarczym bardziej racjonalne planowanie działań inwestycyjnych.

Administracja podatkowa oraz pozostałe zmiany w podatkach:

Z dniem 31 marca 2009 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. ***o zmianie ustawy o swobodzie działalności gospodarczej oraz o zmianie niektórych innych ustaw***, nowelizujące między innymi, ustawę z dnia 13 października 1995 r. ***o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników i płatników*** (Dz. U. z 2004 r., Nr 269, poz. 2681 ze zm.). Główne kierunki zmian mają za zadanie ułatwić zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej poprzez skrócenie i uproszczenie procedur z tym związanych. Wśród wprowadzonych zmian należy wskazać ograniczenie do 3 dni terminu na wydanie decyzji o nadaniu numeru identyfikacji podatkowej osobom fizycznym rozpoczynającym działalność gospodarczą. Ułatwieniem dla przedsiębiorców jest także zniesienie obowiązku dla podatników prowadzących działalność gospodarczą dołączania do zgłoszenia identyfikacyjnego uwierzytelnionych lub urzędowo poświadczonych kopii dokumentów potwierdzających informacje objęte zgłoszeniem, w szczególności: odpisu z Krajowego Rejestru Sądowego, umowy spółki, dokumentu potwierdzającego uprawnienie do korzystania z lokalu lub nieruchomości, w których znajduje się siedziba, zaświadczenia o numerze identyfikacyjnym REGON, zarówno w przypadku dokonywania zgłoszenia identyfikacyjnego jak i zgłoszenia aktualizacyjnego.

Wśród zmian przepisów, które ułatwiają prowadzenie działalności gospodarczej, należy także zwrócić uwagę na nowelizację przepisów ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa, zawartą w ustawie z dnia 5 marca 2009 r. ***o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz ustawy o opłacie skarbowej*** (Dz. U. Nr 57, poz. 466) w zakresie możliwości podpisywania przez pełnomocnika podatnika, płatnika lub inkasenta także deklaracji składanych za pomocą środków komunikacji elektronicznej. Nowe regulacje weszły w życie z dniem 4 kwietnia 2009 r.

Ustawa z dnia 7 listopada 2008 r. o **zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw** (Dz. U. Nr 209, poz. 1318) zawiera uregulowania ukierunkowane m.in. na rozwój przedsiębiorczości. Główne kierunki zmian w Ordynacji podatkowej dotyczą zasad wstrzymania wykonania decyzji podatkowej oraz zawiadomienia o zamiarze wszczęcia kontroli. Zmiany te modyfikują zasady poboru podatków oraz prowadzenia kontroli podatkowej bazując na uczciwości podatnika i skłonności do dobrowolnego wykonywania obowiązków podatkowych.

W zakresie wykonywania decyzji organu podatkowego obowiązują dwie zasady: wstrzymania wykonania decyzji nieostatecznej i wykonania decyzji ostatecznej. Wyjątki od zasady wstrzymania wykonania decyzji nieostatecznej są związane z nadaniem nieostatecznej decyzji rygoru natychmiastowej wykonalności. Będzie to możliwe, gdy:

- organ podatkowy będzie posiadał informacje, że wobec strony toczy się postępowanie egzekucyjne w zakresie innych należności pieniężnych, lub
- strona nie będzie posiadać majątku o wartości odpowiadającej wysokości zaległości podatkowej, na którym można by ustanowić hipotekę przymusową lub zastaw skarbowy, lub
- strona będzie dokonywać czynności polegających na zbywaniu majątku znacznej wartości, lub
- okres do upływu terminu przedawnienia zobowiązania podatkowego będzie krótszy niż 3 miesiące.

Decyzja ostateczna zasadniczo podlega wykonaniu. Wstrzymanie wykonania decyzji w razie wniesienia skargi do sądu administracyjnego następuje na wniosek po przedłożeniu zabezpieczenia dobrowolnego albo ustanowieniu jako zabezpieczenie hipotekę przymusową lub zastaw skarbowy.

Przepisy ustawy wprowadzają również obowiązek zawiadomienia o zamiarze wszczęcia kontroli podatkowej z 7-dniowym wyprzedzeniem. Wszczęcie kontroli w terminie wcześniejszym lub bez doręczenia zawiadomienia wymaga zgody kontrolowanego.

3.1.7 Kontrole i nadzór nad przedsiębiorcami

Istotną cechą otoczenia formalno-prawnego przedsiębiorstw w Polsce w 2008 r. były nadal relatywnie częste i uciążliwe kontrole. W ubiegłym roku stan prawny regulujący status i funkcjonowanie poszczególnych inspekcji i innych instytucji kontrolnych nie uległ istotnym zmianom, a problem nadmiernych kontroli w dalszym ciągu był wskazywany przez przedsiębiorców, zwłaszcza z sektora MSP, jako odczuwalna bariera prowadzenia działalności gospodarczej.

Podstawowym aktem normatywnym regulującym kwestie kontroli jest ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (SDG), w szczególności rozdział 5 ustawy. Od czasu wejścia w życie ustawy SDG w sierpniu 2004 r., zarówno przedsiębiorcy, jak i organy kontroli sygnalizowały problemy wynikające ze stosowania przepisów tej ustawy. Uciążliwość kontroli dla przedsiębiorców potwierdziła *Analiza barier regulacyjnych działalności gospodarczej*⁶⁵ z marca 2006 r. Okazało się w niej, że istniejące normy postępowania kontrolnego, w tym przede wszystkim liczne wyjątki od ogólnych zasad postępowania kontrolnego, ale również sama praktyka urzędów kontrolnych, wzbudzają szereg kontrowersji. W tym zakresie organizacje przedsiębiorców wskazywały m.in. na:

- częste naruszanie przez organy kontroli przepisów dotyczących zakazu równoczesności prowadzenia kontroli u przedsiębiorcy oraz nierespektowanie ograniczeń czasu trwania kontroli u przedsiębiorcy w jednym roku kalendarzowym,

⁶⁵ ‘Analiza barier regulacyjnych działalności gospodarczej’, Ministerstwo Gospodarki, marzec 2006 r.

- liczne wyłączenia spod przepisów ustawy SDG kontroli dokonywanych przez organy kontroli takie jak Państwowa Inspekcja Pracy, Państwowa Inspekcja Sanitarna, Inspekcja Weterynaryjna, urzędy kontroli skarbowej w zakresie zwrotu podatku VAT, co praktycznie powoduje, że przepisy SDG dotyczące kontroli nie działają,
- przedłużające się w czasie postępowania podatkowe prowadzone po zakończeniu kontroli u przedsiębiorcy, co utrudnia działalność firmy,
- zbyt dużą liczbę instytucji kontrolujących, których zadania niejednokrotnie się dublują,
- fakt, że zasada jednej kontroli u przedsiębiorcy jest fikcją; stosowanie tego przepisu zależy od uznania kontrolującego, który w wielu przypadkach powołuje się na sytuacje szczególne, takie jak zagrożenie życia, zdrowia, środowiska naturalnego itp.,
- uciążliwości związane z dostarczaniem dodatkowych dokumentów i wyjaśnień, co może trwać nawet wiele miesięcy po zakończeniu formalnej kontroli; sytuacja ta dotyczy postępowania podatkowego prowadzonego po zakończeniu kontroli podatkowej.
- powoływanie się przez organy kontroli w pierwszej kolejności na przepisy ustaw, na podstawie których zostały powołane⁶⁶.

W dużej mierze na przeciw oczekiwaniom środowisk przedsiębiorców wyszła nowelizacja ustawy SDG z 19 grudnia 2008 r.⁶⁷ Przepisy określające nowe zasady kontroli przedsiębiorców przez organy administracji publicznej obowiązują od 7 marca 2009 r.

⁶⁶ Opinie zgłoszone Ministrowi Gospodarki przez organizacje przedsiębiorców na przełomie 2005 i 2006 r.

⁶⁷ Ustawa z dnia 19 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy o swobodzie działalności gospodarczej oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2009 r. Nr 18, poz. 97).

Ramka 2 Zmiany w zakresie kontroli w nowelizacji ustawy SDG z grudnia 2008 r.

Zmiany ustawy SDG w zakresie wykonywania kontroli działalności gospodarczej przedsiębiorcy dotyczą m. in.:

- 1) obniżenia limitu czasu trwania kontroli u przedsiębiorcy w zależności od jego wielkości (czas trwania wszystkich kontroli organu kontroli u przedsiębiorcy w jednym roku kalendarzowym nie może przekraczać w odniesieniu do mikroprzedsiębiorców – 12 dni; małych przedsiębiorców – 18 dni r.; średnich przedsiębiorców – 24 dni r.; pozostałych przedsiębiorców – 48 dni r.);
- 2) doprecyzowania przesłanek wyłączających stosowanie ograniczeń liczby jednoczesnych kontroli u przedsiębiorcy oraz czasu trwania kontroli (wyłączenie spod zakazu prowadzenia równoczesnej kontroli przez więcej niż jeden organ kontroli ograniczono jedynie do kontroli podjętej w toku postępowania prowadzonego na podstawie przepisów ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów);
- 3) wprowadzenia sprzeciwu wobec podjęcia i wykonywania przez organy kontroli czynności z naruszeniem przepisów art. 79–79b, art. 80 ust. 1 i 2, art. 82 ust. 1 oraz art. 83 ust. 1 i 2 ustawy;
- 4) wprowadzenia sankcji wobec organu kontroli w postaci uznania braku podstawy do przeprowadzenia kontroli w sytuacji, gdy upoważnienie do przeprowadzenia kontroli nie spełnia ustawowych wymagań;
- 5) uregulowania sytuacji, w której przedsiębiorca uchyla się od obowiązku wyznaczenia osoby upoważnionej w przypadku gdy sam nie będzie mógł uczestniczyć w kontroli;
- 6) umożliwienia organowi kontroli przerwania kontroli na czas niezbędny do przeprowadzenia badań próbki produktu;
- 7) uregulowania kwestii związanej z przeprowadzaniem kontroli u przedsiębiorcy wykonującego działalność gospodarczą w wielu miejscach (np. sieci handlowe);
- 8) wprowadzenia dodatkowej normy, zgodnie z którą niektóre przepisy ustawy w zakresie kontroli nie miałyby zastosowania do kontroli:
 - a) objętej szczególnym nadzorem podatkowym oraz nadzorem weterynaryjnym,
 - b) administracji rybołówstwa,
 - c) związanej z nadawaniem towarom przeznaczenia celnego dokonywaną w urzędzie celnym albo w miejscu wyznaczonym lub uznanym przez organ celny albo granicznej kontroli fitosanitarnej,
 - d) przemieszczających się środków transportu,
 - e) sprzedaży dokonywanej poza punktem stałej lokalizacji (sprzedaż obwoźna i obnośna na targowiskach w rozumieniu art. 15 ust. 2 ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych),
 - f) zakupem produktów lub usług sprawdzającym rzetelność usługi, na podstawie ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o Inspekcji Handlowej (tzw. zakupu kontrolowanego).

Biorąc pod uwagę wielość podmiotów mogących kontrolować przedsiębiorców i trudności z uogólnieniem tendencji w tym zakresie poniżej przedstawiono dane postępowań kontrolnych wybranych instytucji, w szczególności Państwowej Inspekcji Pracy, urzędów kontroli skarbowej oraz Służby Celnej.

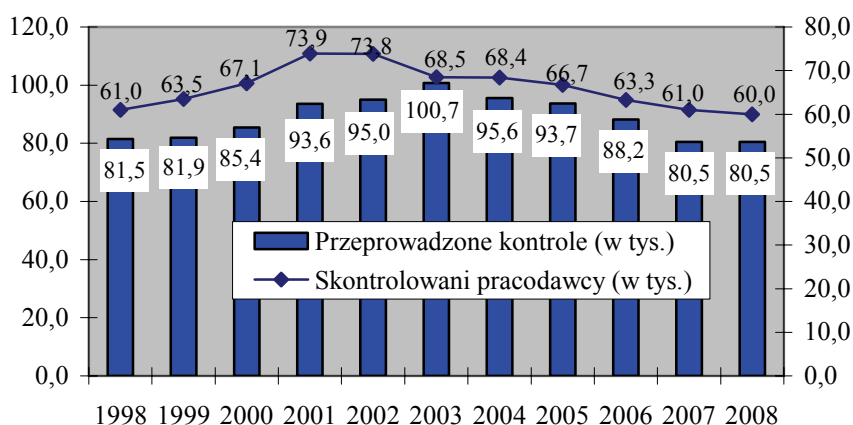
W zakresie przestrzegania prawa pracy, w szczególności przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy obowiązki nadzoru i kontroli sprawuje **Państwowa Inspekcja Pracy**. W 2008 r. inspektorzy PIP przeprowadzili 80,5 tys. kontroli u ok. 60 tys. pracodawców⁶⁸. W związku ze stwierdzonymi naruszeniami prawa wydanych zostało ponad 364 tys. decyzji, głównie w zakresie niewłaściwego przygotowania do pracy (m.in. szkoleń, badań lekarskich, uprawnień kwalifikacyjnych) oraz niezgodnego z wymogami zabezpieczenia stanowisk pracy, maszyn i urządzeń technicznych. 11,3 tys. wydanych decyzji nakazywało

⁶⁸ www.pip.gov.pl (informacja prasowa z przedłożenia *Sprawozdania z działalności Państwowej Inspekcji Pracy za 2008 r.* Radzie Ochrony Pracy w dniu 19 maja br.).

natychmiastowe wstrzymanie prac w związku ze stwierdzeniem bezpośredniego zagrożenia zdrowia lub życia pracowników. Najczęstszy rodzaj sankcji stanowiły grzywny (na łączną kwotę ponad 24 mln zł, a więc 5,5 mln większą niż w 2007 r.). Do sądów grodzkich skierowano 5 tys. wniosków o ukaranie, do prokuratury trafiło ponad 1100 zawiadomień o podejrzeniu popełnienia przestępstwa.

Znacznie częściej niż w latach poprzednich inspektorzy pracy stosowali środki oddziaływania wychowawczego w postaci pouczeń, ostrzeżeń czy zwrócenia uwagi. W ubiegłym roku tego typu środkami objęto ponad 7 tys. pracodawców. To dwukrotnie więcej niż rok wcześniej. W większości przypadków kierowane były one do pracodawców, u których kontrole przeprowadzano po raz pierwszy, a charakter ujawnionych nieprawidłowości oraz podjęte działania wskazywały, że wystarczy pouczenia dla wyeliminowania naruszeń prawa.

Wykres 23 Liczba kontroli przeprowadzonych przez PIP i liczba skontrolowanych pracodawców w latach 1998–2008

Źródło: Opracowanie MG na podstawie Sprawozdania Głównego Inspektora Pracy z działalności Państwowej Inspekcji Pracy w 2006 r. oraz informacji o kontrolach PIP za 2007 r. i 2008 r.

W 2008 roku **Urzędy Kontroli Skarbowej** przeprowadziły łącznie prawie 10,6 tys. kontroli – o 15% mniej niż rok wcześniej i o ponad $\frac{1}{3}$ mniej niż w 2006 r.⁶⁹ W ramach tych kontroli przeprowadzono ponad 14,5 tys. czynności sprawdzających dokumenty u kontrahentów kontrolowanego podatnika oraz 3,1 tys. przesłuchań. W celu weryfikacji dowodów zgromadzonych w toku kontroli, 2.270 razy zwrócono się do instytucji finansowych o udzielenie informacji stanowiących tajemnicę bankową. Dokonano również zabezpieczeń majątku, w kwocie 427 mln zł, na poczet zaległości podatkowych.

Na zmniejszenie się liczby kontroli skarbowych w ostatnich latach wpływ miała m.in. zmiana podejścia organów kontroli skarbowej do podatników. Urzędnicy skarbowi koncentrują się przede wszystkim na podmiotach celowo i świadomie popełniających nadużycia podatkowe, zwłaszcza takich, jak zorganizowane grupy przestępcze, dokonujące przestępstw skarbowych na szeroką skalę. Kontrola skarbową skupia się również na podatnikach nieujawniających źródeł swoich przychodów. Unika się za to częstych kontroli uczciwych podatników, u których stwierdza się błędy lub niewielkie nieprawidłowości.

⁶⁹ Sprawozdanie Kontrola Skarbowa w 2008 r., Ministerstwo Finansów, Departament Kontroli Skarbowej, luty 2009 r. Liczba przeprowadzonych kontroli w 2006 i 2007 r. wyniosła odpowiednio 16.488 i 12.407.

W wyniku kontroli skarbowych przeprowadzonych w 2008 r. ustalenia wynikające z kontroli wyniosły 1,7 mld zł, przy czym ustalenia, dla których wydano decyzję, wyniosły ponad 1,4 mld zł. Wartość korekt deklaracji złożonych przez podatników w wyniku postępowań kontrolnych wyniosła 265 mln zł. W stosunku do 2007 r. wartość ustaleń spadła o 12%, jednak corocznie następuje systematyczny wzrost średnich kwot ustaleń przypadających na jedną kontrolę. W ubiegłym roku było to 160,9 tys. zł wobec 156,5 tys. w 2007 r. i 116,8 tys. w 2006 r. Jest to możliwe dzięki skuteczniejszemu typowaniu podmiotów do kontroli oraz lepszemu określaniu obszarów zagrożonych wystąpieniem nieprawidłowości, co jest osiągnięte również dzięki zastosowaniu analitycznych narzędzi informatycznych.

Ramka 3 Priorytety kontroli skarbowej w 2009 r.⁷⁰

W 2009 r. kontrola skarbową będzie koncentrowała się przede wszystkim wokół dwóch najistotniejszych celów, tj.:

- ujawniania i zwalczania przestępstw skarbowych i nadużyć podatkowych,
- pozyskiwania wpływów do budżetu w drodze zapewnienia skutecznego wykonywania zobowiązań podatkowych i innych należności stanowiących dochód budżetu państwa.

Przedmiotem zainteresowania organów kontroli skarbowej będą podmioty, których celem działania są oszustwa podatkowe, głównie w zakresie podatku VAT i podatku akcyzowego. Umożliwi to eliminację z rynku podmiotów, których celem istnienia jest popełnianie przestępstw skarbowych i równolegle zapewni skuteczne pozyskiwanie wpływów w należytą wysokość od pozostałych podmiotów działających legalnie na rynku gospodarczym. Kontrola skarbową skupiać będzie swoje działania na zwalczaniu i minimalizacji szeroko pojętego zjawiska szarej strefy.

Kontynuowane będą również działania związane ze zwiększeniem zastosowania rozwiązań informatycznych w kontroli skarbowej w obszarach:

- wykorzystania specjalistycznego oprogramowania analitycznego w kontrolach podmiotów prowadzących elektroniczną rachunkowość – tzw. e-kontrola,
- wykrywania i identyfikacji podmiotów prowadzących działalność handlową z wykorzystaniem Internetu (e-handel) bez zgłoszenia obowiązku podatkowego lub niezgłaszających do opodatkowania przychodów z tej części działalności,
- rozwoju metod analitycznych w typowaniu podmiotów do kontroli oraz w ustalaniu powiązań biznesowych pomiędzy podmiotami.

Kontrole będą skierowane na zwalczanie nieprawidłowości związanych z:

- unikaniem płacenia podatku akcyzowego, ze szczególnym uwzględnieniem opodatkowania obrotu paliwami płynnymi,
- oszustwami w zakresie podatku od towarów i usług w obrocie wewnątrzwspólnotowym, w tym przestępstwami „karuzelowymi”,
- wyłudzeniem podatku od towarów i usług poprzez fikcyjne faktury,
- unikaniem płacenia podatku dochodowego poprzez przerzucanie dochodów do podmiotów powiązanych,
- ujawnianiem i zwalczaniem szarej strefy, w tym w handlu i usługach internetowych oraz nieujawnianiem wszystkich przychodów i ich źródeł,
- gospodarowaniem środkami publicznymi i mieniem Skarbu Państwa.

Nieprawidłowości ujawnione w toku działań kontroli skarbowej będą podstawą do prowadzenia przez inspektorów kontroli skarbowej, działających jako finansowe organy postępowania przygotowawczego, postępowań w oparciu o przepisy kodeksu karnego skarbowego i kodeksu postępowania karnego.

W zakresie przestrzegania przepisów związanych z obrotem towarowym w ramach Wspólnoty oraz z krajami trzecimi kontrole prowadzone są przez **Służbę Celną**. W ramach realizacji zadań wynikających z prawa krajowego oraz z ustawodawstwa i polityki celnej Unii Europejskiej Służba Celna zapewnia ochronę społeczeństwa i środowiska naturalnego przed zagrożeniami, w tym przed zagrożeniem terroryzmem, zabezpiecza interesy finansowe

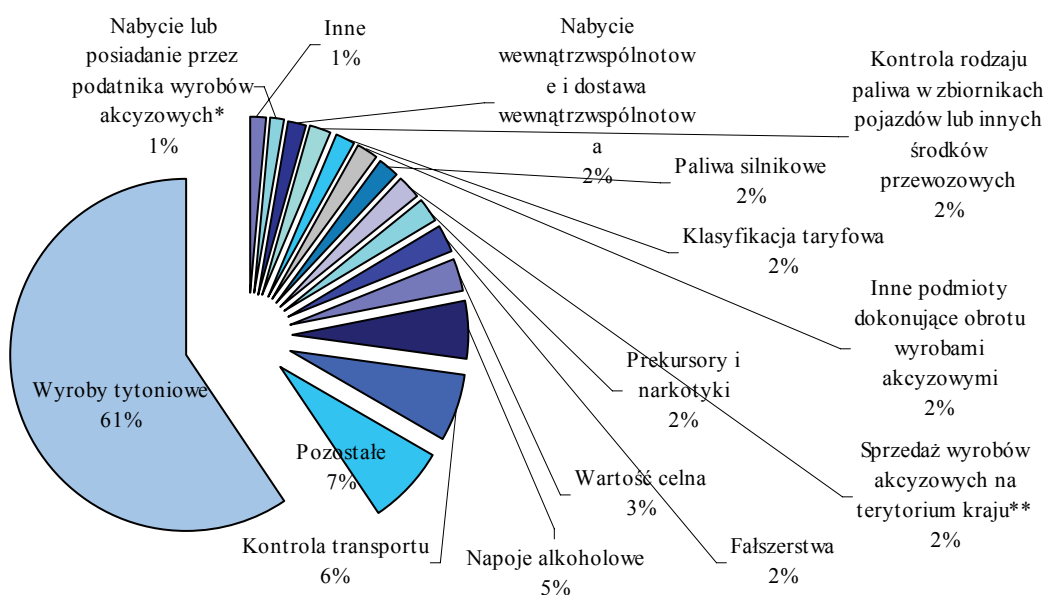
⁷⁰ Źródło: Wyciąg z zadań urzędów kontroli skarbowej na rok 2009, Ministerstwo Finansów, marzec 2009 r.

kraju i państw członkowskich, chroni rynek wspólnotowy i krajowy przed nieuczciwym nielegalnym handlem. Jednocześnie ułatwia legalną działalność gospodarczą i wspiera konkurencyjność gospodarki poprzez zrównoważenie ułatwień dla obrotu efektywną i skuteczną kontrolą, eliminując szkodliwe dla rynku zjawiska.

W 2008 r. Służba Celna przeprowadziła 2.432 kontrole w siedzibie przedsiębiorcy, tj. o 12 % mniej niż w 2007 r. (2.766), przy czym dzięki ukierunkowaniu kontroli na zidentyfikowane ryzyko skuteczność kontroli wzrosła o 10% w porównaniu z rokiem 2007. Służba Celna ograniczyła również kontrole zgłoszeń celnych przed zwolnieniem towaru. W 2008 roku poddano kontroli 184.545, co stanowi 9,7% przyjętych zgłoszeń celnych, tj. ok. 50% mniej niż w 2007 r., a skuteczność kontroli wzrosła ponad dwukrotnie. Służba Celna realizuje również kontrole w zakresie zwalczania przestępczości i szczególnego nadzoru podatkowego.

Zachowanie właściwej równowagi między kontrolą a ułatwianiem zgodnego z prawem obrotu zapewnia wdrożony w Służbie Celnej „System Kontroli Prowadzonych przez Służbę Celną”. Podstawowym założeniem tego systemu jest podejmowanie działań w oparciu o uprzednio zdefiniowane ryzyko. Ten mechanizm pozwala ukierunkować kontrolę na obszary, w których faktycznie występują nieprawidłowości. Kontrole prowadzone są proporcjonalnie do poziomu ryzyka w czasie niezbędnym dla dokonania ustaleń.

Wykres 24 Podobszary kontroli prowadzonych przez Służbę Celną, w których odnotowano największą ilość nieprawidłowości w 2008 r.

* w przypadku gdy od tych wyrobów nie została zapłacona akcyza w należytą wysokość.

** i czynności uznawane za sprzedaż.

Źródło: MF.

3.1.8 Prawo celne

W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 7 listopada 2008 r. o zmianie ustawy – Prawo celne oraz ustawy – Kodeks karny skarbowy (Dz. U. Nr 215, poz. 1355) wprowadzono następujące zmiany mogące wpłynąć na warunki prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce:

- przyznanie wszystkim dyrektorom izb celnych w całym kraju uprawnień do przyznawania statusu upoważnionego przedsiębiorcy. Przed dokonaniem zmiany ustawy, uprawnienie

przyznawania statusu upoważnionego przedsiębiorcy posiadało tylko trzech dyrektorów celnych na terenie całego kraju (w Warszawie, w Szczecinie i we Wrocławiu). Zmiana ustawy przyznała to uprawnienie wszystkim dyrektorom izb celnych. Zmiana ta ułatwi przedsiębiorcom ubieganie się o status upoważnionego przedsiębiorcy i powinna przyczynić się do upowszechnienia tej instytucji prawnej dającej podmiotom gospodarczym szczególne przywileje w obrocie towarowym z państwami trzecimi. Podmiot posiadający status upoważnionego przedsiębiorcy jest np. rzadziej kontrolowany i szybciej obsługiwany przez organ celny,

- ustawa przeniosła uprawnienie do wydawania pozwoleń na prowadzenie składu celnego z kompetencji dyrektora izby celnej do kompetencji naczelnika urzędu celnego. Zmiana ta ułatwiła bezpośrednie kontakty między przedsiębiorcami zamierzającymi prowadzić składy celne i organami celnymi. Naczelnik urzędu celnego jest, bowiem organem celnym szczebla lokalnego, podczas gdy dyrektor izby celnej – szczebla wojewódzkiego. Znacznemu skróceniu ulegnie również czas oczekiwania przedsiębiorcy zamierzającego założyć skład celny na rozpatrzenie jego wniosku przez organ celny.

3.1.9 Prawo pracy i ubezpieczenia społeczne

Analiza wartości indeksu EPL (*Employment Protection Legislation*)⁷¹ wskazuje na niższy niż w większości państw poziom restrykcyjności regulacji prawnych rynku pracy w Polsce. Najbardziej restrykcyjne są one w odniesieniu do zwolnień grupowych. Indeks indywidualnej ochrony przed zwolnieniem pracownika zatrudnionego na czas nieokreślony kształtuje się w Polsce na poziomie średnim. Uregulowania dotyczące pracy na czas określony oraz pracy tymczasowej cechują się wartością wskaźnika niższą niż średnia wśród krajów OECD. Wyniki indeksu EPL wskazują zatem, że polskie prawo pracy, w kontekście porównań międzynarodowych, uznawane jest za raczej mało restrykcyjne i w nieznacznym stopniu utrudniające działalność gospodarczą poprzez ograniczenie swobody zatrudniania i zwalniania pracowników.

Odminną ocenę regulacji dotyczących rynku pracy przedstawiają uczestnicy polskiego życia gospodarczego. Krytyce ze strony przedsiębiorców podlegają m.in. przepisy Kodeksu Pracy. Są one krytykowane przede wszystkim za nadmierną sztywność oraz nałożenie licznych obowiązków informacyjnych. Środowiska przedsiębiorców postulują rozszerzenie zakresu spraw, które może obejmować zawieszanie stosowania przepisów prawa pracy w związku z trudną sytuacją pracodawcy jak np. możliwość wysyłania pracowników na urlopy bezpłatne, możliwość wprowadzenia przez pracodawcę niepełnego wymiaru czasu pracy, możliwość dostosowania czasu i organizacji pracy do rzeczywistych potrzeb pracodawców. Ponadto przedsiębiorcy sugerują redukcję obowiązków regulacyjnych pracodawców dokonujących zwolnień grupowych oraz zwracają uwagę na nadmierne ich zdaniem obciążenia i obowiązki wynikające z przepisów dotyczących ubezpieczeń społecznych⁷².

Postulaty przedsiębiorców wpisują się w koncepcję zwiększenia elastyczności i bezpieczeństwa na rynku pracy (*flexicurity*), promowaną przez Komisję Europejską i wdrażaną przez Polskę. Koncepcja *flexicurity* oparta jest na czterech elementach: elastyczny system zatrudnienia, kompleksowe strategie uczenia się przez całe życie (*life long learning*), skuteczna polityka rynku pracy, pomagająca w radzeniu sobie z szybkimi zmianami na rynku pracy, nowoczesny system zabezpieczenia społecznego, sprzyjający zatrudnieniu, ułatwiający mobilność na rynku pracy. Działania te mają służyć poprawie elastyczności i bezpieczeństwa na rynku pracy w odpowiedzi na wzrastające tempo zmian strukturalnych

⁷¹ OECD *Employment protection regulation and labour market performance* (2004).

⁷² Zob. *Czarna lista barier 2009*, PKPP Lewiatan, Warszawa, luty 2009 r.

i są pozytywnie oceniane przez polskich pracodawców. Realizując koncepcję *flexicurity* w ostatnim okresie dokonano zmian szeregu regulacji prawnych, mając na celu przede wszystkim popularyzację koncepcji kształcenia przez całe życie oraz poprawę efektywności polityki rynku pracy poprzez zwiększenie dostępności do usług rynku pracy.

W celu uelastycznienia systemu zatrudnienia i poprawy bezpieczeństwa na rynku pracy wprowadzono istotne zmiany prawne dotyczące zatrudnienia i zwalniania pracowników. W myśl nowych przepisów ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. *o zmianie ustawy Kodeks pracy* (Dz.U. Nr 223, poz. 1460) zakazane jest wypowiedzenie umowy o pracę, jeżeli jego powodem było udzielenie przez pracownika wsparcia innemu pracownikowi, który dochodził swoich praw w związku z naruszeniem zasady równego traktowania w zatrudnieniu.

Ponadto, nowelizacją Kodeksu pracy dokonaną w listopadzie 2008 r. zobowiązano pracodawców do dopuszczenia pracownika po zakończeniu urlopu macierzyńskiego lub urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego do pracy na dotychczasowym stanowisku, a jeżeli nie byłoby to możliwe, na stanowisku równorzędnym z zajmowanym przed rozpoczęciem urlopu lub na innym stanowisku odpowiadającym jego kwalifikacjom zawodowym, za wynagrodzeniem za pracę, jakie otrzymywałby, gdyby nie korzystał z urlopu.

Nowelizacją *Kodeksu pracy* z dnia 6 grudnia 2008 r. (Dz.U. Nr 237, poz. 1654) wprowadzono:

- a) możliwość łączenia pracy w niepełnym wymiarze czasu pracy (nie wyższym niż połowa pełnego wymiaru) z korzystaniem z dodatkowego urlopu macierzyńskiego i z dodatkowego urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego,
- b) szczególną ochronę stosunku pracy pracownika-ojca wychowującego dziecko w okresie korzystania z urlopu ojcowskiego,
- c) zakaz wypowiedzenia i rozwiązania umowy o pracę w okresie od dnia złożenia przez pracownika uprawnionego do urlopu wychowawczego wniosku o obniżenie wymiaru czasu pracy do dnia powrotu do nieobniżonego wymiaru czasu pracy, lecz nie dłużej niż przez łączny okres 12 miesięcy.

Przepisy a i b będą stosowane od 1 stycznia 2010 r.

Nowelizacją ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. *o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy i niektórych innych ustaw* (Dz.U. z 2009 r. Nr 6, poz. 33) rozszerzony został zakres pomocy urzędu pracy skierowanej do pracodawców, świadczonej w ramach poradnictwa zawodowego i informacji zawodowej. Usługa ta obejmuje również pomoc we wspieraniu rozwoju zawodowego pracodawcy i jego pracowników. Na wniosek pracodawcy, który utworzył fundusz szkoleniowy, starosta może refundować z Funduszu Pracy, na warunkach określonych w umowie, koszt szkolenia pracowników lub pracodawcy w wysokości do 50%, nie więcej jednak niż do wysokości przeciętnego wynagrodzenia obowiązującego w dniu zawarcia umowy, na jedną osobę, a w przypadku osób w wieku 45 lat i powyżej – w wysokości do 80%, nie więcej jednak niż do wysokości 300% przeciętnego wynagrodzenia, obowiązującego w dniu zawarcia umowy, na jedną osobę. Refundacja obejmuje także koszty szkolenia ogólnego, a nie jak dotychczas wyłącznie specjalistycznego i dotyczy szkolenia wszystkich pracowników (nie tylko zagrożonych zwolnieniem) oraz pracodawców. Zniesiony został też biurokratyczny obowiązek uzależniający otrzymanie refundacji od powiązania funduszu szkoleniowego z planem szkoleń.

Nowymi przepisami ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy i niektórych innych ustaw wprowadzono także nowy instrument rynku pracy, jakim jest przygotowanie zawodowe dorosłych, realizowane u pracodawcy. Program może być realizowany w formie

dłuższej – nauki zawodu, lub krótszej – przyuczenia do pracy. Po zakończeniu programu przewidziany jest egzamin, poświadczony świadectwem uzyskania tytułu zawodowego, świadectwem czeladniczym lub zaświadczeniem instytucji szkoleniowej. Dzięki temu rozwiązaniu osoby bezrobotne mają możliwość uzyskiwania nowych kwalifikacji zawodowych, a przedsiębiorcy – nowych, przygotowanych do pracy w firmie pracowników. Urzędy pracy będą mogły także kierować na odbycie stażu u pracodawcy, przy czym w wyniku nowelizacji ustawy rozszerzono katalog osób, które będą mogły korzystać z tego instrumentu: z młodzieży do wszystkich grup bezrobotnych, będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy.

W celu ułatwienia dostosowania kwalifikacji siły roboczej do potrzeb pracodawców wprowadzone zostały m.in. rozwiązania sprzyjające edukacji i przekwalifikowywaniu się osób bezrobotnych. Nowelizacją ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy zwiększono materialne zachęty do podejmowania szkoleń przez osoby bezrobotne wprowadzając stypendium w miejsce dotychczasowego symbolicznego dodatku szkoleniowego (wynoszącego 20% zasiłku). Pełny wymiar stypendium przysługuje za uczestnictwo w szkoleniu w wymiarze nie mniej niż 150 godzin miesięcznie, a przy szkoleniach o mniejszej intensywności stypendium jest proporcjonalnie zmniejszane. Od 1 lutego 2009 r. wysokość stypendium w okresie odbywania szkolenia wynosi miesięcznie 100% zasiłku, tj. 551,80 zł. W celu zmotywowania do podejmowania szkoleń w 2009 r. przewidziane są preferencje w formie stypendium wynoszącego 120% zasiłku, tj. 662,16 zł. dla bezrobotnych:

- posiadających wykształcenie gimnazjalne lub niższe,
- bez kwalifikacji zawodowych,
- powyższej 50 roku życia,
- z prawem do zasiłku.

Od 1 stycznia 2010 r. wszystkim bezrobotnym uczestnikom szkoleń przysługiwać będzie stypendium w tej samej wysokości, wynoszącej 120% obowiązującej kwoty zasiłku.

W ww. ustawie stworzono jednocześnie szereg rozwiązań umożliwiających pracodawcom obniżenie kosztów zatrudniania pewnych grup osób bezrobotnych. Starosta może zawrzeć z pracodawcą umowę przewidującą jednorazowe refundowanie (w wysokości do 300% wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę) poniesionych kosztów z tytułu opłaconych składek na ubezpieczenia społeczne w związku z zatrudnieniem skierowanego bezrobotnego. Refundacja taka może nastąpić w przypadku zatrudniania skierowanego bezrobotnego w pełnym wymiarze czasu pracy przez okres co najmniej 12 miesięcy oraz gdy po upływie 12 miesięcy zatrudnienia skierowany bezrobotny jest nadal zatrudniony. Od dnia 1 lipca 2009 r. pracodawcy zatrudniający bezrobotnych w wieku 50+ będą czasowo zwolnieni z obowiązku odprowadzania składek na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych. Natomiast wobec wszystkich osób, które ukończą 60 lat (mężczyźni) i 55 lat (kobiety) zostanie zniesiony obowiązek odprowadzania składek na te fundusze.

Rozszerzony został również zakres pomocy urzędu pracy skierowanej do pracodawców, świadczonej w ramach poradnictwa zawodowego i informacji zawodowej. Usługa ta obejmuje pomoc we wspieraniu rozwoju zawodowego pracodawcy i jego pracowników, a na podstawie nowych przepisów, mogą z niej korzystać także jednoosobowi przedsiębiorcy (którzy nie byli pracodawcami w rozumieniu wcześniej obowiązującej ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy). W urzędach pracy wyodrębniono centra aktywizacji zawodowej (CAZ), które będą prowadzić działania związane z aktywizacją zawodową. Także

powiatowe urzędy pracy we współpracy z samorządami gminnymi będą mogły tworzyć na poziomie gmin lokalne punkty informacyjno – konsultacyjne (LPIK).

Nowe przepisy zachęcają również osoby bezrobotne do zakładania działalności gospodarczej. Zwiększono pułap przyznawanych bezrobotnemu jednorazowo środków na podjęcie działalności gospodarczej z 5-krotnej do 6-krotnej wysokości przeciętnego wynagrodzenia, a w przypadku jednego członka założyciela spółdzielni socjalnej z 3-krotnego do 4-krotnego przeciętnego wynagrodzenia i z 2-krotnego do 3-krotnego przeciętnego wynagrodzenia na członka przystępującego do spółdzielni socjalnej po jej założeniu.

W związku z pojawieniem się w połowie 2008 r. pierwszych oznak światowego kryzysu finansowego podjęto szereg działań ukierunkowanych na redukcję jego negatywnych skutków dla polskiego rynku pracy i pracodawców. Prowadzone są prace nad przepisami, które umożliwią subsydiowanie zatrudnienia w przedsiębiorstwach przeżywających przejściowe trudności finansowe w bezpośrednim związku z kryzysem gospodarczym, polegające na pogorszeniu sytuacji ekonomicznej przedsiębiorstwa przy spadku zamówień i obrotów.

Jednocześnie w obawie przed negatywnymi skutkami zwolnień grupowych, nowelizacją ustawy z 19 grudnia 2008 r. nałożono na pracodawców dodatkowe obowiązki dotyczące pomocy dla zwalnianych pracowników. Pracodawca zamierzający zwolnić co najmniej 50 pracowników w okresie 3 miesięcy, jest obowiązany uzgodnić z powiatowym urzędem pracy, właściwym dla siedziby tego pracodawcy lub ze względu na miejsce wykonywania pracy, zakres i formy pomocy dla zwalnianych pracowników, dotyczące w szczególności: pośrednictwa pracy, poradnictwa zawodowego, szkoleń i pomocy w aktywnym poszukiwaniu pracy.

W przypadku zwolnienia monitorowanego pracodawca jest obowiązany podjąć działania polegające na zapewnieniu pracownikom przewidzianym do zwolnienia lub będącym w trakcie wypowiedzenia lub w okresie 6 miesięcy po rozwiązaniu stosunku pracy lub stosunku służbowego, usług rynku pracy (realizowanych w formie programu zwolnień monitorowanych). Program taki może być realizowany przez powiatowy urząd pracy, agencję zatrudnienia lub instytucję szkoleniową.

Większość z zainicjowanych ostatnio działań przewidzianych zostało w opracowywanych corocznie, od 2005 roku, Krajowych Planach Działań na rzecz Zatrudnienia (KPDZ). Dokument ten definiuje zadania państwa w zakresie polityki zatrudnienia. Każde państwo członkowskie UE przygotowuje taki plan działań w dziedzinie zatrudnienia, opisujący jak polityka zatrudnienia odpowiada na wyzwania wynikające z wytycznych Europejskiej Strategii Zatrudnienia. Ponadto KPDZ na lata 2009–2011 stanowi plan operacyjny, służący wdrażaniu Krajowego Programu Reform na lata 2008–2011 w zakresie polityki rynku pracy oraz jest umocowany prawnie w ustawie z 20 kwietnia 2004 r. *o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy* (Dz. U. z 2004 r. Nr 99, poz. 1001 z późn. zm.).

Ramka 4 Krajowy Plan Działań na Rzecz Zatrudnienia na lata 2009-2011

Wyróżniono 3 priorytety, których realizacji służą działania zawarte w KPDZ na lata 2009–2011:

Priorytet 1: Wzrost aktywności zawodowej Polaków, poprzez:

- zbudowanie systemu powszechnej edukacji ustawicznej oraz systemu zachęt do kształcenia się przez całe życie,
- budowanie spójności rynku pracy.

Priorytet 2: Sprawny rynek pracy, poprzez:

- promocję elastycznych i alternatywnych form zatrudnienia,
- budowę nowoczesnego systemu zabezpieczenia społecznego w części dotyczącej rynku pracy,
- kształtowanie nowych relacji na rynku pracy,
- budowę systemu monitoringu rynku pracy,
- restrukturyzację zatrudnienia w kierunku innowacyjnej gospodarki,
- tworzenie polityki migracyjnej dla potrzeb rynku pracy.

Priorytet 3: Doskonalenie aktywnej polityki rynku pracy, poprzez:

- rozszerzenie wykorzystania i poprawę adresowania instrumentów aktywnej polityki rynku pracy oraz zastosowanie zindywidualizowanego podejścia wobec korzystających z usług publicznych służb zatrudnienia,
- wzmacnianie kadrowe i kompetencyjne oraz profesjonalizacja publicznych służb zatrudnienia,
- profesjonalny monitoring skuteczności aktywnej polityki rynku pracy.

W obszarze ubezpieczeń społecznych wprowadzono zmiany uwzględniające możliwość zawieszenia działalności gospodarczej przez firmy w dobie kryzysu gospodarczego. Ustawą z dnia 10 lipca 2008 r. *o zmianie ustawy o swobodzie działalności gospodarczej oraz o zmianie niektórych innych ustaw* (Dz.U. Nr 141, poz. 888) oraz ustawą z dnia 19 grudnia 2008 r. *o zmianie ustawy o swobodzie działalności gospodarczej oraz o zmianie niektórych innych ustaw* (Dz.U. z 2009 r. Nr 18, poz. 97) zmieniono okres podlegania ubezpieczeniom społecznym przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą. Okres ubezpieczenia trwa od dnia rozpoczęcia wykonywania działalności do dnia zaprzestania wykonywania tej działalności z wyłączeniem okresu, na który wykonywanie działalności zostało zawieszone. Zawieszenie wykonywania działalności przez spółkę cywilną skutkuje ustaniem ubezpieczeń społecznych wszystkich wspólników. Ta sama zasada dotyczy zawieszenia wykonywania działalności przez spółkę jawną, komandytową lub partnerską

Kolejne ułatwienia dla pracodawców zostały wprowadzone ustawą z dnia 17 października 2008 r. *o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych* (Dz.U. Nr 220, poz. 1417). Zgodnie z nowymi przepisami od 1 stycznia 2009 r. najniższą podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne dla prowadzących działalność gospodarczą stanowi zadeklarowana kwota, nie niższa niż 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego przyjętego do ustalenia kwoty ograniczenia rocznej podstawy wymiaru składek i corocznie ogłaszanego przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego. Zmiana ta poprzez ustalanie podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe raz na rok – a nie jak dotąd: co kwartał – zniosła dla pracodawców uciążliwość w postaci konieczności monitorowania i ustalania podstawy wymiaru składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe i wysokości składek cztery razy w roku. Od 1 stycznia 2009 r. umożliwiono płatnikom składek przekazywanie w formie elektronicznej wszystkim ubezpieczonym, którzy wyrażą na to zgodę, danych zawartych w imiennych raportach miesięcznych o należnych składkach i wypłaconych świadczeniach (zawierających m.in. informacje o opłaconych składkach na ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenia zdrowotne). Informacje te można przekazywać za zgodą ubezpieczonego tylko w formie elektronicznej.

Wobec nasilającego się problemu braku kadr i trudności ze znalezieniem pracowników o odpowiednich kwalifikacjach na rynku krajowym, spowodowanego dość znaczną emigracją

Polaków do Europy Zachodniej, podjęto działania ułatwiające obcokrajowcom pracę w Polsce. Nowelizacją ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z dnia 19 grudnia 2008 r. (Dz.U. z 2009 r. Nr 6, poz. 33) rozszerzono katalog osób uprawnionych do wykonywania pracy w Polsce bez zezwolenia na pracę.

3.2 Funkcjonowanie sądownictwa

W oczach wielu przedsiębiorców, a także obserwatorów życia społeczno-gospodarczego, funkcjonowanie polskiego sądownictwa gospodarczego, zwłaszcza w zakresie rozstrzygania sporów, pozostaje poważnym problemem. W chwili obecnej większość spraw składanych przez polskie podmioty w Trybunale w Strasburgu dotyczy właśnie długości postępowania przed sądami. Długotrwałość postępowań dla przedsiębiorców może oznaczać utratę płynności finansowej a nawet bankructwo, zwłaszcza firm z sektora MSP.

Według raportu Banku Światowego *Doing Business 2009* Polska pod względem egzekwowania postanowień umownych znajduje się na 68 miejscu w rankingu (na 181 sklasyfikowanych krajów), co oznacza utrzymanie zeszłorocznej pozycji. Zasadniczą miarą tej oceny jest czas potrzebny na egzekwowanie zobowiązań umownych, który w 2007 r. uległ skróceniu z 980 do 830 dni, niemniej jednak okres ten jest wciąż bardzo długi⁷³.

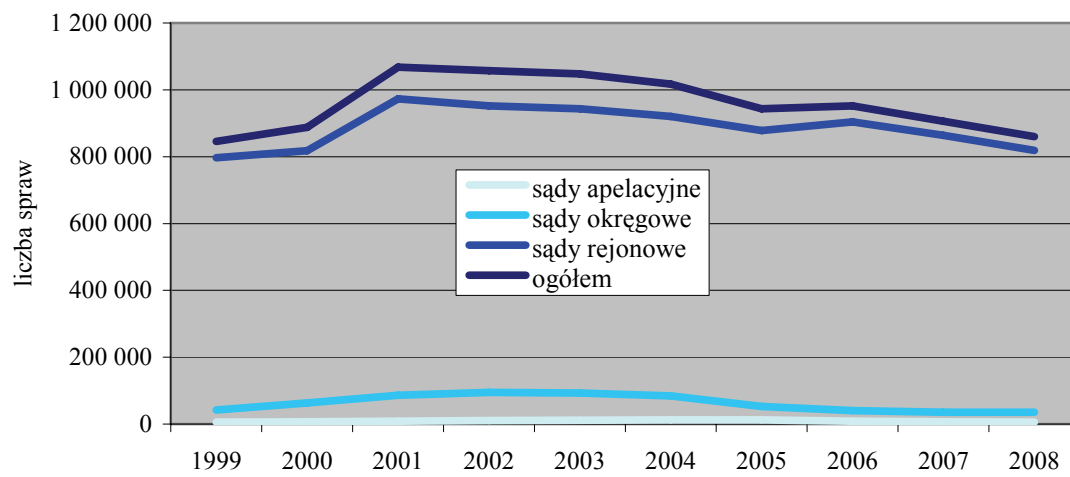
Rok 2008 charakteryzował się wzrostem wpływu spraw w sądach powszechnych. Ogółem zarejestrowano 11,2 mln spraw (o 4,9% więcej niż w 2007 r.), jednocześnie o 4,4% wzrosła liczba załatwionych spraw. Mimo wzrostu liczby załatwień, wpływ był jeszcze większy, w konsekwencji wskaźnik opanowania wpływu wyniósł 99,5 (w 2007 r. wyniósł 100,0). Wartość wskaźnika jest wyraźnie niższa niż w roku 2004 (104,1) czy 2005 (102,6). Wskaźnik załatwalności⁷⁴ nieco wzrósł w stosunku do 2007 r. (86,5 vs 86,3).

Od kilku lat obserwuje się malejący udział spraw gospodarczych w liczbie wszystkich spraw rozpatrywanych przez sądy powszechne w Polsce. W 2008 r. wyniósł on 7,7%, podczas gdy w 2007 r. było to 8,5%, a w 2006 r. 9,4%. Ubiegłoroczny wpływ tego typu spraw do wszystkich sądów wyniósł 861,1 tys. spraw, co oznacza spadek o 5% r/r. Jednocześnie jest to poziom najniższy od 2000 r. (887,4 tys.) Apogeum wpływu spraw gospodarczych zanotowano w latach 2001–2003 (ponad 1 mln rocznie), czyli w okresie wyraźnego spowolnienia gospodarczego.

⁷³ Należy jednak zaznaczyć, że czas potrzebny na egzekwowanie zobowiązań umownych nie jest czasem trwania sądowych postępowań w sprawach gospodarczych. Szacunek DB opiera się na danych dotyczących trzech etapów dochodzenia należności: okres liczony od dnia złożenia stosownego pisma, inicjującego postępowanie sądowe (*time to file the case*), okres trwania postępowania sądowego do dnia wydania wyroku, przy założeniu, że wyrok nie zostanie zaskarżony (*time for the trial and obtaining the judgement*) i czas, który upłynie do chwili wyegzekwowania należności od dłużnika (*time for enforcement*). Informacje zbierane są w znacznej mierze metodą ankietową, a przede wszystkim dotyczą w każdym kraju sądów w mieście o największej liczbie mieszkańców.

⁷⁴ Procentowa relacja liczby spraw załatwionych w danym roku do liczby spraw do załatwienia (będących sumą wpływu spraw w danym roku i spraw niezakończonych w danym roku, pozostających z danego roku i lat poprzednich).

Wykres 25 Wpływ spraw gospodarczych wg kategorii sądów w latach 1999–2008

Źródło: Opracowanie DAP MG na podstawie danych MS.

Tabela 15 Wpływ spraw gospodarczych w latach 2001–2008

Wyszczególnienie	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
sądy apelacyjne								
SPRAWY GOSPODARCZE	8 724	10 335	11 606	12 603	12 295	8 426	6 477	5 992
II instancji								
apelacje	2 922	3 093	3 330	4 107	4 618	3 338	2 637	2 211
zażalenia	4581	5 755	6 536	6976	6 325	4 290	3 108	3 135
ogólne	15	24	21	23	91	30	39	28
skarga kasacyjna WSC	1 206	1 463	1 719	1 469	1 160	664	623	559
skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem (WSC)	•	•	•	•	•	40	49	27
skargi na postępowanie sądowe Wykaz S	•	•	•	28	101	64	21	32
sądy okręgowe								
SPRAWY GOSPODARCZE	86 316	95 095	93 166	83 821	52 984	40 087	35 124	35 109
I instancji								
procesowe	25 842	25 839	25 504	22 100	12 572	8 568	7 717	7 932
nieprocesowe	17	22	22	30	23	35	45	15
nakazowe i upominawcze	4 870	50 904	47 068	37 728	14 020	8 097	7 499	8 339
upadłościowe	6	11	5	1	1	6	2	-
II instancji								
apelacje	3 004	3 659	4 458	6229	7 895	7 473	6 843	6 627
zażalenia	8 084	9 230	10 005	11098	12 224	10 725	7 632	7 235
ogólne	3 124	5 061	5 755	6194	5 856	4 829	5 082	4 700
skarga kasacyjna WSC	369	369	349	342	188	137	94	109
skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem WSC I inst.	•	•	•	•	•	89	20	4
skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem WSC II inst.	•	•	•	•	•	•	109	72
skargi na postępowanie sądowe Wykaz S	-	-	-	99	205	128	81	76
sądy rejonowe								
SPRAWY GOSPODARCZE	973 108	951 999	943 306	920 485	878 484	903 846	863 675	819 019
procesowe	60 198	56 249	53 877	72 940	71 534	39 866	30 824	28 986
procesowe uproszczone	21 487	22 372	29 799			24 845	21 024	22 096
nieprocesowe	1 081	1 042	1 128	688	904	870	323	261
rejestrów – razem	488 623	431 072	465 766	501 628	487 897	564 350	583 098	528 118
– Rejestr Zastawów	235 853	201 276	190 091	176 708	145 765	129 847	124 561	106 661
– Krajowy Rejestr Sądowy	239 420	225 522	271 963	324 870	342 132	434 503	458 537	421 457
– Inne	13 350	4 274	3 712	50	189	169	x	x
nakazowe i upominawcze	380 056	414 839	360 073	307 542	278 588	239 779	199 156	211 183
ogólne	12 821	16 169	20 056	25 743	27 120	22 905	20 822	20 169
pomoc sądowa	681	780	1 021	1 122	1 269	1 474	1 260	1 331
zakaz prowadzenia działalności gospodarczej	121	648	x	28	25	1	x	x
z zakresu postępowania upadłościowego i naprawczego	8 040	9 476	11 582	10 794	11 172	9 579	7 133	6 854
skarga kasacyjna WSC	-	-	4	-	-	-	-	-
skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem WSC	•	•	•	•	•	8	35	21

Źródło: MS.

Liczba załatwionych spraw gospodarczych w 2008 roku zmniejszyła się w sądach wszystkich szczebli. Liczba spraw pozostałych na okres następny (tzw. pozostałość) zmniejszyła się w sądach rejonowych i apelacyjnych (o ok. 5%), wzrosła natomiast w sądach okręgowych (o 7%).

W sądach rejonowych, w których zaewidencjonowano w ubiegłym roku 95% wpływu wszystkich spraw gospodarczych, wskaźnik opanowania wpływu zmniejszył się ze 103,5 w 2007 r. do 103,3 w 2008 r. Wskaźnik pozostałości⁷⁵ pozostał na poziomie z 2007 r. (0,8 miesiąca). W zakresie spraw nakazowych i upominawczych, stanowiących największą część spraw wpływających do sądów rejonowych, zanotowano nieznaczne skrócenie przeciętnego czasu trwania postępowania z 0,8 do 0,7 miesiąca. Podobnie jak w poprzednich latach, najdłużej toczyły się sprawy nieprocesowe (5,5 miesiąca) oraz postępowania upadłościowe i naprawcze (5,3 miesiąca). Niemniej jednak zanotowano tutaj poprawę w stosunku do 2007 r.

Mimo wielu zastrzeżeń zgłaszanych pod adresem sądownictwa gospodarczego, w niektórych sferach działania sądów gospodarczych nastąpiła zauważalna poprawa, co jest wynikiem realizowanych od kilku lat działań na rzecz usprawnienia sądownictwa gospodarczego.

W wydziałach ksiąg wieczystych usuwane są zaległości w rozpoznawaniu wniosków, co jest efektem sukcesywnego wprowadzania Systemu Nowa Księga Wieczysta (NKW), umożliwiającego m.in. zakładanie i prowadzenie ksiąg wieczystych w systemie informatycznym. Wydziały prowadzące księgi wieczyste w systemie informatycznym zaczęto tworzyć 1 października 2003 r. Liczba wydziałów ksiąg wieczystych w dniu 31 grudnia 2008 roku w sądach powszechnych wynosiła 351, natomiast System Nowa Księga Wieczysta, według stanu w dniu 31 grudnia 2008 roku, został wdrożony w 220 wydziałach ksiąg wieczystych. Stan ksiąg wieczystych według repertoriów w dniu 31 grudnia 2008 roku wynosił 19.027 tys.⁷⁶. Prace przygotowujące do wdrożenia systemu NKW w kolejnych wydziałach ksiąg wieczystych w ostatnim etapie wdrożeń, tj. od 1 grudnia 2009 r. do 1 czerwca 2010 r., trwają przede wszystkim w resorcie sprawiedliwości i obejmują przygotowanie ośrodków migracyjnych do przyjęcia ksiąg wieczystych z kolejnych wydziałów objętych tym wdrożeniem.

Najistotniejsze zmiany mające wpływ na funkcjonowanie sądownictwa gospodarczego związane są ze sferą legislacyjną. 5 września 2008 r. została uchwalona ustawa *o zmianie ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów oraz o zmianie innych ustaw* (Dz. U. Nr 180, poz. 1113), która weszła w życie z dniem 11 stycznia 2009 r. Nowe przepisy przewidują m.in. zapewnienie drogi elektronicznej dla sprawnego składania przez uczestników postępowania wniosków do wydziałów rejestru zastawów oraz wniosków do centralnej informacji o wydanie odpisów, zaświadczeń i informacji oraz umożliwienie przesyłania w formie elektronicznej zarządzeń, postanowień i wszelkiej korespondencji z sądu prowadzącego rejestr zastawów oraz dokumentów i informacji z centralnej informacji rejestru zastawów. Ponadto celem nowelizacji jest usprawnienie postępowania o wpis zastawu rejestrowego poprzez ograniczenie zakresu sądowego badania wniosku o wpis oraz zniesienie ograniczeń podmiotowych po stronie wierzycieli zabezpieczonych.

Kolejną przyjętą nowelizacją, ważną z punktu widzenia sprawności postępowań, jest ustawa z dnia 9 stycznia 2009 r. *o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych*

⁷⁵ Wskaźnik pozostałości (tzw. trwania postępowania) (w miesiącach) – jest to iloraz liczby spraw pozostających do załatwienia do przeciętnego miesięcznego wpływu w danym okresie sprawozdawczym lub w okresie działania jednostki sprawozdawczej.

⁷⁶ 31 grudnia 2007 roku wynosił 18.170 tys., natomiast według stanu w dniu 31 grudnia 2006 roku 17.876 tys.

innych ustaw (Dz. U. Nr 26, poz. 156), wprowadzająca od 1 stycznia 2010 r. elektroniczne postępowanie upominawcze (e.p.u.). Postępowanie przyczyni się do sprawniejszego rozpoznawania roszczeń, dochodzonych obecnie w trybie przepisów rozdziału 3 działu V tytułu VII księgi pierwszej części pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego. Celem tej zmiany jest odciążenie sądów od rozpoznawania spraw drobnych, w których stan faktyczny nie jest skomplikowany i nie wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego.

Kontynuowany jest nadzór Ministra Sprawiedliwości nad postępowaniami upadłościowymi, w których postępowanie trwa ponad 3 lata (aktualnie nadzorem objętych jest około tysiąca takich spraw). Nadzór realizowany jest poprzez składanie co 6 miesięcy szczegółowych sprawozdań z przebiegu tych postępowań przez prezesów sądów okręgowych, ze szczególnym uwzględnieniem przyczyn długotrwałości każdego z nich i przewidywanego terminu jego zakończenia, które analizowane są przez służby nadzorcze Ministra Sprawiedliwości.

Trwają prace Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego nad zmianą Kodeksu postępowania cywilnego, polegające między innymi na likwidacji proceduralnych odrębności postępowania w sprawach gospodarczych. Jednakże działanie to nie może być zakwalifikowane jako przedsięwzięcie skutkujące przyspieszeniem postępowania we wszystkich sprawach gospodarczych, ponieważ jego celem jest odformalizowanie procedury cywilnej, zmierzające do zwiększenia efektywności ochrony prawnej osób prowadzących działalność gospodarczą. Przewidywane zmiany zmniejszą liczbę procedur. Pozwoli to na szybsze rozstrzygnięcie spraw bardziej skomplikowanych.

Trwają również prace nad projektem ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego, którego celem jest skonstruowanie podstaw prawnych dla funkcjonowania protokołu elektronicznego (przy całkowitej rezygnacji z dotychczasowej formy protokołu pisemnego) i umożliwienie wykorzystania nowoczesnych rozwiązań technologicznych w postępowaniu przed sądami powszechnymi.

Z prowadzonych działań o wymiarze organizacyjnym, mających znaczenie dla sprawności działania sądów powszechnych, w tym sądów gospodarczych, należy wskazać na prace Ministerstwa Sprawiedliwości związane z wprowadzeniem repertoriów elektronicznych w sądach. Zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 września 2008 r. powołany został Zespół ds. utworzenia ogólnopolskiego systemu zarządzania informacją, którego celem jest opracowanie koncepcji i niezbędnych zmian normatywnych zmierzających do zmiany modelu rejestrowania spraw wpływających do sądów, poprzez utworzenie jednego dla jednostki i jednolitego na każdym szczeblu sądów powszechnych repertorium elektronicznego, funkcjonującego w centralnym systemie zarządzania informacją. System zarządzania informacją oparty będzie o współpracujące repertoria sądowe, Ośrodki Zarządzania Informacją i Centrum Zarządzania Informacją w Departamencie Informatyzacji i Rejestrów Sądowych Ministerstwa Sprawiedliwości.

Kontynuowane będą działania mające na celu wzmocnienie kompetencji sędziów orzekających w sprawach gospodarczych, zwłaszcza w sprawach upadłościowych.

Ministerstwo Sprawiedliwości podjęło również działania dotyczące wpierania alternatywnych form rozwiązywania sporów, takich jak: mediacja, arbitraż, sądy polubowne w celu odciążenia sądów powszechnych, w tym sądów gospodarczych. Przedmiotowe działanie jest w całości finansowe z funduszy UE. Upowszechnienie wiedzy przedsiębiorców na temat tych instytucji powinno przyczynić się do zmniejszenia obciążenia sądów sprawami,

które mogłyby zostać skutecznie rozwiązane w drodze mediacji, czy sądownictwa polubownego.

Ponadto zaplanowano przyjęcie przez Rząd projektu ustawy o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece. Przygotowanie ww. nowelizacji wynika z potrzeby zapewnienia elektronicznego dostępu do wydziałów ksiąg wieczystych i Centralnej Informacji Ksiąg Wieczystych oraz możliwości wglądu do ksiąg wieczystych przez Internet. Do istoty tego projektu należy zapewnienie obsługi elektronicznych wniosków o wydanie odpisu księgi wieczystej oraz zapewnienie możliwości zapoznania się przez Internet z treścią księgi wieczystej.

W ramach zmian zmierzających do ułatwienia prowadzenia działalności gospodarczej planuje się w drugim półroczu 2009 r. przygotowanie nowelizacji Kodeksu spółek handlowych w zakresie sygnalizowanej przez przedsiębiorców regulacji niektórych zagadnień dotyczących holdingów. Przede wszystkim będzie to regulacja dotycząca kwestii dostępu do informacji o spółce dla spółki dominującej jako akcjonariusza strategicznego w zależnej spółce akcyjnej oraz kwestii dopuszczalności wydawania spółce zależnej przez spółkę dominującą wiążących poleceń w zakresie prowadzenia spraw spółki.

3.3 Finansowanie działalności gospodarczej

Wielkość możliwych do pozyskania przez przedsiębiorstwa środków finansowych oraz warunki, na jakich to się odbywa, wpływają w sposób istotny na koszty i ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej. Z punktu widzenia procesów gospodarczych środki finansowe są kluczowe dla inwestycji firm, będących podstawowym czynnikiem warunkującym ich rozwój. Firmy, które nie ponoszą nakładów inwestycyjnych, bądź inwestują w bardzo ograniczonym zakresie, nie są w stanie wykorzystać szans rynkowych. Istnieje wysokie prawdopodobieństwo, iż w dłuższej perspektywie takie przedsiębiorstwo nie ma szans na przetrwanie walki konkurencyjnej.

Wciąż najpopularniejszym źródłem finansowania działalności przez polskie przedsiębiorstwa są kapitały własne. Wynika to przede wszystkim z awersji firm, zwłaszcza z sektora MSP, do ryzyka, jakie wiąże się z korzystaniem ze środków obcych. Chodzi nie tylko o koszty pozyskania kredytów (odsetki, prowizje, koszt zabezpieczenia), ale również o ryzyko uzależnienia od podmiotu, który udziela finansowania. Niemniej jednak rola kapitału zewnętrznego systematycznie rośnie. Obok kredytów bankowych, coraz bardziej popularne staje się wykorzystanie instrumentów rynku kapitałowego, leasingu czy faktoringu. Akcesja do UE umożliwiła również przedsiębiorcom dostęp do pokaźnych środków z funduszy strukturalnych. Za to wciąż niewielką rolę odgrywają fundusze typu PE/VC.

Z badania NBP⁷⁷ wynika, że w 2008 r. najczęściej wskazywanym przez przedsiębiorców głównym źródłem finansowania nowych inwestycji były środki własne. Tak deklarowało, w zależności od kwartału, od 43% (IV kw.) do 49% (I kw.). Było to wyraźnie więcej niż w 2007 r., kiedy to przeciętny udział środków własnych w finansowaniu działalności wyniósł niespełna 40%.

W I kw. 2009 r. blisko 38% firm planujących rozpoczęcie inwestycji zamierzało finansować je ze środków własnych. Na kredyt bankowy wskazało 31% inwestorów, a więc podobny odsetek do notowanego średnio na przestrzeni roku ubiegłego. **Zauważalna zmiana**

⁷⁷ Informacja o kondycji sektora przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem stanu koniunktury (badanie kwartalne; wykorzystano publikacje z 2008 r. oraz za I i II kw. 2009 r.). W próbie przeważają przedsiębiorstwa duże.

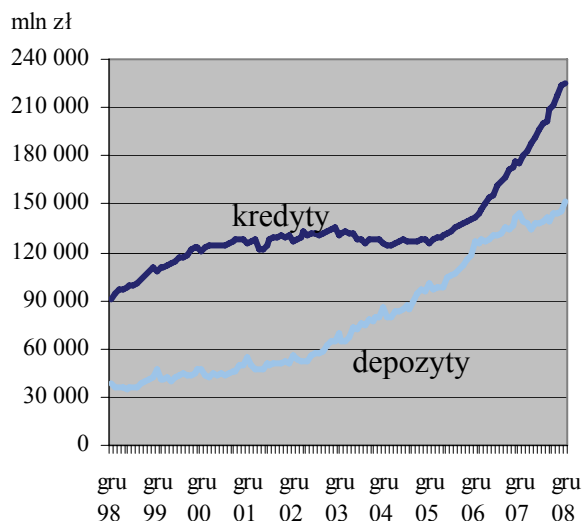
nastąpiła za to w przypadku innych źródeł finansowania inwestycji – odsetek firm wskazujących na inne niż kredyt i środki własne źródła wzrósł z 19% w IV kw. 2008 r. do 31%⁷⁸. Mogło to wskazywać na wyczerpywanie się środków własnych przedsiębiorstw, przy jednoczesnym utrudnieniu dostępu do kredytów. W II kwartale 2009 r. deklarowany udział kredytu spadł do 25%, a przy względnej stabilizacji udziału innych źródeł (ok. 30%) wyraźnie wzrósł deklarowany udział środków własnych (46%).

3.3.1 Sytuacja na rynku depozytowo-kredytowym

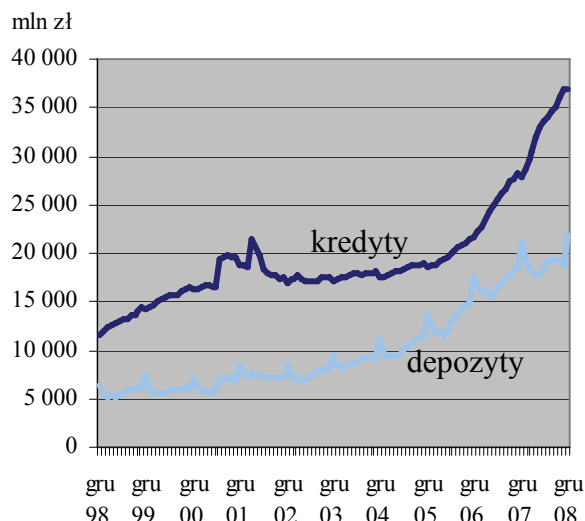
W roku 2008 nastąpiło wyraźne pogorszenie wyników finansowych przedsiębiorstw. Towarzyszyła temu trzykrotnie niższa niż w 2007 r. dynamika depozytów złożonych w bankach. W końcu grudnia 2008 r. nominalna wartość zobowiązań banków wobec przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 9 osób (tzw. przedsiębiorstw „większych”) wyniosła 151,3 mld zł, co oznaczało wzrost o 4,7% r/r. W przypadku mikroprzedsiębiorstw zaobserwowano jeszcze niższą dynamikę depozytów. Na koniec grudnia 2008 r. wartość depozytów mikroprzedsiębiorstw wyniosła 21,9 mld zł. Tym samym wzrosły one jedynie o 3,3% wobec 22% rok wcześniej.

Nominalna wartość kredytów udzielonych przedsiębiorstwom większym wzrosła w ubiegłym roku o 28,5% (wobec 23,4% rok wcześniej), osiągając na koniec roku poziom 175,6 mld zł. Był to największy w ostatnim dziesięcioleciu procentowy przyrost kredytów, znacznie przekraczający dynamikę z lat 1999–2006⁷⁹. Z kolei wartość kredytów udzielonych mikroprzedsiębiorstwom wzrosła jeszcze bardziej, bo aż o 33% (wobec 28% w 2007 r.). Tym samym wartość należności monetarnych instytucji finansowych z tytułu kredytów udzielonych mikroprzedsiębiorstwom osiągnęła pod koniec 2008 r. wartość 37 mld zł.

Wykres 26 Depozyty i kredyty przedsiębiorstw większych w bankach w latach 1998–2008

Wykres 27 Depozyty i kredyty mikroprzedsiębiorstw w bankach w latach 1998–2008

Źródło: Opracowanie DAP MG na podstawie danych NBP.

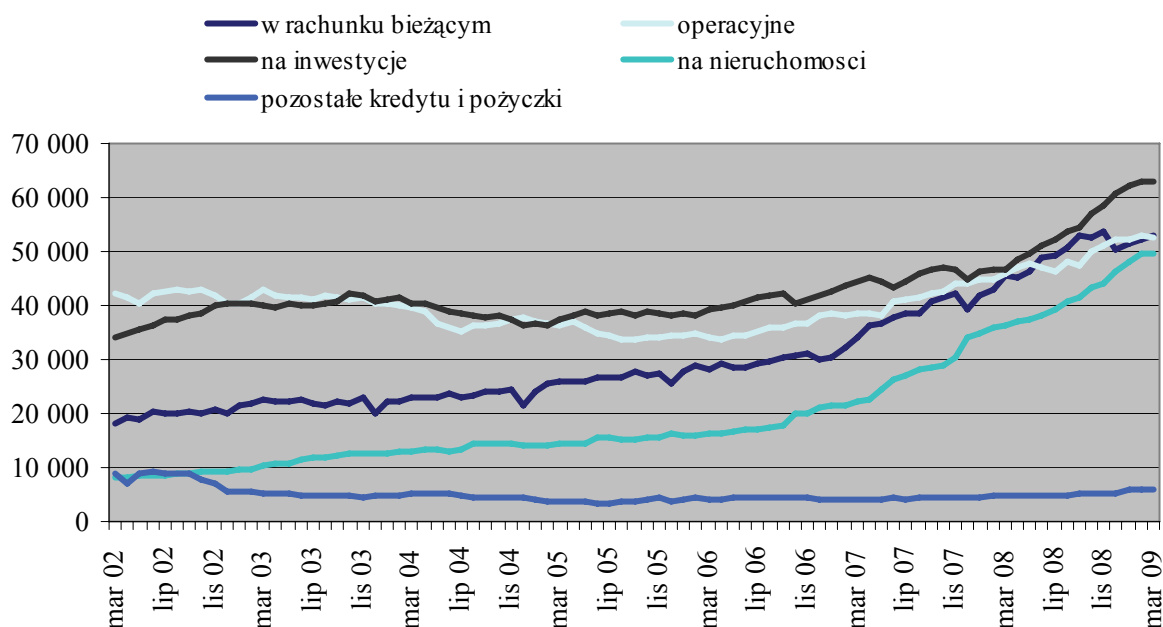
⁷⁸ Największy wzrost tego odsetka zaobserwowano wśród podmiotów największych (pow. 2000 zatrudnionych).

⁷⁹ Średnioroczny przyrost depozytów wynosił wtedy 6%. Dynamika ta była szczególnie niska w latach 2001–2005 (średnio 0,9% rocznie), a w 2004 była nawet ujemna (-3,9% r/r).

Wśród kredytów udzielonych w 2008 r. przedsiębiorstwom większym dominują kredyty na inwestycje (28%), operacyjne (24%) oraz w rachunku bieżącym (23%). Jeśli chodzi o dynamikę, najbardziej wzrosła wartość kredytów na inwestycje (36%) i nieruchomości (35%). Wartość tych ostatnich wzrosła znacznie mniej niż w 2007 r., a ich udział w strukturze kredytów ustabilizował się na poziomie 21%. Wartość kredytów eksportowych wzrosła o 163% r/r, niemniej jednak ich udział w całości udzielonych kredytów i pożyczek jest marginalny (0,27%).

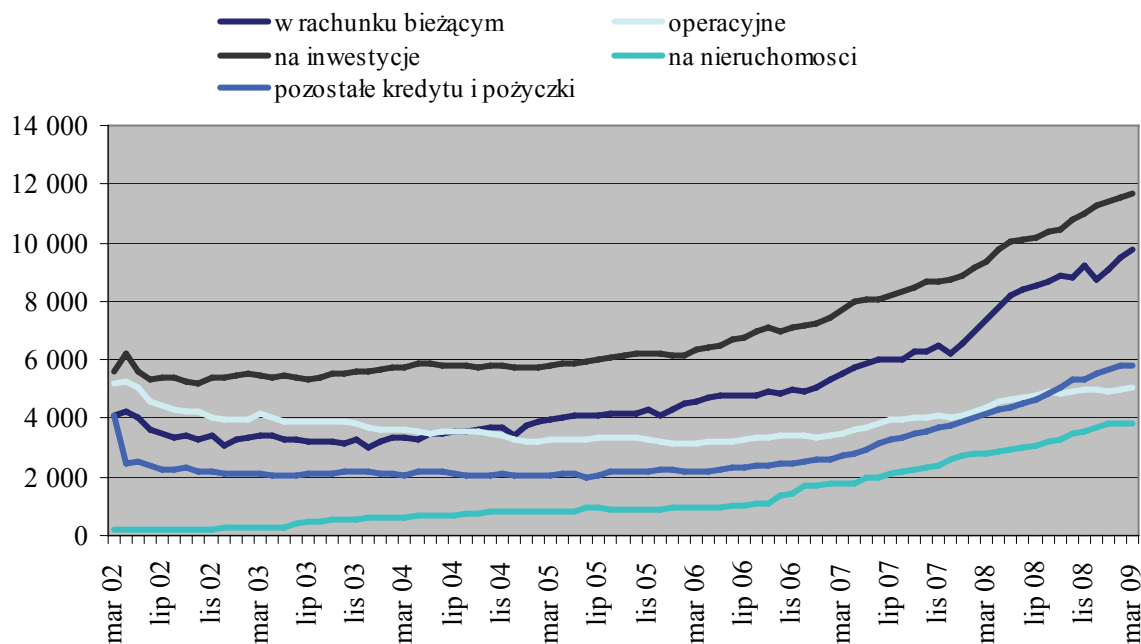
Struktura kredytów udzielonych mikroprzedsiębiorstwom, podobnie jak w przypadku przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 9 osób, nie uległa istotnym zmianom w stosunku do 2007 r. Wg stanu na 31 grudnia 2008 r. najwięcej kredytów udzielono na cele inwestycyjne (33%), a ich wartość wzrosła o 29% r/r. Kolejne miejsca, pod względem udziału w strukturze, zajmują kredyty: w rachunku bieżącym (25%), pozostałe kredyty i pożyczki (16%), operacyjne (14%) oraz kredyty na nieruchomości (11%). Znikomy, a zarazem znacznie mniejszy niż w 2007 r., jest udział kredytów eksportowych (0,08%).

Wykres 28 Kredyty udzielone przedsiębiorstwom większym, wg kategorii

Źródło: Opracowanie DAP MG na podstawie danych NBP.

Wykres 29 Kredyty udzielone mikroprzedsiębiorstwom, wg kategorii

Źródło: Opracowanie DAP MG na podstawie danych NBP.

Z badania Ministerstwa Gospodarki przeprowadzonego wśród firm z sektora MSP⁸⁰ wynika, że w drugiej połowie 2008 roku z kredytu korzystał co trzeci ankietowany przedsiębiorca (30% mikroprzedsiębiorstw, połowa firm małych oraz ponad dwie trzecie średnich firm). W porównaniu z pierwszą połową 2008 roku wzrósł (z 20 do 26%) odsetek firm starających się o przyznanie kredytu. Banki zaostriżyły jednakże kryteria przyznawania kredytów – z odmową spotkała się ponad połowa firm (w poprzednim półroczu było to zaledwie 20% przedsiębiorstw⁸¹). Najtrudniej otrzymać kredyt było mikroprzedsiębiorcom – w grupie tej z pozytywną odpowiedzią banku spotkało się tylko 41% ankietowanych firm.

Historia firmy również miała wpływ na to, czy firma otrzymała kredyt o jaki wnioskowała. Najczęściej kredyt otrzymywały firmy założone pomiędzy 2000 a 2004 rokiem (dwie trzecie spośród nich), w grupie firm założonych przed 2000 rokiem było to około połowy firm. Najtrudniejszy dostęp do kredytu mają firmy młode – wśród tych założonych po 2004 roku kredyt otrzymało tylko 38% firm.

Zgodnie z wynikami ankiety, z kredytu bankowego korzystało 23% podmiotów z sektora MSP (paradoksalnie najmniejszy odsetek – 17% – przypadał na podmioty średnie), z leasingu 13%, a ze środków unijnych 2%. Ze środków własnych korzystało 80% przedsiębiorców⁸². Średnie oprocentowanie kredytów bankowych udzielanych MSP wyniosło 10,3%⁸³, przy czym firmy mikro płaciły 10,6% odsetek, firmy małe 10,2%, a średnie przedsiębiorstwa – 8,5%.

⁸⁰ *Trendy rozwojowe sektora MSP w drugiej połowie 2008 roku*, Ministerstwo Gospodarki (Departament Analiz i Prognoz), Warszawa, marzec 2009 r.

⁸¹ W drugiej połowie 2007 r. negatywnie rozpatrzono połowę wniosków kredytowych MSP.

⁸² W badaniu MG ankietowany mógł wskazać więcej niż jedno źródło finansowania inwestycji (a nie tylko główne źródło finansowania, tak jak to jest w badaniu NBP).

⁸³ Na niemal identycznym poziomie (10,0%) ukształtowała się wartość mediany.

3.3.2 Leasing

Leasing jest obecnie jedną z najbardziej popularnych form finansowania inwestycji przedsiębiorstw. Druga połowa lat 90. charakteryzowała się szybkim wzrostem rynku leasingowego. Dogodne i mało sformalizowane warunki finansowania oferowane w ramach umowy leasingowej wychodziły naprzeciw potrzebom sektora MSP, wykazującego wówczas duże zapotrzebowanie na zewnętrzne źródła finansowania. Późniejsze spowolnienie gospodarcze wpłynęło na spadek wartości środków oddanych w leasing w latach 2000–2001. Począwszy od 2002 r. obserwuje się ponowny, dynamiczny rozwój tej formy finansowania, chociaż w 2008 miało miejsce bardzo wyraźne spowolnienie tempa wzrostu rynku leasingowego.

Ramka 5 Leasing

Leasing jest umową cywilno-prawną, uregulowaną przez Kodeks Cywilny, na mocy której leasingodawca przekazuje leasingobiorcy prawo do użytkowania określonego dobra (środka trwałego), którego jest właścicielem, w zamian za określone płatności, tzw. raty leasingowe. Okres użytkowania przedmiotu leasingu jest ściśle określony. Umowa leasingu w swojej formule jest porównywalna do umowy najmu.

Leasing umożliwia realizację inwestycji bez znaczących nakładów kapitałowych, ponieważ koszty użytkowania przedmiotu leasingu są pokrywane z bieżących przychodów firmy, uzyskanych dzięki jego użytkowaniu. Daje to firmie możliwości zaoszczędzenia środków pieniężnych potrzebnych na działalność i inwestycje.

Realne oprocentowanie leasingu jest z reguły wyższe niż kredytu bankowego, jednakże za leasingiem przemawia wiele innych korzyści, co w praktyce czyni go tańszym od kredytu. Do korzyści ze stosowania tej formy finansowania działalności można zaliczyć:

Korzyści podatkowe:

- w leasingu operacyjnym raty leasingowe stanowią w całości koszt uzyskania przychodu, w wyniku czego płacone podatki są niższe;
- w przypadku finansowania przez leasing kapitałowy klient sam amortyzuje przedmiot leasingu podczas trwania umowy leasingowej;

Korzyści bilansowe:

- leasing operacyjny nie jest wliczany do wartości aktywów bilansowych, więc suma aktywów nie ulega zmianie przy jednoczesnym wzroście zysku;
- leasing operacyjny nie jest uwidaczniany jako zobowiązanie w bilansie leasingobiorcy, nie powiększa zadłużenia i pomaga w podtrzymaniu silnego wizerunku firmy;

Poprawa sprawozdań finansowych:

- możliwość odliczania rat leasingowych dla potrzeb podatku dochodowego wpływa na poprawę sprawozdań finansowych;

Łatwiejsze zarządzanie środkami trwałymi:

- umowa leasingu zawarta na czas określony pozwala na dokładne określenie założeń gospodarowania środkami trwałymi, co jest szczególnie ważne przy ustalaniu długoterminowych budżetów;

Uwolnienie zamrożonych środków:

- leasing zwrotny umożliwia uwolnienie środków zamrożonych w zakupionym sprzęcie, co bardzo korzystnie wpływa na przepływy pieniężne w firmie;
- Proste i szybkie procedury;
- średni czas realizacji umowy leasingu, od decyzji poprzez podpisanie umowy do odbioru przedmiotu leasingu to 7 dni. Dla porównania, przy kredycie trwa to średnio od 2 do 3 tygodni

Konsekwencją bardzo dobrej koniunktury gospodarczej w latach 2006–2007, a zwłaszcza silnego wzrostu popytu inwestycyjnego, były rekordowe wyniki branży leasingowej. Wartość nowego portfela wyleasingowanych środków wzrosła w 2007 r. o 50%, osiągając poziom 32,6 mld zł. Konsekwencją wyraźnego spowolnienia gospodarczego w 2 połowie 2008 r. był

bardzo niski wzrost rynku leasingu w ubiegłym roku. Wartość rynku ruchomości i nieruchomości wyniosła 33,1 mld zł, co oznacza wzrost o 1,3% r/r. Z kwoty tej na rynek ruchomości przypadało 29,8 mld zł (wzrost o 0,7%), a na rynek nieruchomości 3,3 mld zł (wzrost o 7,3%)⁸⁴. Największą część zakupów inwestycyjnych sfinansowanych w ramach leasingu ruchomości stanowiły środki transportu drogowego – 18,7 mld zł (spadek o 3,9%) oraz maszyny i urządzenia przemysłowe – 9,8 mld zł (wzrost o 10,4%). Największymi wzrostami charakteryzował się leasing: autobusów (98,8%), maszyn rolniczych (94%) oraz sprzętu medycznego (22%). Z kolei największe spadki zaobserwowano w przypadku leasingu ciągników siodłowych (-35,1%) oraz przyczep i naczep (-24,7%).

Jeśli chodzi o leasing nieruchomości, największy udział miały obiekty handlowe i usługowe oraz budynki przemysłowe (po ok. 35%). Budynki biurowe stanowiły 23% wyleasingowanych nieruchomości, natomiast hotele i obiekty rekreacyjne – 4%.

3.3.3 Faktoring

Faktoring polega na wykupie nieprzeterminowanych wierzytelności przedsiębiorstw, należnych im od odbiorców z tytułu dostaw towarów lub usług, połączony z finansowaniem klientów oraz świadczeniem na ich rzecz dodatkowych usług. Faktoring stanowi alternatywę przede wszystkim dla kredytu bankowego i cesji wierzytelności. Usługa ta może często być dla firm, szczególnie tych najmniejszych, jedynym dostępnym źródłem pozyskania kapitału obrotowego, ponieważ nie wymaga spełnienia restrykcyjnych wymogów, jakie wiążą się z uzyskaniem kredytu bankowego.

Mimo swoich zalet, z usług faktoringowych korzysta wciąż bardzo mały odsetek przedsiębiorców. Niemniej jednak faktoring rozwija się w ostatnim okresie bardzo dynamicznie. W 2008 r. obroty 12 firm faktoringowych zrzeszonych w Polskim Związku Faktorów zanotowały rekordowy, 75-proc. wzrost, osiągając wartość 33 mld zł. Wg szacunków PZF wartość obrotów całego rynku faktoringu wyniosła 48 mld zł, co oznacza wzrost o 56% r/r. W ubiegłym roku zaobserwowano znaczny wzrost zainteresowania tzw. faktoringiem pełnym, tzn. takim, w którym faktor przejmuje na siebie ryzyko braku zapłaty przez kontrahenta swojego klienta. Jego udział w strukturze wzrósł z 29% w 2007 r. do 48,5%⁸⁵.

3.3.4 Giełda Papierów Wartościowych

Publiczny rynek kapitałowy jest z założenia przeznaczony dla dojrzałych przedsiębiorstw, spełniających odpowiednie wymogi z zakresu ładu korporacyjnego oraz mających dobre perspektywy rozwoju. Notowanie walerów danej spółki na giełdzie znacznie zwiększa jej wiarygodność wobec banków i instytucji finansowych, ułatwiając pozyskanie kapitału również z innych źródeł i czyniąc go mniej kosztownym (np. niższe odsetki od kredytów dzięki zwiększonemu ratingowi). Status spółki giełdowej to również lepsza rozpoznawalność marki, większa wiarygodność przy zdobywaniu nowych kontraktów i kontrahentów, a także możliwość pozyskania inwestora strategicznego na korzystnych warunkach. Niemniej jednak wymogi publicznego rynku kapitałowego oraz wysokie koszty, jakie wiążą się z wejściem na giełdę, znacznie ograniczają grono potencjalnych uczestników publicznego rynku kapitałowego.

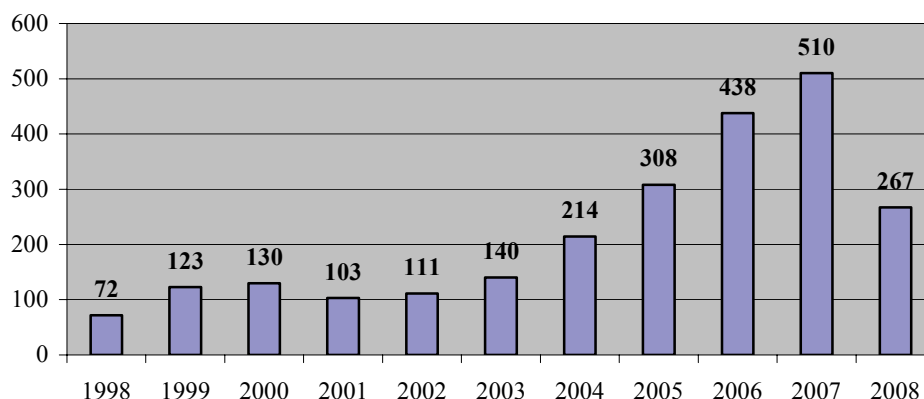
Lata 2003–2007 to okres dynamicznego rozwoju Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie (GPW). W 2007 r. indeks WIG osiągnął rekordowy jak dotychczas poziom

⁸⁴ Związek Przedsiębiorstw Leasingowych (www.leasing.org.pl).

⁸⁵ Polski Związek Faktorów (www.faktoring.pl).

55,6 tys. pkt. na koniec roku, chociaż przy znacznie niższej niż rok wcześniej stopie zwrotu (10% vs 42%)⁸⁶. Światowy kryzys finansowy nie mógł pozostać bez wpływu na kształtowanie się sytuacji na giełdzie w 2008 r. Indeks WIG spadł aż o 51%, osiągając w końcu roku wartość 27,2 tys. pkt. Na parkiecie zadebiutowały 33 spółki, czyli znacznie mniej niż rok wcześniej (81), chociaż był to poziom tylko nieznacznie niższy niż w latach 2004–2006. Za to wycofań było mniej niż w 2007 r. Pod względem udziału w kapitalizacji dominowały spółki krajowe (57%), a więc sytuacja uległa odwróceniu w stosunku do 2007 r., kiedy to dominowały spółki zagraniczne⁸⁷.

Wykres 30 Kapitalizacja spółek krajowych notowanych na GPW (w mld zł)

Źródło: GPW.

Tabela 16 Podstawowe dane o GPW

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Indeks WIG	13 922	14 367	20 820	26 636	35 601	50 412	55 649	27 229
zmiana r/r (%)	-22,0%	3,2%	44,9%	27,9%	33,7%	41,6%	10,4%	-51,1%
Liczba notowanych spółek	230	216	203	230	255	284	351	374
zmiana r/r (%)	2%	-6%	-6%	13%	11%	11%	24%	7%
Liczba debiutujących spółek	9	5	6	36	35	38	81	33
zmiana r/r (%)	-31%	-44%	20%	500%	-3%	9%	113%	-59%
Liczba wycofań	4	19	19	9	10	9	14	10
zmiana r/r (%)	-56%	375%	0%	-53%	11%	-10%	56%	-29%
Kapitalizacja ogółem (mln zł)*	103 370	110 565	167 717	291 698	424 900	635 909	1 080 257	465 115
zmiana r/r (%)	0,2%	-15%	52%	74%	46%	50%	70%	-57%
w tym kapitalizacja spółek krajowych	130 370	110 565	140 002	214 313	308 418	437 719	509 887	267 359
zmiana r/r (%)	0,2%	-15%	27%	53%	44%	42%	16%	-48%

* spółki krajowe i zagraniczne (bez obligacji krajowych i obligacji zagranicznych).

Źródło: GPW.

30 sierpnia 2007 r. na Giełdzie Papierów Wartościowych został uruchomiony nowy rynek akcji o nazwie **NewConnect**. Jest on alternatywnym systemem obrotu, zorganizowanym

⁸⁶ Należy przy tym zauważyć, że maksymalną wartość indeksu WIG zanotowano 6.07.2007 r. (67,5 tys. pkt.).

⁸⁷ Udział spółek zagranicznych w kapitalizacji GPW osiągnął wówczas 53% (wobec ok. 30% w 2006 r.). Było to jednak spowodowane w znacznej mierze wejściem na giełdę włoskiego banku UniCredit.

i prowadzonym przez GPW. Nowy rynek stanowi platformę finansowania rozwoju młodych przedsiębiorstw o wysokim potencjale wzrostu, które nie byłyby w stanie sprostać kryteriom rynku regulowanego. NewConnect jest zasadniczo przeznaczony dla firm działających w obszarze nowych technologii, ale możliwe jest również notowanie przedsiębiorstw z innych branż.

Ramka 6 Rynek NewConnect⁸⁸

NewConnect jest rynkiem dla spółek:

- o dużej dynamice wzrostu,
- o historii nie dłuższej niż 3-4 lata lub dopiero powstających, które budują swoją „historię”,
- przewidywanej kapitalizacji do ok. 20 mln zł,
- poszukujących kapitału rzędu od kilkuset tysięcy do kilkunastu milionów złotych,
- reprezentujących sektory innowacyjne, oparte przede wszystkim na aktywach niematerialnych (np. IT, media elektroniczne, telekomunikacja, biotechnologie, ochrona środowiska, energia alternatywna, nowoczesne usługi),
- z wizją i prawdopodobieństwem debiutu na rynku giełdowym w nieodległej przyszłości.

NewConnect to:

- nowoczesny rynek finansujący dynamiczne przedsiębiorstwa,
- niewielkie wymogi formalne (dopuszczeniowe oraz wynikające z obowiązków informacyjnych),
- niskie koszty debiutu i notowań,
- doskonała ekspozycja firmy na inwestorów,
- prestiż i renoma organizatora rynku,
- promocja i rozpoznawalność firmy.

Pod koniec 2008 r. kapitalizacja NewConnect osiągnęła 1,4 mld zł, a wartość NCIndex wyniosła 38,19. Oznaczało to stopę zwrotu na poziomie minus 74%⁸⁹. Na 84 notowanych spółek, w ubiegłym roku zadebiutowało aż 61 spółek, w tym jedna spółka zagraniczna – Photon Energy z Czech. Ponadto 1 spółka notowana na NewConnect – MWTrade – przeszła na rynek główny GPW.

3.3.5 Private Equity/Venture Capital

Private equity (PE) to określenie obejmujące wszelkie inwestycje na niepublicznym rynku kapitałowym, w celu osiągnięcia średnio- i długoterminowych zysków z przyrostu wartości kapitału. Venture capital (VC) jest jedną z odmian private equity. Są to inwestycje dokonywane we wczesnych stadiach rozwoju przedsiębiorstw, które służą uruchomieniu przedsiębiorstwa lub jego ekspansji. Venture capital jest istotnym źródłem finansowania inwestycji dla firm o dużym potencjale rozwojowym, szczególnie w obszarze nowych technologii.

Charakterystyczną cechą działalności funduszy PE/VC jest dostarczanie przedsiębiorstwom zarówno finansowego, jak i pozafinansowego wsparcia w celu uzyskania wzrostu wartości przedsiębiorstwa, a dzięki temu realizacji zysku ze sprzedaży udziałów. Zainwestowany kapitał pozwala zazwyczaj na bardzo szybki wzrost firmy, a tym samym generuje wysokie zyski dla inwestora, który po okresie szybkiego wzrostu odsprzedaje swoje udziały w firmie założycielom lub wprowadza je na giełdę. Fundusze VC mogą realizować zyski również

⁸⁸ www.newconnect.pl

⁸⁹ Dla porównania, w końcu 2007 r., a więc po 4 miesiącach od uruchomienia rynku New Connect, stopa wzrostu NCindex wyniosła 44%. Spadek w 2008 r. jest wyraźną konsekwencją ogólnoświatowego kryzysu gospodarczego, skutkującego m.in. znacznym wzrostem postrzeganego ryzyka. W takiej sytuacji spadek musiał być znacznie głębszy niż na rynku podstawowym.

w inny sposób, np. poprzez sprzedaż udziałów w spółce inwestorowi branżowemu/finansowemu, sprzedaż innemu funduszowi venture capital, a także poprzez spisanie inwestycji (tj. jej likwidację). Charakterystyczne dla funduszy PE/VC jest to, że inwestując w daną spółkę biorą na siebie część ryzyka niepowodzenia przedsięwzięcia, oczekując wyższych niż przeciętne możliwych do osiągnięcia zysków.

Jak wynika z powyższego, pozyskiwanie kapitału na przedsięwzięcia rozwojowe od funduszy PE/VC wiąże się z koniecznością podzielenia się własnością. Inwestor włącza się w zarządzanie przedsiębiorstwem będącym przedmiotem inwestycji, wskutek czego przedsiębiorstwo korzystające ze wsparcia traci częściowo niezależność. Ponadto inwestorzy VC/PE szukają firm, które mają dobrą kadrę kierowniczą, działają na wzrostowym rynku, mają lepszą niż konkurenci ofertę produktów/usług lub przewagę technologiczną, rozwijają się szybciej niż ich branża, posiadają znaczny udział w rynku. Są to główne powody wciąż niewielkiego (choć w ostatnich latach rosnącego) zainteresowania przedsiębiorców tą formą finansowania.

Według danych EVCA⁹⁰ inwestycje PE/VC w Polsce w 2007 r. wyniosły 684 mln EUR, co oznacza wzrost o 126% w stosunku do 2006 r. Zdecydowanie dominowały inwestycje w późniejszych fazach rozwoju – na wykupy i refinansowanie przeznaczono 547 mln EUR (80% inwestycji ogółem), a na ekspansję 131 mln EUR (19,2%). Inwestycje w start-up-y oraz w przedsiębiorstwa w fazie zasiewu stanowiły odpowiednio 0,4% i 0,3%. Zdecydowanie najmniejszy udział stanowiły inwestycje na etapie restrukturyzacji (0,2%). Analiza branżowa inwestycji PE/VC wskazuje na największe zainteresowanie inwestorów takimi sektorami, jak: produkcja dla biznesu (20%), usługi finansowe (19,5%), transport (16%), dobra konsumpcyjne – produkcja i dystrybucja (11%) oraz energetyka i surowce (9%).

Jeśli chodzi o dezinwestycje, w 2007 r. fundusze wycofały się z 33 polskich spółek, sprzedając akcje o wartości początkowej 175 mln EUR, co oznacza 27% wzrost r/r. Najpopularniejszą metodą wyjść była sprzedaż innemu funduszowi PE/VC (55% ogólnej wartości wyjść)⁹¹.

Warto również podkreślić, że obecny okres gorszej koniunktury gospodarczej to również dobry moment na fuzje i przejęcia. W 2008 r. szacunki wskazują, że w tym obszarze miało miejsce ok. 500 transakcji o wartości 8,6 mld EUR. A obecnie, pomimo wcześniejszych dość pesymistycznych prognoz dotyczących tendencji w tym obszarze – dostrzegamy sygnały o wzroście liczny i wartości tego typu transakcji. Do branż, w których należy się spodziewać zwiększonej aktywności inwestorów, należy m.in. energetyka i szeroko pojęta ochrona zdrowia. Ożywienie spodziewane jest także w handlu detalicznym i hurtowym oraz w produkcji przemysłowej. Wśród firm szukających okazji do przejęć aktywne będą zwłaszcza fundusze private equity⁹².

Wzmocnieniu popytu na venture capital może służyć działanie 3.1 *Inicjowanie działalności innowacyjnej* PO IG; gdyż będzie ono tworzyć podaż spółek mogących stanowić przedmiot zainteresowania ze strony funduszy venture capital. Oferowane w ramach tego działania dofinansowanie składa się z dwóch komponentów – dotacji na inkubację oraz na inwestycję w nowo utworzone przedsiębiorstwo (w formie objęcia udziałów). Wejście kapitałowe następuje w sytuacji, gdy po okresie inkubacji zidentyfikowane zostaną znaczące szanse na

⁹⁰ European Private Equity and Venture Capital Association.

⁹¹ Dane EVCA za: Polskie Stowarzyszenie Inwestorów Kapitałowych (www.psik.org.pl).

⁹² Dane DealWatch

komercyjny sukces powstającego przedsiębiorstwa, którego działalność jest oparta na innowacyjnym pomysle.

Krajowy Fundusz Kapitałowy

KFK jest spółką akcyjną powołaną na mocy ustawy z dnia 4 kwietnia 2005 r. o Krajowym Funduszu Kapitałowym (Dz.U. Nr 57, poz. 491), której jedynym udziałowcem jest Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK).

KFK jest funduszem funduszy wspierającym rozwój polskiego rynku venture capital. Źródła finansowania KFK to środki budżetu państwa, fundusze strukturalne Unii Europejskiej oraz inne źródła (np. od instytucji zagranicznych).

Wsparcie KFK udzielane jest funduszom kapitałowym inwestującym w sektor MSP, ze szczególnym uwzględnieniem inwestycji w firmy innowacyjne, prowadzące działalność badawczo-rozwojową w formie:

- obejmowania i nabywania udziałów oraz akcji funduszy kapitałowych,
- uczestniczenia w funduszach kapitałowych działających w formie spółek komandytowych, komandytowo-akcyjnych lub innych jednostek organizacyjnych nie posiadających osobowości prawnej,
- nabywania certyfikatów inwestycyjnych lub jednostek uczestnictwa funduszy kapitałowych,
- nabywania emitowanych przez fundusze kapitałowe obligacji, obligacji zamiennych na akcje, obligacji z prawem pierwszeństwa i warrantów subskrypcyjnych,
- bezzwrotnych świadczeń na sfinansowanie części kosztów poniesionych przez fundusz kapitałowy na przygotowanie inwestycji i monitorowanie portfela inwestycji.

Ponadto KFK uczestniczy w projekcie realizowanym w ramach SPPW, dotyczącym poprawy środowiska biznesowego i dostępu do kapitału dla małych i średnich przedsiębiorstw poprzez wspieranie funduszy kapitału podwyższonego ryzyka. Szacunkowa wartość projektu planowanego na lata 2009–2017 wyniesie 53 mln CHF.

W 2007 r. KFK otrzymał dotację celową z budżetu państwa w wysokości 54,3 mln zł. oraz rozpisał Pierwszy Konkurs Ofert, w którym wyłoniono 3 fundusze kapitałowe do udzielenia wsparcia ze środków Funduszu⁹³.

Głównym źródłem finansowania KFK w najbliższych latach będą fundusze strukturalne Unii Europejskiej. W ramach działania 3.2 *Wspieranie funduszy kapitału podwyższonego ryzyka* w ramach PO IG 2007-13 na działalność KFK przewidziano 180 mln EUR. W dniu 30 kwietnia 2009 r. KFK ogłosił Drugi Otwarty Konkurs Ofert dla funduszy kapitałowych, a na ten cel planuje się wydatkowanie co najmniej 300 mln zł.

3.3.6 Fundusze pożyczkowe i poręczeniowe

Fundusze pożyczkowe⁹⁴

Na koniec grudnia 2008 r. funkcjonowało w Polsce 71 funduszy pożyczkowych, które dysponowały kapitałem pożyczkowym o wartości 946,4 mln zł oraz udzieliły od początku działalności 171,3 tys. pożyczek o wartości 2.816,7 mln zł.

⁹³ Rozporządzenie w sprawie wsparcia finansowego udzielanego przez KFK zostało wydane w czerwcu 2007 r. (wymagało notyfikacji Komisji Europejskiej) i weszło w życie w dniu 14 lipca 2007 r. Dopiero wtedy KFK mógł rozpocząć działalność inwestycyjną i zorganizował Pierwszy Konkurs Ofert.

⁹⁴ Na podstawie danych zawartych w „Raporcie o funduszach pożyczkowych w Polsce według stanu na 31 grudnia 2008 r.”.

W porównaniu ze stanem na dzień 31 grudnia 2007 r. obserwuje się kontynuację przyrostu kapitału pożyczkowego oraz udzielonych pożyczek zarówno w ujęciu ilościowym, jak i w wartościowym. W analizowanym okresie kapitał pożyczkowy wzrósł o 123,2 mln zł (15,0%), liczba pożyczek o 19,6 tys. (o 12,9%), a ich wartość o 438,4 mln zł (o 18,3%). Tempo wzrostu liczby i wartości udzielanych pożyczek było niższe w porównaniu z latami 2006–2007. Przeciętna wartość dla wszystkich pożyczek udzielonych do 31 grudnia 2008 r. wyniosła 16,4 tys. zł, w tym dla pożyczek, które wypłacono w 2008 r. – 22,3 tys. zł⁹⁵.

Wśród pożyczek udzielonych od początku działalności funduszy do 31 grudnia 2008 r. dominowały pożyczki:

- przeznaczone na cele inwestycyjne – stanowiły około dwóch trzecich wszystkich pożyczek, zarówno w ujęciu ilościowym jak i wartościowym,
- udzielane przedsiębiorstwom handlowym i usługowym – pożyczki na działalności handlową stanowiły mniej niż połowę ogólnej liczby udzielanych pożyczek,
- o kwocie do 10 tys. zł – ponad dwie trzecie ogólnej liczby wypłaconych pożyczek i prawie jedna czwarta ich wartości, przy jednoczesnym wzroście pożyczek o wartości 50–120 tys. zł. Stanowiły one 10,3 % ogólnej liczby udzielonych pożyczek i 45,7 % łącznej ich wartości,
- udzielane przedsiębiorcom zatrudniającym do 9 osób – 96,3 % ogólnej liczby udzielonych pożyczek i 84,4 % ich wartości.

Na przestrzeni ostatnich lat obserwuje się wydłużanie okresu, na który udzielane są pożyczki. Przeciętny czas ich zapadalności wyniósł 21,2 miesiące, a w przypadku pożyczek na cele inwestycyjne 22,5 miesięcy. W 2008 r. przeciętny termin zapadalności pożyczek wyniósł 25,2 miesiące, a na cele inwestycyjne 26,5 miesięcy.

Bezpośrednim efektem wsparcia finansowego małych i średnich przedsiębiorstw przez fundusze pożyczkowe są nowe miejsca pracy. Fundusze udzielając przedsiębiorcom pożyczek na kwotę 2,8 mld zł umożliwiły utworzenie 57,8 tys. nowych miejsc pracy. W 2008 r. udzielone pożyczki w kwocie 438,4 mln zł umożliwiły utworzenie 6,0 tys. nowych miejsc pracy.

Fundusze poręczeniowe⁹⁶

W 2007 r. funkcjonowało 51 funduszy poręczeń kredytowych, które w sumie dysponowały kapitałem prawie 589 mln zł, a więc ponaddwukrotnie większym niż dwa lata wcześniej (wypłaty dotacji z SPO WKP oraz wnoszenie udziałów i obejmowanie akcji przez BGK są główną przyczyną wzrostu kapitałów funduszy). Od początku swej działalności fundusze poręczeniowe udzieliły ponad 24 000 poręczeń o wartości ponad 1,6 mld zł, z czego w samym tylko 2007 r. udzielono aż 5 393 poręczenia o wartości prawie 600 mln zł. Analiza struktury poręczeń za 2007 r. wg rodzaju poręczanego zobowiązania wskazuje na zdecydowaną dominację kredytów obrotowych (73 % – tak w ujęciu wartościowym, jak i pod względem liczby poręczeń). Drugą grupę stanowią kredyty inwestycyjne (odpowiednio 24 % i 18 %). W strukturze sektorowej dominuje handel (34 %) oraz usługi i transport (31 %). Kolejne miejsce zajmuje produkcja (15 %). Blisko 70 % poręczeń trafiło do przedsiębiorców zatrudniających do 10 osób, a 28 % beneficjentów stanowili przedsiębiorcy zatrudniający od 11 do 49 osób.

⁹⁵ Pożyczki o najwyższej średniej udzieliła Łódzka Agencja Rozwoju Regionalnego SA – 166,2 tys. zł oraz Fundusz Górnośląski SA – 102 tys. zł.

⁹⁶ Na podstawie danych zawartych w „Rapocie o Funduszach Poręczeń Kredytowych w Polsce – stan na 31.12.2007 r., Krajowe Stowarzyszenie Funduszy Poręczeniowych.

Wśród wspomnianych wyżej funkcjonujących w Polsce funduszy poręczeniowych, najsilniejszą grupę stanowią regionalne i lokalne fundusze poręczeń kredytowych z udziałem kapitałowym BGK, współpracujące w ramach Krajowej Grupy Poręczeniowej (21 podmiotów), dysponujących 52% kapitału wszystkich funduszy poręczeniowych funkcjonujących w kraju. Udzieliły one do dnia 30.06.2008 r. 12.606 poręczeń na kwotę 1.099 mln zł.

Do dnia 31.05.2009 r. w strukturach Banku Gospodarstwa Krajowego funkcjonował **Krajowy Fundusz Poręczeń Kredytowych**, działający na obszarze całego kraju i współpracujący z 25 bankami. Do dnia 30.06.2008 r. Fundusz udzielił 7.512 poręczeń gospodarczych, na kwotę 1.754 mln zł, w tym dla kredytów obrotowych 5.363 poręczeń na kwotę 1.098 mln zł, natomiast dla kredytów inwestycyjnych 2.149 poręczenia na kwotę 656 mln zł⁹⁷.

Do dnia 31.05.2009 r., w strukturach Banku Gospodarstwa Krajowego funkcjonował **Fundusz Poręczeń Unijnych**⁹⁸, którego podstawowym celem było zwiększenie możliwości wykorzystania środków Unii Europejskiej poprzez zwiększenie dostępności kredytu oraz możliwości pozyskiwania środków z emisji obligacji na realizację przedsięwzięć współfinansowanych ze środków unijnych. Fundusz udzielał także gwarancji dobrego wykonania kontraktu oraz gwarancji i regwarancji realizacji przedsięwzięcia. Do dnia 30.06.2008 r. FPU udzielił 440 poręczeń i gwarancji na kwotę 278 mln zł.

W 2008 r. ze środków Funduszu Poręczeń Unijnych Bank Gospodarstwa Krajowego udzielił poręczeń i gwarancji na kwotę 84 mln zł, a od początku działania Funduszu – na kwotę 322 mln zł. Stan Funduszu Poręczeń Unijnych na dzień 31.12.2008 roku wyniósł 989,1 mln zł, a bilans Funduszu na dzień 31.12.2008 roku zamknął się kwotą 1.050,6 mln zł.

Regionalne i lokalne fundusze poręczeniowe z udziałem BGK dysponują kapitałem zakładowym, w którym przewagę zachowują jednostki samorządu terytorialnego. Integracja tych podmiotów w ramach Krajowej Grupy Poręczeniowej dokonuje się na zasadzie akceptacji zasad zawartych w umowach z BGK oraz wspólnych działaniach mających na celu upowszechnianie dobrych praktyk.

3.3.7 Pomoc publiczna⁹⁹

W 2007 r. kraje UE-27¹⁰⁰ przeznaczyły na pomoc publiczną łącznie ok. 64,8 mld EUR. Udział pomocy w PKB wyniósł 0,5%. W Polsce ogólna wartość pomocy publicznej

⁹⁷ Z kolei do dnia 31.12.2008 r. ze środków Krajowego Funduszu Poręczeń Kredytowych Bank Gospodarstwa Krajowego udzielił 36.755 poręczeń i gwarancji na łączną kwotę 2.279 mln zł, z tego 8.344 poręczeń i gwarancji dla podmiotów gospodarczych na kwotę 1.906 mln zł. Stan Funduszu KFPK (pomniejszony o odpisy z tytułu zabezpieczeń na należności za wypłacone poręczenia), na dzień 31.12.2008 r. wyniósł 183 mln zł.

⁹⁸ FPU uległ likwidacji na mocy ustawy z dnia 2 kwietnia 2009 r. o zmianie ustawy o poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa i niektóre osoby prawne, ustawy o Banku Gospodarstwa Krajowego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 65, poz.545). Jego aktywa zostały przeznaczone na zwiększenie funduszu statutowego Banku Gospodarstwa Krajowego.

⁹⁹ Pomoc publiczna to pomoc udzielana przez Państwo Członkowskie lub ze źródeł państwowych, w jakiegokolwiek formie, która narusza lub grozi naruszeniem konkurencji przez uprzywilejowanie niektórych przedsiębiorstw lub produkcji niektórych wyrobów, w zakresie, w jakim wpływa ona negatywnie na wymianę handlową pomiędzy Państwami Członkowskimi.

¹⁰⁰ Dane o wielkości i strukturze pomocy publicznej ogółem oraz w poszczególnych państwach członkowskich, w tym także dla Polski, zostały przytoczone na podstawie tabel statystycznych zamieszczonych na stronie internetowej KE http://ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/studies_reports.html.

udzielonej przedsiębiorcom w tym okresie wyniosła 6.549,5 mln zł¹⁰¹ (tj. 1.731,3 mln EUR, przyjmując średni kurs z 2007 roku 1 EUR = 3,7829 zł), a w relacji do PKB jej udział stanowił 0,6%. Pomoc publiczna, bez pomocy w rolnictwie i transporcie, wyniosła w UE-27 51,7 mld EUR, co stanowiło 0,4% PKB. W Polsce wartość pomocy, z wyłączeniem pomocy w transporcie i rolnictwie, wyniosła 4.847,2 mln zł, tj. 0,4% PKB.

W 2007 r. struktura pomocy publicznej w krajach UE-27 i w Polsce według jej przeznaczenia kształtowała się następująco:

Tabela 17 Struktura pomocy publicznej według przeznaczenia

Rodzaj pomocy	Średni udział dla krajów UE (%)	Średni udział dla Polski (%)
pomoc horyzontalna	60	65
pomoc regionalna	20	24
pomoc sektorowa	20	11

Pomoc horyzontalna stanowiła dominującą część w ogólnej wartości pomocy udzielanej w większości krajów unijnych¹⁰². Blisko połowa ogólnej wartości pomocy (ok. 49%) skierowana była do takich obszarów, jak rozwój MSP, badania i rozwój oraz ochrona środowiska. W Polsce na te działania przeznaczono 18% ogólnej wartości pomocy, a jej największą część stanowiła pomoc na zatrudnienie – 43% ogólnej wartości pomocy, podczas gdy średnio w UE-27 na zatrudnienie przeznaczono ok. 5% ogólnej wartości pomocy (większy niż Polska udział pomocy na zatrudnienie miała tylko Dania – ok. 48%).

Udział pomocy regionalnej w strukturze pomocy publicznej ogółem był w Polsce nieco większy niż w krajach UE-27. Pozytywny trend w zakresie pomocy regionalnej w Polsce, polegający na systematycznym wzroście wartości tej pomocy oraz jej udziału w ogólnej wartości pomocy, notowany jest od 2001 r. Podstawowym źródłem rosnącej wartości pomocy regionalnej są zwolnienia podatkowe dla przedsiębiorców działających w Specjalnych Strefach Ekonomicznych (sse), które w 2007 r. stanowiły 78% wartości pomocy regionalnej. Wśród krajów UE najniższy udział pomocy regionalnej miały Dania i Malta (niespełna 1%), natomiast najwięcej środków na działania o charakterze regionalnym przeznaczyła Grecja – ok. 86%.

Udział pomocy sektorowej w Polsce jest prawie dwukrotnie większy niż w UE-27. Zdecydowaną jej większość stanowi pomoc dla sektora górnictwa węgla (8% ogólnej wartości pomocy).

W UE preferowana jest pomoc aktywna, w formie dotacji. W Polsce w latach 1997–2004 dominowała pomoc bierna, polegająca na uszczupleniu należnych budżetowi wpływów. W 2005 r. sytuacja uległa zmianie. Zdecydowanie więcej pomocy udzielono w formie bezpośrednich wydatków niż w formie uszczuplenia wpływów do budżetu. Tendencja taka utrzymała się również w latach 2006–2007 r.

¹⁰¹ Raport o pomocy publicznej udzielonej przedsiębiorcom w 2007 roku, Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, listopad 2008. Wielkości pomocy publicznej dla Polski uwzględniają pomoc w transporcie, natomiast nie uwzględniają pomocy w rolnictwie, która nie jest wykazywana przez UOKiK w Raportach.

¹⁰² Największy udział pomocy o charakterze horyzontalnym w pomocy publicznej ogółem wykazuje Belgia (ok. 94%), Szwecja (92%) i Finlandia (ok. 89%), natomiast najniższy Malta (ok. 4%) i Portugalia (ok. 5%).

Tabela 18 Struktura pomocy publicznej ze względu na formę w krajach UE-27 i w Polsce*

Formy pomocy (%)						
	Dotacje	Subsydia podatkowe	Subsydia kapitałowo-inwestycyjne	Miękkie kredytowanie	Odroczenia płatności	Poręczenia i gwarancje
EU-25	50,0	42,0	1,0	3,0	1,0	3,0
Polska	76,8	23,2	0,2	1,4	0,01	-

* Dla państw UE-27 przedstawiona została średnia wartość pomocy udzielonej w sektorze produkcyjnym oraz usługach w okresie 2005–2007 na podstawie tabel statystycznych zamieszczonych na stronie [www KE](http://ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/studies_reports.html) http://ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/studies_reports.html. Dane dla Polski dotyczą 2007 r., przytoczone zostały na podstawie opracowanego przez UOKiK „Raportu o pomocy publicznej udzielonej przedsiębiorcom w 2007 r.”

Rosnący udział pomocy udzielanej w formie dotacji w ogólnej wartości udzielanej pomocy jest zjawiskiem pozytywnym, ponieważ dotacja jest najbardziej przejrzystą formą pomocy publicznej. Bodźcem dla wydatków krajowych w tej formie stały się fundusze strukturalne.

Natomiast niski udział pasywnych form pomocy (uszczuplenia wpływów do budżetu) wynika głównie z istotnego ograniczenia pomocy publicznej na ratowanie i restrukturyzację, która w przypadku dużych przedsiębiorstw (a taka pomoc dominowała) może być udzielana tylko pod warunkiem uzyskania pozytywnej decyzji KE.

3.3.8 Środki funduszy strukturalnych szansą na rozwój przedsiębiorstw

Ważnym źródłem finansowania działalności gospodarczej przez przedsiębiorstwa, zwłaszcza małe i średnie, są środki pochodzące z funduszy strukturalnych. W ramach oferowanego przez nie wsparcia firmy mają możliwość ubiegania się o środki finansowe na rozbudowę i modernizację bazy produkcyjno-usługowej, uzyskanie dostępu do specjalistycznych usług doradczych, wdrażanie rozwiązań innowacyjnych, doskonalenie kwalifikacji kadr czy też osiągnięcie standardów UE w zakresie ochrony środowiska.

Podstawowym programem skierowanym do przedsiębiorców w ramach perspektywy finansowej 2004–2006 jest Sektorowy Program Operacyjny *Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw* (SPO WKP). Ponadto firmy są beneficjentami SPO *Rozwój zasobów ludzkich* (SPO RZL) oraz *Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego* (ZPORR). Uzupełnieniem działań podejmowanych w ramach SPO WKP, SPO RZL oraz ZPORR są działania realizowane w ramach Programu Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL (PIW EQUAL). Z kolei przedsiębiorczość na obszarach wiejskich wspiera również SPO *Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich na lata 2004–2006* (SPO ROL).

Na koniec kwietnia 2009 r. wartość środków wypłaconych beneficjentom programów operacyjnych współfinansowanych z funduszy na lata 2004–2006 wyniosła ok. 31,6 mld zł, co stanowi ok. 96 proc. alokacji na lata 2004–2006¹⁰³. Dla porównania kwota łącznych płatności z kont programowych od początku uruchomienia programów operacyjnych do końca 2008 r. osiągnęła wartość ok. 30,1 mld zł, co oznaczało wykorzystanie alokacji na poziomie 92,2 proc. (wobec kwoty ok. 21,9 mld zł – 67% alokacji – w końcu grudnia 2007 r.).

¹⁰³ W wyniku deprecjacji złotówki pula środków do wykorzystania przez beneficjentów wzrosła o ok. 2 mld zł. Przy kursie PLN/EUR z połowy 2008 r. obecny poziom wydatkowania przekroczyłby 100%.

Celem SPO WKP jest poprawa pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstw działających na terytorium Polski w warunkach jednolitego rynku europejskiego. Działania w ramach SPO WKP obejmują zarówno bezpośrednią pomoc dla przedsiębiorców na doradztwo i inwestycje, jak i pośrednią – poprzez zapewnianie dostępu do wysokiej jakości usług świadczonych przez instytucje otoczenia biznesu. Wsparcie oferowane przez ten program, zwłaszcza działanie 2.3 *Wzrost konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw w poprzez inwestycje* oraz działanie 2.2 *Wsparcie konkurencyjności produktowej i technologicznej przedsiębiorstw* cieszyło się bardzo dużym zainteresowaniem przedsiębiorców.

Inwestycje proekologiczne w przedsiębiorstwach wspierane były w ramach działania 2.4 SPO WKP. Celem działania było zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw w warunkach Jednolitego Rynku Europejskiego poprzez wspieranie przedsiębiorstw zobligowanych do dostosowania swojej infrastruktury do wymogów ochrony środowiska.

Wartość złożonych wniosków dla całego programu kilkakrotnie przekroczyła kwotę alokacji na cały okres programowania. Do końca marca 2009 r. beneficjentom wypłacono 4,49 mld zł, czyli 92,3 proc. środków.

Wsparcie dla przedsiębiorstw w ramach SPO RZL 2004–2006 skoncentrowane jest w działaniu 2.3 *Rozwój kadr nowoczesnej gospodarki*. Jego celem jest podniesienie konkurencyjności i rozwój potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw poprzez szeroko rozumiane inwestycje w kadry i pracowników przedsiębiorstw.

Ponadto przedsiębiorcy i osoby rozpoczynające działalność gospodarczą mogą korzystać ze wsparcia przewidzianego w ramach poszczególnych działań priorytetu I SPO RZL. Celem priorytetu I *Aktywna polityka rynku pracy oraz integracji zawodowej i społecznej* jest wzmocnienie potencjału instytucjonalnej obsługi klientów służb zatrudnienia, pomocy społecznej i innych instytucji działających na rzecz rynku pracy. Ma on służyć również działaniom na rzecz bezrobotnych oraz osób z grup szczególnego ryzyka. Celem priorytetu jest też wyrównywanie szans kobiet w dostępie do rynku pracy i zatrudnienia.

Do końca marca br. zrealizowano płatności z kont programowych SPO RZL na łączną kwotę 5,05 mld zł, czyli 86,9% alokacji na lata 2004–2006, przy czym wartość podpisanych umów o dofinansowanie wyniosła 96,6% alokacji.

W ramach ZPORR przedsiębiorcy mogą korzystać z działania 2.5 *Promocja przedsiębiorczości* oraz działania 3.4 *Mikroprzedsiębiorstwa*. Działanie 2.5 ma na celu stymulowanie powstawania nowych mikroprzedsiębiorstw wraz z zapewnieniem im pomocy w wykorzystaniu dostępnych instrumentów wsparcia. Kwalifikujące się projekty obejmują następujące formy wsparcia: świadczenie usług doradczych z zakresu zasad prowadzenia działalności gospodarczej, rozpowszechnianie dobrych praktyk i metod rozwoju, przekazywanie pomocy finansowej przysługującej po zarejestrowaniu mikroprzedsiębiorstwa. Działanie 3.4 jest ukierunkowane na podniesienie jakości i efektywności zarządzania, a także na poprawę zdolności inwestycyjnych nowo powstałych przedsiębiorstw poprzez ułatwienie im dostępu do wysokiej jakości zewnętrznych usług doradczych świadczonych przez wyspecjalizowane firmy oraz dokapitalizowanie projektów inwestycyjnych. Dofinansowanie projektu doradczego może wynieść do 20 tys. zł, zaś projektu inwestycyjnego – do 200 tys. zł.

Wg stanu na koniec marca 2009 r. wartość dokonanych płatności z kont programowych ZPORR wyniosła 11,09 mld zł, co stanowi 95,9% alokacji. Wartość zakontraktowanych środków wyniosła 100,5% zobowiązań na cały okres programowania.

W ramach IW EQUAL realizowany jest Temat F *Wspieranie zdolności przystosowawczych przedsiębiorstw i pracowników do zmian strukturalnych w gospodarce oraz wykorzystania technologii informacyjnych i innych nowych technologii*. Działania Partnerstw na rzecz Rozwoju w tym temacie koncentrują się na wzmocnieniu struktur i systemów wsparcia zdolności adaptacyjnych w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw. W trakcie realizacji projektów testowane są i wypracowywane modelowe rozwiązania wspierania przedsiębiorstw w procesie zastosowania nowych technologii oraz innowacyjnych metod zarządzania, które następnie rekomendowane są osobom kierującym polityką społeczno-ekonomiczną w celu zastosowania ich na poziomie szerszym niż warunki projektowe. Wszystkie dostępne środki w ramach IW EQUAL zostały wykorzystane – do końca marca br. zrealizowano płatności na kwotę 520,3 mln zł, co odpowiada 102,2% alokacji.

Wsparcie przedsiębiorczości na obszarach wiejskich jest realizowane w ramach SPO ROL przez działanie 2.4 *Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów*. Oferuje ono wsparcie dla projektów związanych z realizacją inwestycji służących podjęciu przez rolników i domowników, a także osoby prawne, dodatkowej działalności zapewniającej alternatywne źródła dochodów. Podjęcie lub rozwój dodatkowej działalności, wykorzystującej istniejące zasoby gospodarstwa rolnego i regionu oraz uwzględniającej potrzeby rynku, stwarza warunki do rozwoju wielofunkcyjnych i trwałych ekonomicznie gospodarstw rolnych. Wg stanu na koniec lutego 2009 r. w ramach tego działania ze złożonych 7.170 wniosków na łączną kwotę 524,8 mln zł zrealizowano 4.427 płatności na kwotę 280,9 mln zł, co stanowi 89,1% przyznanych środków¹⁰⁴. Pośrednio przedsiębiorczość na wsi wspierają także inne działania przewidziane w Programie, tj.: 1.1 *Inwestycje w gospodarstwach rolnych*, 1.5 *Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych*, 2.6 *Rozwój i ulepszenie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem*.

Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia (NSRO) to dokument określający kierunki wydatkowania środków dostępnych z budżetu Unii Europejskiej w latach 2007–2013. Za cel strategiczny NSRO uznano: tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej Polski. Obok celu strategicznego, NSRO zakłada realizację celów horyzontalnych, wynikających ze Strategii Lizbońskiej, Strategicznych Wytucznych Wspólnoty oraz wniosków wynikających z analizy słabych i mocnych stron polskiej gospodarki, a także stojących przed nią wyzwań. Jednym z takich celów jest podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług.

Kluczowym instrumentem w ramach NSRO, nastawionym na wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez podnoszenie ich innowacyjności jest **Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka, 2007–2013 (PO IG)**. Łączna wielkość środków publicznych zaangażowanych w realizację programu w latach 2007–2013 wyniesie ponad 9,7 mld EUR, z czego ze środków UE będzie pochodziło 8,3 mld EUR (EFRR). Ponad 90% funduszy skierowane zostanie na działania w obszarach: badania i rozwój, innowacje, technologie informacyjne i komunikacyjne. Tym samym PO IG jest programem w największym stopniu wpisującym się w realizację Strategii Lizbońskiej. Na bezpośrednie wsparcie przedsiębiorców przeznaczono ok. 40% środków. Z pozostałej puli skorzystają inne kategorie

¹⁰⁴ Informacja o stanie realizacji Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004–2006”, stan na dzień 28 lutego 2009 r.; Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

beneficjentów, m.in. jednostki administracji centralnej, instytucje sfery B+R, instytucje otoczenia biznesu, a także obywatele.

W ramach PO IG wspierane są działania z zakresu innowacyjności produktowej, procesowej, marketingowej i organizacyjnej, które w sposób bezpośredni lub pośredni przyczyniają się do powstawania i rozwoju innowacyjnych przedsiębiorstw, przy czym chodzi tutaj o innowacyjność co najmniej w skali kraju lub na poziomie międzynarodowym. Przedsiębiorcy mogą się ubiegać o wsparcie m.in. następujących przedsięwzięć:

- przedsięwzięcia o wysokim stopniu innowacyjności bez względu na wielkość przedsiębiorstwa i branżę, z wyłączeniem branż wykluczonych na podstawie odrębnych przepisów,
- projekty wysoko innowacyjne o dużej wartości, np. inwestycje powyżej 2 mln EUR,
- świadczenie usług elektronicznych między przedsiębiorstwami (business to business - B2B) oraz przedsięwzięcia z zakresu gospodarki elektronicznej realizowane przez rozpoczynające działalność gospodarzą małe i średnie przedsiębiorstwa,
- wsparcie dla przedsiębiorców działających na Jednolitym Rynku Europejskim,
- prace badawczo-rozwojowe zamawiane przez przedsiębiorców,
- wdrożenia wyników prac B+R oraz nowych technologii,
- inwestycje związane z działalnością B+R przedsiębiorstw,
- inicjowanie nowych przedsiębiorstw o wysokim potencjale innowacyjnym,
- wsparcie powiązań kooperacyjnych.

Uzupełnieniem działań przewidzianych w PO IG są pozostałe programy przyczyniające się również do rozwoju przedsiębiorczości, realizowane w ramach NSRO:

- ***Program Operacyjny Kapitał Ludzki (PO KL)***

Celem głównym programu jest wzrost zatrudnienia i spójności społecznej a do osiągnięcia tego celu przyczynia się realizacja sześciu celów strategicznych do których należą:

- podniesienie poziomu aktywności zawodowej oraz zdolności do zatrudnienia osób bezrobotnych i biernych zawodowo,
- zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego,
- poprawa zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw do zmian zachodzących w gospodarce,
- upowszechnienie edukacji społeczeństwa na każdym etapie kształcenia przy równoczesnym zwiększeniu jakości usług edukacyjnych i ich silniejszym powiązaniu z potrzebami gospodarki opartej na wiedzy,
- zwiększenie potencjału administracji publicznej w zakresie opracowywania polityk i świadczenia usług wysokiej jakości oraz wzmocnienie mechanizmów partnerstwa ,
- wzrost spójności terytorialnej.

W PO KL przewidziano działania komplementarne do działań wspieranych na poziomie centralnym i regionalnym, mające na celu wzmocnienie potencjału kadrowego przedsiębiorstw poprzez specjalistyczne szkolenia i rozwój usług doradczych nakierowanych na specyficzne potrzeby przedsiębiorców. Na wsparcie szeroko rozumianej przedsiębiorczości przeznaczono ok. 2,4 mld EUR, co stanowi 25% alokacji dla całego PO KL (9,7 mld EUR). Wraz ze środkami krajowymi, na realizację PO KL przeznaczono prawie 11,5 mld EUR.

- ***Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ)***

Celem programu jest poprawa atrakcyjności inwestycyjnej Polski i jej regionów poprzez rozwój infrastruktury technicznej przy równoczesnej ochronie i poprawie stanu środowiska, zdrowia, zachowaniu tożsamości kulturowej i rozwijaniu spójności terytorialnej. Program

zakłada m.in. wsparcie dla przedsięwzięć związanych z budową infrastruktury transportowej, ochrony środowiska, energetycznej oraz dostosowujących przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska. PO LiŚ przewiduje również wsparcie dla projektów związanych z bezpieczeństwem energetycznym oraz rozwojem szkolnictwa wyższego. Na realizację programu przeznaczono 37,6 mld EUR, z czego ze środków Unii Europejskiej będzie pochodziło 27,9 mld EUR (w tym ze środków Funduszu Spójności – 22,1 mld EUR oraz EFRR – 5,7 mld EUR). W ramach PO LiŚ przedsiębiorstwa (w tym duże) będą mogły skorzystać z ok. 2,9 mld EUR.

• **16 Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO)**

Cele RPO zostały ustalone na szczeblu regionalnym w odniesieniu do strategii rozwoju województw i wskazanych w nich obszarów wymagających wsparcia. We wszystkich 16 programach wskazano, w ramach celu głównego, na rozwój regionu bądź poprawę jego konkurencyjności. RPO przewidują przede wszystkim przedsięwzięcia ukierunkowane na:

- wspieranie gospodarki i przedsiębiorczości,
- ochronę środowiska,
- znoszenie dysproporcji i budowanie spójności,
- rozwój infrastruktury/systemu transportowego,
- poprawę poziomu i jakości życia mieszkańców,
- rozwój infrastruktury społecznej,
- rozwój turystyki.

W Regionalnych Programach Operacyjnych przewidziano m.in. bezpośrednie wsparcie finansowe na inwestycje przedsiębiorstw, wsparcie udziału w targach, wystawach oraz misjach krajowych i zagranicznych, a także wsparcie instytucji otoczenia biznesu. Udział 16 RPO w całkowitej alokacji środków polityki spójności wynosi 24,9% (tj. 16,6 mld euro), natomiast na obszar Badania i rozwój technologiczny, innowacje, przedsiębiorczość przeznaczono prawie 1/4 środków z RPO (ok. 23,9 % alokacji, tj. około 4 mld euro). Tym samym RPO stanowią bardzo istotne źródło wsparcia dla firm działających na rynkach lokalnych i regionalnych.

• **Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej (PO RPW)**

Celem programu jest przyspieszenie tempa rozwoju społeczno – gospodarczego Polski Wschodniej (tj. województw: lubelskiego, podkarpackiego, podlaskiego, świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego) w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Cel główny programu osiągany będzie poprzez realizację celów szczegółowych, którymi są:

- stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy,
- zwiększenie dostępu do Internetu szerokopasmowego w Polsce Wschodniej,
- rozwój wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich,
- poprawa dostępności i jakości powiązań komunikacyjnych województw Polski Wschodniej,
- zwiększenie roli zrównoważonej turystyki w gospodarczym rozwoju makroregionu,
- optymalizacja procesu wdrażania PO Rozwój Polski Wschodniej.

W ramach Priorytetu I - *Nowoczesna gospodarka* współfinansowane są m.in. następujące przedsięwzięcia: budowa i rozbudowa parków przemysłowych, parków technologicznych, itp., kompleksowe przygotowanie terenu pod inwestycje produkcyjne oraz sferę nowoczesnych usług i produkcji, tworzenie sieci współpracy dotyczącej innowacyjnej działalności gospodarczej (np. powoływanie nowych oraz rozwój istniejących inicjatyw klastrowych).

W realizację PO RPW zostaną zaangażowane środki w kwocie 2.675,05 mln EUR, w tym 2.273,79 mln EUR z EFRR i 401,26 mln EUR z publicznych środków krajowych.

Kolejnym programem, w ramach którego realizowane są działania ukierunkowane na rozwój przedsiębiorczości jest **Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013**. PROW 2007–2013 jest dokumentem określającym działania służące zdynamizowaniu procesu modernizacji polskiego rolnictwa i rozwojowi obszarów wiejskich. Działania PROW 2007–2013 będą realizowane w ramach czterech osi: Oś 1: *Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego*; Oś 2: *Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich*; Oś 3: *Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej*; Oś 4: *Leader*.

Łączna suma środków przeznaczona na realizację PROW 2007–2013 wynosi 17,2 mld EUR, z których ponad 13,2 mld EUR będzie pochodzić z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), a około 4 mld stanowić będą krajowe środki publiczne. Wsparcie PROW 2007–2013 ukierunkowane bezpośrednio na rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich udzielane jest w ramach:

- osi 1 – działanie 1.6 *Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej (limit środków dla działania – 1,10 mld EUR)*;
- osi 3 – działanie 3.1 *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej (limit środków dla działania – 345,58 mln EUR)* i działanie 3.2 *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw (limit środków dla działania – 1.023,58 mln EUR)*.

Wg stanu na koniec maja 2009 r. w ramach NSRO podpisano z beneficjentami 12.802 umowy o dofinansowanie projektów. Wartość wydatków kwalifikowalnych dla tych projektów wyniosła ponad 35,1 mld PLN, natomiast dofinansowanie UE przekroczyło 24,3 mld PLN (8,3% alokacji na lata 2007–2013). Wartość wydatków wykazanych przez beneficjentów we wnioskach o płatność i uznanych za kwalifikowalne wyniosła w tym okresie ok. 3,3 mld PLN, w tym dofinansowanie UE – ponad 2,6 mld PLN (0,9% alokacji)¹⁰⁵.

3.4 Instytucje wspierające MSP

Instytucje otoczenia biznesu działają na trzech poziomach: krajowym (Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości), wojewódzkim (Regionalne Instytucje Finansujące) i bezpośrednich usługodawców, w tym m.in. organizacje zarejestrowane w Krajowym Systemie Usług dla MSP (tj. np. Punkty Konsultacyjne, Fundusze Poręczeń Kredytowych, Fundusze Pożyczkowe, Krajowa Sieć Innowacji) i ośrodki Enterprise Europe Network. Pomędzy instytucjami będącymi częścią systemu wsparcia przedsiębiorczości w Polsce, występują liczne powiązania organizacyjne i kompetencyjne, np. niektóre ośrodki należące do sieci Enterprise Europe Network prowadzą jednocześnie Punkty Konsultacyjne zarejestrowane w sieci KSU.

Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) jako agencja rządowa podlegająca ministrowi właściwemu ds. gospodarki realizuje programy rozwoju gospodarki wspierające działalność innowacyjną i badawczą małych i średnich przedsiębiorstw (MSP), rozwój regionalny, wzrost eksportu oraz rozwój zasobów ludzkich. W latach 2007–2013 Agencja jest odpowiedzialna za wdrażanie szeregu działań w ramach programów operacyjnych Innowacyjna Gospodarka, Kapitał Ludzki i Rozwój Polski Wschodniej.

¹⁰⁵ Źródło: MRR. Przyjęto kurs 1 EUR = 4,4910 PLN. Należy zauważyć, że do końca 2008 r. podpisano 6.588 umów o dofinansowanie, przy czym ich wartość stanowiła 0,83% alokacji. Z kolei wartość wydatków wykazanych przez beneficjentów we wnioskach o płatność i uznanych za kwalifikowalne wyniosła w tym okresie ponad 1,1 mld PLN, w tym wartość wydatków uznanych do refundacji w części UE – ponad 927,1 mln PLN (0,34% alokacji). Przyjęto kurs 1 EUR = 4,1465 PLN.

PARP w ramach swoich kompetencji promuje postawy innowacyjne oraz zachęca przedsiębiorców do stosowania nowoczesnych technologii w swoich firmach. Służy temu szereg działań informacyjno-promocyjnych, np. konkurs Polski Produkt Przyszłości, Portal Innowacji¹⁰⁶, Klub Innowacyjnych Przedsiębiorców. Agencja, w ramach realizowanych programów, udziela również dotacji i pożyczek na wdrażanie przez przedsiębiorstwa innowacyjnych rozwiązań.

W zakresie rozwoju zasobów ludzkich PARP realizuje działania skierowane na podniesienie kompetencji pracodawców i pracowników. Organizowane są szkolenia, wdrażane projekty doradcze dla przedsiębiorców. Od 2005 r. funkcjonuje Akademia PARP – portal zawierający e-learningowe szkolenia dla przedsiębiorców oraz osób zamierzających rozpocząć działalność gospodarczą.

Jednym z priorytetów PARP jest działalność badawcza w zakresie przedsiębiorczości, innowacyjności, stanu i rozwoju zasobów ludzkich, instytucji otoczenia biznesu i usług wspierających prowadzenie działalności gospodarczej. Celem prowadzonych prac badawczych jest przygotowanie wniosków i rekomendacji dla strategii rozwoju polskiej gospodarki, szczególnie działań mających na celu pobudzanie rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności sektora MSP.

W celu zapewnienia spójnej informacji w zakresie dostępnych instrumentów wsparcia, PARP współpracuje z urzędami marszałkowskimi. Charakter tej współpracy jest określany w drodze porozumień. PARP i urzędy marszałkowskie zobowiązują się w nich do wzajemnego informowania o istotnych kwestiach związanych z rozwojem przedsiębiorczości na terenie województwa i inicjatywach wspierających przedsiębiorczość i innowacyjność.

Regionalne Instytucje Finansujące są regionalnym partnerem Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, współpracującym przy wdrażaniu programów adresowanych do przedsiębiorstw, w szczególności MSP. Do podstawowych zadań RIF należą:

- udzielanie informacji o dostępnych programach dotacji i warunkach uczestnictwa,
- obsługa administracyjna wdrażanych programów, w tym zbieranie wniosków oraz ich ocena, podpisywanie umów z beneficjentami,
- współpraca z PARP w zakresie merytorycznego i finansowego monitoringu wdrażanych programów,
- sporządzanie raportów merytorycznych i finansowych,
- prowadzenie bazy danych o uczestnikach programów.

Szczebel bezpośrednich usługodawców skupia w sobie najliczniejszą grupę instytucji wspierających przedsiębiorczość w Polsce. Są to przede wszystkim ośrodki Krajowego Systemu Usług (KSU), który powstał w październiku 1996 r. Jego funkcjonowanie jest obecnie oparte o Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 stycznia 2005 r. w sprawie Krajowego Systemu Usług dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw. Wsparcie merytoryczne oraz organizacyjne na rzecz ośrodków zarejestrowanych w KSU świadczy Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości.

Bezpośrednie wsparcie dla MSP świadczą także instytucje skupione w sieci Enterprise Europe Network, która została powołana w ramach Programu Ramowego na rzecz Konkurencyjności i Innowacji (Competitiveness and Innovation Framework Programme 2007–2013 – CIP) i działa od 1 stycznia 2008 r.

¹⁰⁶ www.pi.gov.pl

Krajowy System Usług dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw to system grup usługodawców, organizacji wyspecjalizowanych w świadczeniu usług wspierających przedsiębiorstwa i osoby podejmujące działalność gospodarczą. Skupia on organizacje działające nie dla zysku lub przeznaczające zysk na cele zgodne z celami statutowymi Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości.

W skład sieci KSU wchodzi między innymi takie instytucje jak Punkty Konsultacyjne, Fundusze Poręczeń Kredytowych, Fundusze Pożyczkowe czy Krajowa Sieć Innowacji.

W roku 2008 KSU uzyskał rekomendację Komisji Europejskiej jako dobra praktyka w obszarze odpowiadania administracji publicznej na potrzeby MSP, mająca wspierać wdrażanie *'Small Business Act'* – nowego planu Komisji Europejskiej na rzecz małych i średnich przedsiębiorstw, który ma ograniczyć obciążenia administracyjne i inne przeszkody, z którymi zmagają się MSP w Unii Europejskiej.

Obecnie (stan na 31 marca 2009 r.) w ramach sieci KSU współpracuje 188 organizacji świadczących usługi w 195 lokalizacjach, w następujących zakresach:

- doradczym o charakterze ogólnym – 125 organizacji,
- doradczym o charakterze proinnowacyjnym – 40 organizacji,
- informacyjnych – 162 organizacje, w tym 98 PK,
- szkoleniowych – 166 organizacji,
- finansowych – udzielanie poręczeń – 10 organizacji,
- finansowych – udzielanie pożyczek – 41 organizacji.

Koordynatorem sieci KSU jest Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, która opracowała i monitoruje standardy świadczenia usług, bada wiedzę i umiejętności konsultantów, a także organizuje dostosowane do ich potrzeb szkolenia. PARP prowadzi także działania zmierzające do stworzenia efektywnego i rozpoznawalnego systemu wsparcia przedsiębiorczości w Polsce. Celowi temu służą prowadzone działania promocyjne oraz prace nad strategią promocyjną Krajowego Systemu Usług.

Punkty Konsultacyjne świadczą bezpłatne usługi informacyjne dla przedsiębiorców oraz osób zamierzających rozpocząć działalność gospodarczą z zakresu szeroko rozumianego rozwoju przedsiębiorczości oraz dostępnych form wsparcia dla przedsiębiorców. Są one prowadzone przez podmioty zarejestrowane w Krajowym Systemie Usług dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw, tworzące ogólnopolską sieć liczącą na koniec 2008 roku 98 podmiotów. Dodatkowo, w 154 lokalizacjach są prowadzone dyżury konsultantów. Liczba Punktów Konsultacyjnych będzie zwiększona do około 120. Działalność PK finansowana jest w ramach projektu systemowego PARP realizowanego w Poddziałaniu 2.2.1 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Fundusze Poręczeń Kredytowych to instytucje o charakterze non profit. Ich głównym zadaniem jest ułatwienie przedsiębiorcom oraz osobom rozpoczynającym działalność gospodarczą dostępu do zewnętrznego finansowania w postaci kredytów bankowych oraz pożyczek na prowadzenie działalności gospodarczej. Fundusze poręczają zobowiązania finansowe przedsiębiorcom, którzy posiadają zdolność kredytową, nie posiadają natomiast wymaganych przez instytucję finansującą zabezpieczeń.

Fundusze Pożyczkowe stanowią alternatywę dla przedsiębiorców w zakresie pozyskiwania finansowania zewnętrznego. Udzielają pożyczek, które przeznaczone są przede wszystkim dla mikro i małych przedsiębiorców oraz osób rozpoczynających działalność gospodarczą, mających trudności w zdobyciu finansowania komercyjnego (np. kredytu bankowego) z powodu braku wymaganych zabezpieczeń czy historii kredytowej. Fundusze pożyczkowe

udzielają pożyczek przeznaczonych na cele związane z podjęciem, prowadzeniem i rozwojem działalności gospodarczej.

Krajowa Sieć Innowacji to grupa usługodawców świadczących usługi doradcze o charakterze proinnowacyjnym, zgodnie z określonym i badanym standardem. Standard ten określa rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 stycznia 2005 r. w sprawie Krajowego Systemu Usług dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw. Zgodnie z nową Strategią Rozwoju Krajowego Systemu Usług, Krajowa Sieć Innowacji KSU ma świadczyć usługi w zidentyfikowanym obszarze luki rynkowej w zakresie innowacji. W chwili obecnej usługi te obejmują w szczególności:

- przeprowadzenie audytu technologicznego oraz
- obsługę procesu transferu technologii, który obejmować będzie:
 - przygotowanie oferty lub zapytania o technologię,
 - przegląd profili dostawców lub odbiorców technologii,
 - nawiązanie kontaktu z dostawcą lub odbiorcą technologii,
 - pomoc doradczą we wdrażaniu technologii lub podczas negocjacji i zawierania umowy pomiędzy odbiorcą a dostawcą technologii,
 - monitorowanie wdrażania technologii lub realizacji umowy oraz inne aspekty pomocy powdrożeniowej.

Sieć ośrodków Enterprise Europe Network łączy w sobie dorobek i zalety dwóch poprzednio działających na rzecz sektora MSP sieci: Euro Info Centres i Innovation Relay Centres. Sieć oferuje małym i średnim przedsiębiorstwom kompleksowe usługi, które mają im pomóc w pełni rozwinąć ich potencjał i zdolności innowacyjne. Sieć Enterprise Europe Network jest także pośrednikiem umożliwiającym instytucjom Unii Europejskiej pełniejszą orientację w potrzebach małych i średnich przedsiębiorstw. Ośrodki sieci są afiliowane przy rozmaitych organizacjach wspierających rozwój gospodarczy, takich jak izby przemysłowo-handlowe, agencje rozwoju regionalnego, centra wspierania przedsiębiorczości, itp. Działają one na zasadzie non-profit. Finansowanie działalności ośrodków sieci pochodzi ze środków unijnych oraz środków budżetu państwa. Obecnie działa blisko 600 ośrodków sieci Enterprise Europe Network w Europie i krajach basenu Morza Śródziemnego. W Polsce działa 30 ośrodków, zgrupowanych w czterech konsorcjach.

3.5 Infrastrukturalne uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości

Jakość, ilość, przepustowość, bezpieczeństwo i dostępność infrastruktury w dużym stopniu wpływają na warunki prowadzenia działalności gospodarczej. Przedsiębiorstwa działające w Polsce, by sprostać globalnej konkurencji, potrzebują dobrych połączeń transportowych i niezawodnych sieci informacyjno-telekomunikacyjnych.

Akcesja do Unii Europejskiej i związana z tym możliwość wykorzystywania funduszy unijnych, jak również przyznanie Polsce organizacji Mistrzostw Europy w piłce nożnej EURO 2012, są niewątpliwie szansą na rozwój infrastruktury drogowej i poprawę dostępności przestrzennej polskich regionów. Wyzwania w zakresie rozwoju transportu drogowego potęguje obserwowany w ostatnich latach niekontrolowany wzrost natężenia ruchu w obszarach miejskich i podmiejskich, wynikający m.in. z przyspieszenia procesów suburbanizacyjnych¹⁰⁷.

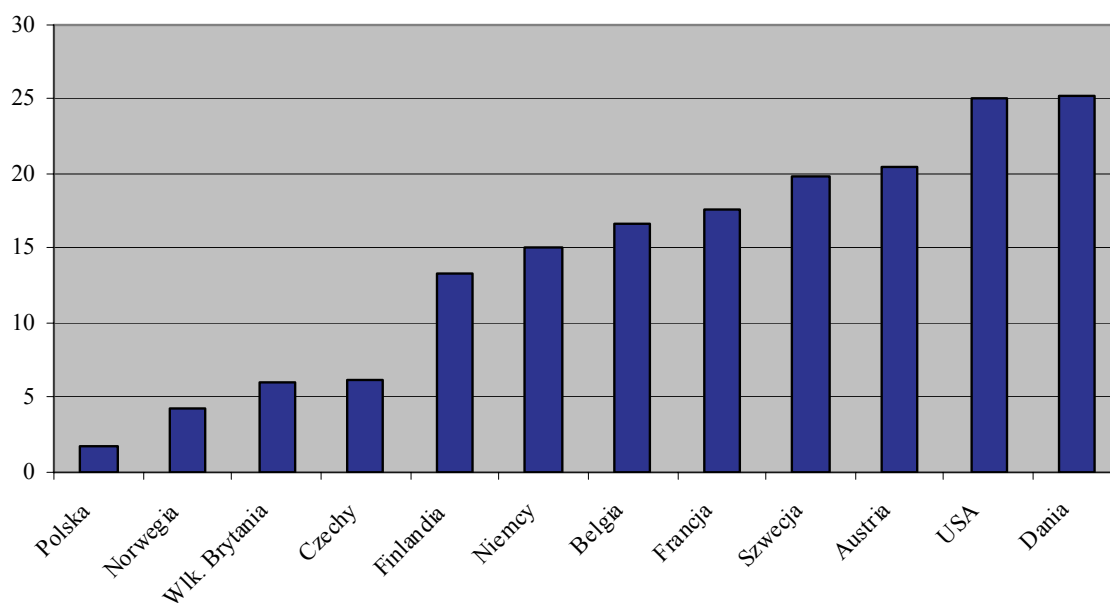
¹⁰⁷ Polegają one na odpływie ludności (głównie przedstawicieli klasy średniej) ze ścisłych centrów miejskich na obszary rozwijających się podmiejskich jednostek osadniczych.

3.5.1 Transport drogowy

Chociaż stan infrastruktury drogowej jest nadal niezadowalający, to w ostatnim okresie doszło do pozytywnych zmian w tym obszarze. Poprawie uległ stan nawierzchni i bezpieczeństwo ruchu. Do użytku oddano wiele nowych odcinków dróg ekspresowych i autostrad, podpisano umowy na kilkaset kilometrów następnych. Jednak podstawowe problemy infrastruktury drogowej – brak kompleksowości sieci, w tym trudności we wzajemnej komunikacji między aglomeracjami, niedostosowanie dróg do nośności 115 kN/oś, ruch przez tereny zabudowane, brak obwodnic, niezadowalający stan techniczny dróg – pozostały.

Pod koniec 2008 roku w eksploatacji istniało 766 km autostrad (ok. 9% więcej niż w 2007 r.) i 435 km dróg ekspresowych¹⁰⁸ (przyrost o ok. 32% r/r). W 2008 r. oddano do użytku 66,7 km autostrad oraz 177,1 km dróg ekspresowych. Ponadto przebudowie, odnowie i rehabilitacji poddano 600 km nawierzchni. W 2008 r. podpisano umowy na budowę 554 km dróg krajowych: 233 km autostrad (w tym umowy na budowę ponad 60 km autostrad w systemie tradycyjnym oraz 170 km w systemie Partnerstwa Publiczno – Prywatnego), 321 km dróg ekspresowych i obwodnic. Na 2009 rok planuje się uruchomienie przetargów na budowę ponad 1000 km dróg¹⁰⁹.

Wykres 31 Długość autostrad na 100 tys. mieszkańców w wybranych krajach OECD w 2007 roku

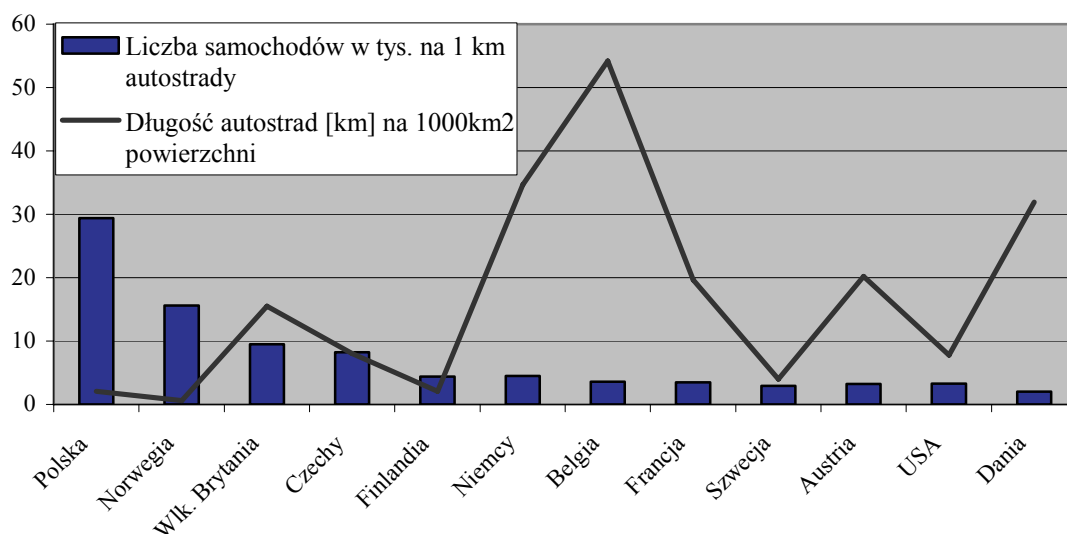

Źródło: Opracowanie DAP MG na podst. IRTAD Database OECD.

¹⁰⁸ Źródło: GDDKiA.

¹⁰⁹ Źródło: GDDKiA.

Wykres 32 Zagęszczenie na drogach i zagęszczenie autostrad w wybranych krajach OECD w 2007 roku

Źródło: Opracowanie DAP MG na podst. IRTAD Database OECD.

W porównaniu do innych krajów OECD, sytuację na polskich drogach cechuje najwyższe zagęszczenie samochodów na km autostrady (29 tys./km). Jednocześnie zagęszczenie autostrad w Polsce jest porównywalne do krajów skandynawskich, które z przyczyn naturalnych, związanych z położeniem geograficznym i brakiem dostępu do wielu obszarów, posiadają ich bardzo mało.

Polskie drogi potrzebują dobrych i skutecznych zarządzających. Zmiany organizacyjne w Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad, polegające na przekazaniu 16 oddziałom terenowym pełni kompetencji dotyczących planowania, przygotowania i realizacji inwestycji drogowych, mają na celu odcentralizowanie instytucji oraz efektywniejszą i skuteczniejszą realizacją powierzonych zadań¹¹⁰.

Chociaż stan nawierzchni dróg ulega w ostatnich latach poprawie, to w 2008 roku nieznacznie zmniejszył się, w stosunku do 2007 r., udział dróg w dobrym stanie technicznym, natomiast dróg w stanie niezadowolającym wzrósł. Niestety nadal istnieją odcinki, których stan określa się jako zły. Zgodnie z danymi GDDKiA¹¹¹, na koniec 2008 roku 53,6% dróg krajowych znajdowało się w dobrym stanie technicznym, natomiast 25,1% w niezadowolającym i 21,3% w złym (w 2000 r. wielkości te wynosiły odpowiednio: 23,6%, 41,6%, 34,8%). Relatywnie najlepszy stan dróg obserwowany jest w województwach: podlaskim, lubuskim i zachodniopomorskim, najgorszy natomiast w małopolskim, kujawsko-pomorskim i świętokrzyskim.

3.5.2 Transport kolejowy

Pomimo poważnych opóźnień w rozwoju transportu kolejowego w Polsce, dzięki rozwiązaniom zawartym w *Master Planie dla transportu kolejowego w Polsce do roku 2030* ma on szansę powrócić na konkurencyjny rynek przewozów towarowych, stanowiąc silną oś

¹¹⁰ Źródło: GDDKiA.

¹¹¹ Raport o stanie technicznym nawierzchni asfaltowych i betonowych sieci dróg krajowych na koniec 2008 roku, GDDKiA, Warszawa, marzec 2009.

w transporcie kombinowanym. Ponadto, na skutek silnych procesów suburbanizacyjnych, przewozy aglomeracyjne stają się coraz bardziej znaczącym segmentem rynku.

W krajach UE-27 zauważalne jest zmniejszenie udziału transportu kolejowego w przewozie ładunków. W 2006 r. wyniósł on 10,5%, podczas gdy w 1995 r. stanowił on 12,6%. Udział pozostałych rodzajów transportu w przewozie ładunków wyglądał następująco: transport samochodowy – 45,6%, transport morski – 37,3%, żegluga śródlądowa – 3,3%, transport rurociągowy – 3,3%, transport lotniczy – 0,1%. W Polsce obserwowany jest systematyczny wzrost udziału transportu samochodowego (59,7% w 2007 r. w porównaniu do 26,4% w 2000 r.), podczas gdy sytuacja w obszarze transportu kolejowego nie uległa istotnym zmianom (20,3% w 2007 r. w porównaniu do 19,1% w 2000 r.)¹¹². Kolej w Polsce zaspokaja więc 1/5 potrzeb transportowych w zakresie przewozu ładunków, tj. dwukrotnie więcej w porównaniu do średniej unijnej.

19 grudnia 2008 r. Rada Ministrów podjęła uchwałę w sprawie przyjęcia strategii ponadregionalnej – *Programu budowy i uruchomienia przewozów kolejami dużych prędkości w Polsce*. Celem programu jest stworzenie systemu przewozów kolejami dużych prędkości, połączonego z siecią kolejową Unii Europejskiej. W efekcie jego realizacji zwiększona zostanie dostępność komunikacyjna wielu regionów kraju, nastąpi poprawa bezpieczeństwa, szybszy rozwój techniczny i technologiczny transportu kolejowego. Program będzie realizowany jednocześnie z programem modernizacji i rewitalizacji konwencjonalnej sieci kolejowej, którego założenia określone są w *Master planie dla transportu kolejowego w Polsce do roku 2030*.

Ramka 7 Master Plan dla transportu kolejowego w Polsce do roku 2030

19 grudnia 2008 r. Rada Ministrów przyjęła *Master Plan dla transportu kolejowego w Polsce do 2030 roku*. Master Plan jest strategicznym dokumentem planistycznym, pozwalającym podejmować zadania inwestycyjne oraz tworzyć harmonogram ich realizacji, szczególnie w zakresie: projektowania i przygotowywania inwestycji, budowy i modernizacji infrastruktury, świadczenia usług przewozowych oraz zarządzania i utrzymania infrastruktury kolejowej. Do najważniejszych zadań Master Planu należy m.in. zapewnienie konkurencyjności kolei w relacji do innych gałęzi transportu, ograniczenie szkód w środowisku wynikających ze wzrostu zapotrzebowania na transport, zagwarantowanie warunków do podnoszenia jakości obsługi klientów oraz zapewnienie stabilnego finansowania infrastruktury kolejowej. Ponadto zakłada się, że w 2030 r. wzrost w przewozach pasażerskich będzie wynikał z przejścia pasażerów z transportu drogowego w następujących proporcjach: pociągi międzynarodowe, ekspresowe i InterCity – 35 proc., pociągi pospieszne i osobowe bez aglomeracyjnych – 20 proc., pociągi aglomeracyjne – 50 proc., a koleje dużych prędkości – 40 proc.

3.5.3 Transport morski

Ponad 80% globalnej wymiany handlowej odbywa się drogą morską. Pomimo szybkiego rozwoju technologicznego transportu lotniczego, przewóz ładunku morzem nadal pozostaje najtańszym i najpopularniejszym sposobem przemieszczenia towarów w transporcie międzynarodowym. Nawet uwzględniając rekordowo wysokie, jeszcze niedawno, stawki frachtowe, udział kosztów transportu morzem w ostatecznej cenie towaru stanowił mniej niż 6% całkowitej jego ceny.

W ostatnich latach, w wyniku wzrostu gospodarki światowej oraz międzynarodowego handlu towarami, popyt na usługi transportu morskiego stale się zwiększał. W ciągu ostatnich

¹¹² Transport – wyniki działalności w 2007 r., GUS, Warszawa, 2008. Dane odnoszą się do przewozów ładunków mierzonych tonokilometrami.

czterech dekad wartość wymiany handlowej przewiezionej drogą morską wzrosła czterokrotnie – z 8.000 miliardów tono mil w roku 1968 do ponad 32.000 w roku 2007.

Według danych UNCTAD światowa flota handlowa osiągnęła na początku 2008 roku poziom 1,12 mld dwt, co oznacza wzrost o 7,2% w stosunku do roku 2007. Także liczba zamówień na nowe statki utrzymuje się na rekordowym poziomie i wynosi obecnie 10.053 statków, o łącznej nośności 495 mln dwt.

Zakłada się, że do 2018 r. flota światowa będzie liczyła około 100.000 statków (500 DWT lub więcej) w stanie eksploatacji (w 2008 r. liczyła ona 77.500 statków). Pod względem pojemności wzrost będzie wyglądał jeszcze bardziej spektakularnie: oczekuje się, że w 2018 r. całkowita pojemność wyniesie ponad 2.100 mln dwt (w 2008 r. wynosiła ona 1.156 mln dwt).

Duża część światowego tonażu przypada na kraje Unii Europejskiej. Pod banderami państw członkowskich pływa ponad 9.000 okrętów handlowych (o pojemności przynajmniej 500 ton brutto), co daje w sumie nośność 240 mln ton. Europejski sektor transportu morskiego kontroluje ponadto około 4.000 statków pływających pod obcymi banderami. Szacuje się, iż stanowi to ok. 1/4 całego tonażu światowego. Żegluga morska bliskiego zasięgu przewozi 40 % ładunków na terenie Europy. Przy ponad 400 mln pasażerów przewijających się każdego roku przez europejskie porty morskie, transport morski wywiera również bezpośredni wpływ na życie obywateli, zarówno turystów jak i mieszkańców wysp i regionów peryferyjnych.

Jak wskazano powyżej, usługi transportu morskiego mają kluczowe znaczenie dla konkurencyjności gospodarki i przedsiębiorstw europejskich na światowym rynku. Ponadto, żegluga i wszelkie związane z nią sektory gospodarki morskiej stanowią ważne źródło dochodów i pracy w Europie.

Morska i przybrzeżna flota transportowa Polski w 2008 r. liczyła 149 statków, o łącznej nośności 2.614,5 tys. ton oraz o pojemności brutto GT 1.935,3 tys., tj. 123 jednostki morskiej floty transportowej o nośności 2.613,7 tys. ton i pojemności brutto GT 1.930,8 tys. oraz 26 statków morskiej floty przybrzeżnej (wszystkie pasażerskie) o pojemności brutto GT 4,5 tys. W 2008 r. polskie przedsiębiorstwa żeglugi morskiej przewiozły 10.447,4 tys. ton ładunków (o 8,6% mniej niż w 2007 r.). Nie odnotowano natomiast przewozów ładunków statkami floty przybrzeżnej.

3.5.4 Transport śródlądowy wodny

Chociaż żegluga śródlądowa nigdy nie stanowiła konkurencji dla pozostałych środków transportu, to należy zwrócić uwagę na jej 6-krotnie niższy udział w przewozach ładunków w porównaniu do średniej unijnej. Za przyczyny takiego stanu rzeczy należy uznać niski poziom uregulowania polskich rzek oraz znacznie dłuższy czas realizacji dostaw. W Polsce ok. 3,7 tys. km rzek uznawanych jest za żeglowne, a udział transportu śródlądowego, realizowanego jedynie na dolnym odcinku Odry, w przewozach krajowych jest nieznaczny (0,5%).

3.5.5 Transport lotniczy

W 2008 r., po raz pierwszy od szeregu lat, zaobserwowano znaczne zmniejszenie dynamiki przewozów pasażerskich w transporcie lotniczym. Liczba przewiezionych pasażerów wzrosła o 8,06% , tj. o 1.541 tys. osób¹¹³. Ponad połowę podróżnych stanowili klienci tzw. tanich linii

¹¹³ Urząd Lotnictwa Cywilnego.

(ok. 9,4 mln osób). Polscy przewoźnicy¹¹⁴ dokonali natomiast przewozu 5,7 mln pasażerów. W 2008 roku w Polsce usługi swoje świadczyło w sumie ponad 200 przewoźników regularnych i czarterowych, z czego 27 mogło pochwalić się ponad 100 tys. przewiezionych pasażerów. Przewoźnicy niskokosztowi stanowią połowę dziesiątki największych przewoźników regularnych.

PLL LOT – największy operator na rynku, nadal traci swoje udziały. Również Centralwings, którego właścicielem jest PLL LOT, w 2008 roku przewiozły o 569 tys. pasażerów mniej niż w 2007, co oznacza spadek o 44,6%¹¹⁵. Obie linie wspólnie straciły 6,9 pkt proc. w udziale rynkowym. PLL LOT (5 mln pasażerów), z 29-proc. udziałem w rynku, jest szybko doganiany przez Wizzair (19,2%). Różnica między przewoźnikami w 2007 roku wynosiła 15,5 pkt proc., natomiast rok później 8,8 pkt proc. Najwyższy wzrost liczby pasażerów w 2008 roku notował EasyJet¹¹⁶.

Chociaż rola portów regionalnych jest znacząca (jest tam odprawiana ponad połowa pasażerów), to nadal newralgiczną kwestią pozostaje przeciążenie infrastruktury lokalnej i brak spójności w środkach transportu w strefach lotniskowych, a także niska jakość lub brak transportu intermodalnego. W 2008 roku liczba pasażerów portów regionalnych wzrosła o 13,9%, z czego najwięcej w Poznaniu-Ławicy (45,5%), Bydgoszczy (45,2%) i Szczecinie-Goleniowie (30,9%). Kraków-Balice i Zielona Góra zanotowały w 2008 roku spadek liczby pasażerów, odpowiednio o 4,8% i 22,3%.

Największy port lotniczy w Polsce Warszawa – Okęcie jest systematycznie rozbudowywany, podobnie porty regionalne, które przechodzą obecnie modernizację. Organizacja EURO 2012 wpłynie na przyspieszenie prac w tym zakresie. Od lat podejmowana kwestia budowy lotniska centralnego uległa dynamizacji, gdyż ogłoszony został przez Ministerstwo Infrastruktury przetarg na wykonanie opracowania analitycznego dotyczącego koncepcji powstania lotniska centralnego w Polsce.

Na mocy ustawy z dnia 10 lipca 2008 roku o *zmianie ustawy o gospodarowaniu niektórymi składnikami mienia Skarbu Państwa oraz Agencji Mienia Wojskowego oraz o zmianie niektórych innych ustaw* (Dz.U. Nr 144, poz. 901) 11 nieruchomości lotniskowych pozyskanych od zarządców mienia wojskowego przekazano właściwym jednostkom samorządu terytorialnego na potrzeby lotnictwa cywilnego.

3.5.6 Infrastruktura informacyjna i telekomunikacyjna

Podstawę nowoczesnej gospodarki w dzisiejszych czasach stanowi wiedza. Sektor ICT, utożsamiany z nowymi i udoskonalonymi technologiami informacyjnymi i komunikacyjnymi, stanowi jeden z ważniejszych filarów nowoczesnej gospodarki. Dyfuzja produktów i usług ICT do pozostałych gałęzi gospodarki nie tylko wpływa na przyspieszenie wzrostu gospodarczego, ale również wspiera rozwój społeczeństwa informacyjnego.

W dobie gospodarki opartej na wiedzy kraje wysoce rozwinięte charakteryzuje znaczny przyrost przedsiębiorstw działających w oparciu o nowe technologie, uznawanych jednocześnie za innowacyjne i przedsiębiorcze, dzięki ich wysokiej naukochłonności

¹¹⁴ PLL LOT, Centralwings, DirectFly, SkyExpress, Jet Air.

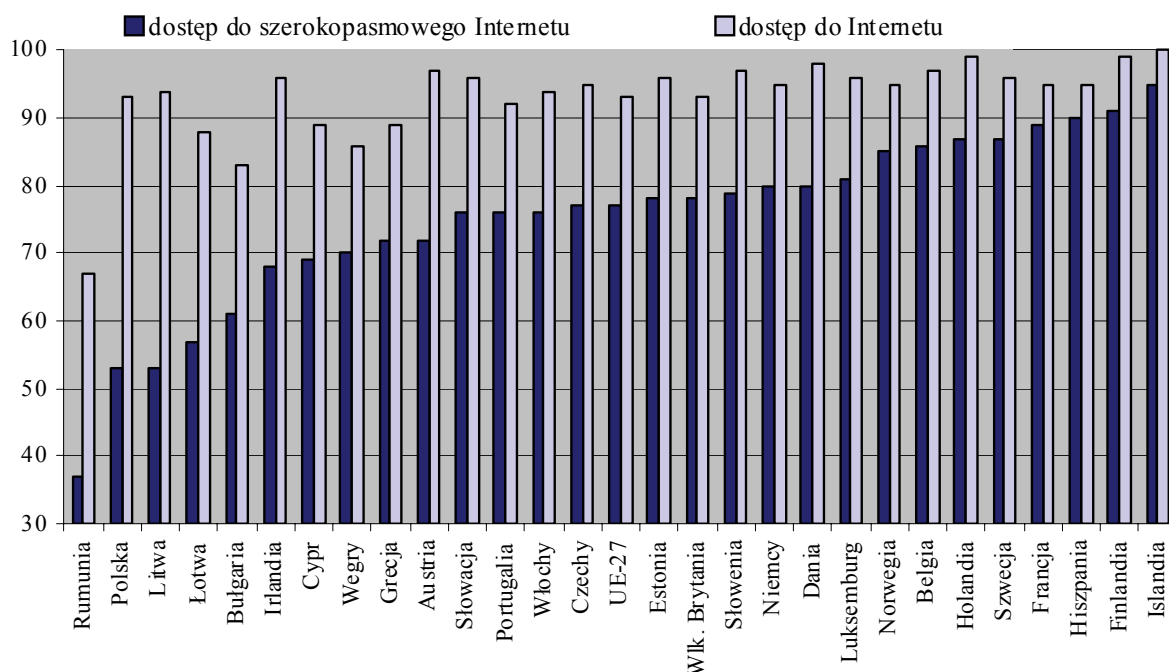
¹¹⁵ Pod koniec marca br. zarząd PLL LOT podjął decyzję o likwidacji spółki Centralwings. Ostatnim dniem działalności Centralwings był 31 maja 2009 r. W czerwcu 2009 r. LOT planuje uruchomić połączenia czarterowe pod marką LOT Charters.

¹¹⁶ Urząd Lotnictwa Cywilnego.

i specjalizacji na nowych produktach lub usługach. Firmy te często powstają jako tzw. *spin-out* lub *spin-off*.

Sytuacja Polski pod względem rozwoju społeczeństwa informacyjnego na tle innych krajów unijnych nie jest zadowalająca. Polskę charakteryzują jedne z najniższych wskaźników mierzących dostęp do Internetu w przedsiębiorstwach.

Wykres 33 *Udział przedsiębiorstw o liczbie pracujących pow. 9 posiadających dostęp do Internetu w 2008 roku*

Źródło: Eurostat.

W 2008 roku nastąpiła dalsza poprawa wyposażenia w ICT oraz w zakresie dostępu do Internetu przedsiębiorstw w Polsce. 95% przedsiębiorstw było wyposażonych w komputery, 92,7% miało dostęp do Internetu, a 58,7% do szerokopasmowego. Odsetek przedsiębiorstw kupujących w sieci wzrósł z 17% w 2004 roku do 19,9% w 2008, przy czym wśród podmiotów dużych, zatrudniających powyżej 249 osób, osiągnął poziom 35,9%. W roku 2008, podobnie jak w 2007, co jedenaste przedsiębiorstwo korzystało z internetowych kanałów zbytu, przy czym co piąte przedsiębiorstwo duże. Najchętniej z e-handlu korzystają przedsiębiorstwa działające w informatyce, nauce, oraz zajmujące się finansową działalnością usługową¹¹⁷.

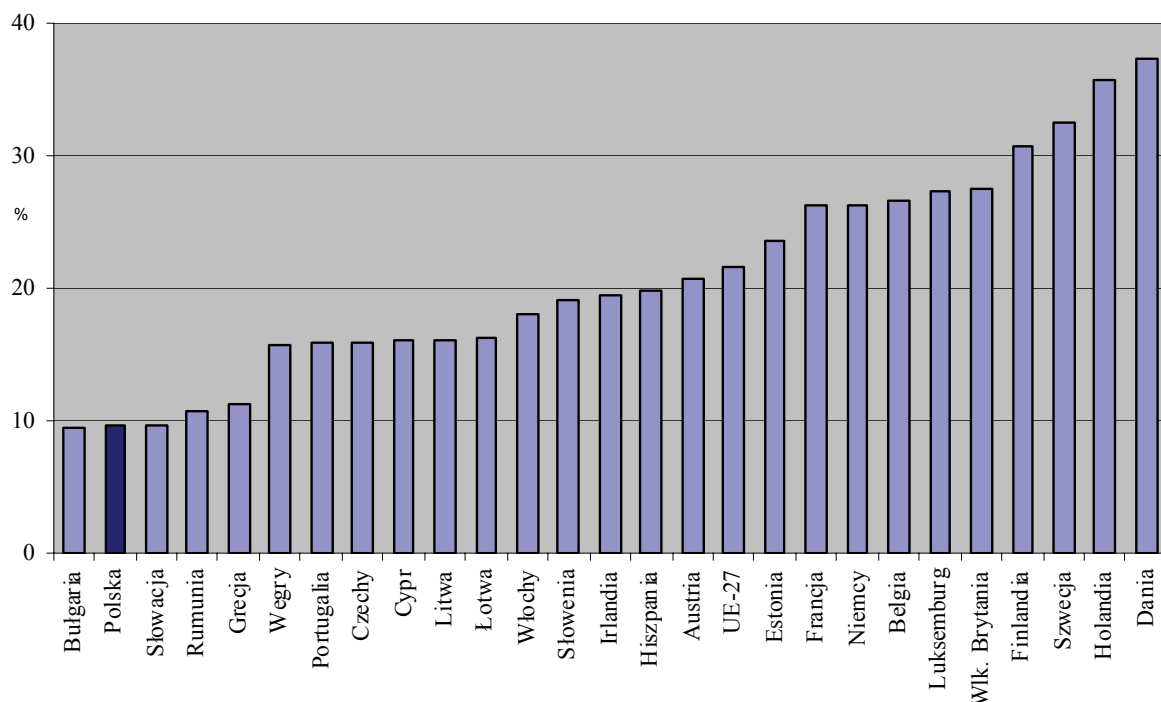
W Unii Europejskiej rozwój łączy szerokopasmowych jest badany m.in. wskaźnikiem penetracji¹¹⁸. W przypadku Polski wskaźnik ten systematycznie wzrasta (9,6% w 2008 r., 1,9% w 2005 r.)¹¹⁹, chociaż nadal nie osiągnął on stanu pożądanego.

¹¹⁷ Wykorzystanie technologii informacyjno-telekomunikacyjnych w przedsiębiorstwach w 2008 r., GUS. Dane dotyczą stycznia 2008 r.

¹¹⁸ Liczba linii szerokopasmowych w przeliczeniu na 100 mieszkańców.

¹¹⁹ Źródło: Eurostat. Jednocześnie należy dodać, że zgodnie z 14. Raportem Implementacyjnym Komisji Europejskiej w sprawie jednolitego rynku usług telekomunikacyjnych penetracja usług szerokopasmowych w Polsce podlega ciągłemu wzrostowi i w styczniu 2009 r. osiągnęła 13,2%.

Wykres 34 Wskaźnik penetracji łącz szerokopasmowych w 2008 roku

Źródło: Eurostat.

Rozwój łącz szerokopasmowych bada również indeks łączności szerokopasmowej (ang. BPI – Broadband Performance Index), opublikowany przez Komisję Europejską w 2008 roku. Wg tego indeksu Polska, pod względem rozwoju dostępu do Internetu, zajmuje 23. miejsce od końca, przed Bułgarią, Cyprzem oraz Rumunią. Za główne czynniki hamujące rozwój Internetu uznano wysokie ceny dostępu do Internetu oraz kontekst socjoekonomiczny

Nowoczesne systemy wspomagające zarządzanie przedsiębiorstwem charakteryzuje podejście biznesowe do wszelkich procesów odbywających się wewnątrz danej firmy oraz zewnętrznych, w których poprzez swoje jednostki, bierze ono swój udział. Plusy z zastosowania zautomatyzowanych narzędzi to wyższa jakość świadczonych usług, wzrost zadowolenia klientów, usprawnienie logistyki, optymalizacja procesów produkcyjnych oraz redukcja kosztów administracyjnych. Pomyślne wdrożenie odpowiedniego rozwiązania informatycznego jest uzależnione przede wszystkim od indywidualnego rozpoznania potrzeb i specyfiki danej organizacji. MRPII (Manufacturing Resource Planning) obejmujący gospodarkę materiałową, produkcję, sprzedaż, gospodarowanie popytem, stanowi przykład nowoczesnego biznesowego systemu wspierającego zarządzanie. Systemem informatycznym w sposób kompleksowy integrującym i wspierającym prawie wszystkie obszary funkcjonowania przedsiębiorstwa – włączając działy m.in. finansowy i zasobów ludzkich – jest ERP (Enterprise Resource Planning). W 2008 r. systemów ERP używało co drugie duże przedsiębiorstwo w Polsce, co czwarte średnie i niespełna co trzynaste małe. Wśród małych podmiotów znacznie bardziej popularny jest CRM (Customer Relationship Management) – system profesjonalizujący obsługę klientów. W 2008 roku co szóste małe przedsiębiorstwo używało tego systemu do zbierania i przechowywania informacji o klientach, co trzecie – średnie i co drugie – duże¹²⁰. Obecne kierunki rozwoju systemów wspomagających zarządzanie wiążą się głównie z technicznymi aspektami, tj. ze zwiększeniem mocy obliczeniowej (serwery) oraz z usprawnieniami w zakresie bezpieczeństwa.

¹²⁰ Wykorzystanie technologii informacyjno-telekomunikacyjnych w przedsiębiorstwach w 2008 r., GUS.

Gospodarka elektroniczna to obecnie jedna z szybko rozwijających się gałęzi gospodarki. Szczegółnie miejsce zajmuje tutaj handel elektroniczny zarówno w relacji B2B (*business-to-business*), jak również B2C (*business-to-consumers*). W 2008 roku 3,5% przychodów ze sprzedaży przedsiębiorstw pochodziło ze sprzedaży przez Internet. Efektem wyższych obrotów w handlu elektronicznym jest generowanie popytu na usługi pocztowe i kurierskie. Odrębną kwestią pozostaje zagadnienie bezpieczeństwa transakcji internetowych. Zaledwie 2,8% przedsiębiorstw korzystało z protokołu bezpieczeństwa przy przyjmowaniu zamówień przez Internet.

Rozwój technologii informacyjnych i komunikacyjnych wpływa na zmianę rynku pracy w kierunku dywersyfikacji elastycznych form zatrudniania. Świadczenie pracy poza siedzibą przedsiębiorstwa, tzw. telepracy, to nowoczesne podejście do efektywnego zarządzania nie tylko zasobami ludzkimi, ale również finansami firmy, poprzez redukcję kosztów stałych związanych z utrzymaniem stanowiska pracy. W 2008 roku 3,5% przedsiębiorstw zatrudniało pracowników w systemie telepracy. Rozpatrując strukturę wielkościową wskaźnik ten wynosił: 2,3% dla podmiotów małych, 6,3% dla średnich oraz 14,5% dla dużych.

*Program działań na rzecz wspierania elektronicznego handlu i usług na lata 2009–2010*¹²¹ realizuje strategiczne cele państwa polegające na ułatwianiu prowadzenia działalności gospodarczej przy wykorzystaniu Internetu i innych środków komunikacji elektronicznej, tworzeniu warunków prawnych wykorzystania narzędzi teleinformatycznych w działalności gospodarczej, ułatwianiu zdalnego podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Program sprzyja zmianie struktury rynku IT w Polsce w kierunku zwiększenia udziału usług informatycznych i wzrostu rynku produkcji oprogramowania.

3.5.7 Telefonia ruchoma i stacjonarna

Sytuacja na rynku połączeń telefonicznych ulega stabilizacji. W 2008 roku w telefonii ruchomej przybyło 2,5 mln abonentów i użytkowników, a więc o prawie połowę mniej niż w roku poprzedzającym.

W 2008 roku liczba abonentów i użytkowników telefonii ruchomej (liczona liczbą aktywnych kart telefonicznych) wyniosła w Polsce 44 mln, co oznacza 6,1-proc. wzrost w porównaniu do 2007 r. O ile w Unii Europejskiej na 100 mieszkańców przypadało 114 abonentów, to w Polsce 115,5¹²². W pierwszym kwartale 2009 roku liczba abonentów i użytkowników zmniejszyła się, w porównaniu z końcem grudnia 2008 r., o 0,3%, a więc o 133 tys¹²³.

Jednocześnie telefonia stacjonarna odnotowuje spadek. Liczba łączących w publicznej telefonii przewodowej wyniosła 9,3 mln osób, a więc 9,4% mniej niż w 2007 roku, natomiast w końcu I kwartału 2009 roku już 9 mln. Należy jednak podkreślić, że podobna sytuacja obserwowana jest w innych krajach europejskich.

Jak wynika z *Raportu o rynku telekomunikacyjnym w 2008 roku* Urzędu Komunikacji Elektronicznej wartość polskiego rynku telekomunikacyjnego szacowana jest na 48,6 mld zł

¹²¹ Przyjęty przez Radę Ministrów 30 grudnia 2008 roku.

¹²² *Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju 2008*, GUS. Jednocześnie należy dodać, że według danych Urzędu Komunikacji Elektronicznej nominalna penetracja rynku telefonii ruchomej wyniosła na koniec 2008 r. około 115,5%, z kolei rzeczywista (tzn. pomniejszona o tzw. nieaktywnych użytkowników) penetracja kształtowała się na poziomie około 97,2%. Liczba 44 mln użytkowników telefonii ruchomej dotyczy penetracji 115,2%.

¹²³ *Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju. I kw. 2009 r.*, GUS.

i stale wzrasta¹²⁴. Z Raportu wynika, że rynek telefonii ruchomej charakteryzuje się dynamicznym wzrostem, zarówno pod względem liczby użytkowników jak i liczby wykonywanych połączeń i łącznego czasu ich trwania. Przybyły nowe podmioty świadczące usługi na tym rynku, tak więc telefonia ruchoma powoli zastępuje telefonię stacjonarną, oferując usługi coraz bardziej dostosowane do indywidualnych potrzeb konsumentów.

3.6 Specjalne strefy ekonomiczne

Specjalne Strefy Ekonomiczne (SSE) to wyodrębnione administracyjnie obszary Polski, gdzie przedsiębiorcy realizujący nowe inwestycje mogą skorzystać ze zwolnienia z podatku dochodowego w odniesieniu do dochodów uzyskiwanych w strefie. Zasady i warunki inwestowania na terenie SSE oraz korzyści płynące z faktu prowadzenia tam działalności gospodarczej określa ustawa z dnia 20 października 1994 r. *o specjalnych strefach ekonomicznych* (tekst jednolity: Dz.U. z 2007 r. Nr 42, poz. 274 z późn. zm.) i akty wykonawcze do tej ustawy.

Początkowo strefy tworzone na obszarach z dominacją sektorów przemysłu przeznaczonych do restrukturyzacji, wymagających podniesienia efektywności, dotkniętych wysoką stopą bezrobocia strukturalnego. Cel, jaki im przyświecał i przyświeca do dziś, to ożywienie rozwoju gospodarczego poprzez napływ nowych i coraz częściej innowacyjnych inwestycji w oparciu o specjalny pakiet zachęt finansowych skierowany do inwestorów w formie zwolnień podatkowych z tytułu kosztów nowej inwestycji lub tworzenia nowych miejsc pracy¹²⁵.

W Polsce obecnie funkcjonuje 14 SSE. Na koniec grudnia 2008 r. łączny obszar stref wynosił 11.845 ha. Strefy zlokalizowane były na terenach 120 miast i 145 gmin. Wielkość tej pomocy zależy od maksymalnej intensywności pomocy określonej dla obszaru, gdzie realizowana jest inwestycja oraz wielkości kosztów kwalifikujących się do objęcia pomocą. Maksymalna intensywność pomocy w przypadku inwestycji realizowanych na terenie województw: lubelskiego, podkarpackiego, warmińsko-mazurskiego, podlaskiego, opolskiego, świętokrzyskiego, małopolskiego, lubuskiego, łódzkiego i kujawsko-pomorskiego wynosi 50%, w pozostałych województwach – 40%. Wyjątek stanowi Warszawa, w przypadku której pułap ten wynosi 30%. Dla małych przedsiębiorców pomoc może być podwyższona o 20 punktów procentowych, a dla średnich – o 10 punktów¹²⁶.

Na koniec 2008 r. zezwolenia na prowadzenie działalności gospodarczej w strefach posiadało 1196 przedsiębiorców. W samym roku 2008 wydano 205 zezwoleń, co stanowi blisko 17% ogółu zezwoleń. Do końca 2008 r. przedsiębiorcy działający w strefach zainwestowali ponad 56,7 mld zł, a więc o 10,6 mld więcej niż na koniec 2007 roku. Od początku istnienia stref stworzono ponad 156 tys. nowych miejsc pracy, a wliczając w to utrzymane stanowiska pracy okazuje się, że SSE dały zatrudnienie 210 tys. pracownikom. Największy udział w inwestycjach mają spółki z kapitałem polskim i niemieckim (po 18%), a także amerykańskim (14%). Na kolejnych miejscach są inwestycje japońskie, włoskie i francuskie.

W strukturze branżowej dominuje sektor motoryzacyjny. Inwestycje z tego sektora stanowią prawie 30% łącznej wartości inwestycji w strefach. Na dalszych pozycjach są producenci

¹²⁴ Zgodnie ze zaktualizowanym Raportem o rynku telekomunikacyjnym w 2008 roku, wartość polskiego rynku telekomunikacyjnego wg stanu na dzień 26 czerwca 2009 r. wynosi 49,6 mld zł.

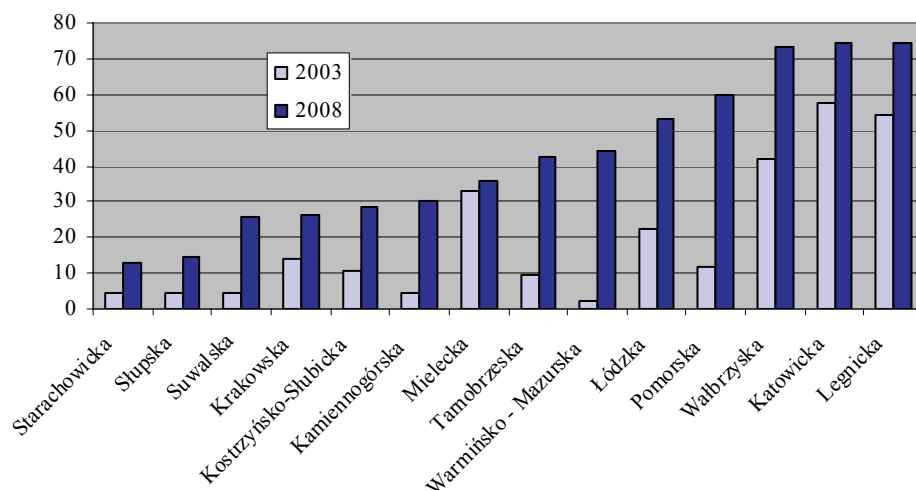
¹²⁵ Ustawa z dnia 20 października 1994 roku o specjalnych strefach ekonomicznych (Dz. U. z 1994 r. Nr 123, poz. 600 z późn. zm.).

¹²⁶ Nie dotyczy przedsiębiorców działających w sektorze transportu.

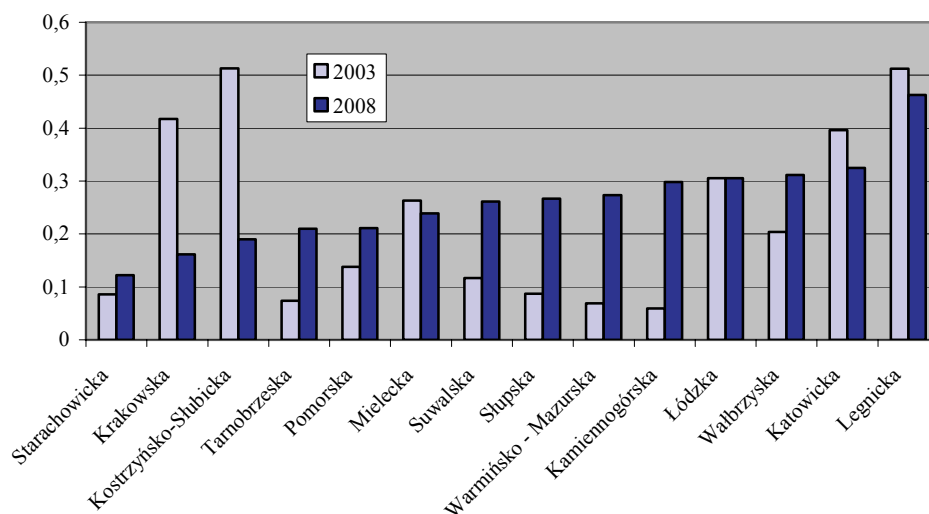
wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych (10,2% wartości inwestycji) i producenci wyrobów z metalu (10,1%).

Na przestrzeni lat strefy systematycznie zwiększały obszar swojej działalności, przyczyniając się do dywersyfikacji branżowej regionów. Wraz z napływem przedsięwzięć coraz bardziej kapitałochłonnych zwiększyła się średnia wielkość nakładów inwestycyjnych przypadająca na 1 zezwolenie, oraz na 1 stanowisko pracy.

Wykres 35 Wielkość nakładów inwestycyjnych w SSE w roku 2003 i 2008 (w mln zł) przypadająca na 1 zezwolenie:

przypadająca na 1 stanowisko pracy:

Źródło: Opracowanie DAP MG.

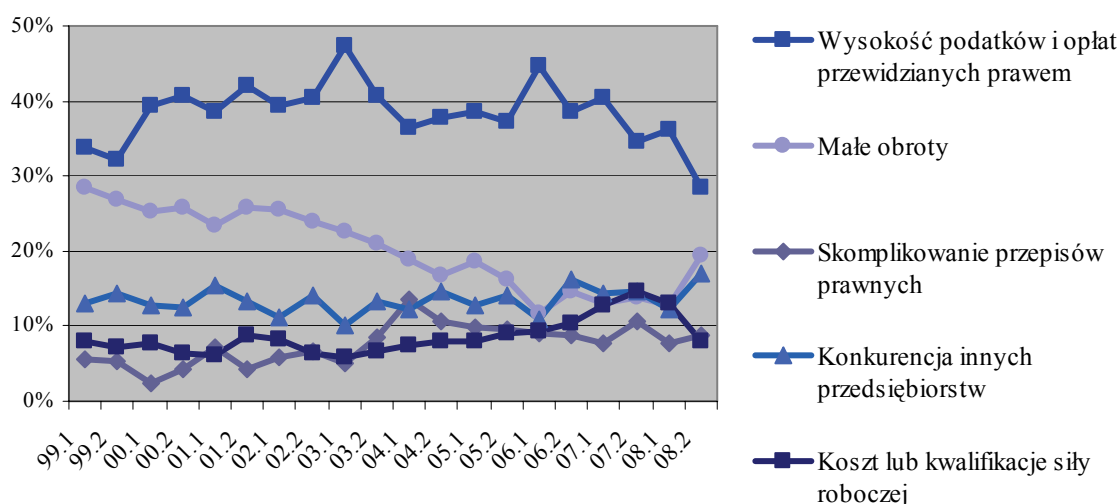
W związku z dużym zainteresowaniem instrumentem SSE ze strony inwestorów i władz samorządowych oraz wysoką efektywnością wspierania inwestycji za pomocą zwolnień podatkowych, znowelizowano ustawę o specjalnych strefach ekonomicznych. Nowe regulacje weszły w życie 4 sierpnia 2008 r. Najważniejsze zmiany to: zwiększenie limitu łącznego obszaru stref z 12 tys. do 20 tys. ha, określenie zasad i kryteriów obejmowania strefą gruntów prywatnych (tzn. stanowiących własność podmiotów innych niż Skarb Państwa, jednostki samorządu terytorialnego i spółki zarządzające strefami), uściślenie warunków zezwolenia i określenie okoliczności umożliwiających zmianę zezwolenia, rozdzielenie delegacji dla Rady Ministrów do wydania rozporządzeń w sprawie SSE.

Aby utrzymać atrakcyjność stref, jako instrumentu przyciągającego nowe inwestycje, w nowych rozporządzeniach dotyczących SSE przedłużony został okres ich funkcjonowania do końca 2020 r. Zmiana ta wydłuży okres korzystania ze zwolnień podatkowych i tym samym zwiększy szanse inwestorów na skorzystanie z maksymalnej dopuszczalnej pomocy publicznej.

3.7 Bariery prowadzenia działalności gospodarczej w oczach przedsiębiorców

Bariery, na jakie wskazywali przedsiębiorcy w drugiej połowie 2008 roku pokazują, że ocena sytuacji gospodarczej, w obliczu ogólnosiwiatowego kryzysu gospodarczego, uległa dość istotnej zmianie. O ile w 2007 roku, a także w pierwszej połowie 2008 roku, można było zaobserwować wzrost wskazań na bariery związane z rynkiem pracy, to w badaniu za drugie półrocze 2008 roku udziały wskazujących na te bariery gwałtownie spadły. Pozytywną tendencją obserwowaną w ostatnich wynikach badań ankietowych jest spadek wskazań na wysokość podatków i opłat przewidzianych prawem. Choć wciąż jest to najczęściej wskazywana bariera, w drugiej połowie 2008 roku wskazało na nią najmniejszy odsetek przedsiębiorców w historii prowadzonego badania.

Wykres 36 Wybrane bariery rozwoju przedsiębiorczości

Źródło: 'Trendy rozwojowe sektora MSP w ocenie przedsiębiorców w II połowie 2008 roku' (badanie ankietowe), Ministerstwo Gospodarki, styczeń 2009.

Badanie ankietowe prowadzone w Ministerstwie Gospodarki porusza również tematykę otoczenia instytucjonalnego przedsiębiorstw, stąd uzyskiwane wyniki mogą stać się wskazówką dla decydentów kształtujących prawo gospodarcze.

W ocenie obowiązujących przepisów i procedur z zakresu **prawa podatkowego** zdecydowanie przeważają opinie negatywne – formułowane przez blisko połowę ankietowanych. Pozytywnym aspektem jest to, iż udział negatywnych odpowiedzi maleje (w drugim półroczu 2006 roku takich ocen było 55%, zaś w drugiej połowie 2008 roku 45%). Żaden przedsiębiorca nie ocenia jednak obowiązujących przepisów jako doskonałe, a tylko co dziesiąty jako dobre.

Ocena przepisów z zakresu **prawa pracy** również nie jest zadowalająca. Co trzeci ankietowany ocenia je źle, połowa zaś 'średnio'. W odróżnieniu jednak od prawa

podatkowego udział negatywnych opinii nie maleje (w ostatnim badaniu był wręcz najwyższy w ciągu dwóch ostatnich lat). Podobnie jak w przypadku prawa podatkowego brak było opinii, że przepisy są doskonałe.

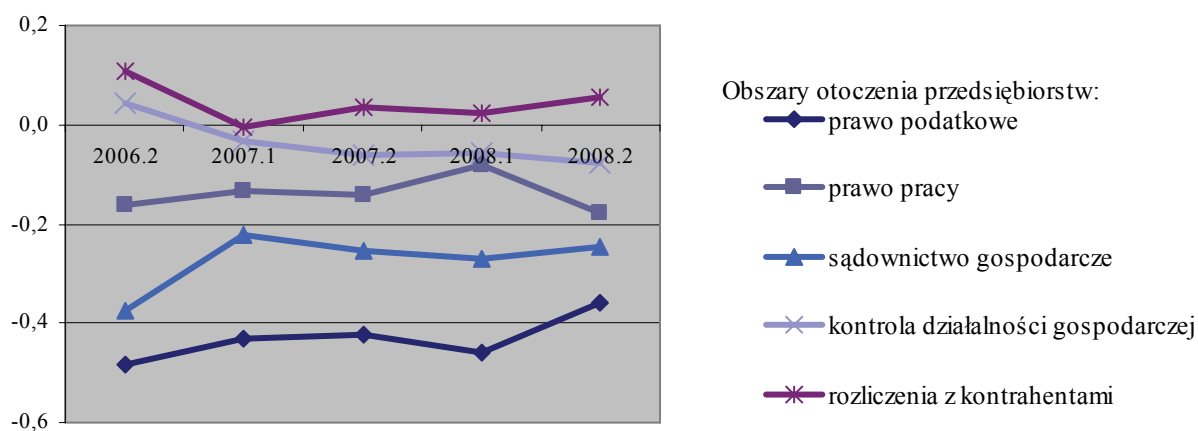
Co drugi przedsiębiorca ocenia przepisy z zakresu **sądownictwa gospodarczego** ‘średnio’, ocen negatywnych było blisko 40%, zaś pozytywnych nieco ponad 10%. Wyniki ankiet nie wskazują na istotną poprawę w tym zakresie na przestrzeni kilku ostatnich lat.

W przypadku przepisów i procedur związanych z **kontrolą działalności gospodarczej** spada liczba pozytywnych opinii, zaś liczba negatywnych utrzymuje się na tym samym poziomie (rośnie liczba odpowiedzi umiarkowanych).

Ze wszystkich poruszanych tematów relatywnie najlepiej wypada ocena przepisów w zakresie **rozliczeń z kontrahentami** – blisko 30% ankietowanych ocenia je dobrze lub nawet doskonale. Nie następuje jednak poprawa opinii w tym obszarze.

Ocena zmian, jakie zaszły w drugim półroczu 2008 roku w otoczeniu przedsiębiorstw, wypada niejednoznacznie. Z jednej strony w zakresie **prawa podatkowego** aż 20% ankietowanych (rekordowy odsetek w historii badania) odnotowało poprawę. Z drugiej strony mniej więcej tyle samo ankietowanych stwierdziło, że w zakresie **prawa pracy** istniejące przepisy i procedury uległy pogorszeniu.

Wykres 37 Wskaźniki oceny otoczenia instytucjonalnego przedsiębiorstw (liczone jako iloraz salda ocen pozytywnych i negatywnych i ogółu udzielonych odpowiedzi)

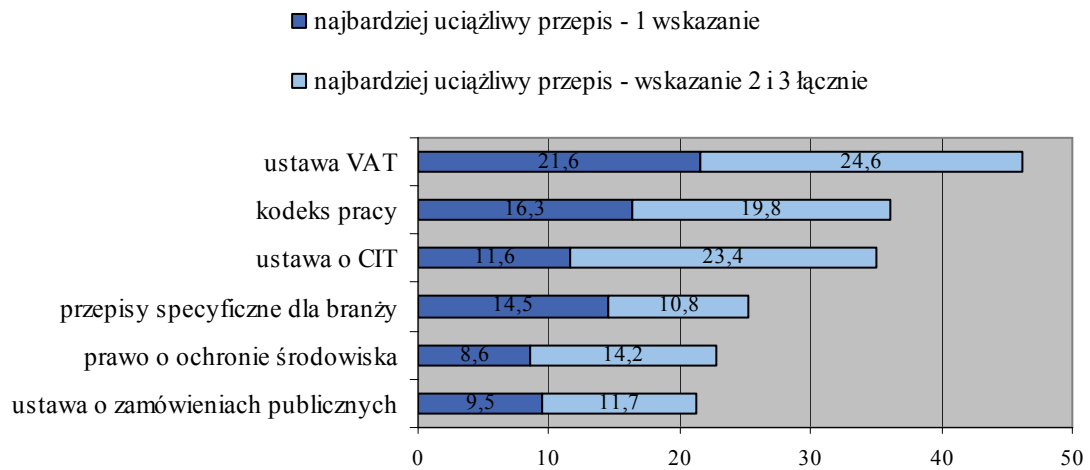

Źródło: Badanie ankietowe sektora MSP. Ministerstwo Gospodarki, styczeń 2009.

Na wagę problemu, jakim są dla firm przepisy podatkowe, wskazują również badania różnych organizacji zrzeszających przedsiębiorców. Przykładowo PKPP Lewiatan w przeprowadzonym na początku br. badaniu dużych przedsiębiorstw zapytał o ocenę prawa gospodarczego. Najbardziej uciążliwe w opinii przedsiębiorców okazały się przepisy ustawy o VAT oraz kodeks pracy. Wyniki badania wskazują ponadto jednoznacznie, iż przedsiębiorcy opowiadają się w większym stopniu za prostszymi i bardziej stabilnymi przepisami o VAT niż za niższą stawką tego podatku¹²⁷.

¹²⁷ Nie można wykluczyć, iż ankietowani odnosili się przede wszystkim do stanu prawnego przed nowelizacją ustawy o VAT (której przepisy weszły w życie częściowo od 1.12.2008 r., a częściowo od 1.01.2009 r.).

Wykres 38 Wybrane bariery rozwoju przedsiębiorczości

Źródło: Wyniki badania „Monitoring kondycji sektora dużych przedsiębiorstw 2009”. PKPP Lewiatan i Deloitte Sp.z o.o.

4. MIĘDZYNARODOWE RANKINGI KONKURENCYJNOŚCI – POZYCJA POLSKI

W świetle międzynarodowych porównań i rankingów polska gospodarka nie jest konkurencyjna, a część rankingów sugeruje wręcz słabnącą z roku na rok pozycję Polski na tle innych krajów. Ograniczeniem dla użyteczności prezentowanych rankingów jest to, że w większości przypadków ocena dokonywana jest w oparciu o dane sprzed 1–2 lat w stosunku do daty publikacji. Ponadto założenia metodologiczne przyjęte w tego typu rankingach są nierzadko krytykowane. Nie zmienia to jednak faktu, że prezentowane rankingi wpływają na postrzeganie gospodarki danego kraju i do pewnego stopnia mogą determinować decyzje inwestycyjne.

Poniżej przedstawiono oceny pozycji konkurencyjnej polskiej gospodarki, na tle innych państw, w świetle ważniejszych publikacji na ten temat.

- **Raport Banku Światowego i IFC¹²⁸ ‘Doing business 2009’¹²⁹**

Raport Banku Światowego jest jednym z najbardziej znanych i najczęściej cytowanych opracowań tego typu. Eksperti BS oceniają jedynie aspekty mikroekonomiczne prowadzenia działalności gospodarczej. Są one związane zasadniczo z regulacjami w 10 obszarach, uznanych za kluczowe w prowadzeniu biznesu.

Zgodnie z wynikami najnowszej edycji raportu – Doing business 2009 – Polska zajmuje **76. miejsce**, w gronie 181 państw, w syntetycznym rankingu łatwości prowadzenia działalności gospodarczej (*ease of doing business*).

Jeśli chodzi o rankingi cząstkowe, najwyższą pozycję zanotowaliśmy pod względem łatwości uzyskiwania kredytu (28. – spadek o 3 miejsca) oraz ładu korporacyjnego¹³⁰ (38. – spadek o 5 miejsc). Relatywnie dobrze oceniono procedury związane z handlem międzynarodowym (40. miejsce – poprawa o 1 pozycję).

Podobnie jak rok wcześniej, najniżej oceniono Polskę pod względem formalności związanych z uzyskiwaniem pozwoleń budowlanych. Wg autorów raportu są one bardzo czasochłonne (308 dni), sformalizowane (doliczono się 30 formalności) i kosztowne (137% dochodu *per capita*). W konsekwencji zajmujemy pod tym względem bardzo odległe, 158 miejsce (spadek o 2 pozycje). Spośród państw UE najlepsze noty uzyskiwała w tej kategorii Dania (7. miejsce), a wśród UE-12¹³¹ prym wiedzie Estonia (19. pozycja).

Bardzo niską pozycję zajęliśmy również w kategorii ‘rozpoczynanie działalności gospodarczej’ (145.). Pomimo względnej poprawy wskaźników cząstkowych (obniżenie kosztu rozpoczęcia działalności z 21,2% do 18,8% PKB *per capita* oraz poziomu wymaganego kapitału z 196,8% do 168,8% PKB *per capita*) zanotowaliśmy spadek

¹²⁸ International Finance Corporation (Międzynarodowa Korporacja Finansowa).

¹²⁹ Ocena dotyczy stanu na dzień 1 czerwca 2008, za wyjątkiem części podatkowej, bazującej na danych z okresu styczeń-grudzień 2007.

¹³⁰ Kategoria ‘protecting investors’

¹³¹ Kraje, które stały się członkami UE od 2004 r.

o 11 pozycji. Świadczy to o tym, że w innych krajach postęp w zakresie ułatwień dotyczących zakładania działalności gospodarczej był znacznie szybszy niż w Polsce¹³².

Równie słabo oceniono nasz kraj pod względem łatwości płacenia podatków. W rankingu częściowym Polska zajęła 142. miejsce, co oznacza spadek o 9 pozycji. Zgodnie z szacunkami autorów raportu przedsiębiorca, który chciałby spełnić wymagania polskich przepisów podatkowych, musiałby dokonać 40 płatności składających się w sumie na 40,2% zysku brutto i poświęcić na to 418 godzin w roku. Najwyższą pozycję w grupie państw Europy Środkowo-Wschodniej zajęła Estonia (34. miejsce). Pomimo przeprowadzonych w przeszłości przez Słowację reform systemu podatkowego, uwagę zwraca niska pozycja tego kraju (126.), co jest m.in. konsekwencją wysokiego, wg autorów raportu, całkowitego podatku do zapłaty (47,4% zysku brutto).

Pod względem egzekwowania zobowiązań umownych utrzymaliśmy zeszłoroczną pozycję (68.). Największą bolączką jest wciąż bardzo długi czas dochodzenia należności z umów (830 dni), chociaż jest on wyraźnie krótszy niż jeszcze kilka lat temu (ok. 1000 dni¹³³). Spośród państw UE-12 najlepsza pod tym względem sytuacja panuje w Łotwie (4 miejsce).

Pod względem łatwości rejestracji nieruchomości Polska została sklasyfikowana na 84. miejscu, co oznacza spadek o 3 miejsca. Główną przyczyną niskiej oceny jest bardzo czasochłonny proces rejestracji (197 dni). Na Litwie, która zajęła w tej kategorii najwyższą (4.) pozycję spośród państw UE-27, wypełnienie wszystkich procedur z tym związanych trwa 3 dni.

W kategorii ‘zatrudnianie pracowników’ oraz ‘zakończenie działalności’ Polska zajęła 82. miejsce. Należy dodać, że obszar *closing business* był, poza handlem międzynarodowym, jedyną kategorią, w której zanotowaliśmy poprawę, i to aż o 9 miejsc.

Tabela 19 Ranking swobody prowadzenia działalności gospodarczej

	W. Brytania	Niemcy	Francja	Hiszpania	Litwa	Czechy	Włochy	Słowacja	Polska
Ranking 2008*	6	20	32	46	28	65	59	37	72
Ranking 2009	6	25	31	49	28	75	65	36	76

* dane zaktualizowane w celu zapewnienia porównywalności z rankingiem z 2009 r.

Źródło: Opracowanie DAP MG na podstawie *Doing Business* 2008, 2009.

• Ranking globalnej konkurencyjności Światowego Forum Ekonomicznego

Ranking globalnej konkurencyjności jest kluczowym elementem corocznego raportu Światowego Forum Ekonomicznego pt. *The Global Competitiveness Report*. Powstaje on na podstawie oceny tzw. **indeksu globalnej konkurencyjności** (*The Global Competitiveness Index – GCI*), który mierzy ogólną konkurencyjność gospodarki. Indeks został wyliczony na podstawie ponad 100 wskaźników częściowych ujętych w trzech głównych kategoriach: konkurencyjność mikroekonomiczna, infrastruktura społeczna i instytucje państwa, polityka makroekonomiczna. Większość wskaźników częściowych, w oparciu o które dokonano oceny, ustalono na podstawie wyników badania ankietowego przeprowadzonego wśród

¹³² W związku z tym, że raport BŚ przedstawia stan na dzień 1.06. 2008 r., nie uwzględniono w nim kluczowych zmian legislacyjnych w ramach *Pakietu na rzecz rozwoju przedsiębiorczości*, m.in. 10-krotne obniżenie wymaganego kapitału zakładowego w spółce z o.o. czy wprowadzenie tzw. „jednego okienka”.

¹³³ Zob. raporty *Doing business* za lata 2004–2007.

przedsiębiorców/menedżerów w okresie pomiędzy styczniem i majem 2008 r.¹³⁴ Częściowo oparto się na danych statystycznych, przede wszystkim z lat 2006–2007 r.

Ocena Polski przedstawiona w ostatnim rankingu WEF w zasadzie się nie zmieniła. Polska zanotowała spadek o 2 pozycje (**z 51. na 53. miejsce** wśród 134 krajów), a pomijając trzy nowe kraje poddane ocenie, zanotowaliśmy spadek o jedną pozycję. Jednocześnie wyprzedzamy w rankingu 5 krajów UE: Łotwę (54.), Węgry (62.), Grecję (67.), Rumunię (68.) i Bułgarię (76.). Czynniki, które najbardziej ciążą na dość niskiej ocenie naszego kraju są: instytucje publiczne (96. miejsce w rankingu częściowym), infrastruktura (96.), stopień rozwoju rynków finansowych (68.), efektywność rynku produktów (65.), innowacje (64.). Z kolei najlepiej oceniono takie kategorie jak: wielkość rynku (20.), szkolnictwo wyższe i szkolenia (34.), zdrowie i szkolnictwo podstawowe (37.), stabilność makroekonomiczna (50.).

Na niską pozycję Polski w podkategorii ‘instytucje publiczne’ złożyły się m.in.: wysoki poziom obciążeń administracyjnych (127. miejsce), niska transparentność polityki rządu (128.), marnotrawstwo środków publicznych (115.), ograniczone zaufanie publiczne do polityków (113.), niska wydajność ram prawnych (109.).

Infrastruktura okazała się jedynym obszarem w raporcie WEF, którego ocena dla Polski znacznie odbiega od średniej dla grupy państw określonych jako ‘gospodarki na etapie przejściowym pomiędzy efektywnością a innowacyjnością’¹³⁵. Obok infrastruktury drogowej (127. miejsce w rankingu częściowym), najgorzej oceniono w Polsce jakość infrastruktury portowej (119.), przewozów lotniczych (103.) oraz jakość szeroko pojętej infrastruktury (110.). Najlepsze oceny uzyskały za to takie obszary jak: liczba linii telefonicznych (41.), oferowana liczba miejsc na km w przewozach lotniczych (49.), jakość infrastruktury energetycznej (54.).

Jeśli chodzi o stabilność makroekonomiczną, Polska zajęła 50. miejsce, a wysoko oceniono jedynie *spread* stóp procentowych¹³⁶ (20. miejsce w rankingu częściowym) i poziom inflacji (38.). Niską, bo 88. pozycję zajęła Polska pod względem nadwyżki/deficytu budżetowego. Również niską pozycję (80.) zajęliśmy pod względem poziomu długu publicznego¹³⁷.

Tabela 20 Ranking wg indeksu globalnej konkurencyjności (GCI)

	W. Brytania	Niemcy	Francja	Hiszpania	Litwa	Czechy	Włochy	Słowacja	Polska
Ranking 2007–2008	9	5	18	29	38	33	46	41	51
Ranking 2008–2009	12	7	16	29	44	33	49	46	53

Źródło: Opracowanie DAP MG na podstawie *The Global Competitiveness Report 2007–2008, 2008–2009*.

¹³⁴ W Polsce badanie przeprowadzono na próbie 85 przedstawicieli top managementu, z czego 59 osób reprezentowało firmy zatrudniające do 100 osób.

¹³⁵ Do gospodarek tych WEF zalicza m.in. Polskę, Rosję, Chiny, państwa bałtyckie, Węgry, Słowację, Chorwację, Turcję.

¹³⁶ W raporcie definiowany jako różnica pomiędzy oprocentowaniem pożyczek a oprocentowaniem depozytów.

¹³⁷ Należy jednak podkreślić, że 2-proc. poziom deficytu budżetowego w Polsce w 2007 r. oznaczał jego redukcję względem roku poprzedniego aż o 1,8 p.p., a więc był czynnikiem zdecydowanie sprzyjającym stabilności makroekonomicznej. W badanym okresie dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB został wyraźnie zmniejszony – z 47,6% PKB w roku 2006 do 44,9% PKB.

- **Indeks wolności gospodarczej 2009 – Heritage Foundation i Wall Street Journal**

Autorzy raportu oceniają m.in. swobodę prowadzenia działalności gospodarczej, politykę handlową, obciążenia podatkowe, politykę budżetową, politykę rynku pracy czy poziom korupcji. W aktualnej edycji rankingu wolności gospodarczej, w którym ocenie poddano 179 krajów, Polska zajęła **82. miejsce**, notując poprawę o 1 pozycję. Jest to jednocześnie najniższa pozycja wśród państw UE-27. Podobnie, jak w latach poprzednich, za główne czynniki ograniczające wolność gospodarczą w Polsce uznano wysoki poziom percepcji korupcji, nadmierny udział państwa w gospodarce, ograniczoną swobodę działalności gospodarczej oraz niewydolność sądownictwa gospodarczego. Wysoko oceniono za to politykę handlową, monetarną oraz fiskalną.

Tabela 21 Ranking wolności gospodarczej

	W. Brytania	Niemcy	Francja	Hiszpania	Litwa	Czechy	Włochy	Słowacja	Polska
Ranking 2008	10	23	48	31	26	37	64	35	83
Ranking 2009	10	25	64	29	30	37	76	36	82

Źródło: Opracowanie DAP MG na podstawie *Index of Economic Freedom 2008, 2009*.

- **Światowy Rocznik Konkurencyjności 2008 – International Institute for Management Development (IMD)**

Raport IMD pt. ‘World Competitiveness Yearbook’ ocenia konkurencyjność 55 państw, w oparciu o ponad 300 kryteriów szczegółowych. Czynniki branymi pod uwagę w tej ocenie są m.in. wyniki gospodarcze (wzrost gospodarczy, wyniki w HZ, zatrudnienie, poziom cen, itd.), finanse publiczne, polityka fiskalna, jakość ustawodawstwa biznesowego, efektywność przedsiębiorstw (m.in. produktywność, finanse przedsiębiorstw, zarządzanie, innowacyjność), infrastruktura (m.in. infrastruktura techniczna, technologiczna, naukowa, zdrowotna, edukacyjna). W aktualnym zestawieniu najbardziej konkurencyjnych gospodarek świata Polska awansowała z **52. na 44. miejsce**. W gronie państw UE-27¹³⁸ nasz kraj wyprzedził tylko Rumunię (45.) i Włochy (46.).

Tabela 22 Ranking IMD

	W. Brytania	Niemcy	Francja	Hiszpania	Litwa	Czechy	Włochy	Słowacja	Polska
Ranking 2007	20	16	28	30	31	32	42	34	52
Ranking 2008	21	16	25	33	36	28	46	30	44

Źródło: Opracowanie DAP MG na podstawie *The World Competitiveness Scoreboard 2007*.

- **Raport dotyczący realizacji strategii lizbońskiej ‘The Lisbon Scorecard IX’ – Centre for European Reform (CER)**

Londyński instytut – Centrum ds. Reform Europejskich – od kilku lat opracowuje raporty ukazujące postęp w realizacji strategii lizbońskiej. W aktualnym rankingu (za 2008 rok) Polska zanotowała poprawę o 2 miejsca i zajmuje obecnie **24. miejsce**, wyprzedzając Bułgarię, Rumunię i Malte. Do głównych słabości zaliczono m.in.: niską stopę zatrudnienia, niską elastyczność rynku pracy, wysokie obciążenia administracyjne nakładane na przedsiębiorców, niski poziom liberalizacji rynku usług telekomunikacyjnych, czy wadliwą w pewnych obszarach politykę konkurencji.

¹³⁸ W rankingu nie uwzględniono Łotwy, Malty i Cypru.

ANEKS

Tabela 23 Podmioty gospodarki narodowej według liczby pracujących oraz wybranych sekcji PKD

Wyszczególnienie a – 31.12.2008 b – dynamika (2007=100)		Ogółem	0-9	10-49	50-249	250-999	1000 i więcej
górnictwo	a	2 608	2 153	309	113	19	14
	b	107,6	108,6	101,3	110,8	90,5	100,0
przetwórstwo przemysłowe	a	371 929	330 128	32 164	7 983	1 428	226
	b	99,2	99,0	100,2	101,5	101,6	103,2
wytwarzanie, zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	a	4 617	3 090	929	463	97	38
	b	114,9	121,1	111,1	95,7	91,5	92,7
budownictwo	a	425 027	407 479	15 244	2 101	184	19
	b	108,2	108,3	106,1	103,8	101,1	118,8
handel i naprawy	a	1 136 409	1 101 487	31 099	3 425	341	57
	b	98,8	98,7	103,2	102,1	102,4	129,5
hotele i restauracje	a	115 136	109 553	5 227	312	38	6
	b	101,7	101,4	106,4	105,8	122,6	75,0
transport, gospodarka magazynowa i łączność	a	269 154	262 853	5 260	811	187	43
	b	102,2	102,0	108,9	113,6	96,4	104,9
Ogółem	a	3 757 093	3 568 137	154 833	29 323	3 996	804
	b	101,9	101,9	103,1	103,0	102,2	100,0

Źródło: GUS, Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w 2008 r.

Tabela 24 Zmiany w liczbie podmiotów gospodarki narodowej o różnych formach organizacyjno-prawnych w latach 1997–2008 (wg rejestru REGON)

Wyszczególnienie a-liczba podmiotów (w tys.) b-dynamika (koniec roku poprzedniego=100)	stan na 31.12.1997	stan na 31.12.1998	stan na 31.12.1999	stan na 31.12.2000	stan na 31.12.2001	stan na 31.12.2002	stan na 31.12.2003	stan na 31.12.2004	stan na 31.12.2005	stan na 31.12.2006	stan na 31.12.2007	stan na 31.12.2008
sektor publiczny	a 57,2 b 103,1	69,7 121,8	83,3 119,5	98,9 118,7	110,9 112,1	120,6 108,7	129,3 107,2	134,5 104,0	137,6 102,3	138,8 100,9	139,5 100,5	124,5 89,0
sektor prywatny	a 2.539,6 b 107,8	2.772,5 109,2	2.956,1 106,6	3.086,1 104,4	3.214,6 104,2	3.347,6 104,1	3.452,3 103,1	3.442,3 99,7	3.478,0 101,0	3.497,2 100,6	3.546,1 101,4	3.632,6 101,6
przedsiębiorstwa państwowe	a 3,4 b 87,6	2,9 86,3	2,6 89,4	2,3 87,3	2,1 90,6	1,9 95,0	1,7 89,0	1,3 75,2	1,0 78,8	0,9 90,0	0,6 66,7	0,4 79,1
spółki prawa handlowego	a 126,5 b 109,3	136,5 107,9	146,9 107,6	159,7 108,7	177,1 110,9	196,7 111,1	208,8 106,1	220,2 105,5	230,6 104,8	234,3 101,6	258,3 110,2	268,9 101,1
spółki cywilne	a 245,0 b 110,0	272,0 110,8	288,9 106,2	302,7 104,8	290,9 96,1	280,5 96,4	279,2 99,5	276,9 99,7	277,4 100,2	278,3 100,3	280,9 100,9	276,1 98,0
spółki pozostałe	a 112,0 b 112,0	108,8 108,8	103,6 103,6	105,1 105,1	102,4 102,4	103,7 103,7	101,9 101,9	104,7 104,7	101,2 101,2	100,0 100,0	100,0 100,0	98,0 98,0
spółdzielnie	a 19,8 b 99,5	19,6 99,3	19,3 98,4	19,0 98,4	18,8 99,0	18,7 99,3	18,5 99,3	18,4 99,4	18,3 99,3	18,2 99,5	18,1 99,4	17,3 96,0
zakłady osób fizycznych	a 2.090,0 b 107,2	2.274,5 108,8	2.417,7 106,3	2.500,9 103,4	2.600,1 104,0	2.714,1 104,8	2.795,9 103,0	2.763,4 98,8	2.776,4 100,5	2.765,3 99,6	2.787,7 100,8	2.845,3 101,5
ogółem	a 2.596,9 b 107,7	2.842,3 109,4	3.039,5 106,9	3.185,0 104,8	3.392,3 106,5	3.468,2 104,3	3.581,6 103,2	3.576,8 99,9	3.615,6 101,1	3.636,0 100,6	3.685,6 101,4	3.757,1 101,1

Źródło: GUS, Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w 2008 r.

Tabela 25 Dane finansowe przedsiębiorstw wg sektora własności

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
<i>przychody z całokształtu działalności (mld zł)</i>							
sektory razem	1 225,5	1 322,0	1 540,6	1 600,6	1 810,3	2 067,7	2 300,9
sektor publiczny	256,4	275,1	272,1	260,6	272,0	284,6	309,2
sektor prywatny	969,1	1 046,9	1 268,5	1 340,0	1 538,2	1 783,0	1 991,7
<i>koszty całokształtu działalności (mld zł)</i>							
sektory razem	1 219,5	1 279,1	1 455,6	1 522,4	1 709,1	1 940,1	2 201,8
sektor publiczny	261,4	263,2	258,9	248,6	258,2	269,1	298,3
sektor prywatny	958,0	1 015,9	1 196,7	1 273,8	1 450,9	1 671,0	1 903,5
<i>wynik finansowy brutto (mld zł)</i>							
sektory razem	6,5	41,1	88,4	78,6	101,2	127,7	99,1
sektor publiczny	-4,9	10,1	16,3	12,1	13,8	15,6	10,8
sektor prywatny	11,4	31,0	72,0	66,5	87,4	112,1	88,3
<i>wynik finansowy netto (mld zł)</i>							
sektory razem	-3,2	27,0	71,5	62,6	82,1	105,7	78,5
sektor publiczny	-6,7	6,9	12,2	8,6	9,9	12,4	7,9
sektor prywatny	3,5	20,1	59,3	54,0	72,2	93,3	70,6
<i>stopa zysku brutto (%)</i>							
sektory razem	0,5	3,1	5,7	4,9	5,6	6,2	4,3
sektor publiczny	-1,9	3,7	6,0	4,7	5,1	5,5	3,5
sektor prywatny	1,2	3,0	5,7	5,0	5,7	6,3	4,4
<i>stopa zysku netto (%)</i>							
sektory razem	-0,3	2,0	4,6	3,9	4,5	5,1	3,4
sektor publiczny	-2,6	2,5	4,5	3,3	3,6	4,3	2,6
sektor prywatny	0,4	1,9	4,7	4,0	4,7	5,2	3,5
<i>stopa rentowności aktywów (%)</i>							
sektory razem	-0,3	2,4	6,0	4,8	5,8	6,3	4,2
sektor publiczny	-2,2	2,2	4,0	2,6	2,9	3,1	1,9
sektor prywatny	0,5	2,5	6,7	5,6	6,7	7,4	4,9
<i>udział jednostek rentownych (%)</i>							
sektory razem	66,5	68,9	76,0	75,0	78,6	81,8	77,7
sektor publiczny	65,7	60,9	66,9	68,9	71,3	73,1	69,8
sektor prywatny	68,1	69,6	76,7	75,5	79,1	82,4	78,1

Źródło: PONTINFO na bazie F-02 (2002) oraz CISG na bazie GUS F-01 (2003–2008).

Tabela 26 Przychody i wynik finansowy netto na 1 przedsiębiorstwo i na 1 pracującego

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
<i>przychody z całokształtu działalności na 1 przedsiębiorstwo (tys. zł)</i>							
pow. 9 pracujących	27 811,9	31 221,0	35 650,4	36 779,2	40 652,0	45 852,6	48 449,1
10-49	7 916,8	8 492,0	9 567,9	9 621,4	10 261,8	11 516,4	12 364,3
50-249	27 311,6	29 280,4	34 976,2	35 365,1	39 011,9	43 161,8	44 544,5
pow. 249	235 988,5	271 478,8	306 528,9	316 109,5	341 799,3	364 502,2	404 018,1
<i>wynik finansowy netto na 1 przedsiębiorstwo (tys. zł)</i>							
pow. 9 pracujących	-71,7	637,3	1 654,8	1 438,3	1 843,9	2 345,0	1 654,1
10-49	-61,6	352,6	357,7	354,5	428,5	618,7	513,4
50-249	133,2	367,7	1 294,6	1 114,8	1 685,7	2 026,2	1 395,9
pow. 249	-1 140,1	4 882,6	16 715,1	13 859,9	16 239,0	19 157,5	13 516,1
<i>przychody z całokształtu działalności na 1 pracującego (tys. zł)</i>							
pow. 9 pracujących	283,3	315,3	360,3	364,5	392,1	425,6	461,6
10-49	352,2	362,9	403,1	393,9	414,9	448,8	498,2
50-249	257,8	296,1	343,8	342,8	372,6	408,0	433,6
pow. 249	279,5	313,9	357,6	368,5	396,5	428,7	467,1
<i>wynik finansowy netto na 1 pracującego (tys. zł)</i>							
pow. 9 pracujących	-0,7	6,4	16,7	14,3	17,8	21,8	15,8
10-49	-2,7	15,1	15,1	14,5	17,3	24,1	20,7
50-249	1,3	3,7	12,7	10,8	16,1	19,2	13,6
pow. 249	-1,3	5,6	19,5	16,2	18,8	22,5	15,6

Źródło: PONTINFO na bazie F-02 (2002) oraz CISG na bazie GUS F-01 (2003–2008).

Tabela 27 Dane finansowe przedsiębiorstw wg liczby pracujących

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
<i>przychody z całokształtu działalności (mld zł)</i>							
pow. 9 pracujących	1 225,5	1 322,0	1 540,6	1600,6	1810,3	2 067,7	2 300,9
10–49	224,8	225,4	263,1	265,9	290,7	325,7	366,9
50–249	352,9	386,2	456,0	464,5	517,8	589,0	652,5
pow. 249	647,8	710,5	821,5	870,2	1001,8	1 152,9	1281,5
<i>koszty całokształtu działalności (mld zł)</i>							
pow. 9 pracujących	1 219,5	1 279,1	1 455,6	1522,4	1709,1	1 940,1	2 201,8
10–49	225,4	212,1	251,3	254,0	276,2	305,7	348,3
50–249	348,4	378,1	435,6	446,0	490,6	556,4	626,9
pow. 249	645,7	688,9	768,6	822,4	942,3	1 078,4	1 226,7
<i>wynik finansowy brutto (mld zł)</i>							
pow. 9 pracujących	6,5	41,1	88,4	78,6	101,2	127,7	99,2
10–49	-0,4	11,1	11,8	11,9	14,5	20,5	18,6
50–249	4,6	8,2	20,8	18,6	27,2	32,6	25,6
pow. 249	2,3	21,8	55,7	48,2	59,5	74,6	54,9
<i>wynik finansowy netto (mld zł)</i>							
pow. 9 pracujących	-3,2	27,0	71,5	62,6	82,1	105,7	78,6
10–49	-1,7	9,4	9,8	9,8	12,1	17,5	15,2
50–249	1,7	4,9	16,9	14,6	22,3	27,6	20,4
pow. 249	-3,1	12,8	44,8	38,2	47,6	60,6	42,9
<i>stopa zysku brutto (%)</i>							
pow. 9 pracujących	0,53	3,11	5,74	4,91	5,59	6,18	4,13
10–49	-0,19	4,94	4,49	4,46	5,00	6,29	5,07
50–249	1,29	2,13	4,56	4,00	5,25	5,54	3,93
pow. 249	0,36	3,07	6,78	5,53	5,94	6,47	4,29
<i>stopa zysku netto (%)</i>							
pow. 9 pracujących	-0,26	2,04	4,64	3,91	4,54	5,11	3,41
10–49	-0,78	4,15	3,74	3,68	4,18	5,37	4,15
50–249	0,48	1,26	3,70	3,15	4,32	4,69	3,13
pow. 249	-0,48	1,80	5,45	4,38	4,75	5,26	3,35
<i>stopa rentowności aktywów (%)</i>							
pow. 9 pracujących	-0,30	2,39	6,03	4,84	5,79	6,35	4,23
10–49	-1,01	5,80	5,31	4,95	5,81	6,97	5,65
50–249	0,62	1,59	5,33	4,41	6,05	6,23	4,41
pow. 249	-0,52	1,93	6,55	5,00	5,68	6,24	3,81
<i>udział jednostek rentownych (%)</i>							
pow. 9 pracujących	66,5	68,9	76,0	75,0	78,6	81,8	77,7
10–49	65,7	67,8	75,1	74,4	77,9	81,3	78,2
50–249	68,1	69,9	76,9	75,5	79,4	82,6	76,9
pow. 249	67,2	74,6	81,2	79,3	81,7	82,9	76,3

Źródło: PONTINFO na bazie F-02 (2002) oraz CISG na bazie GUS F-01 (2003–2008).

Tabela 28 Zadłużenie przedsiębiorstw

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
<i>zobowiązania krótkoterminowe (mld zł)</i>							
pow. 9 pracujących	351,7	335,7	345,3	364,6	408,8	462,4	533,2
10–49	66,1	60,8	69,5	66,7	68,6	77,1	87,4
50–249	94,5	99,7	99,9	103,0	118,0	129,7	140,5
pow. 249	191,1	175,3	175,9	194,8	222,2	255,6	305,3
<i>zobowiązania długoterminowe (mld zł)</i>							
pow. 9 pracujących	161,5	180,1	163,2	165,3	167,2	186,0	237,5
10–49	27,1	22,9	24,9	27,9	26,2	33,4	44,5
50–249	32,8	43,5	37,1	37,3	41,7	52,8	59,6
pow. 249	101,6	113,7	101,3	100,1	99,2	99,8	133,5
<i>zobowiązania długoterminowe na 1 przedsiębiorstwo (tys. zł)</i>							
pow. 9 pracujących	3 664,4	4 252,7	3 776,5	3 798,2	3 753,9	4 126,1	5 001,8
10–49	955,1	863,1	904,2	1 011,4	925,3	1 182,0	1 499,0
50–249	2 536,4	3 294,6	2 843,8	2 838,5	3 142,8	3 870,1	4 067,8
pow. 249	37 003,6	43 453,1	37 783,3	36 346,6	33 859,4	31 557,0	42 079,9
<i>zobowiązania długoterminowe na 1 pracującego (tys. zł)</i>							
pow. 9 pracujących	37,3	42,9	38,2	37,6	36,2	38,3	47,7
10–49	42,5	36,9	38,1	41,4	37,4	46,1	60,4
50–249	23,9	33,2	28,0	27,5	30,0	36,6	39,6
pow. 249	43,8	50,2	44,1	42,4	39,3	37,1	48,6

Źródło: PONTINFO na bazie F-02 (2002) oraz CISG na bazie GUS F-01 (2003–2008).

Tabela 29 Współczynniki charakteryzujące zadłużenie podmiotów

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
<i>współczynnik długu (zobowiązania/aktywa)</i>							
pow. 9 pracujących	0,55	0,46	0,43	0,41	0,41	0,39	0,41
10–49	0,59	0,52	0,51	0,48	0,45	0,44	0,49
50–249	0,51	0,47	0,43	0,42	0,43	0,41	0,43
pow. 249	0,57	0,44	0,41	0,39	0,38	0,37	0,39
<i>zobowiązania/kapitał własny</i>							
pow. 9 pracujących	1,24	0,96	0,85	0,79	0,78	0,72	0,81
10–49	1,42	1,16	1,13	0,99	0,89	0,85	1,03
50–249	1,03	0,96	0,83	0,79	0,82	0,76	0,83
pow. 249	1,30	0,91	0,79	0,74	0,73	0,67	0,75
<i>zobowiązania długoterminowe /kapitał własny</i>							
pow. 9 pracujących	0,34	0,33	0,27	0,25	0,23	0,21	0,25
10–49	0,38	0,32	0,30	0,29	0,25	0,26	0,35
50–249	0,24	0,29	0,22	0,21	0,22	0,22	0,25
pow. 249	0,39	0,36	0,29	0,25	0,23	0,19	0,23
<i>zobowiązania długoterminowe/przychody ze sprzedaży produktów i usług podstawowych</i>							
pow. 9 pracujących	0,23	0,24	0,19	0,18	0,16	0,16	0,18
10–49	0,35	0,31	0,29	0,31	0,26	0,29	0,33
50–249	0,18	0,22	0,17	0,16	0,16	0,18	0,19
pow. 249	0,23	0,24	0,18	0,17	0,15	0,13	0,16

Źródło: PONTINFO na bazie F-02 (2002) oraz CISG na bazie GUS F-01 (2003–2008).

Tabela 30 Wskaźniki płynności finansowej

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
<i>wskaźnik płynności</i>							
pow. 9 pracujących	1,05	1,20	1,31	1,38	1,41	1,44	1,40
10–49	1,05	1,18	1,14	1,32	1,45	1,52	1,48
50–249	1,15	1,21	1,32	1,37	1,40	1,46	1,49
pow. 249	1,01	1,20	1,37	1,40	1,41	1,41	1,34
<i>wskaźnik podwyższonej płynności finansowej</i>							
pow. 9 pracujących	0,77	0,87	0,93	0,98	1,01	1,01	0,98
10–49	0,77	0,86	0,80	0,95	1,02	1,05	1,02
50–249	0,83	0,88	0,93	0,99	1,00	1,02	1,03
pow. 249	0,74	0,86	0,98	1,00	1,02	0,99	0,94
<i>wskaźnik wysokiej płynności finansowej</i>							
pow. 9 pracujących	0,19	0,24	0,29	0,32	0,35	0,34	0,35
10–49	0,23	0,24	0,22	0,28	0,31	0,32	0,35
50–249	0,20	0,23	0,26	0,28	0,31	0,33	0,34
pow. 249	0,18	0,25	0,34	0,35	0,38	0,36	0,35

Źródło: PONTINFO na bazie F-02 (2002) oraz CISG na bazie GUS F-01 (2003–2008).

Tabela 31 Wskaźniki działalności eksportowej

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
<i>udział sprzedaży eksportowej w przychodach netto (%)</i>							
pow. 9 pracujących	12,0	14,8	16,0	16,0	17,0	18,0	17,0
10–49	6,0	7,3	8,0	8,0	8,0	7,0	7,0
50–249	9,0	11,9	12,0	12,0	13,0	12,0	12,0
pow. 249	16,0	18,9	20,0	21,0	23,0	23,0	22,0
<i>dynamika przychodów z całokształtu działalności (%)</i>							
pow. 9 pracujących	101,0	107,9	116,3	103,9	113,1	114,4	111,3
10–49	98,2	100,3	116,7	101,1	109,3	112,0	112,6
50–249	99,2	109,4	118,0	101,8	111,5	113,7	110,8
pow. 249	103,0	109,7	115,6	105,9	115,1	115,1	111,2
<i>dynamika sprzedaży eksportowej (%)</i>							
pow. 9 pracujących	122,6	131,2	125,0	105,5	119,7	114,0	101,9
10–49	209,8	121,6	107,8	92,0	115,7	105,9	108,4
50–249	144,5	143,9	112,2	103,6	114,4	115,0	104,2
pow. 249	120,1	126,1	130,2	107,0	121,2	114,3	101,0

Źródło: PONTINFO na bazie F-02 (2002) oraz CISG na bazie GUS F-01 (2003–2008).

Tabela 32 Aktywność inwestycyjna przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 9 pracowników

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
<i>wartość nakładów inwestycyjnych (mld zł)¹³⁹</i>							
pow. 9 pracujących	65,6	64,7	73,8	79,7	99,3	126,3	133,1
10–49	7,6	7,6	9,5	9,4	12,2	14,3	17,3
50–249	15,5	15,3	18,3	19,9	25,1	31,1	29,6
pow. 249	42,4	41,7	46,0	50,4	62,0	80,9	86,1
<i>wartość nakładów inwestycyjnych na 1 przedsiębiorstwo (tys. zł)</i>							
pow. 9 pracujących	1 488,1	1 526,9	1 707,8	1 830,8	2 230,5	2 802,0	2 801,8
10–49	269,1	287,0	345,5	339,1	430,2	504,2	583,7
50–249	1 200,6	1 161,2	1 403,6	1 515,2	1 890,1	2 281,6	2 021,5
pow. 249	15 451,3	15 944,0	17 164,2	18 308,8	21 171,7	25 594,9	27 152,6
<i>wartość nakładów inwestycyjnych na 1 pracującego (tys. zł)</i>							
pow. 9 pracujących	15,2	15,4	17,3	18,1	21,5	26,0	26,7
10–49	12,0	12,3	14,6	13,9	17,4	19,6	23,5
50–249	11,3	11,7	13,8	14,7	18,0	21,6	19,7
pow. 249	18,3	18,4	20,0	21,3	24,6	30,1	31,4
<i>relacja nakładów inwestycyjnych do przychodów ze sprzedaży produktów i usług podstawowych (%)</i>							
pow. 9 pracujących	9,49	8,68	8,47	8,73	9,64	10,77	10,36
10–49	9,98	10,22	10,93	10,37	11,90	12,50	12,86
50–249	8,69	7,91	8,23	8,74	9,83	10,73	9,44
pow. 249	9,73	8,75	8,19	8,52	9,22	10,53	10,30
<i>udział nakładów inwestycyjnych w nadwyżce finansowej</i>							
pow. 9 pracujących	0,72	0,68	0,52	0,60	0,64	0,68	0,78
10–49	0,59	0,48	0,57	0,56	0,64	0,57	0,69
50–249	0,73	0,78	0,56	0,65	0,65	0,68	0,72
pow. 249	0,75	0,70	0,50	0,59	0,64	0,71	0,82
<i>udział nakładów inwestycyjnych w amortyzacji</i>							
pow. 9 pracujących	1,31	1,27	1,37	1,41	1,68	2,01	1,91
10–49	1,73	1,85	2,16	2,03	2,47	2,76	2,87
50–249	1,54	1,48	1,59	1,68	2,04	2,30	2,03
pow. 249	1,20	1,14	1,21	1,26	1,48	1,83	1,76

Zródło: PONTINFO na bazie F-02 (2002) oraz CISG na bazie GUS F-01 (2003–2008).

Tabela 33 Liczba podmiotów zatrudniających powyżej 9 pracowników i liczba pracujących w nich osób

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
<i>liczba badanych podmiotów gospodarczych</i>							
pow. 9 pracujących	44 064	42 344	43 214	43 518	44 531	45 094	47 491
10–49	28 398	26 537	27 496	27 632	28 328	28 284	29 671
50–249	12 921	13 190	13 038	13 133	13 272	13 647	14 648
pow. 249	2 745	2 617	2 680	2 753	2 931	3 163	3 172
<i>liczba pracujących</i>							
pow. 9 pracujących	4 325 484	4 192 806	4 276 422	4 391 288	4 617 257	4 858 398	4 985 053
10–49	638 414	620 971	652 567	674 898	700 631	725 715	736 428
50–249	1 369 011	1 308 661	1 326 328	1 354 773	1 389 699	1 443 514	1 504 949
pow. 249	2 318 059	2 263 174	2 297 527	2 361 617	2 526 927	2 689 169	2 743 676
<i>liczba pracujących na 1 przedsiębiorstwo</i>							
pow. 9 pracujących	98,2	99,0	99,0	100,9	103,7	107,7	105,0
10–49	22,5	23,4	23,7	24,4	24,7	25,6	24,8
50–249	106,0	99,2	101,4	103,2	104,7	105,8	102,7
pow. 249	844,5	864,8	857,3	857,8	862,1	850,2	865,0

Zródło: PONTINFO na bazie F-02 (2002) oraz CISG na bazie GUS F-01 (2003–2008).

¹³⁹ razem z używanymi środkami trwałymi.

Tabela 34 Wybrane wskaźniki charakteryzujące sytuację przedsiębiorstw w półroczach w latach 2006–2008

	2006.1	2006.2	2007.1	2007.2	2008.1	2008.2
<i>przychody z całokształtu działalności (mld zł)</i>						
pow. 9 pracujących	837,0	973,3	968,2	1 099,5	1 101,8	1 199,1
10–49	135,3	155,4	152,7	173,0	168,3	198,5
50–249	237,0	280,8	268,6	320,4	305,1	347,4
pow. 249	464,6	537,2	546,9	606,0	628,4	653,1
<i>dynamika przychodów z całokształtu działalności gospodarczej (analogiczny okres roku poprzedniego)</i>						
pow. 9 pracujących	112,4	113,7	115,7	113,0	113,8	109,1
10–49	111,6	107,5	112,9	111,4	110,2	114,8
50–249	110,0	112,8	113,3	114,1	113,6	108,4
pow. 249	114,0	116,1	117,7	112,8	114,9	107,8
<i>wynik finansowy netto (mld zł)</i>						
pow. 9 pracujących	35,9	46,2	52,2	53,6	53,0	25,5
10–49	4,4	7,7	7,4	10,1	7,6	7,6
50–249	7,7	14,6	11,5	16,1	11,7	8,8
pow. 249	23,8	23,8	33,2	27,4	33,8	9,1
<i>dynamika wyniku finansowego (analogiczny okres roku poprzedniego)</i>						
pow. 9 pracujących	124,8	136,7	145,2	116,1	101,7	47,6
10–49	140,4	116,1	166,5	131,3	103,2	75,3
50–249	152,8	152,8	149,5	109,9	101,1	54,5
pow. 249	115,5	135,6	139,8	114,9	101,6	33,3
<i>udział przedsiębiorstw rentownych (%)</i>						
pow. 9 pracujących	66,4	78,6	72,4	81,8	69,5	77,7
10–49	64,9	77,9	70,7	81,3	68,3	78,2
50–249	67,8	79,4	74,3	82,6	70,4	76,9
pow. 249	74,1	81,7	78,3	82,9	75,2	76,3
<i>dynamika sprzedaży eksportowej (analogiczny okres roku poprzedniego)</i>						
pow. 9 pracujących	118,7	120,6	115,4	112,9	106,6	97,6
10–49	116,4	115,1	107,2	104,8	102,2	114,1
50–249	116,1	112,8	114,4	115,7	109,1	99,8
pow. 249	119,4	122,9	116,1	112,7	106,3	96,1
<i>nakłady inwestycyjne (w mld zł)</i>						
pow. 9 pracujących	35,8	63,6	49,1	77,3	55,9	77,2
10–49	5,3	6,9	7,0	7,2	7,0	10,3
50–249	9,6	15,5	12,4	18,8	13,4	16,2
pow. 249	20,9	41,2	29,7	51,3	35,4	50,7
<i>dynamika nakładów inwestycyjnych (analogiczny okres roku poprzedniego)</i>						
pow. 9 pracujących	116,3	129,9	137,3	121,6	113,8	99,9
10–49	137,0	125,3	133,8	104,3	100,1	142,3
50–249	116,9	132,5	128,7	121,3	108,3	86,4
pow. 249	111,8	129,8	142,1	124,6	119,4	98,8
<i>liczba pracujących (w tysiącach osób)</i>						
pow. 9 pracujących	4 491,7	4 617,3	4 711,7	4 858,4	4 949,7	4 985,1
10–49	653,0	700,6	672,4	725,7	679,6	736,4
50–249	1 385,2	1 389,7	1 431,3	1 443,5	1 506,1	1 504,9
pow. 249	2 453,5	2 526,9	2 608,1	2 689,2	2 764,1	2 743,7
<i>dynamika liczby pracujących (analogiczny okres roku poprzedniego)</i>						
pow. 9 pracujących	103,6	105,1	104,9	105,2	105,1	102,6
10–49	101,8	103,8	103,0	103,6	101,1	101,5
50–249	101,9	102,6	103,3	103,9	105,2	104,3
pow. 249	105,1	107,0	106,3	106,4	106,0	102,0

Źródło: CISG na bazie GUS F-01 (2006–2008).

Tabela 35 Liczba aktywnych przedsiębiorstw w latach 2003–2007 (w tys.)

	2003	2004	2005	2006	2007
ogółem	1 726 536	1 714 983	1 676 775	1 714 915	1 777 076
pon. 10 pracujących	1 666 696	1 653 856	1 615 167	1 652 998	1 713 194
10–49	42 770	44 369	44 519	44 228	45 184
50–249	14 368	14 003	14 254	14 708	15 452
pow. 249	2 702	2 754	2 835	2 981	3 246

Źródło: GUS: Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2007 r.

Tabela 36 Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w przedsiębiorstwach w latach 2003–2007 (w zł)

	2003	2004	2005	2006	2007
ogółem	2 142	2 336	2 402	2 525	2 732
pon. 10 pracujących	1 390	1 449	1 483	1 509	1 555
10–49	1 845	2 125	2 180	2 282	2 488
50–249	2 156	2 372	2 441	2 579	2 839
pow. 249	2 658	2 856	2 949	3 105	3 361

Źródło: GUS: Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2007 r.

Tabela 37 Przychody, koszty, dochody oraz nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach (wartości nominalne)

		2003	2004	2005	2006	2007
Przychody ogółem w mld. zł	ogółem	1 951	2 193	2 264	2 559	2 888
	pon. 10 pracujących	497	541	553	637	671
	10–49	301	324	323	340	382
	50–249	423	487	501	561	653
	pow. 249	731	840	887	1 021	1 182
Koszty ogółem w mld. zł	ogółem	1 855	2 041	2 114	2 381	2 661
	pon. 10 pracujących	453	485	490	566	585
	10–49	286	307	304	322	353
	50–249	408	464	481	532	614
	pow. 249	709	785	840	961	1 108
Wynik finansowy brutto w mld. zł	ogółem	133	173	173	202	254
	pon. 10 pracujących	54	64	70	80	100
	10–49	21	21	22	24	31
	50–249	21	27	25	33	42
	pow. 249	36	60	55	65	81
Nakłady inwestycyjne w mld. zł	ogółem	77	90	100	114	144
	pon. 10 pracujących	10	11	12	14	18
	10–49	11	12	11	13	16
	50–249	16	22	22	28	35
	pow. 249	40	45	56	59	75

Źródło: GUS: Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2007 r.

Tabela 38 Liczba przedsiębiorstw powstałych w latach 2005 i 2006 oraz ich przeżywalność w pierwszym roku działalności w wybranych sekcjach PKD

	Liczba przedsiębiorstw zarejestrowanych w 2005 r. (w tys.)	% przeżycia 2005/06	Liczba przedsiębiorstw zarejestrowanych w 2006 r. (w tys.)	% przeżycia 2006/07
Przemysł	20,5	72,3	23,5	64,0
Budownictwo	23,9	64,4	33,5	65,1
Handel i naprawy	77,3	67,5	78,9	68,8
Hotele i restauracje	9,2	61,7	9,1	66,1
Transport, gospodarka magazynowa, łączność	11,8	66,8	13,8	69,3
Obsługa nieruchomości i firm, nauka	37,9	65,3	45,4	69,3
Przedsiębiorstwa ogółem	221,1	67,6	241,3	66,5

Źródło: Warunki powstania i działania oraz perspektywy rozwojowe polskich przedsiębiorstw powstałych w latach 2002–2006, GUS, Warszawa, 2008 r.